Grid Modorcea

ÎNTRE

dialog peripatetic
despre starea în care trăim

Grid Modorcea

ÎNTRE

dialog peripatetic
despre starea în care trăim

SimpArt

Pelerinaj în Țara lui Între

Nu credeam că voi trăi vreodată o stare numită „între". De fapt, am trăit-o dintotdeauna, însă inconştient, fără să mi se reveleze într-un concept. Dar de când fetele mele s-au stabilit în Mahattan şi fac naveta Bucureşti – New York, având o privire oceanică, am căpătat conştiința tot mai vie a acestui fapt, resimțit ca o stare pendulatorie. E o stare peripatetică, în fond, cunoscută şi de Aristotel şi discipolii săi. Şi oamenii pe care îi întâlnesc în aceste zboruri trăiesc aceeaşi stare. Nu numai americanii, dar şi mulți români fac naveta de la o țară la alta, din locul unde s-au născut, au crescut şi au învățat spre locul unde muncesc, unde şi-au găsit o situație mai bună. Şi cred că omenirea se află în această stare, între un tip de civilizație şi altul, între o istorie şi alta, între Occident şi Orient, între sistemul socialist şi capitalist, între sistemul numit Corporatocrație şi mişcarea Zeitgeist, între şi între.

E o stare antică, în fond. E o moştenire. Nu de la greci au luat romanii expresia *primus inter pares*? O, şi ce mă mai alintam cu ea, copilandru fiind! Chiar şi când făceam alegerile la o miuță, spuneam doct: *primus inter pares*. Deci *inter*. Câți n-au făcut din Inter tron? Ce expresie ideală pentru demos-ul istoriei!

Omul însuşi, ființa umană ca atare, are o natură ambiguă, se află între trup şi suflet, îşi caută eul ca *homo religiosus*, fiind într-o veşnică luptă cu tentațiile

Scanned with CamScanner

şi tinzând către o eliberare a trupului de ispite. Dar spiritualizarea fiinţei nu poate trece uşor de obstrucţiunile trupeşti. Mai mult. Existenţial, omul se află pe un balansoar, între a fi şi a nu fi, într-o perpetuă dilemă hamletiană. Altfel spus, între viaţă şi moarte, chiar dacă moartea este o altfel de viaţă, iar viaţa arată ca o altfel de moarte. Omul, ca fiinţă socială, războinică, acaparatoare, a trăit continuu între viaţă şi moarte. Istoria omenirii s-a făcut tocmai pe această scară de vii şi morţi. Istoria ca *între*, ca un mecanism *între* fapte şi fenomene. Modul uman de a exista, de a trăi, de a iubi şi de a muri corespunde acestei stări.

Metafizic, omul se află suspendat între cer şi pământ, între a fi sau a nu fi, între bine şi rău, între monolog şi dialog, între pozitiv şi negativ. Viaţa lui e o odisee. Un lanţ de rătăciri între şi între. La fiecare pas, omul trăieşte această stare, cu fiecare gând are de ales între şi între, la fiecare provocare a realităţii el trebuie să ia o hotărâre între a face într-un fel sau în alt fel. Mai puţin trăieşte *întru*, adică se fixează în ceva anume, decât *între*. În starea *între* se simte ca acasă. Deşi Noica a pariat pe *întru* şi a creat „devenirea *întru* fiinţă". Dar orice devenire, însăşi devenirea fiinţei, se bazează pe nefiinţă. Devenirea se petrece între fiinţă şi nefiinţă. Ba chiar înlăuntrul fiinţei stă nefiinţa. *Între* exprimă însăşi natura umană, scormonitoare, căutătoare, călătoare, instabilă, labilă, incertă, nesigură. Când ceva nu-i reuşeşte într-un loc, omul încearcă sau pleacă în alt loc. Patria lui e acolo unde se simte mai bine (pentru Franklin era Libertatea). Şi cei mai preţioşi filosofi spun că nu capătul este esenţial, ci călătoria, drumul. Umanitatea însăşi este construită pe ideea călătoriei. *Homo viator*. Fiinţei umane nu-i place stabilitatea, nici certitudinea, ea oscilează, se simte mai

Scanned with CamScanner

bine în starea de instabilitate şi incertitudine. Chiar cetăţile sunt semnul acestei naturi. Căci cetăţile au fost construite ca să fie cucerite. Nu a existat nici o cetate care să nu fie cucerită. Fiindcă omul construieşte ca să dărâme, consolidează, ca să împrăştie.

O existenţă în ceaţă, în ambiguitate, e de preferat uneia în lumină. Prea multă lumină îl orbeşte, ca pe Saul strălucirea lui Iisus pe drumul Damascului. De aceea, omul, când dă de prea mult soare, se trage la umbră. El e o vieţuitoare care trăieşte între lumină şi întuneric. Tot ce face omul este să concureze aprioismul timpului şi spaţiului. Această idee se traduce prin schimbare, de la continua schimbare a locuinţei, a orelor de muncă sau odihnă, a felului cum se îmbracă, a plăcerilor gurmande sau sexuale la schimbarea firii, a caracterului, a identităţii.

La schimbarea lui Dumnezeu. Omul se află mereu în căutare de zei. Politeismul este starea lui naturală. El se află mereu între Dumnezeu şi alţi dumnezei. Între Dumnezeu şi Iisus. Între Iisus şi Fecioara Maria. Între Dumnezeu şi Duhul Sfânt. O, ce salbă de sfinţi şi-a creat, că mereu trăieşte din sărbătoare în sărbătoare, între Sf. Gheorghe şi Sf. Andrei, Între Sf. Pavel şi Sf. Ilie, între Sf. Nicolae şi Sf. Ştefan şi tot aşa, săptămâna şi sfântul, ba e ca în vorba lui Creangă care se ruga la Dumnezeu să dea în fiecare zi câte o sărbătoare şi numai sâmbăta şi duminica să fie nuntă şi praznic!

Cât de superior era omul antic! Gândiţi-vă la greci. Sau la romani. La acei nobili din vechime. Şi totuşi ei, chiar şi în cătuşele celei mai teribile filosofii, cum ar fi scepticismul, îşi împărţeau viaţa între mai mulţi zei, făceau libaţii sau dădeau ofrande unui zeu sau altuia! Vă vine să credeţi că se omorau pentru Hera? Şi cine e Hera? Cine mai ştie? E ca Hecuba de

Scanned with CamScanner

care vorbeşte Hamlet după ce actorul o trăieşte la apogeu ca personaj! E mai presus Hecuba decât uciderea mişelească a tatălui său? Şi dacă mii de ani oamenii au crezut în anumiţi zei, ca apoi să vină creştinismul şi să le dărâme statuile, au fost nebuni? Peste alte mii de ani, deşi un savant feroce susţine că omenirea se va prăbuşi doar peste o sută de ani, datorită suprapopulării (populaţia planetei tinde spre 7 miliarde de locuitori) şi a consumului excesiv (consumăm de ne spargem, am văzut asta la NY!), oamenii vor dărâma icoanele sau dumnezeii în care credem azi! De aceea, se îmbrăţişează tot mai mult starea lui *între*! Zeul întru care trăim toţi este Între. Recent am revenit acasă dintr-o nouă vizită la New York şi în avion am văzut filmul **The Book of Eli**, o poveste post-apocaliptică, în care un om singur, Eli (Denzel Washington), străbate America răvăşită, pustiită, protejând o carte în care se află secretele umanităţii. Ce paradox, într-o minune a omului, Boeing-ul în care zburam spre Londra, vedeam imaginată o lume fără dumnezei, un fel de capăt al evoluţiei, în care toţi trăiesc într-o stare de provizorat, anarhică, ca în predicţia lui Berdiaev, care spunea că trebuie să ne obişnuim să trăim în catastrofă. Şi după catastrofă ce urmează?

Apriorismul este răspunsul omului la starea *între* a lumii. Mişcării, filosoful i-a opus concepte, arhetipuri, repere imuabile în gândire. El a construit edificii filosofice pentru a contracara evidenţa, ceea ce este viu, mişcător, nestatornic. De aceea, nici o doctrină filosofică nu a rezistat, toate ideile sunt într-un muzeu de ceară al gândirii. Viaţa, istoria au spulberat orice eşafodaj teoretic. E ca şi cum, aflat pe gheaţă, ca să nu cadă, omul se sprijină de un pom. Dar nu bănuieşte că gheaţa de sub el se crapă sau se topeşte şi că el nu are

Scanned with CamScanner

nici o şansă să rămână fixat acolo. Ca să nu cadă, el trebuie să alerge, să călătorească între şi între, să zboare. Şi unde zboară păsările călătoare? Nu între şi între?

Dumnezeu a conceput lumea pe acest principiu, pe ceea ce există între ceva şi altceva, între cer şi pământ, între deal şi vale, între încet şi repede, între apă şi uscat, între somn şi trezie, între viaţă şi moarte.

*

Aici îmi vine în ajutor dialogul **Parmenide**. Grecia antică era un miracol. Nu ştiu cum au putut grecii, cu Platon în frunte, într-un paradis ca al lor, să-şi imagineze atâtea grozăvii despre moarte, povestea lui Caron, a lui Lethe, cu trupul – sicriul sufletului, cu sufismul morţii, ce să mai spun de sofişti, care vedeau totul în negru, când înaintea ochilor lor marea se reflecta în cer, în cel mai frumos cer de pe lume!

Auzi cugetare la ei: „Când se poate spune că moare cineva, când a trecut între cei morţi sau când este încă viu?" Sigur era o capcană, fiindcă oricum ai fi răspuns, cădeai în ridicol. Dacă omul este încă viu înseamnă că nu e mort, iar dacă nu mai e printre cei vii, înseamnă că e mort. Verbul a muri nu se aplică la cei vii, iar la cei morţi e inutil. Platon spunea că viaţa şi moartea sunt două contrarii şi nu poate fi admis unul când celălalt nu mai există. Trebuie să fie deci amândoi. Şi această stare intermediară, un moment cu totul nou, hotarul dintre viaţă şi moarte, el a numit-o spaţiul subitului sau al instantaneului. Doar acestei stări, starea între, i se poate aplica verbul a muri. A spus-o în dialogul precizat mai sus, **Parmenide**. Starea între, o stare a subitului, a instantaneului!

Poate doar Epicur să fi schimbat macazul, căci a tratat moartea cu indiferenţă, fiindcă, zicea el, „atunci

B.C.U. "M. EMINESCU" IAŞI

Scanned with CamScanner

când noi suntem, ea nu este, şi când ea este, noi nu mai suntem".

Ciudată şi lumea asta epicuriană sau a plăcerilor! Sub ce soare trăiau grecii, şi la ce se gândeau ei! Uite, m-am molipsit şi eu. E atâta soare şi scriu despre moarte. Fiindcă şi pe soare se poate muri. No, hai să fim veseli, să ne gândim la o livadă cu vişini sau la unchiul Vanea. Nu a creat Ceho însăşi lumea lui între, cea mai subtilă încrucişare de personaje? Şi care ar fi ea, literar vorbind? Vilegiatura. A scris-o şi Goldoni. Şi Gorki. Vilegiaturiştii. Ei exprimă cel mai exact, fotografic, ideal, starea lui între.

*

Existenţa e o încrucişare de drumuri şi fiecare alege drumul pe care o ia, la stânga sau la dreapta, înainte sau înapoi, pe calea Satanei sau a Bunului Dumnezeu, ca în basmul cu Făt-Frumos. Limbajul său, care se împlineşte în formele superioare ale artei, are această natură ambiguă, dilematică, incertă, metaforică. Arta este însăşi împărăţia lui Între şi o adevărată estetică a artei va fi o estetică a graniţelor, între comic şi tragic, între alb şi negru, între adevăr şi fals, cum ar spune filosoful, care şi el trebuie să facă filosofia lui *între* dacă vrea ca doctrina sa să nu fie perisabilă, ruptă de realitate.

Trăim un acelaşi „între" continuu. Un *întru al lui între*, cum ar spune poate Noica. Până şi din punct de vedere gramatical, prepoziţia *între* este un element de compunere care serveşte la formarea unor substantive, adjective sau verbe. Ea exprimă ideea de amestec, de îmbinare, de legătură, de reciprocitate. *Între* provine din latinescul *inter*. Adică are o poziţie interioară, se află în mijlocul cuvintelor, al conexiunilor, al evenimentelor. Este esenţa gridophaniei. Ce fenomenală

Scanned with CamScanner

sarcină poartă acest cuvânt se poate constata din expresii ca „a fi între ciocan şi nicovală"; „a fugi cu coada între picioare"; „între timp", „între neamuri" (definiţia misionarismului), „între anii" (precizarea unei domnii, unei perioade, unui interval, care contravine apriorismului temporal), „între localităţile" (contestarea apriorismul spaţial), „între două nu te plouă"; „între unii şi alţii"; „între 12 şi 14 trecute fix"; „între noi şi ei", „între picioare" şi multe alte conjugări absolute.

În toate limbile, „între" este vital în crearea unor structuri, a unor reţele, precum este *grid connection*. Englezii zic *between*, nemţii, *dazwischen*, iar spaniolii, italienii şi francezii, *en medio*, *in mezzo* şi respectiv *au milieu*, care ar însemna şi în mijloc sau la jumătate, fiindcă *între* separă lucrurile în două sau le uneşte.

Nu există o stare pură. Poate a existat, când lumea se vedea ca o tobă, când pământul era considerat a fi plat, dar de când el se roteşte nu există stabilitate, fixism, piloni imuabili. Desigur, Eliade m-ar contrazice şi ar spune că mentalitatea primitivă avea alergie la schimbare şi patriarhalismul constă tocmai în fixism, în ceea ce este opus lui „între". Dar acest fixism este un concept. În realitate, un trib a fost influenţat de altul, cu care venea în contact, mai ales prin luptele pentru întâietate. Dovadă urmele documentare, care arată circulaţia motivelor folclorice, implicit existenţiale şi spirituale. La Metropolitan Museum of Art din New York, la galeriile de la parter, se poate vedea oglinda civilizaţiilor antice şi cum au circulat motivele din Oceania şi până în Mexic. Civilizaţiile neolitice cunosc şi ele mişcarea. Dovadă elementele comune care se găsesc în civilizaţia Cucuteni, Gumelniţa sau Hamangia. Ce să mai vorbim de mitul călătoriei, ivit dintr-o realitate istorică, de la Călătoria lui Ghilgameş la cea a

Scanned with CamScanner

lui Ulise şi până la exploratorii moderni, începând cu Magellan şi Vasco da Gama. Starea „între" este definită foarte bine de spiritul de aventură al omului, reprezentat cel mai puternic de Alexandru cel Mare, care nu s-a mulţumit niciodată cu ceea ce a cucerit, mereu voia mai mult, însetat fiind de cunoaştere, de necunoscut. El mereu s-a deplasat de la centru spre margine, făcând din margine, un nou centru.

Cunoaşterea însăşi defineşte această dorinţă a omului de a căuta, de a fi între un domeniu şi altul, de a fi în mai multe locuri deodată. Ubicuitatea este un dat de la Dumnezeu, care prin definiţie este ubicuu. Şi în orice sferă am intra, se observă aceeaşi nevoie de schimbare, de la ambient la partenerul de viaţă. În literatură, de pildă, nu există gen pur decât teoretic, din raţiuni metodologice, fiindcă, în realitate, epicul coexistă cu liricul, dramaticul cu prozaicul, eseul cu pamfletul şi fabula cu versul. De pildă, poemul **Memento Mori** este tot atât de epic pe cât de poetică este povestirea **Archaeus**. Literatura bună se află la graniţa dintre un gen şi altul, ba chiar la graniţa tuturor genurilor.

De asemenea, în matematică, existenţa de calcul se află în Universalul Limitrof. Cine doreşte să afle amănunte, le poate găsi în **Gridophania**, o poetică a trăirii prin care revelez tocmai spaţiul dinte universalii, care este un codomeniu, numit spaţiul limitrof. Acest spaţiu este însuşi codomeniul lui între, aşa cum pentru Kant era matematica: „In jeder besondere Naturlehre nur so viel eigentliche Wissenschaft werden könne, als darin Mathematik anzutreffen ist", adică: „În orice ştiinţă a naturii avem atâta cunoaştere câtă matematică găsim acolo". Ori tocmai prin studiul matematic am demonstrat ce este gridophania, iar aici nu facem decât să confirmăm şi filosofic o realitate evidentă, mai ales

Scanned with CamScanner

la nivelul trăirii estetice. Totul se petrece între concepte, între realităţi, între valori, între trăiri.

De altfel, oglinda istoriei, a existenţei, a creaţiei umane o constituie dinamica dintre centru şi margine. Socialmente, individul se află când la margine, când în centru. Din perspectivă gridophanică, orice margine este un centru şi invers. Orice individ, acolo unde se află, se crede buricul lumii, un Omphalos. Axis mundi trece prin el. Nu o dată am arătat cum se mişcă o cultură; cultura română, de pildă, este o dinamică între Eminescu şi Caragiale, care, fiecare, în funcţie de starea românilor, se află când în centru, când la margine.

Interesant este de urmărit cum într-o anumită epocă istorică un loc este centrul unei civilizaţii, apoi îşi pierde importanţa, cum a fost Brussa pentru Imperiul otoman, apoi Adrianopole, iar când capitala imperiului s-a mutat la Constantinopol, Adrianopole a devenit tot mai marginal. Aşa cum şi Turcia a vrut să-şi mute centrul, la Ankara. Şi acest fapt e marcat de înălţimea moscheilor, care de la distanţă arată ca nişte sulițe spre cer. Dacă cea mai mare moschee era la Adrianopole, acum cea mai mare este la Istanbul şi probabil mâine va fi la Ankara.

Interesant, de asemenea, este de urmărit cum s-a mişcat istoria evreilor în funcţie de un loc sau altul, cum este Canaan-ul sau „ţara promisă", evreii aflându-se mereu în căutarea Pământului Făgăduinţei, pe care aveau până la urmă să-l găsească în America, apoi în Israel. Dar evreii au vrut sau au ajuns la situaţia de a fi pretutindeni, făcând centru din locul unde se aflau, fie că se numea Fălticeni sau New York. Poporul evreu poate fi cel mai bine definit prin starea „între", fiind mereu pe drumuri, între mai multe popoare, între graniţe, între o persecuţie şi alta, între un exod şi altul,

Scanned with CamScanner

deşi el s-a considerat a fi mereu în centru – „poporul ales". Însăşi religia iudaică este o formă limitrofă, ca orice religie, de fapt. Religiile exprimă cel mai exact starea lui „între". Toţi oamenii ţin de o religie sau alta, se află într-o sectă sau alta, dovadă că numai în America sunt peste zece mii de secte. Şi toate se cred în centru, deşi sunt pe circumferinţa credinţei. Şi fiecare individ îşi caută locul, credinţa, fiind într-un continuu pelerinaj între două credinţe. Şi religiile fundamentale, iudaismul, islamismul şi creştinismul, nu sunt religii pure, sunt între, fiecare e între una şi alta, dovadă că îşi dispută întâietatea, deşi se trag una din cealaltă, având mai multe puncte comune decât deosebiri.

Evenimentele importante nu se întâmplă în timpul când ele au loc, ci între ele. În fond, ce exprimă acest între? Ideea de mister, de indecis, de clar-obscur, de nesiguranţă, de curgere dinspre, înspre. De aceea, Heraclit din Efes, numit şi Obscurul, definea mişcarea prin formularea: „Nu te poţi scălda de două ori în apele aceluiaşi râu". De ce? Pentru că te afli mereu între un moment şi altul al curgerii.

Mereu momentul important se petrece între un punct şi altul. Kennedy a fost împuşcat mortal între un loc şi altul, la Dallas, în timp ce coloana prezidenţială traversa Dealey Plaza. Din punct de vedere politic, „între" exprimă ideea de culise. Istoria se petrece în culise, între momentele aflate la vedere. Jocurile din spatele uşilor închise sunt esenţiale, ceea ce se petrece dincolo de ceea ce se expune în vitrină. Nu la începutul sau la capătul drumului se întâmplă minunea sau tragedia, ci între ele, pe drum, în timpul călătoriei.

Tot timpul călătorim. Dintr-un pelerinaj într-altul. Omul modern este un *homo viator*, viaţa lui se desfăşoară între casă şi locul de muncă, între birou şi locul

Scanned with CamScanner

unde trebuie să încheie un contract, e ca personajul lui Arthur Miller din piesa **Moartea unui comis voiajor**.

Istoria este plină de obstrucţiuni, de legi, ori viaţa oamenilor se desfăşoară între obstrucţiuni. Există şi o vorbă: „Legea este făcută ca să fie încălcată". Oamenilor le place să trăiască între legi, după sau dincolo de legi, adesea în fără-de-legi. Istoria este cel mai plastic definită prin expresia: „A murit regele! Trăiască regele", care exprimă nevoia de schimbare. Cel mai bine omul se simte când e în trecere, între două popasuri, între două amante sau doi amanţi, între două start-uri. La urma urmei, acest „între" exprimă mişcarea, dinamica vieţii, a istoriei. Nu altceva a vrut să spună Lars von Trier când a impus paradoxul obstrucţiunii: „Fă ceva fără să faci nimic!" Existenţa e un fragmentarium, e alcătuită din tot felul de nimicuri. Facem aceste nimicuri fără să facem nimic (important) de fapt. Dar „între" mai înseamnă şi calea de mijloc, aşa cum spune şi Biblia: „Ochii tăi să privească drept, şi pleoapele tale să caute drept înaintea ta. Cărarea pe care mergi să fie netedă şi toate căile tale să fie hotărâte: Nu te abate nici la dreapta, nici la stânga". Ideea de echilibru, de mers pe sârma existenţei, este chiar starea de a fi „între".

Toate aceste gânduri le-am scris între Constantinopol şi Bucureşti, pe drumul întoarcerii din pelerinajul despre care va fi vorba în această carte.

*

Nu există o evidenţă mai mare a acestei stări decât pe teritoriul Asiei Mici, în actuala Turcie, unde realitatea acestui „între" este extrem de palpabilă. Aici se poate vorbi chiar de **Ţara lui Între**. Sau de o ţară numită **Între**. Fiindcă acest teritoriu este o suprapunere de civilizaţii, precum arată nivelurile săpăturilor de la

Scanned with CamScanner

Troia, peste care se adaugă civilizaţiile care au urmat, elenistică, romană, bizantină, otomană, până la cea turcă de azi. Mereu a existat această stare între o civilizaţie şi alta. Orice civilizaţie s-a bucurat de o relativă stabilitate, dominantă a fost doar trecerea, tranziţia de la o civilizaţie la alta, de la un mod de viaţă la altul, de la o credinţă la alta.

Europa s-a aflat continuu între Imperiul de Răsărit şi cel de Apus. Biserica Sfânta Sofia, simbolul acestei stări, s-a aflat între ortodoxism şi catolicism, între creştinism şi mahomedanism, între a fi ocrotită şi a fi distrusă de pe faţa pământului. Curios că demolatorii au fost dintre cei făcând parte din aceeaşi credinţă, din acelaşi neam, conform zicalei lui Iisus că nimeni nu e profet în ţara lui. Turcii n-au vrut să dărâme Sfânta Sofia, dar au vrut cruciaţii, iar dacă n-au dărâmat-o, i-au făcut un şi mai mare rău, au jefuit-o barbar trei zile şi trei nopţi, iar prada o vedem şi azi la San Marco din Veneţia. Nu turcii au venit să ne demoleze bisericile, ci fraţii noştri, creştini, Maria Tereza şi generalul Bukov, care chiar a şi făcut-o, distrugând cu tunul „Basilic" 148 de biserici ortodoxe. Turcii au fost mai înţelepţi, au lăsat clădirile intacte şi le-au alătura minarete, nu le-au distrus. Sute de ani de dominaţie turcească nu ne-au făcut atâta rău cât ne facem noi, astăzi, singuri. Şi cum ne batem noi, românii, cuie în tălpi, nu mai trebuie demonstrat, mai ales în zilele noaste, când răul ţării de la cap se-mpute. Dovadă că tot trupul, chiar şi coada, au ajuns să pută.

Istoria catedralei Sfânta Sofia, aşa cum voi arăta, este istoria Europei şi chiar a lumii înseşi. Însuşi întemeietorul ei, împăratul Constantin cel Mare, a oscilat între zeii precreştini şi Dumnezeul creştin. El a fost ca Ianus, cu o faţă a stat către vechea credinţă, iar

Scanned with CamScanner

cu cealaltă față spre noua credință. Și ce destin a avut Sfânta Sofia după cucerirea Constantinopolului de către sultanul Mehmet al II-lea, care n-a dărâmat-o, a ocrotit-o, transformând-o în moschee. Așa cum a transformat și celelalte biserici ortodoxe. Ba a ocrotit creștinismul, numind un patriarh ecumenic. El a fost conștient că nu-și poate consolida imperiul decât realizând această stabilitate între Allah și Dumnezeu. Un alt pilon al Țării lui Între a fost construirea unei replici la Sfânta Sofia, numită Moscheea Albastră, fapt care a pregătit reforma noului vizionar al acestei lumi, Atatürk, care a transformat moscheea Sfânta Sofia în muzeu și a făcut schimbări radicale, întorcându-și fața de la Allah spre Dumnezeu.

În momentul de față, omenirea se află pe drumul cel bun, care este drumul lui „între", o căutare rodnică, fertilă. Dacă Berdiaev, filosoful rus care a prezentat lumea ca pe o apocalipsă, spunea că trebuie să învățăm să trăim în catastrofă, eu spun că trebuie să învățăm să trăim în această stare „între", de fapt, să reînvățăm, fiindcă omul a trăit întotdeauna în ea, dar acum trebuie să ne-o conștientizăm, nu doar să ne facem că lucrăm, ci chiar să lucrăm la proiectul lui „între".

În paginile de mai jos, ofer argumente pentru acest proiect, prezentând o experiență unică, pe care am trăit-o în Asia Mică.

Scanned with CamScanner

Între Dumnezeu şi Allah

Nu credeam că voi trăi vreodată o stare pe care s-o numesc astfel, adică „între Dumnezeu şi Allah". Imaginaţi-vă că vă aflaţi la Constantinopol, că aţi vizitat locurile sacre, iar la capătul călătoriei vă odihniţi pe o bancă în parcul vechi (fostul hipodrom) al oraşului, unde aveţi într-o parte, partea din dreptul inimii, biserica Sfânta Sofia (Hagia Sophia), iar în cealaltă parte Moscheea Albastră (Sultanahmet Camii), simboluri fără de asemănare ale creştinismului şi islamului. Dumnezeu de o parte, Allah de cealaltă parte. Cupolele şi minaretele celor două biserici (căci şi Sf. Sofia are minarete, fiindcă a fost o vreme moschee!) privesc unele spre celelalte într-un raport vizibil şi secret pe care şi un orb îl poate resimţi. Ele sunt despărţite doar de acest parc, unde se află şi Fântâna lui Wilhelm II, un monument dăruit de nemţi, cel mai frecventat, inevitabil, fiind o oază cu apă de izvor. E un dialog unic între două puternice religii. Aşa cum este şi istoria milenară a acestui spaţiu geografic, cuprins între trei mări, Mediterană, Egee şi Neagră, ocupat azi de turci. O istorie care s-a mişcat de la Dumnezeu spre Allah, care a cunoscut o succesiune de confiscări mai mult sau mai puţin barbare, dacă n-am crede că istoria este ca un sorb de civilizaţii, una o naşte pe alta, care o înghite. Aşa şi cu religiile, fiindcă islamul s-a născut din concepţia omului despre Dumnezeu, viziunea sa fiind o confiscare a viziunii despre Dumnezeu, deşi musulmanii cred invers, fiindcă au islamizat Biblia, i-au dat o interpretare musulmană, iar mult timp mahomedană (termen ieşit azi

Scanned with CamScanner

din uz), de la care au derivat iudaismul şi creştinismul. Dar se uită că însuşi Profetul Muhammed a zis: „Fiecare nou născut vine pe lume cu credinţa sa naturală, dar părinţii săi îl fac iudeu, creştin sau zoroastru". Iar *islam* nu înseamnă altceva decât pace prin supunere faţă de Dumnezeu.

Cele trei religii fundamentale au mai multe puncte comune decât divergente şi nici un teolog serios nu poate susţine că una este superioară alteia, ele fiind una în trei sau trei într-una, fiindcă nimeni nu poate să spună cine a fost mai întâi, oul sau găina?! Restul e politică. Starea de care vorbim e ca un balans, ca o luptă de întrebări ce se dă în persoana trăitorului ei. Pe pământul Asiei Mici mă simţeam ca o limbă de ceas care merge când într-un sens, când în celălalt sens, aşa cum este însăşi istoria acestui loc, după cum aveam să aflu la Efes că a construit Dumnezeu lumea, într-un sens, de la dreapta la stânga, ca apoi, când a venit civilizaţia lui Allah, lumea să se rotească în celălalt sens, de la stânga spre dreapta. Aici omenirea se află într-un timp care se scurge în ambele sensuri, ca un cronometru care merge în adânc într-un sens, iar la suprafaţă în celălalt sens. Cum să armonizezi cele două stări contradictorii? Care magnet e mai puternic, Dumnezeu sau Allah? Dar, luaţi împreună, oare nu fac cât toată armonia universului?!

Şi aşa şi este dacă ne gândim că prin Hagia Sophia, datorită unui incredibil joc al istoriei şi al sorţii, creştinismul şi islamul sunt religii suprapuse. Timp de aproape o mie de ani, mai exact, 921 de ani (532 – 1453), basilica a fost creştină, apoi aproape 500 de ani, mai exact 477 de ani (1453 – 1930), musulmană, iar acum e muzeu. Şi ce constatăm? Că în perioada în care Biserica Sfânta Sofia era folosită ca lăcaş de cult, atât de către creştini, iar mai apoi de către

Scanned with CamScanner

musulmani, punctul ei central îl constituia absida estică, creştinii având altarul mereu îndreptat spre răsărit, iar musulmanii spre Mecca – faţă de Istambul, oraşul Mecca fiind situat spre est. Altarul e orientat spre sanctuarul Ka'ba de la Mecca, punctul spre care trebuie să-şi îndrepte faţa orice musulman în timpul rugăciunii (*salāt*) rituale. Direcţia, către Ka'ba numită *kibla* (ar. *qibla*), este marcată în orice moschee printr-o nişă (*mihrāb*) aflată în peretele opus uşii de la intrare, numit şi peretele *kibla*. Deci ambele altare, şi cel creştin, şi cel musulman, au fost poziţionate în Sfânta Sophia în acelaşi loc. Cele mai frumoase panorame ale uriaşei clădiri se întind înaintea privitorului din acest punct, care adună în el o stare supremă, augustă, trăirea dual ă a divinităţii. Ce miracol, o construcţie, o minunată creaţie arhitectonică, o gigantică bijuterie, care a găzduit două religii fundamentale! Aici, în Sfânta Sophia, starea „între Dumnezeu şi Allah" e chiar o trăire palpabilă, aievea, o realitate a revelaţiei, o binecuvântare dual ă. Poţi să te rogi şi ca un creştin, şi ca un musulman! În biserica Sfânta Înţelepciune mi s-a revelat ca niciunde marele adevăr că există mai multe religii şi un singur Dumnezeu!

*

Starea numită „între Dumnezeu şi Allah" este plină de mister, semne, minuni şi chiar de mari beneficii practice. Turcia a fost o piatră turnantă a istoriei, fiind locul de întâlnire a multor drumuri, suscitând o permanentă atracţie şi fiind la cârma multor interese. Bismarck a numit-o „omul bolnav al Europei" şi a înarmat-o, iar Anglia a făcut un permanent lobby în această zonă. Politicul şi economicul s-au aflat într-o dispută dinamică şi neîncetată cu religiosul. Pe acest drum „între Dumnezeu şi Allah"

Scanned with CamScanner

s-a scris istoria ultimelor secole. Straturile şi substraturile istorice, aşa cum sunt relevate în locuri milenare, precum Efes sau Constantinopol, revelează situaţia unui nod gordian, de nedezlegat. E o încurcătură de fire parcă fără capăt. E greu să trăieşti „între Dumnezeu şi Allah". Însă unul dintre cei care au trăit această stare şi a căutat să-i dea o rezolvare, a fost Mustafa Kemal Paşa, marele reformator, fondatorul Turciei moderne, dovadă că el a apropiat Turcia lui Allah de Dumnezeu, prin doi paşi uriaşi: a decis ca Sfânta Sofia, pe care otomanii, după cucerirea Constantinopolului, au transformat-o în moschee, să devină muzeu, iar al doilea mare pas a fost dialogul, respectiv crearea unor punţi între Orient şi Occident, prin limbă, respectiv a decis, în anul 1928, ca scrierea arabă, pe care au adoptat-o şi turcii secole la rând, să fie înlocuită cu grafia latină, ca o deschidere a comunicării, ca Turcia să fie mai uşor cunoscută de ţările civilizate.

Nu întâmplător Mustafa Kemal Paşa a fost numit Atatürk, adică, pe turceşte, Părintele Turciei. Însuşi Kemal este un supranume, înseamnă „perfecţiune", aşa cum l-a botezat profesorul său de matematică. El a fost un inamic declarat al imperiului otoman, făcând parte dintr-o grupare numită „Vatan" (patria), alcătuită din ofiţeri reformişti. Apoi s-a alăturat mişcării „Junilor Turci", care l-au debarcat pe sultanul Abdul Hamid al II-lea. A fost un brav militar. În primul război mondial, s-a aflat în fruntea trupelor care au respins debarcările Antantei de la Gallipoli, în aprilie 1915, devenind erou naţional şi acordându-i-se titlul de Paşa (comandant). În Turcia, statuile, basoreliefurile, fotografiile sau portretele sale sunt la tot pasul. În ţara noastră, statuia sa se află în piaţeta din faţa Teatrului „Odeon". Turcia

Scanned with CamScanner

trăieşte şi azi păcatul strămoşilor otomani care au atentat la crucea creştină, care au scuipat icoana lui Dumnezeu. Un semn în acest sens este şi faptul că ţări mult mai mici şi mai rudimentare economic decât ea, precum România sau Bulgaria, se află în UE, iar ea, nu. Nu departe de această idee este şi Grecia, ţară care nu poate uita şi ierta faptul că Turcia ocupă un teritoriu locuit de greci în antichitate, dar însuşi Kemal a învins trupele elene ce au luptat pentru recucerirea acestui teritoriu. Republica Turcia a fost fondată pe 29 octombrie 1923 şi Kemal a fost ales primul preşedinte al ţării. În practică a fost un dictator moderat, deşi a impus multe reforme cu caracter democratic. Şi politica lui a pendulat între Allah şi Dumnezeu, aşa cum odinioară întemeietorul Constantinopolului şi legiferatorul creştinismului a oscilat între zeii precreştini şi Dumnezeu. Prestigiul lui Atatürk a fost atât de mare încât în vremea sa a existat foarte puţină opoziţie faţă de guvern. Deşi a admirat unele aspecte ale politicii Uniunii Sovietice şi Italiei Fasciste, el nu a fost nici comunist, nici fascist. A protejat şi încurajat proprietatea privată, iar inamicii politici nu au suferit pedepse mai grele decât exilul în provincie. Baza programului său a constituit-o planul de secularizare (idee preluată de la Al. I. Cuza) şi modernizare a Turciei. Ce vreţi apropiere mai mare de Dumnezeu decât faptul că a abolit califatul, că a desfiinţat şcolile religioase şi mai ales Shariah, adică legea musulmană, punând în loc codul civil elveţian, codul penal italian şi codul comercial german!

*

În credinţa islamică, legea Shariah sau Shar'ia izvorăşte din **Coran** şi este revelată divin. Este înţeleasă ca protejând cinci lucruri: credinţa, viaţa, cunoaş-

Scanned with CamScanner

terea, moştenirea şi averea. Cu toate acestea, prin efort hermeneutic modernizator, ea poate genera un sistem de legi care să nu fie rigid. Kemal a făcut şi la acest capitol o reformă radicală, dar în spiritul islamului, altfel reformele sale nu ar fi fost îmbrăţişate cu atâta entuziasm de popor. El a ştiut ca nimeni altul să-l împace pe Allah cu Dumnezeu, făcând astfel din islam o religie flexibilă, apropiindu-l de normele vestice. Mai mult, el însuşi a dat exemplu de emancipare occidentală, căsătorindu-se cu o femeie educată la Paris şi Londra, Latife Hanim, ba, în 1934, a dat o lege prin care i-a forţat pe turci să-şi adopte nume de familie în stil vestic. Prin acest pas, a început implementarea unor legi care au încurajat egalitatea femeilor, cărora, tot din 1934, li s-a permis să voteze candidaţi pentru parlament şi chiar să deţină locuri în parlament, pregătind terenul unei politici moderne şi făcând posibil ca la conducerea guvernului să ajungă o femeie, care şi-a propus să americanizeze total ţara, deci să o apropie cât mai mult de civilizaţia lui Dumnezeu. Turcii, azi, dacă îi cunoşti în manifestările lor, au un comportament occidental, deşi nu şi-au pierdut obiceiul de a face din peisaj un bazar. Şi tot saltul a fost pregătit de Kemal. Semnificativ pentru această direcţie este faptul că Atatürk a văzut în pălăria otomană (fezul) un simbol al înapoierii, al feudalismului, şi a interzis-o! Înlocuirea alfabetului arab cu cel latin a permis învăţarea limbilor de circulaţie, în special engleza şi franceza, pe care nu numai ghizii le ştiu, dar şi oamenii de pe stradă, şi vânzătorii, şi un olar care, la Nevşehir, unde se află un mare muzeu de ceramică, ne-a făcut o demonstraţie a artei sale. Trăind în starea „Dumnezeu şi Allah", Kemal a făcut posibilă modernizarea Turciei. El era conştient că nu poate

Scanned with CamScanner

exista democrație și dinamism în societate fără opoziție. De aceea, a încurajat crearea unui partid liberal de opoziție, sub conducerea vechiului său camarad Ali Fethi Okyar Bey, pas considerat de el ca fiind în folosul democrației. Principiile politice ale lui Atatürk, așa numitul „kemalism", au fost proclamate în 1931, ca ideologia oficială a regimului. Nu întâmplător Marea Adunare Națională i-a acordat lui Kemal titlul de Atatürk, cuvânt care înseamnă „tatăl turcilor".

Azi Turcia este e o țară uriașă, dezvoltată, ce poate fi considerată America Asiei, iar voința de civilizație a Turciei, de occidentalizare și americanizare se vede la tot pasul. Însăși moneda națională, lira turcească, are o putere aproape cât dolarul. Nu mai vorbesc de potențialul ei turistic enorm, care o face unicat privind revelarea unei sinteze istorice și culturale. Cu adevărat această voință, acest salt spre Apus, este un miracol demn de istoria fără de asemănare a acestui pământ asiatico-european mult încercat. Așa cum Constantinopolul e cu un pas în Europa și cu unul în Asia, așa cum le leagă în chip natural Strâmtoarea Bosfor, imagine cu adevărat mirifică, după cum se vede de la Topkapi, Palatul Sultanilor, așa este și starea pe care am numit-o „între Dumnezeu și Allah", o stare la fel de naturală, la fel de mirifică. În textele care urmează, voi arăta cum am trăit eu tot acest big-bang al istoriei universale, balansul pe care îl trăiește de fapt omenirea în momentul de față. Evident, un al treilea pol ar fi iudaismul, dar el se află la originea balansului creștino-musulman, dat fiind că urmele istorice îl identifică la tot pasul, atât prin steaua lui David, aflată alături de crucea creștină, precum se vede și pe arcadele bisericii Sf. Apostol Filip de la Hierapolis, cât

Scanned with CamScanner

mai ales prin sinagogile existente, cum ar fi cele din Cezareea Capadociei, unde Sf. Pavel a predicat noua credinţă, uimindu-i pe evrei, care îl ştiau de-al lor, dar devenise un evreu convertit, aşa cum avea să-i convertească pe mulţi evrei la creştinism în timpul celebrelor sale călătorii misionare, când pentru prima oară le-a vorbit evreilor despre faptul că „Iisus este Fiul lui Dumnezeu". Şi a făcut-o în cel mai neprielnic moment al istoriei, aşa cum vom arăta.

Scanned with CamScanner

Miracolul turcesc

Nu credeam că voi trăi vreodată o stare pe care s-o numesc miracol. Şansa de a face un pelerinaj în Asia Mică prin Patriarhia Română mi-a prilejuit un şir de revelaţii pe care vreau să le împărtăşesc şi cititorilor acestei cărţi. Nu există subiect mai potrivit de a pune la colţ ceva sau pe cineva decât miracolul turcesc, care este un miracol născut cu forcepsul, un miracol născut cu sabia, fiindcă istoria Turciei este un rezultat al cuceririi războinice, al expansionismului armat, al ocupării cu forţa a unui teritoriu sfânt, ce aparţinea altor civilizaţii, multietnice, multireligioase şi multiculturale, precum civilizaţiile hitită, tracică, elenistică, romană, bizantină şi otomană. Turcia a jucat un rol important în istoria universală. Datorită aşezării sale geografice cu totul deosebite, ea este un pod care uneşte Estul cu Vestul. Beneficiind de toate formele de relief, înconjurată din trei părţi de apă, cu un podiş anatolian înconjurat de munţi, Turcia a atras mai toate popoarele lumii pe teritoriul ei, care au lăsat urme de neşters, aşa cum sunt cele din Capadocia. De aici datează, în jurul anului 7 500 î.H., faimoasele picturi descoperite în satul turc Çatalhoyuk, considerat unul dintre primele oraşe umane, vechi ca şi Ierihonul. Peste 600 de ani Turcia a fost o parte din Imperiul otoman, contopindu-se prin cuceriri cu alte ţări. Turcia este considerată leagănul civilizaţiei, pentru că pe teritoriul ei, începând cu anul 7 500 î.H. au trăit multe popoare diferite: ioniţii, perşii, macedonenii, grecii, romanii, bizantinii, turcii. Aici se află Templul Zeiţei Artemis

Scanned with CamScanner

din Efes şi Mausoleul din Halicarnas, două din cele şapte minuni ale lumii. Aici, în acest podiş anatolian, s-au născut Esop, Aristotel, Herodot, Thales şi alte personalităţi ale antichităţii. Pe teritoriul Turciei, la graniţa cu Armenia, se află şi Muntele Ararat, unde Noe s-a oprit cu arca sa după marele Potop şi a reînceput popularea lumii. De asemenea, Sfinţii Pavel şi Nicolae s-au născut tot în această ţară, unde au avut loc şi cele şapte sinoade ecumenice, prin care s-au pus bazele riturilor creştine. În Capadocia se află un lanţ de munţi vulcanici, hercinici, un peisaj selenar, cele mai bizare forme naturale, precum faimoasa Vale a Porumbeilor şi Hornurile Zânelor din Valea lui Paşa (Paşabaga). După cum tot aici există cel mai neobişnuit complex monastic săpat în stâncă, la Goreme. Sunt hoteluri cu 300 dolari pe noapte, iar un hotel de 7 stele, săpat în stâncă, atinge preţul de 900 dolari pe noapte! Şi e continuu ocupat! În 2008, zona a fost vizitată de aproape 2 milioane de turişti. Au existat aici 3 000 de biserici şi 300 de oraşe subterane, care adăposteau mii de oameni, ce se fereau din cale năvălitorilor. Aici se află Castelul şi locuinţele troglodiţilor, săpate în stânca moale. Ca şi sculpturile naturale din Valea Dervent, un nume care se regăseşte şi în Dobrogea noastră şi care înseamnă viraj. Toată zona se află sub patronaj UNESCO. Bisericile conservă picturi din secolele VIII – X. Faimoase sunt şi cetăţile greceşti de pe coasta Mării Egee, precum Milet, Troia, Pergam şi mai ales Efes. Dar ce minune este Hierapolis, unde se află şi cea mai mare cascadă de travertine din lume şi termele multimilenare de la Pamukkale. Herodot a descoperit la Marmaris cel mai frumos cer al lumii, iar Antalya este locul unde istoricii au identificat Para-

Scanned with CamScanner

disul biblic. Multe alte minuni şi curiozităţi fac din Turcia una dintre cele mai vizitate zone ale planetei.

Toate aceste minuni sunt însă opera naturii şi a altor civilizaţii. Turcia de azi nu face decât să le exploateze şi să le întreţină, din păcate cu eforturi minime, salvarea venind din partea UNESCO sau altor organisme internaţionale, care au grijă de acest patrimoniu universal. Teritoriul actual al Turciei a aparţinut cândva Imperiului Roman.

Evident, istoria acestui ţinut este legată de istoria capitalei sale, Constantinopol, vechea denumire a oraşului Istanbul de astăzi. Numele său original a fost Bizanţ (gr. Byzantion). „Constantinopol" este o adaptare la fonetica limbii romane a cuvântului „Konstantinoupolis", care înseamnă, în limba greacă, „Cetatea lui Constantin", după împăratul roman Constantin, care, pe data de 11 mai 330, a făcut din Bizanţ capitala Imperiului Roman. Oraşul a fost ridicat tot pe şapte coline, ca şi Roma, de aceea Constantin l-a numit Nova Roma, dar numele nu a intrat niciodată în vorbirea uzuală. Roma şi-a păstrat privilegiile sale politice şi comerciale.

*

Constantinopolul a devenit deci în sec. IV d.H. capitala Imperiului Roman de Răsărit şi a Asiei Mici. Şi a rămas aşa până la cucerirea lui de către turci, în 1453, cu excepţia unei perioade numite Imperiul Latin (1204-1261), când imperiul a avut capitala în exil, la Niceea. Faptul s-a întâmplat în cea de-a patra Cruciadă (1204), când oraşul a fost jefuit în mod barbar timp de trei zile şi trei nopţi. Dar Constatinopolul a fost apoi recapturat în 1261 de forţele Imperiului de la Niceea, conduse de Mihail al VIII-lea Paleolog. De menţionat că în primele secole, limbile care se vorbeau în imperiu

Scanned with CamScanner

erau greaca şi latina. Moneda se numea Solidus. Religia era ortodoxă, iar forma de guvernare monarhică, imperiul fiind condus de un şir de împăraţi, începând cu Constantin cel Mare (306 – 337) şi până la Constantin al XI-lea Paleolog, mort în timpul asedierii Constantinopolului de către turci, la 29 mai 1453. Oraşul atinge apogeul în sec. al VI-lea, când avea 4 500 000 km pătraţi şi o populaţie de peste 30 milioane de locuitori.

Şi azi Istanbulul oferă o privelişte neobişnuită, unică printre marile metropole ale lumii, fiind un amestec bizar, pe de o parte, de clădiri, cele mai recente în stil american (dat fiind că numărul de locuitori, de diferite naţionalităţi, este aproape cât cel al New York-ului), şi, pe de altă parte, de locuri naturale, păduri, câmpii, lacuri, alte zone sălbatice, fiind situat pe malurile Strâmtorii Bosfor, ce separă Europa de Asia şi Marea Neagră de Marea Marmara.

Atât Imperiul Otoman, cât şi Turcia de azi au profitat de Marea Schismă din 1 054, eveniment ce a împărţit creştinismul în două mari ramuri, catolică şi ortodoxă, sub Papa Leon al IX-lea şi patriarhul de Constantinopol Mihail Cerularie, în urma unor dezacorduri ireconciliabile (lupta pentru supremaţie în lumea creştină, divergenţe teologice etc.), deşi tensiunile între creştinătatea latină şi cea greacă datau de mult, ruptura fiind pregătită încă din anul 395, când Imperiul Roman, după moartea lui Teodosie cel Mare, a fost împărţit în două jumătăţi, estică şi vestică, fiecare având propriul împărat.

Dacă Imperiul Roman de Apus se dezintegrase, încă din sec. al V-lea, sub presiunea triburilor germanice, Imperiul Roman de Răsărit sau Imperiul Bizantin continua să se bucure de o relativă stabilitate. Lovitura

Scanned with CamScanner

de grație i-o dă însă păgânimea migratoare, venirea turcilor selgiucizi în Anatolia, în sec. al XI-lea, după înfrângerea lor de către mongoli. Un vid de putere a permis noii dinastii otomane să devină o forță importantă în regiune. Astfel, în secolul al XVI-lea, Imperiul Otoman ajunge la întinderea maximă: el acoperea Anatolia, Africa de Nord, Orientul Apropiat, Europa de sud-est şi Caucazul. Constantinopolul va fi cucerit de turci la 29 mai 1453, împreună cu întreg Imperiul Bizantin, devenind capitala Turciei, sub conducerea cuceritorului, Mehmed al II-lea. Dar căderea Constantinopolului a fost pregătită şi ea tot de tensiunile dintre puterile apusene. Evident, Cruciada a patra a contribuit mult la această tragedie. Moştenirea Bizanțului au râvnit-o şi bulgarii, şi sârbii, şi ruşii, dar au cucerit-o turcii. Ei au venit din Asia Mică şi Sultanul Murad I, în anul 1365, a fixat capitala Imperiului Otoman la Adrianopol. Popoarele balcanice au căzut rând pe rând sub dominația turcilor. Serbia cneazului Lazăr, el însuşi căzut în luptă, apoi Târnovo, capitala bulgarilor. În 1423, turcii devastează Grecia, iar la 1430 cuceresc Tesalonicul, al doilea mare oraş al Imperiului Bizantin, transformând faimoasa biserică Chalkeon în moschee. Cruciada de la Varna se încheie cu un dezastru pentru creştini, regele Ungariei pierzându-şi viața. Turcii îl înving şi pe Iancu de Hunedoara, regentul Ungariei, la Kosovo, apoi acesta avea să moară de ciumă după ce obține o victorie importantă, în bătălia de la Belgrad, contra oştirii otomane a sultanului Mehmed al II-lea. În 1451, Mehmed Cuceritorul profită de neînțelegerile creştinilor, de urmările Schismei (problema rămânând aceeaşi: a te uni sau nu cu Roma?), şi opreşte pe Bosfor înaintarea creştinilor în Marea Egee, pregătind

Scanned with CamScanner

o armată uriaşă. Apusul nu înţelegea gravitatea pericolului turcesc. Şi avea să se întâmple ca în vorba „când doi se bat, al treilea câştigă".

În cei aproximativ o mie de ani de existenţă a Imperiului Bizantin, Constantinopolul a fost asediat de mai multe ori şi cucerit doar de două ori, prima dată în timpul Cruciadei a patra, din 1204, iar a doua oară când a fost recuperat de bizantini, câteva decenii mai târziu, în 1261, cum am arătat. În următoarele două secole, Imperiul a fost măcinat şi cucerit de un nou inamic, Imperiul Otoman. Trebuie spus că la anul 1453, Imperiul Bizantin nu mai era format decât din oraşul Constantinopol, o porţiune a Peloponezului din jurul cetăţii Mystras şi Imperiul din Trapezunt.

*

Mehmed, al cărui străbunic, Baiazid, construise o fortăreaţă pe malul asiatic al Bosforului, numită Anadolu Hisari, a construit încă o cetate nu departe de zidurile Constantinopolului, pe malul european însă, pentru a împiedica ajutorul coloniilor genoveze, de pe coasta Mării Negre, să ajungă la oraş. Această fortăreaţă se numea Rumeli Hisari, însemnând „blocarea strâmtorii" şi „tăierea gâtului", cele două sensuri subliniindu-i poziţia strategică. Împăratul Constantin al XI-lea a cerut ajutorul ţărilor din vestul Europei, dar apelurile sale nu au primit atenţia cuvenită. După Marea Schismă, vestul romano-catolic a încercat să reintegreze estul, dar fără prea mare rezultat. O propagandă masivă a fost lansată de unele grupuri anti-unioniste din Constantinopol, iar populaţia era divizată cu animozitate. Un rol major l-a avut şi ura etnică latentă dintre greci şi italieni, cauzată de controlul italienilor asupra economiei bizantine. Papa Nicolae al V-lea a vrut să trimită ajutoare, dar nu a

Scanned with CamScanner

avut influenţa sperată de bizantini asupra regilor şi prinţilor din vest, iar aceştia nu au avut mijloacele necesare să contribuie la trimiterea unei armate de sprijin. Motivele principale pentru această neputinţă au fost urmările Războiului de o sută de ani, Reconquista spaniolă şi luptele interne dintre Germania, Ungaria şi Polonia. Deşi oraşele-state din nordul Italiei au trimis trupe, ajutoarele din vest nu au fost suficiente ca să contrabalanseze imensa putere otomană.

Armata bizantină număra aproximativ 7.000 de oameni, din care 2.000 erau mercenari străini. Cetatea avea circa 22,5 km (14 mile) de ziduri, probabil cele mai puternice ziduri fortificate existente pe atunci. Otomanii, la rândul lor, aveau o armată uriaşă. S-a estimat că număra aproximativ 100.000 de oameni, inclusiv 20.000 de ieniceri; estimări mai recente citează 80.000 soldaţi şi 10.000 de ieniceri. Mehmed a construit şi o flotă pentru a asedia oraşul de pe mare, compusă în majoritate din mercenari greci. Otomanii au angajat un inginer maghiar, deşi unele surse spun că era român din Transilvania, pe nume Urban, care era specialist în construirea de tunuri, arme care la acea vreme reprezentau o noutate în tehnica de luptă. Urban a construit un tun enorm, botezat „tunul Basilic", măsurând peste 8 metri lungime şi circa 75 cm diametru, care era capabil să lanseze un proiectil de 544 kg la o distanţă de aproape doi kilometri. Au fost nevoie de 70 de perechi de boi şi de două mii de soldaţi ca să-l ducă până la zidurile Constantinopolului. Deşi bizantinii aveau şi ei tunuri, acestea erau mult mai mici, iar reculul lor avea tendinţa să slăbească zidurile proprii. Tunul lui Urban avea totuşi câteva probleme: nu avea precizie, încărcarea dura trei ore şi ghiulelele erau puţine; s-a prăbuşit sub reculul

Scanned with CamScanner

propriu după numai şase săptămâni. Un alt expert angajat de otomani a fost Ciriaco Pizzecolli, cunoscut sub numele de Ciriaco din Ancona, aventurier şi colecţionar de antichităţi. Asediul Constantinopolului a durat aproape două luni. Împăratul Constantin al XI-lea avea doar două mii de soldaţi genovezi. Papa Nicolae al V-lea nu a trimis nici un ajutor. Nici Veneţia, care avea pe obrazul ei o pată mai veche, la Cruciada a patra prădând Basilica Sfânta Sofia (multe dintre bogăţiile furate de către cruciaţi din Biserica Sfânta Sofia pot fi văzute astăzi în interiorul Basilicii Sfântul Marcu din Veneţia, fapt care, lipsind biserica constantinopolitană de relicve foarte preţioase, a tensionat şi mai mult relaţiile dintre cele două Biserici – de Răsărit şi de Apus). Toţi stăteau la pândă. Aşteptau să afle ce se întâmplă, în timp ce tunul Basilic făcea mari spărturi în zidurile seculare, care au fost distruse pe 5 aprilie.

*

Planul lui Mehmed a fost să atace zidurile lui Theodosie, ridicate în sec. al IV-lea, o serie complexă de ziduri şi şanţuri (6 500 km) care protejau Constantinopolul de un atac dinspre vest, singura parte a cetăţii care nu era înconjurată de apă. Şi azi se mai conservă părţi din aceste ziduri. Armata otomană şi-a aşezat tabăra nu departe de oraş, în lunea Paştelui, pe 2 aprilie 1453.

Timp de mai multe săptămâni, tunul Basilic (un astfel de tun avea să folosească şi generalul Bukov, când a distrus 148 de biserici ortodoxe din Transilvania) a tras asupra zidurilor, dar nu a reuşit să provoace suficiente distrugeri, iar datorită ratei de încărcare extrem de scăzute, bizantinii au reuşit să repare majoritatea distrugerilor în intervalul dintre

Scanned with CamScanner

fiecare lovitură. În acest timp, flota lui Mehmed nu a putut penetra Cornul de Aur datorită barierelor plutitoare plasate de bizantini la intrarea în strâmtoare. Pentru a evita aceste bariere, Mehmed a dat ordin armatei sale să construiască un drum din trunchiuri de copac unse spre a traversa cartierul Galata şi aşa şi-a transportat navele pe uscat până în Cornul de Aur, o idee care probabil l-a inspirat şi pe Herzog când a făcut neobişnuitul său film **Fitzcarraldo**. Această acţiune a avut ca rezultat oprirea aprovizionării de la corăbiile genoveze trimise în ajutor şi a demoralizat apărătorii bizantini. În plus, apărătorii au fost nevoiţi să-şi disperseze o parte din forţe la zidurile maritime de lângă Cornul de Aur, slăbind astfel apărarea altor secţiuni.

Turcii au asaltat frontal zidurile de mai multe ori, dar au fost respinşi cu mari pierderi. După aceea au încercat să pătrundă în oraş săpând tunele pe sub ziduri. Majoritatea geniştilor care au lucrat la tunele erau sârbi trimişi de Despotul Serbiei. Comandantul lor era Zaganos Paşa. Bizantinii aveau angajat un inginer pe nume Johannes Grant (de origine germană sau scoţiană), care a dat ordin să fie săpate contra-tunele, permiţând astfel trupelor bizantine să ucidă geniştii otomani. Alte tunele turceşti au fost inundate cu apă. În cele din urmă bizantinii au capturat şi torturat un important inginer turc, care a deconspirat locurile tuturor tunelelor, după care acestea au fost distruse.

Mehmed a făcut o ofertă de a renunţa la asediu contra unui tribut astronomic, ştiind că oraşul nu-l va putea plăti. Odată ce oferta a fost refuzată, Mehmed a plănuit să copleşească numeric zidurile, ştiind că apărătorii bizantini vor fi epuizaţi înainte ca el să-şi termine trupele. La 22 mai 1453, luna, simbol al Constantinopolului, s-a întunecat, a avut loc deci o

Scanned with CamScanner

eclipsă, confirmând o profeţie despre sfârşitul oraşului. Patru zile mai târziu, întreg oraşul a fost acoperit de o ceaţă deasă, un fenomen nemaipetrecut în acele părţi în luna mai. După ce s-a ridicat ceaţa, în seara aceea, aşa cum spune un cronicar, „flăcări au învăluit domul bisericii Hagia Sophia, iar lumini puteau fi văzute şi de pe ziduri, strălucind în depărtare, în spatele taberei turceşti (înspre vest)". Unii au interpretat acest semn ca fiind Duhul Sfânt, părăsind catedrala. Aceste fenomene au fost însă, aşa cum s-a stabilit ulterior, efectele locale ale catastroficei erupţii vulcanice de la Kuwae, din Oceanul Pacific. „Focul" văzut a fost o iluzie optică datorată reflecţiei unui apus de soare roşu intens pe norii din cenuşă vulcanică, aflaţi sus, în atmosferă.

În noaptea de 28 spre 29 mai, s-a ţinut în Hagia Sophia o mare liturghie, ultima, în care s-a evocat parabola lui David şi Goliat, iar împăratul, înainte de a primi Sfânta Împărtăşanie, a spus: „Ei au armată, noi avem credinţă".

*

În dimineaţa zilei de 29 mai a început atacul decisiv. Primul val de atacatori a fost format din trupele auxiliare (arabi), care erau slab pregătiţi şi echipaţi, şi au avut doar rolul de a ucide cât mai mulţi apărători posibil. Al doilea val, format în majoritate din anatolieni, s-a concentrat asupra unei secţiuni de ziduri din nord-vestul oraşului, care era parţial prăbuşită în urma loviturilor de tun. Această secţiune de ziduri fusese ridicată mai recent, în sec. al XI-lea, şi era mult mai slăbită (cruciaţii din 1204 au spart zidurile în acelaşi loc). Otomanii au reuşit în cele din urmă să pătrundă, dar au fost respinşi după scurt timp de apărătorii bizantini. Bizantinii au făcut faţă şi celui de-al treilea val de atacatori, trupele de elită ale

Scanned with CamScanner

sultanului – ienicerii, dar generalul genovez Giovanni Giustiniani, unul din comandanţii armatei bizantine, a fost rănit grav în timpul atacului şi evacuarea sa de pe metereze a provocat panică în rândurile apărătorilor.

Unii istorici sugerează că poarta din acea secţiune a rămas neblocată, iar otomanii au descoperit repede această eroare (nu s-a pus problema mituirii de către turci, poarta a fost pur şi simplu uitată, probabil datorită ruinelor cauzate în urma atacurilor de tun, care au blocat sau acoperit parţial poarta). Otomanii au dat năvală în cetate. Împăratul Constantin al XI-lea însuşi a condus ultima apărare a oraşului, luptând vitejeşte şi murind în luptă pe străzile oraşului, alături de soldaţii săi. Corpul său nu a mai fost identificat.

Mehmed a promis armatei sale că poate prăda oraşul în voie timp de trei zile, conform tradiţiei militare antice. Un număr mare de localnici au fost masacraţi de turci după ce aceştia au intrat în cetate şi au capturat turnurile de la zidurile terestre, deşi ordinea a fost restaurată la scurt timp după aceea. După atacul iniţial, armata otomană s-a împrăştiat pe drumurile principale ale oraşului, prin marile pieţe şi uriaşa biserică a Sfinţilor Apostoli, pe care Mehmed a dorit să o păstreze intactă pentru noul patriarh ales de el, care să-l ajute să controleze mai bine populaţia creştină. Mehmed a trimis o gardă să protejeze clădirile importante, din dorinţa de a nu stabili noua capitală a Imperiului Otoman într-un oraş total devastat.

Armata a năvălit în imensa piaţă Augusteum, din faţa catedralei Hagia Sophia, ale cărei porţi de bronz erau blocate de un număr mare de localnici aflaţi în interiorul clădirii, sperând într-o minune, în protecţia divină la ceasul din urmă. Se spera că va veni un Înger salvator. După ce porţile au fost distruse, năvălitorii

Scanned with CamScanner

şi-au împărţit prada, luând ostatici dintre creştini, pentru a-i vinde ca sclavi. Câţiva bătrâni şi nou-născuţi au fost ucişi cu neîndurare, iar pentru a intra în posesia seniorilor în straie bogate sau pentru fetele şi tinerii frumoşi, soldaţii otomani s-au luptat între ei. Au fost batjocoriţi peste patru mii de tineri.

Există mai multe legende legate de căderea Constantinopolului. Una din ele spune că doi preoţi, care recitau divina liturghie în Hagia Sophia, au luat Sfintele Daruri, potirul şi discul, şi au dispărut în zidurile catedralei în timp ce primii soldaţi turci au pătruns în Catedrală. Şi se spune că ei vor apare din nou în ziua în care Constantinopolul va reveni în stăpânirea creştinilor. Altă legendă se referă la Regele de marmură, Constantin al XI-lea, spunând că atunci când otomanii au intrat în cetate, un înger l-a salvat pe împărat, schimbându-l într-o bucată de marmură şi ascunzându-l într-o peşteră subterană de lângă Poarta de Aur, unde aşteaptă să fie readus la viaţă. Această legendă seamănă cu întâmplarea de la Efes a celor Şapte tineri adormiţi într-o peşteră („Cave of the Seven Sleepers"), care au adormit în timpul domniei lui Domiţian şi s-au trezit sub alt împărat. Ei s-au ascuns în peşteră de teama persecuţiilor, paznicii i-au închis în grotă, apoi, când s-au trezit, trecuseră 300 de ani. Cum au constatat acest lucru? S-au dus la piaţă să cumpere de mâncare şi banii pe care îi aveau, cu care au vrut să plătească, nu mai erau valabili de trei secole! Au fost consideraţi sfinţi. Şi după ce-au murit, au fost îngropaţi tot în grotă. De atunci locul se numeşte „Grota Celor Şapte Sfinţi adormiţi", pe care pelerinii o vizitează şi o venerează.

*

Scanned with CamScanner

Deşi Mehmed al II-lea a permis trupelor sale să prădeze oraşul, după obiceiul tuturor armatelor din acele vremuri, s-a răzgândit văzând distrugerile cauzate palatelor şi maiestuoaselor clădiri şi a oprit această barbarie după aproximativ o zi. Din nefericire, până atunci o mare parte a populaţiei fusese fie violată, fie jefuită sau robită. Din populaţia estimată la 50.000 locuitori, cam jumătate erau încă liberi când Mehmed a ordonat încetarea ostilităţilor. Motivul pentru care un număr atât de mare de localnici au scăpat de furia turcilor se datorează în principal topografiei oraşului la acea dată. Departe de apogeu, Constantinopolul era în regres ca număr de locuitori în urma unei epidemii de ciumă bubonică, dar mai ales ca urmare a dezastrului provocat de a patra Cruciadă cu două secole mai devreme. Aşadar, oraşul semăna în 1453 cu o serie de sate fortificate, separate de câmpuri largi, totul fiind încercuit de zidurile theodosiene, construite în sec. al IV-lea. Acest aspect al marelui oraş se păstrează şi astăzi, lângă blocuri-turn sau zgârie-nori, vezi drumuri de ţară ce duc spre un lac sau o pădure. După ce otomanii au reuşit să treacă de ziduri, mulţi locuitori ai acestor „sate" s-au predat generalilor lui Mehmed, aceştia conformându-se tradiţiei islamice, care îi cruţau pe cei ce se predau de bună voie. Mai ales satele de lângă zidurile terestre au fost protejate de trupele speciale de ieniceri. Aceşti localnici urmau să-şi răscumpere concetăţenii după încetarea violenţei şi au format ceea ce otomanii numeau un „millet", adică o comunitate auto-guvernantă din imperiul multi-naţional care a devenit Istanbulul otoman.

Mehmed a aşteptat până când situaţia a fost sub control şi a intrat în oraş într-o procesiune ceremonială în care populaţia locală i-a oferit flori drept felicitări.

Scanned with CamScanner

Prima lui impresie a fost că oraşul era în paragină, situaţie care începuse după cucerirea acestuia în a patra Cruciadă, dar care se datora şi reducerii continue a bazei de impozitare de care dispunea cezarul bizantin, pe măsură ce imperiul lui se reducea din ce în ce mai mult sub loviturile arabilor musulmani şi mai apoi ale turcilor musulmani. La momentul cuceririi capitalei, imperiul nu mai era decât o umbră a măreţului stat care fusese cândva, fiind limitat la împrejurimile Constantinopolului.

Din chiar primul ceas al căderii aşezării, zorii noii epoci au apărut extrem de înnegurați pentru creştini. În primul rând, împăratul Constantin al XI-lea, căruia istoria ortodoxă i-a pus în gură vorbele: „Mai bine turbanul sultanului decât mitra Papei" – a fost ucis, împreună cu cei doi băieţi ai săi, deşi sultanul le promisese libertatea şi graţia. Acest fapt e reţinut drept „ruşinoasa întâmplare a ospăţului": Mehmet-cuceritorul, care era homosexual, a fost informat, de către sfetnicii săi apropiați, la ospăţul organizat după căderea Constantinopolului, că Notaras (primul ministru al imperiului ortodox) are un frumos băiat de 14 ani. El îi cere atunci grecului să i-l aducă, cu gândul declarat de a-l sodomiza, fapt care evident n-a putut fi acceptat de nobilul bizantin (Mehmet deţinea de altfel un frumuşel harem de băieţei). În viziunea lui Mehmed, el devenea succesorul Împăratului Roman. S-a autointitulat „Kayzer-i Rum", adică Cezar (Împărat) Roman, dar a fost supranumit „Cuceritorul".

*

Constantinopolul a devenit noua capitală a Imperiului Otoman, care fusese până atunci Edirne (Adrianopole). Hagia Sophia a fost transformată în moschee şi se spune că atunci când Mehmet a intrat în

Scanned with CamScanner

ea, calul său s-a speriat de mormanele de cadavre din interior, s-a clătinat şi sultanul s-a sprijinit de o coloană, urma mâinii sale plină de sânge imprimându-se pe această coloană. Şi azi se păstrează urma degetelor sale! Iar când a văzut că soldaţii săi distrug cu sulițele icoanele şi mozaicul care acoperea pereţii catedralei, le-a spus: „V-am spus să jefuiţi, clădirile şi monumentele îmi aparţin mie!". Refacerea Sfintei Sophia a durat peste cinci ani. Mehmed a înţeles primul importanţa ei, pregătind parcă pasul făcut mai târziu de Atatürk, care a transformat-o în muzeu. Dar Mehmet a salvat şi alte clădiri, cum ar fi Biserica Ortodoxă greacă, care a fost lăsată intactă, Patriarhul Ghenadius al II-lea (Ghenadius Scholarius) fiind numit Patriarhul Constantinopolului.

Mulţi greci au părăsit oraşul şi s-au refugiat în vestul Europei, ducând cu ei cultura şi multe documente din tradiţia greco-romană care au contribuit la începutul Renaşterii. Grecii care au rămas în Constantinopol au fost în majoritate locuitorii cartierelor Fanar şi Galata. Mulţi fanarioţi, cum au fost numiţi, s-au dovedit a fi sfetnici capabili ai sultanilor otomani, dar au fost consideraţi trădători de majoritatea grecilor.

Istoricii consideră căderea Constantinopolului ca fiind evenimentul care a încheiat Evul Mediu şi a însemnat începutul Renaşterii datorită sfârşitului vechii ierarhii religioase din Europa. Din punct de vedere militar, el a intrat în istorie prin folosirea tunurilor şi a prafului de puşcă. De asemenea, căderea Constantinopolului, urmată şi de cucerirea celorlalte părţi bizantine, ca statul independent Trebizonda, cucerit de Mehmed în 1461, a tăiat principala legătură comercială pe uscat dintre Europa şi Asia. În consecinţă, un număr

Scanned with CamScanner

tot mai mare de europeni a început să plănuiască din ce în ce mai serios posibilitatea atingerii Asiei pe mare, fapt crucial, care a dus la descoperirea Lumii Noi. Chiar şi în prezent un număr însemnat al populaţiei greceşti consideră ziua de marţi (ziua căderii Constantinopolului) ca fiind ziua cea mai plină de ghinion a săptămânii.

Otomanii şi-au numit oraşul-capitală în mai multe feluri, inclusiv Constantinopol. Istanbul a devenit nume oficial în 1930, unii socotind că ar fi o prescurtare a numelui Constantinopol sau că ar proveni de la expresia grecească *eis tin polin* („înspre oraş"). O variantă musulmană însă spune că Istanbul înseamnă „oraşul islamului". Dar europenii continuă să folosească şi astăzi denumirea veche, de Constantinopol, după aerul său occidental. Oraşul este însă brăzdat de cinci ori pe zi de cântecul muezinului, de dialogul dintre moschei, care te cheamă la rugăciune. Conform ultimului recensământ, Istanbulul are 2 691 moschei, 123 biserici creştine şi 26 de sinagogi. De asemenea, 109 cimitire musulmane şi 57 de cimitire nemusulmane. Tot aici se află şi Sediul Patriarhului Ecumenic, liderul spiritual al bisericii greco-ortodoxe, amplasat în regiunea Fener (Phanar) a Istanbulului, în apropierea căruia se află, abandonat, inaccesibil, şi Palatul lui Dimitrie Cantemir.

Scanned with CamScanner

Pe urmele lui Alexandru Macedon

Ca să ajungi la Troia, trebuie mai întâi să ajungi la Canakkale. Unde ajungi după ce treci Dardanelele cu ferry-boat-ul, la Edirne, cum i-au spus turcii oraşului lui Adrian, Adrianopole, cetate care, după cucerirea ei de către Sultanul Murat I, a fost prima capitală europeană a Imperiului Otoman, din 1365 până în 1453. E demn de menţionat, de asemenea, că Sultanul Mehmed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, s-a născut la Adrianopole, iar fondatorul religiei Baha'i, Baha'u'llah, a fost exilat aici între anii 1863 şi 1868. Azi, oraşul are 180 mii de locuitori şi peste 300 de moschei. Aici se afla cea mai mare moschee din Turcia, acum cea mai mare e la Istanbul. Se spune că un număr de 70 de moschei a ridicat numai primarul din Adrianopole, Sinan. Pe aici au trecut mai toţi sultanii, inclusiv Soliman.

În timpul lui Soliman Magnificul (1520 – 1566), căruia turcii îi mai spun şi Legiuitorul, a fost cea mai înfloritoare perioadă a Imperiului, pe care el l-a condus timp de 46 de ani. Peste tot sunt urme de-ale sale. A avut 7 copii. Se ştie că a jucat un rol imens şi în zona Moldovei, fiind singurul căruia i s-au deschis porţile Sucevei. El a decis domnitorii de după Ştefan cel Mare. Astfel, după ce l-a eliberat pe Petru Rareş din cetatea Ciceului, l-a chemat la el. Petru trece prin Alba Iulia spre Constantinopol, iar la sfârşitul anului 1540 se afla la Adrianopole, unde se găsea sultanul. În schimbul sporirii la 12 000 de galbeni a tributului obişnuit, Petru Rareş obţine numirea ca domn, iar la 9 ianuarie 1541 porneşte spre Moldova, însoţit de trupe

Scanned with CamScanner

turceşti, spre a prelua domnia. La 22 februarie 1541, Petru Rareş îşi face intrarea în Suceava. E doar un episod din istoria ţării noastre legat de Adrianopole.

Evident, totul aici geme de urme istorice şi, când ajungi la Canakkale, te întâmpină un cal troian uriaş, aflat pe malul Mării Egee, simbol al oraşului şi al zonei, fiind reprodus pe tot felul de pliante sau transformat în suveniruri de mici dimensiuni. Chiar şi pe săpunul şi prosopul din camera de hotel e reprodus. L-am filmat şi ziua şi noaptea. Acest cal anunţă sau pregăteşte parcă vizitarea cetăţii Troia, unde intri direct în istorie şi mit.

În primul rând emoţia te copleşeşte când ţi se tot repetă că păşeşti pe urmele lui Alexandru Macedon, unul dintre primii mari strategi şi conducători militari din istorie, care, deşi a trăit doar 33 de ani (356 -323 î.H.), a fost stăpânul celui mai mare imperiu cucerit vreodată, contribuind substanţial la răspândirea culturii elene în întreaga lume. Povestea lui Alexandru cel Mare am cunoscut-o mai îndeaproape mai an la Muzeul de istorie din Salonic, care poartă urme ale vieţii şi cuceririlor sale. Aici am aflat despre marele rege al Macedoniei, Filip al II-lea, tatăl lui Alexandru, de la care fiul învaţă arta şi meşteşugul armelor. Încă de la vârsta de 16 ani, Alexandru i-a parte la bătălii, învaţă diplomaţia şi felul cum trebuie să conducă un popor. De tânăr, participând la diferite expediţii militare, devine un experimentat războinic şi ajunge în scurt timp un idol pentru soldaţii săi. Este emoţionant şi momentul când, traversând ţinuturile moesilor, coloana macedoneană cade într-o ambuscadă pusă la cale de clanurile nesupuse, iar calul lui Filip piere răpus de o lance, care îl va răni şi pe rege. Alexandru sare în ajutorul tatălui său şi îl salvează.

Scanned with CamScanner

Dar cel mai senzațional moment al tinereții lui Alexandru este legat de Troia. Tânărul prinț a început încă din copilărie să-și construiască, în mod conștient, din momentul în care a luat act de legendele homerice, imaginea unui nou Ahile: frumusețea, îndrăzneala, inteligența eroului se regăseau în el peste secolele care îl despărțeau de războiul troian. Pentru a-și întemeia puterea, Alexandru și-a construit o ascendență divină și s-a dat drept urmaș al lui Hercule, după mamă. În anul 334 î.H., după ce a trecut podul Heles, la Troia, primul act politic întreprins de Alexandru cel Mare a fost ceremonia pe care a organizat-o la mormintele lui Ahile și Patrocle. E limpede că modelul lui Alexandru a fost Ahile, pentru că și el a fost un rebel, un nonconformist, un arțăgos, așa cum vom arăta mai jos, când ne propunem să vedem cele două personaje, pe Ahile și Alexandru, în oglinda a două filme-reper, realizate în 2004, **Troy** și **Alexander**, în viziunea a doi regizori de marcă, Wolfgang Petersen, respectiv Oliver Stone.

*

Azi, aici, la Troia, doar imaginar te mai poți întâlni cu urmele eroilor homerici, dat fiind că locul a fost bine prădat de urmașii troienilor, până la un cercetător ca Heinrich Schliemann. E o mare prăpastie între legendă și realitate. Legenda supradimensionează totul. Aici nu mai există Troia, ci Truvia, cum o numesc turcii. Calul de aici, care te întâmpină la intrarea în cetate, ce-a mai rămas din ea, este mult mai plat, mai puțin artistic ca acela de la Çannakkale. Așa cum și zidurile cetății sunt mult mai modeste decât cele din filmul **Troia**, de pildă, pe care l-am revăzut în autocar, pe drumul venirii aici. Ce impresionant este zidul refăcut sau imaginat de cineaștii americani!

Scanned with CamScanner

Filmul **Troia** a rulat pe ecranele noastre în anul 2004, imediat după premiera americană, şi a obţinut locul I în Topul Publicului, adică a avut cel mai mare număr de spectatori şi cele mai mari încasări (peste 16 miliarde lei), bătând filme tot de mare succes precum **Stăpânul inelelor**, **Patimile lui Hristos, Harry Potter şi prizonierul din Azkaban**, **Ultimul samurai**, **Omul păianjen 2**, **Van Helsing** sau **Regele Arthur**. Secretul succesului acestor filme este un unul etern, exploatat la maxim de filmul american, aflat masiv în acest top al succesului: povestea, basmul, mitul, presărat cu senzaţii tari, altfel spus, melodrama în varii ipostaze, care are însă în structura ei, ca centru de greutate, violenţa. Toate filmele de succes ale anului 2004 se caracterizează printr-o violenţă excesivă, pe primul loc situându-se, la mare distanţă, **Patimile lui Hristos**, un spectacol al torturii fără limite. Superproducţii ca **Troia**, **Regele Arthur**, **Ultimul samurai** şi **Stăpânul inelelor** conţin violenţă armată, după tipicul luptelor imperiale antice sau medievale. Pentru cel din urmă dă o mână de ajutor şi violenţa creată pe computer, superingenioasă, care permite şi prelungirea ei într-un plan cosmic, supranatural, îmbinat adesea şi cu un plan subpământean şi morbid, cum se întâmplă şi în vampiricul **Van Helsing**, un amestec de aventură şi imaginaţie horror în spiritul filmelor SF, dar şi al celor din seria clasicului Bram Stoker, tratat însă într-o formulă supraexpresionistă. La acest capitol al violenţei, sub varii nivele, filmul nu are limite. Însă cea mai directă priză la public are formula armată, cu înscenări ample, de mare teatralitate, cu jocuri actoriceşti impresionante, cu o perfectă îngemănare între efectele speciale şi mise-en-scena directă, în care montajul contrapunctic dintre planul de ansamblu şi detaliu sau planul

Scanned with CamScanner

individual joacă un rol esenţial în crearea tensiunii, ca în **Ultimul samurai**, **Troia** sau **Regele Arthur**. Evident, faţă de **Dacii** sau **Mihai Viteazul**, forţele (şi mijloacele) aruncate în luptă sunt colosale, atingând, datorită şi tehnicii computerizate, concreteţea metaforei eminesciene „câtă frunză şi iarbă", cum ar fi, în **Stăpânul inelelor**, armata morţilor pe care o aduce în ajutor Aragorn, Pribeagul din Eriador, care, la sfârşit, când totul se termină cu bine, va deveni noul rege din Minas Tirith, supracetatea cu aspect medieval din Gondor. Adică fantezia debordantă, supranaturală, a lui Tolkien este slujită pe măsură de fantezia regizorului Peter Jackson şi a echipei sale (filmul a fost încununat cu 11 premii Oscar la toate capitolele).

Dar cu toată fantezia computerizată, viziunea se menţine în clişeul clasic: basmul SF este şi el o melodramă, cu toate ingredientele, pe care o ilustrează perfect şi **Omul păianjen 2**, până la urmă triumfător ieşind binele, cu toate atributele sale: iubirea, pacea, frumosul, speranţa. Fie că apelează la arsenalul clasic (**Troia**), la cel computerizat (**Omul păianjen**), la cel magic (**Harry Potter**) sau la un amestec al acestor mijloace (**Stăpânul inelelor**), toate aceste filme de top se adresează exclusiv copilului din noi. America, cea mai mare producătoare de astfel de filme, este o ţară de copii mari, care a impus acest gust globalizant. O superputere creează filme pe măsură, pentru copii mari, pentru uriaşi. Sunt basme cu zâne, feţi frumoşi, tot felul de eroi pozitivi, care ies triumfători în lupta cu monştrii, fie ei orci, troli, vârcolaci, vampiri, animale infernale, efectele speciale întrecându-se pe sine în această direcţie, concurenţa creării unor astfel de monştri necunoscând limite.

*

Scanned with CamScanner

Orientarea către supererou este susţinută şi teoretic. Din argumentele mătuşii lui Peter Parker din **Omul păianjen 2** (r. Sam Raimi) reiese că oamenii nu pot trăi fără eroi şi că nevoia de modele este vitală, eroii jucând şi rolul unei protecţii superioare, dumnezeieşti. Supereroul este un etalon moral, dar şi o icoană a curajului, a sacrificiului pentru binele umanităţii. Elogiul eroilor de tip Superman îl face şi Bill în finalul seriei lui Tarantino, **Kill Bill**. Ba într-un film ca **Troia** (r. Wolfgang Petersen) se merge şi mai departe, eroul principal, Ahile, fiind identificat cu un superstar ca Brad Pitt, cu gloria lui de vedetă, creându-se un Ahile top model made Hollywood, fără nici o legătură cu **Iliada** lui Homer şi cu respectul pentru greci, pentru culoarea locală, sursa de inspiraţie a filmului. De altfel, trebuie spus, ca o altă observaţie importantă a analizei noastre, că temelia filmului, indiferent de gen şi criterii, rămâne tot literatura. Şi filmele din topul criticii şi cele din topul publicului au la bază, majoritatea lor, cărţi de mare succes. Literatura rămâne hrana filmului. În general, primează romanul best seller, care ajunge la trilogii sau la serie. Din păcate, filmul, producţia hollywoodiană în special, nu se dezminte şi trădează constant sursele literare, chiar dacă ele au autoritatea lui Homer sau a lui Tolkien. Fiindcă superproducţiile, mai ales când în conceperea lor intră noua tehnică pe computer, sunt ca nişte Polifemi care cer jertfe, sacrificii, şi cel mai adesea sacrificat este autorul, sursa de bază, literatura.

Însă hobbitul regizorilor, Peter Jackson, regizorul „Inelelor", el însuşi un copil mare, aflat în fruntea noii generaţii de cineaşti, oricât ar apela la tehnicile computerizate, obţine efectul maxim tot după un clişeu clasic, simplu, aflat în mitologia populară, bazat pe

Scanned with CamScanner

disproporţia dintre erou şi cei învinşi de el. Cu cât monstrul e mai fioros şi mai briareic, ca multitentacularul Doc Ock din **Omul păianjen**, cu atât efectul victoriei eroului este mai mare. Metoda a folosit-o primul Serghei Eisenstein în capodopera sa **Aleksandr Nevski** (1938), în celebra bătălie de pe lacul Ciud dintre numeroasa şi malefica armată a cavalerilor teutoni şi mâna de luptători novgorodeni. Disproporţia este subliniată clar, ca în bâlinele ruseşti, atunci când eroul popular, Gavrilo, se luptă cu aproape întreaga oaste duşmană. Eroul este ca un Făt Frumos, luptând cu o sumară armură, cu capul descoperit şi mereu cu zâmbetul pe faţă, pe când cotropitorii ţării sale sunt reprezentaţi ca nişte forţe ale întunericului, purtând măşti războinice fioroase, ca armata orcilor lui Sauron. Secvenţa când unul din prietenii lui Frodo se urcă pe fantasticul monstru-elefant şi-l învinge, m-a trimis la scena din Nevski, efectul fiind acelaşi.

Nicăieri nu vezi mai limpede oglinda istoriei ca în Asia Mică, plină de ruine, în care se reflectă natura războinică a omului. Peste tot, la fiecare pas, vezi urmele războaielor pe care le-au purtat oamenii de diferite naţii pentru a cuceri acest pământ. Şi lupta pentru putere s-a suprapus adesea, ca în cazul lui Alexandru cel Mare, cu lupta pentru glorie sau pentru onoare, după cum, în cazul Troiei, lupta a avut ca pretext iubirea. În Grecia antică, iubirea dintre Paris, prinţul Troiei, şi Elena, regina Spartei, a generat un război care a devastat o civilizaţie. Când Paris o răpeşte pe Elena soţului ei, regele Menelau, aceasta este o insultă care nu poate fi suportată. Mândria familială spune că un afront adus lui Menelau este un afront adus fratelui său, Agamemnon, puternicul rege din Micene, care uneşte imediat toate armatele vaste

Scanned with CamScanner

ale Greciei pentru a o aduce pe Elena înapoi din Troia şi a apăra astfel onoarea fratelui său. Dar onoarea este doar un pretext. În realitate, Agamemnon este mânat de aviditatea lui copleşitoare: trebuie să cucerească Troia pentru a câştiga zona egeeană, asigurând astfel supremaţia vastului său imperiu. Fortăreaţa, sub comanda regelui Priam, apărată de puternicul prinţ Hector, este o citadela pe care nici o armată nu a reuşit s-o înfrângă. Un singur om reprezintă cheia victoriei sau a înfrângerii Troiei – Ahile, considerat unul dintre cei mai mari luptători în viaţă. Arogant, rebel şi aparent invincibil, Ahile nu are devotament faţă de nimic şi de nimeni, cu excepţia propriei sale glorii. Nevoia lui nestăvilită de renume etern este cea care îl determină să atace porţile Troiei sub steagul lui Agamemnon, dar şi în cazul lui tot iubirea va fi în final cea care îi va decide soarta.

*

Aşa cum tot iubirea i-a decis şi lui Alexandru Macedon soarta – vom vedea în ce fel. Şi prima informaţie pe care ţi-o dă ghidul la Troia este că noi păşim aici pe urmele lui Alexandru Macedon, de fapt, pe urmele lui Ahile şi Hector! Colosal sentiment! Aşa l-o fi avut şi Alexandru când a păşit aici, a cărui copilărie a stat sub semnul istoriei lui Homer, despre care se spune că s-ar fi dus la Izmir, unde a aflat povestea reală a războiului troian, deşi alte surse consideră că **Iliada** şi **Odiseea** sunt rezultatul culegerii unor poveşti populare, a unor cioburi de tradiţie. Aşa o fi simţit şi Heinrich Schliemann, care a vrut să confirme povestea lui Homer, adică istoricitatea războiului troian.

Din păcate, locul e cam abandonat, neîngrijit, cu buruieni care invadează vechile ruine ale cetăţii. Însăşi

Scanned with CamScanner

casa lui Schliemann e lăsat în paragină, nerefăcută, neinclusă într-o construcţie muzeală modernă, cum se întâmplă la tot pasul în Grecia, unde a existat vreo ruină. Dimpotrivă, casa e lăsată aşa cum a fost şi transformată într-un mic muzeu, de unde culegi fragile informaţii legate de munca lui Schliemann aici. Ghidul, care a mai fost acum câţiva ani aici, ne spune că, faţa de cum arăta atunci acest loc, acum e un veritabil progres. Dar e greu de crezut că pietrele pe care le vezi sunt din anul 1 300 î.H., fiindcă toţi care au venit aici, au luat ceva cu ei, altfel nu se explică faptul că te întâlneşti cu urme ale Troiei la British Museum din Londra, la muzeul din Sankt-Petersburg sau la Metropolitan Museum of Art din New York.

La anul 300 î.H., Troia a fost vizitată de Alexandru Macedon, care a făcut un pelerinaj special la mormântul lui Ahile, numind acest loc Ilion. Aflat între Marea Egee şi Marea Marmara, locul conferă un peisaj foarte atractiv şi avea să fie vizitat apoi şi de toţi împăraţii romani, care au construit şi ei, nu au trecut fără să lase urme, cum ar fi un amfiteatru şi un templu. Sunt 46 de straturi arheologice. Din 1996, Troia a intrat sub egida UNESCO. Toate cercetările se fac cu aparatură electronică, de ultimă oră.

Schliemann explică pasiunea sa pentru acest loc prin faptul că, fiind copil, a primit în dar o carte despre istoria Greciei şi acest fapt i-a marcat destinul. După cum destinul tezaurului descoperit aici de Schliemann avea să fie marcat de căsătoria sa cu o rusoaică, fapt care explică de ce tezaurul a ajuns la Sankt-Petersburg, apoi la Moscova. În 1994, ruşii recunosc că în depozitul muzeului se află tezaurul de la Troia, dar ei nu renunţă la comoară, demonstrând că Troia s-a aflat pe teritoriul Rusiei atunci când ei au luat tezaurul. Şi

Scanned with CamScanner

astfel cazul s-a închis! Tezaurul este inestimabil, evaluat la 8 700 de piese. Multe coliere, pietre scumpe şi alte valori din el sunt expuse azi la Muzeul „Puşkin" din Moscova.

Pe vremea lui Alexandru Macedon, locul era încă populat şi neprădat. Ahile era reprezentat în toată splendoarea lui. Ceea ce impresiona la el erau testiculele foarte mari, acest model fiind preluat şi de alţii, aşa cum poate fi văzut pe insula Corfu.

Nu e de mirare că Alexandru Macedon, după ce a fost instruit de tatăl său şi a devenit rege, ca tânăr rege deci, a început să se gândească la sine ca la un nou Ahile, cum am spus. E demn de reţinut în acest punct şi o cugetare a lui Cioran: „După ce ai citit într-o lucrare de inspiraţie psihanalistă că tânărul Aristotel fusese cu siguranţă gelos pe Filip, tatăl lui Alexandru, viitorul său elev, fără să vrei te gândeşti că un sistem cu pretenţie de terapeutică şi în care se născocesc asemenea ipoteze nu poate fi decât suspect, căci inventează secrete din plăcerea de a inventa explicaţii şi vindecări". Să arătăm în continuare cum îl vede Oliver Stone pe Alexandru cel Mare.

Scanned with CamScanner

Istoria ca harță

În filmul lui Oliver Stone **Alexander /Alexandru** (2004), laitmotivul faptelor, al intrigii, al interferenței dintre mit şi realitate este harța. Fiecare mişcare, fiecare pas al lui Alexandru se bazează pe ceartă. Aşa cum se întâmplă între tineri, căci Alexandru (Colin Farrell), când a devenit regele Macedoniei, avea 20 de ani, iar cei din suita sa erau la fel de tineri. Ori tinerețea e rudă cu arțagul, care să fie primul, care e cel mai bun, cine e rivalul, care trebuie înlăturat etc. Acest aspect al vârstei a fost genial reliefat de Shakespeare în **Romeo şi Julieta**, iar ecranizarea lui Zeffirelli s-a bazat tocmai pe această latură, a hârjonelii şi hărțuirii. Această idee, în **Alexandru**, se impune încă de la început, când profesorul Aristotel (Christopher Plummer) îl educă pe tânărul prinț sub magia lui Ahile şi a poveştilor lui Homer. La fel şi colegii lui sunt crescuți sub magia poveştilor Olimpului. Iar când intră şi bătrânii în joc, harța e de neoprit.

Mama lui Alexandru, Olympias (Angelina Jolie), un fel de Cleopatra, care creşte la sân şerpi, se ceartă cu fiul ei din iubire şi tot din iubire pentru el, pentru a-i deschide tânărului Alexandru drumul spre coroană şi spre Gloria eternă, complotează să-l ucidă pe Filip (Val Kilmer), regele Macedoniei şi soțul ei. După cucerirea Babilonului, fiecare nouă cucerire a lui Alexandru e declanşată sau urmată de o harță. Numeroasele comploturi împotriva sa sunt dejucate de Alexandru, care îşi elimină fără milă foştii tovarăşi de luptă.

Scanned with CamScanner

Cauza principală a acestui şir de harţe este antagonismul dintre vizionarismul tânărului prinţ, care vrea să dea chip unei noi lumi, şi concepţia conservatoare a generalilor săi, care voiau să ţină lumea în loc, mulţumindu-se cu ce aveau. Alexandru vrea schimbare, să cucerească noi orizonturi, iar ei preferă orizontul pe care deja l-au cucerit. Şi scot sabia pentru a-şi impune acest punct de vedere, voind în mai multe rânduri să-l împiedice pe Alexandru să meargă mai departe, fiindcă ei nu se considerau supuşi, ci tovarăşi de campanie. Vezi, de pildă, cum se opun generalii căsătoriei lui Alexandru cu o barbară, Roxane (Rosario Dawson), când ei îi aleseseră, spre a avea urmaşi, o macedoneancă. Sau cât de vehement este refuzul acceptării ritualului îngenuncherii, firesc în Orient, dar detestat de generali...

Obiceiurile îşi cer drepturile dacă nu sunt respectate. Încălcarea lor este pedepsită fie de zei, fie de oameni. E un fel de răzbunare a istoriei, a destinului, cu consecinţe imprevizibile în timp. Dovadă că filmul lui Stone a fost considerat o blasfemie în Grecia, unde a fost interzis, fiindcă ar fi denaturant adevărul asupra marelui personaj, fixat din punct de vedere erotic între farmecele Roxanei şi acelea, mai durabile, ale generalului Hephaistion şi eunucului Bagoas. Nu a contat că aceste înclinaţii perverse au fost doar sugerate. Dar nu acest aspect sentimental a fost urmărit de regizorul-scenarist, deşi a insistat destul asupra lui. Ceea ce ni se pare esenţial este modernitatea personajului, ca şi a contextului, cu referinţe foarte actuale. Prin toată gândirea şi faptele sale, Alexandru se dovedeşte un reformator, un om nou, care vrea să schimbe şi chiar schimbă mentalităţi, obiceiuri şi prejudecăţi ancestrale.

Scanned with CamScanner

*

Gloria lui Alexandru este dată a priori, de când mama lui îi spune că el nu este fiul lui Filip, ci al lui Zeus şi este chemat să cucerească lumea, să fie ceea ce se cunoaşte din istorie. Aşadar, istoria este făurită, ceea ce urmăreşte Stone este felul cum s-a făcut această istorie. Şi aici apare elementul subiectiv, mitul, fabulaţia, legendele şi **Alexandriile** care prind viaţă, cum ar fi relaţia lui Alexandru cu Hephaistion (interpretat credibil de Jared Leto), deşi este doar sugerată, cum am spus. În rest, multe, foarte multe scene de luptă, de vitejie, de bărbăţie, ceea ce pune în umbră natura homosexuală a personajului, deşi la un moment dat el vrea un urmaş şi atunci se căsătoreşte cu o barbară, Roxane, fiica unui şef de trib, de care se îndrăgosteşte, aşa cum mai apoi, când revine în Babilon, după un măcel în India, unde este rănit, se va căsători cu alte două femei.

Dar toate acestea sunt presupuneri, sunt mărturisiri ale unui fost comandant de-al lui, căci filmul este un flash-back al acestui personaj, este redat ca o înşiruire de amintiri ale acestui camarad, care dictează unor scribi istoria lui Alexandru şi ceea ce a urmat după moartea lui, o moarte cauzată de tifos şi oboseală. Acest narator, Ptolemy, jucat de Anthony Hopkins, motivează labila structură epică a filmului, a cărui acţiune e spartă de monologurile sale, de reveniri asupra unor fapte, dar scopul practic nu este acela de a oferi o perspectivă unitară asupra naraţiunii, ci de a elimina filmarea unor scene suplimentare. Nu mai vorbim de faptul că anumiţi critici au stabilit unele similarităţi cu situaţia actuală din Irak, mai ales atunci când Aristotel, profesorul lui Alexandru, îl avertizează că Orientul îi înghite pe cei care îl invadează.

Scanned with CamScanner

Acest aspect mi-aduce aminte de o replică din piesa lui Mihail Sebastian **Ultima oră**, a cărei intrigă se învârte în jurul lui Alexandru cel Mare. Oricum, personajul naratorului conferă filmului o structură aleatorie, amestecând faptele, trecutul cu prezentul, cu judecata finală că de moartea lui Alexandru şi de destrămarea imperiului sunt vinovaţi camarazii lui, implicit el, Ptolemeu, care nu l-au înţeles de ce a vrut mai mult, care l-au hărţuit continuu, care l-au săpat din interior, care au complotat întruna, care i-au contestat natura zeiască, fiindcă fiecare harţă era o răfuială între comandanţi şi Alexandru, era o încercare de demitizare a lui. Filmul are chiar această structură „între", între lumi, între Alexandru şi ceilalţi, între prieteni şi duşmani, între normalitate şi anormalitate, între familie şi puterea imperială, între trecut şi viitor, între viaţă şi moarte.

Atât imaginea (Rodrigo Prieto) şi muzica (Vanghelis), cât şi costumele (Jenny Beavan) contribuie la acest dramatism special, axat pe lungul şir de campanii şi bătălii care au schimbat chipul războiului în antichitate. Alexandru şi-a trăit scurta sa viaţă, de doar 32 de ani, pe câmpul de luptă, cu rare clipe de răgaz. Şi acelea pline de harţă. De aceea, Stone a dat o amploare deosebită cuceririi necunoscutului, respectiv ritmului bătăliilor, felului cum Alexandru nici nu termina o luptă şi o declanşa pe alta, având parcă în sânge vocaţia şoimului, aceea de a înghiţi spaţiile. Această pasăre este personajul laitmotiv al filmului. Semnificativ este faptul că marea bătălie de la Issos, când Darius al III-lea îşi pierde propriu-zis imperiul, este filmată subiectiv din perspectiva unui vultur, care scrutează imensul câmp de luptă. Parcă ar fi o concre-

Scanned with CamScanner

tizare a versului lui Blaga: „*Vulturul ce roteşte sus / va fi atunci de mult apus*".

Oliver Stone a avut o echipă cu adevărat hollywoodiană la acest capitol, de reconstituire a unor faimoase bătălii istorice, cum este şi aceea de pe râul Hydaspes, din India, unde Alexandru a fost rănit în înfruntarea dintre Bucifal şi elefanţii indieni, pe post de maşini de război, adevărate tancuri vii ale antichităţii. Filmarea este realizată ca un spectru, ca o nălucă apocaliptică. Desigur, Babilonul arată hollywoodian, un decor butaforic de clădiri monumentale, un fel de machetă a oricărui oraş american de azi. Şi acest lucru a fost contestat.

Dar ce film al lui Oliver Stone nu a fost controversat, de la **JFK** şi **Nixon** la **Natural Born Killers** şi **World Trade Center**!? Însă cheia lui **Alexander** stă în ideea foarte actuală a vizionarismului genial al acestui singular erou, de a-i civiliza pe asiatici, de a realiza o punte între lumi, între Occident şi Orient, de a le armoniza, de a crea o simfonie universală, ceea ce vrea azi şi globalismul sau religiile ecumenice. De altfel, modelul a fost preluat de Roma, de Imperiul bizantin, dar care, îl lipsa unor bărbaţi de anvergura lui Alexandru, s-a divizat şi a pierit.

Vizionarismul lui Alexandru se află de fapt la originea elenismului, care presupune un sincretism între civilizaţia greacă şi cea orientală. Şi Alexandru chiar va uni cu spada Grecia cu Persia! În consecinţă, putem spune că valul de contestări se datorează faptului că mulţi dintre comentatorii filmului n-au înţeles că dinamica istoriei, mişcarea dintre vechi şi nou se bazează pe harţă, pe starea lui „între", pe o neîntreruptă dezbatere a situaţiilor, fie înaintea unei bătălii, fie după. Alexandru avea vocaţia unui „analist

Scanned with CamScanner

politic", cum am spune noi azi, mereu simțea nevoia să țină câte o „prelegere" (nu e greșit să spunem chiar „ședință de învățământ politic"), pe un ton polemic tot mai ridicat, ce se lăsa adesea cu moarte. Alexandru a fost mare fiindcă a fost un tiran luminat. Cel puțin acest lucru reiese limpede din filmul lui Stone.

*

Harță este cuvântul care i se potrivește și Apostolului Pavel, a cărui viață a fost o neîntreruptă harță, situându-se între a fi prigonitor și apărător al creștinismului. De altfel, acest cuvânt, harță, exprimă cel mai plastic starea numită „între", fiindcă harța are loc pe fondul existenței unor poli, unor laturi, unor termeni aflați în conflict. Harța se face între ceva și altceva, între o opinie și alta contrară, între Da și Nu. Dovadă că acest cuvânt este sinonim cu alte cuvinte care au aceeași natură antagonică: animozitate, arțag, bătălie, ceartă, conflict, dezacord, dezbinare, diferend, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gâlceavă, învrăjbire, litigiu, luptă, neînțelegere, război, vrajbă, zâzanie.

Semnificativ este faptul că și Sf. Apostol Pavel s-a deplasat aici, în Țara lui Între. Unde s-a întâlnit cu evanghelistul Luca. În **Faptele Apostolilor**, cap. 12, apoi cap. 20, Sf. Luca descrie cum noaptea i s-a arătat aici o vedenie, care ar fi fost imaginea lui Alexandru. Și Sf. Pavel descrie într-o epistolă călătoria la Troia, unde a rămas 7 zile! Noi nu am rămas decât două ore. Nu am simțit nevoia de mai mult. Acum Troia este un oraș cu minaret. Nimic mai straniu! Deci două ore pe urmele lui Ahile, Patrocle, Hector, Alexandru Macedon, al împăraților romani și până la Schliemann. Ce a rămas din acest miracol? Un cal. Devenit suvenir

Scanned with CamScanner

până şi pe săpunul de la baie, cum am spus, din hotelul unde ne-am cazat la Canakkale.

Acum Troia e sub formă de pietre fărâmiţate. O imagine a harţei istorice. Ici, colo câte un zid mai întreg, iar într-o groapă sunt însemnate cu plăcuţe cele IX straturi ale săpăturilor, totul fiind năpădit de buruieni şi flori sălbatice. Ghidul nostru, doamna Adina Berciu, care a mai fost pe aici, spunea că acum e bine, că e un mare progres, faţă de anii trecuţi, când nu vedeai pietrele, ruinele, din cauza bălăriilor. E timpul ca UNESCO să facă mai mult. Casa unde a stat Heinrich Schliemann a devenit muzeu, dar un muzeu de casă de cultură, foarte modest amenajat. Se poate face un muzeu modern, în care să fie încorporată această casă, ceva asemănător cu Muzeul Brâncuşi de la Centrul Pompidou. Aşa ar face şi americanii, dar aici nu prea se vede mâna lor, ca în Grecia.

Legenda homerică a Troiei a fost elaborată de poetul roman Virgiliu în opera sa **Eneida**. Grecii şi romanii nu-şi disputau autenticitatea istorică a Războiului Troian, nici identificarea Troiei homerice cu cetatea din Anatolia. Dovadă că Alexandru cel Mare a vizitat acest loc în 334 î.H. şi a făcut sacrificii la presupusele morminte ale eroilor homerici Ahile şi Patrocle. Istoricii antici greci considerau că Războiul Troian a avut loc în sec. XII-XIV î.Hr.: Eratostene în anul 1184 î.H., Herodot prin 1250 î.H., iar Douris în 1334 î.H. După atacarea şi distrugerea Imperiului Hitit, grecii au ajuns să controleze Strâmtorile. În timpul Războiului Troian, ei au folosit o blocadă navală pentru a-i împiedica pe troienii de pe ţărmul european şi din Lemnos să vină în ajutorul Troiei. Odată cu căderea oraşului, troienii de pe ţărmul european au plecat către nord, devenind etruscii din Italia.

Scanned with CamScanner

Troia (Ilium, în latină) este un oraş legendar, locul unde s-a desfăşurat Războiul Troian, aşa cum este descris în Ciclul războaielor troiene, în special în **Iliada**, unul dintre cele două poeme epice atribuite lui Homer. Astăzi, Troia este numele unui sit arheologic, localizarea tradiţională a Troiei homerice, în turcă Truva, la Hisarlâk, în Anatolia, aproape de coastă, în provincia Canakkale de astăzi, în nord-vestul Turciei, la sud-vest de strâmtoarea Dardanele, sub Muntele Ida.

Un oraş nou, Ilium, a fost fondat pe acest loc în timpul domniei împăratului roman Augustus. A înflorit până la fondarea Constantinopolului şi a intrat treptat în declin în perioada bizantină. În anii 1870, arheologul german Heinrich Schliemann a făcut săpături în zonă. Alte cercetări au adus la iveală existenţa a mai multe oraşe, construite succesiv unul peste altul. Unul dintre primele oraşe (Troia VII) este de obicei identificat cu Troia homerică. Imaginea este de hărţuire istorică, dat fiind că fiecare oraş se află între şi între, aşa cum se poate vedea şi în săpăturile de la Ierihon, Yaffo sau oricare alt focar vechi al civilizaţiei umanităţii. Dar hărţuirea a continuat şi în planul cercetării. Această identitate a Troiei homerice este disputată, însă situl a fost identificat cu succes ca fiind locul unde s-a aflat oraşul numit în textele hitite Wilusa. Ilion, care provine din Wilion (scris cu digamma, alfabetul arhaic grec), ar fi transliterarea grecească a acelui nume.

Trebuie spus însă că Schliemann (1822 – 1890) a fost şi un aventurier, având înclinaţii deosebite pentru afaceri. A avut un succes deosebit ca reprezentant comercial în Sankt-Petersburg, unde s-a căsătorit cu o rusoaică, Ecaterina Lâşina, fapt care explică de ce tezaurul troian a ajuns în Rusia. Avea apoi să deschidă

o bancă în California, fiindcă afacerile sale prosperau. Războiul Crimeii l-a făcut să devină un om deosebit de bogat, astfel că după 1867 a putut călători şi mai mult şi a devenit arheolog. După ce a căpătat cetăţenia americană, a divorţat, fiindcă fascinaţia sa faţă de lumea greacă l-a determinat să se recăsătorească cu o grecoaică, Sophia Engastromenos, care număra atunci 17 ani şi de la care avea să aibă doi băieţi.

În toate eforturile sale arheologice, Heinrich Schliemann a încercat să dovedească istoricitatea Războiului Troian. Abordarea sa arheologică a fost în bună măsură ştiinţifică, spre deosebire de practica timpului, ce aducea a vânătoare de comori. Schliemann enunţa ipoteze şi apoi le testa, ca în orice altă ştiinţă. Cercetările sale de la Isarlâk (în Anatolia) dintre 1871 şi 1872 au dovedit că acesta este locul cel mai probabil al poziţiei vechii cetăţi Troia. În 1876, cercetările sale de la Micene (în Peloponez, Grecia) au adus la lumină civilizaţia miceniană, necunoscută până atunci. Între 1878 şi 1879 şi-a rafinat cercetările la Isarlâk. Schliemann a reuşit să înşele autorităţile otomane, ducând în Germania o mulţime de obiecte de aur, descoperite la Isarlâk. Posesia colecţiei furate apoi de sovietici în timpul celui de-al doilea Război Mondial este încă şi azi motiv de dispută între Turcia, Germania, Rusia şi Grecia. Schliemann este înmormântat într-un mausoleu ridicat pe o colină ateniană.

Scanned with CamScanner

Pe urmele Sfântului Pavel

A devenit o placă de patefon ideea bisericii ortodoxe că noi, românii, ne-am născut direct creştini, că la noi creştinismul s-a ivit din nimic sau, cum frumos spunea un călugăr de la mănăstirea făgărăşeană Bucium, am căzut din cer pur şi simplu, adică a plouat Dumnezeu cu creştini în ograda românească. Ideea a intrat în conştiinţa enoriaşilor atât de mult încât a fost extinsă asupra creştinismului în general, aşa cum aveam să constat în pelerinajul întreprins recent în Asia Mică. Iar preotul călăuzitor susţinea această opinie cu ardoare, unde credeţi?, chiar la Efes, dat fiind că acolo se află o serie de repere creştine cum ar fi Biserica şi mormântul lui Ioan Evanghelistul, mormântul Apostolului Luca şi mai alea Meriam Ana, Casa Fecioarei Maria, pe Muntele Privighetorii, unde Maica Domnului a trăit ultimii şapte ani din viaţă.

Ori tocmai aceste urme arată că religia creştină nu s-a născut pe teren gol, dimpotrivă, ea a fost pregătită de o serie de civilizaţii foarte puternice, precum civilizaţia greacă şi romană. Încă de acasă ştiam aceste lucruri. Şi le ştiu toţi cei care cercetează cu seriozitate religia. Oricine merge la peştera Sf. Andrei din Dobrogea, de pildă, află că nu întâmplător acest apostol, Cel Dintâi Chemat, şi-a făcut culcuş acolo, întrucât în apropiere se afla Adamclisi, mândra cetate romană, pe vechea albie a Dunării. Deci el a tras în apropierea unui loc populat, aglomerat, de unde îşi putea culege prozeliţi.

Scanned with CamScanner

Şi alt exemplu. În peştera-biserică de la Şinca Veche, ce fel de urme se păstrează? Steaua lui David şi peştii creştini. Şi ce se află în apropiere? „Drumul romanilor", cum îi spun ţăranii şi azi, unde s-a descoperit şi un castru roman, cu un dinar de pe vremea lui Tiberius, împăratul roman în timpul domniei căruia a fost răstignit Iisus Hristos. Legiunile romane au ajuns deci până aici şi e de presupus că printre sclavii aduşi să facă drumul se aflau atât creştini, cât şi evrei. Care or fi evadat şi s-au ascuns în acea peşteră, unde apoi şi-au desenat fiecare simbolul credinţei sale. Această dublă urmă religioasă, poate cea mai veche de pe pământul românesc, a existat datorită civilizaţiei romane. Şi e limpede că dacă aici, în această zonă, s-a dezvoltat apoi un puternic creştinism, cum este şi azi în Ţara Făgăraşului, acest fapt se datorează în mare măsură şi acestei biserici precreştine.

Prozelitismul i-a făcut şi pe Pavel şi Ioan să vină la Efes, ca şi pe Luca, dat fiind că aici exista o puternică afluenţă de oameni, atraşi de comerţ, dar şi de Templul zeiţei Artemis, considerat una dintre cele şapte minuni ale lumii, aflat între râul sacru Meandru şi Marea Egee, care ajungea până la el, nu cum vedem azi, când marea se află la câţiva kilometri faţă de ruinele templului, datorită pământului care s-a depus de pe munţi. Templul lui Artemis a fost întemeiat în sec. VI î.H. şi a rezistat circa 1 500 de ani, până a fost incendiat de Herostat, un cetăţean oarecare, din dorinţa de a deveni celebru. Zona se numeşte Pigale, ca numele unui cartier din Paris. Şi oraşul Kussadasi, unde am fost cazaţi, se află în această zonă. În antichitate, aici era un fel de paradis, mai ales pentru soldaţi. Plaja e lungă de zece kilometri. E o căldură constantă, aproape sufocantă, dar după ora 12 începe

Scanned with CamScanner

briza şi vântul, care se numeşte *maldemi*, adică cel care îndulceşte temperatura, potoleşte dogoarea. Cu *maldemi*, la 35 de grade afară, nu se simte căldura. Şi briza mării se instalează în toată zona. Homer, care a trăit între sec. IX şi VIII î.H., a spus că „Anatolia este o regiune ideală pentru natura umană".

Şi Anatolia azi înseamnă Turcia. În antichitate, oraşul Efes era direct pe malul mării. A fost întemeiat de coloniştii ionieni în sec. XI î.H. Acum cetatea (în ruine) se află la 4 km de mare. Şi râul Meandru există aici de 4 mii de ani. Era considerat un râu sacru şi oamenii se botezau în apa lui. Acest râu se vărsa în mare. Meandru se varsă şi azi în mare, prin mai multe guri. Din raţiuni militare, efesienii au schimbat cursul râului, în sec. VI, când perşii, conduşi de Darius, au venit aici cu 500 de corăbii. Oraşul a fost ocupat de romani, în anul 133 d.H., devenind capitala provinciei romane Asia, suferind apoi pierderi ireparabile în urma a două puternice cutremure. A rezistat până în sec. VII d.H.

*

Pentru creştini, Efesul este un simbol, fiindcă aici au activat trei apostoli, Pavel, Ioan şi Luca, iar mama lui Iisus e îngropată în apropierea oraşului, pe Muntele Privighetorii, cum am spus, în Capela Panaghia Kapoulou. Şi cei doi evanghelişti, Ioan şi Luca, au mormintele aici. Biserica Sf. Ioan Evanghelistul e cea mai mare biserică creştină din zonă. E pomenită în **Apocalipsa lui Ioan**. De asemenea, la Efes au avut loc 3 concilii (sinoade) bisericeşti: în 190 d.C. (conciliu convocat de Policrat pentru a fixa data sărbătoririi Paştelui), în 431 d.C. (sub împăratul Teodosiu al II-lea, când s-a condamnat *nestorianismul* şi s-a stabilit dogma întrupării lui Iisus Hristos) şi în 449 d.C. (când s-a susţinut *monofizitismul*). Ceea ce a rămas din Efes,

Scanned with CamScanner

ruinele actuale, dau mărturie despre complexitatea acestui impresionant oraş antic. E o imagine copleşitoare, unică. Aria arheologică actuală cuprinde vestigii importante din perioada elenistică şi romană (agora, forum, odeon, biblioteca lui Celsus, hipodrom, mai multe drumuri etc.), precum şi din epoca bizantină (ruine de biserici).

Toată această zonă de uscat a fost în antichitate ocupată de mare, dar azi e complet modificată, datorită aluviunilor venite de pe munte, care au împins marea la câţiva kilometri. Pe şoseaua pe care mergem de la Kussadasi la Selcuk, cum se numeşte azi vechiul Efes, traversăm vechea mare. Adică mergem pe fundul vechiului golf. Şi de jur împrejurul golfului se găseau oraşe, Efesul fiind cel mai important. Au fost 4 mii de cetăţi antice pe teritoriul Turciei şi, când le-au descoperit europenii, au început să ia urme preţioase de aici şi să le ducă în muzeele lor, cum ar fi British Museum. Turcii au ajuns aici abia în sec. al XIV-lea. Şi au transformat bisericile creştine în moschei. Însă ei au înţeles că aici e originea creştinismului, a ortodoxiei. Abia în sec. V d.H., occidentalii au luat de aici creştinismul şi i-au zis catolicism. Turcii respectă toate religiile. Poate că şi din raţiuni comerciale, turistice.

Oricum, modelul acestui respect trebuie căutat în antichitate, altfel nu se explică de ce în plin păgânism, lângă cel mai mare templu al antichităţii, cel al zeiţei Artemis, Sf. Ioan reuşeşte să facă o basilică, un focar al creştinismului! Şi când s-a dat legea trecerii la creştinism, în anul 321 d.H., toţi au devenit creştini. Peste noapte. Ceea ce însemnă că lucrarea Apostolilor a pregătit bine şi din timp această schimbare. Efesul este oglinda în care se poate vedea cel mai clar cum s-au petrecut schimbările de la o religie la alta, implicit

Scanned with CamScanner

de la sabat la duminică. Plus că aici s-a lucrat cel mai mult, prin osârdia Apostolilor lui Iisus, la întemeierea creştinismului.

Şi mai trebuie subliniat un fapt. Istoria, chiar şi în momentele ei cele mai barbare, a avut un respect pentru temple, pentru biserici. Religia, indiferent de ce culoare, impune respect. E purtătoare de mister, de Dumnezeu. Nu invaziile popoarelor au dărâmat templele, ci cutremurele. Turcia e o zonă seismică. Aceste temple au fost pradă numeroaselor cutremure ale antichităţii. Numai Templul zeiţei Artemis a rezistat 1 500 de ani, fiindcă era construit pe stâlpi de stejar, introduşi în nişte forme cilindrice, cum sunt azi pilonii. Ca la Veneţia. Şi când era cutremur, se mişcau. Până şi ruinele de azi ale măreţului templu impun respect.

Din păcate, locul este plin de bălării. Nici turcii, care câştigă de pe urma acestor ruine, şi nici UNESCO, nu-şi fac treaba. Comparativ cu Vaticanul, care a făcut minuni din locul unde a trăit Fecioara Maria timp de 7 ani. Şi a trăit incognito. Doar micuţa comunitate creştină ştia de existenţa ei. Şi o ocrotea, ca să nu se întâmple persecuţii. Şi tot aici Sfânta Fecioară şi-a sfârşit viaţa. După ce savanţii au cercetat locul şi au tras concluzia că ea a trăit şi a murit aici, Roma a luat în administrare acest loc sacru. Care a fost loc de pelerinaj încă din sec. I. Şi dura 4 zile acest pelerinaj, pelerinii urcând cei 6 km până la Casa Maicii Domnului, care azi se fac cu maşina, pe un drum amenajat, timp de câteva minute. Ajunşi aici, pelerinii stăteau timp de o săptămână şi se rugau. Locul se află pe versantul opus bisericii Sf. Ioan Evanghelistul. Care a adus-o aici pe Maica Fecioară şi a ocrotit-o. Evident că şi Sf. Pavel ştia, dat fiind că la Efes şi-a desfăşurat

Scanned with CamScanner

cea mai intensă campanie de propovăduire a învățăturii lui Hristos, cum vom vedea.

*

Casa Maicii Domnului, numită de turci Meriam Ana, este un simbol pentru Țara lui Între, dat fiind că acest loc coagulează toate energiile dintre religii, dintre ortodocşi, catolici şi musulmani, unindu-le, aducând pace şi armonie. Dar aici trebuie să adăugăm şi iudaismul, dat fiind că Fecioara Maria a fost evreică, fiica lui Ioachim şi Ana din Nazaret. Însuşi turcescul Meriam vine de la ebraicul Miryam. De aceea ne vom referi în amănunt asupra acestui loc sacru.

Cercetările au început după ce s-au găsit în Biblioteca Vaticanului scrisorile unei măicuțe dintr-o mănăstire catolică, Catherine Emmerich (1774-1824), care îi scria cu regularitate Papei despre vedeniile sau revelațiile pe care le avea. Ea descria în amănunt acest loc fără să-l fi văzut vreodată şi s-a constatat că descrierile ei corespundeau întocmai cu realitatea. Acest fapt a cântărit enorm în decizia Vaticanului de a considera acest loc ca fiind părtaş la sfârşitul pământesc al Maicii Domnului. Poate nu întâmplător el se află pe Muntele Privighetorii, într-un frumos parc localizat între Efes şi Selcuk. Locul, înconjurat de un brâu gros de plante şi pomi, copleşit de flori şi porumbeii, este considerat sfânt atât de creştini, cât şi de musulmani. Liniştea aşezării nu poate fi tulburată nici măcar de mulțimile de pelerini care vin zilnic aici pentru închinare.

Aşa după cum se ştie, Sfântul Apostol Ioan este cel căruia Hristos, aflat pe Cruce, îi zice să aibă grijă de Maica Sa. Momentul este astfel redat în Sfânta Scriptură: *„Iar Iisus, văzând pe mama Sa şi pe ucenicul pe care Îl iubea stând alături, a zis mamei*

Scanned with CamScanner

Sale: Femeie, iată fiul tău! Apoi a zis ucenicului: Iată mama ta! Şi din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine" (Ioan 19, 26-27). Şi a adus-o la Efes, unde Apostolul Ioan a venit, după evenimentele din Ierusalim. Arheologii care s-au ocupat cu cercetarea clădirii şi a locului, au ajuns la concluzia că una din încăperi, cinstită drept „Casa Fecioarei Maria", datează din sec. VI-VII. Dar, spre întărirea tradiţiei, aceştia au descoperit faptul că fundaţiile casei au o origine mult mai veche, evident, din sec. I.

Locul acesta a fost cinstit de către creştini încă din vechime, însă istoria recentă consideră redescoperirea lui un moment neobişnuit. Astfel, în anul 1912, Anne Catherine Emmerich, o maică de la o mănăstire din Germania, care nu şi-a părăsit niciodată chilia, a descris în detaliu locul şi împrejurimile. Maica Emmerich, imobilizată la pat, a intrat în transă, pe mâini apărându-i semnele cuielor, iar în minte venindu-i viziuni în care Fecioara Maria, împreună cu Apostolul Ioan, a plecat dinspre Ierusalim spre Efes. Ea a descris Casa Mariei cu lux de amănunte, tot ceea ce a spus a fost consemnat în scris de către scriitorul Clemens Brentano, aflat lângă patul măicuţei Emmerich, care a descris Casa drept o clădire rectangulară din piatră, zidită special de Apostolul Ioan pentru Fecioara Maria. Camera a fost dotată cu o vatră şi cu o absidă – peretele acesteia fiind rotunjit. Camera a doua, lipită de cea cu absidă, este considerată a fi fost locul în care Fecioara Maria dormea. Aceasta a doua cameră era străbătută într-o parte laterală de un izvor. Pe lângă detaliile de arhitectură, măicuţa a mai spus şi faptul ca Maica Domnului a adormit la vârsta de 64 de ani, fiind mai apoi înmormântată într-o peşteră din apropierea casei în care şi-a petrecut ultimii ani. În

Scanned with CamScanner

momentul în care a fost deschis, la scurt timp după moartea ei, sicriul a fost găsit gol. În acel moment, casa a fost transformată în capelă.

*

La câțiva ani după viziunile maicii Emmerich, clericul francez Gouyet a citit însemnările lui Brentano în legătură cu viziunile maicii. Din curiozitate sau convins de realitatea descrierilor, acesta a plecat într-o călătorie spre Efes, cu scopul de a găsi Casa Fecioarei Maria. Gouyet a găsit o casă identică cu cea din descrierile măicuței. Imediat ce a văzut casa și locul, el a trimis o scrisoare episcopilor din Paris și Roma, însă răspunsul nu a fost unul pe măsura așteptărilor. Poate fiindcă strica socotelile unora, dat fiind că mormântul Fecioarei era considerat a fi la Ierusalim.

La data de 27 iunie 1891, doi preoți ai ordinului Sfântul Lazăr și două oficialități catolice au fost trimiși în Efes pentru a cerceta locul cu pricina. Aceștia au găsit aici o capelă ajunsă în ruină. Capela deținea încă o statuie afectată de timp a Fecioarei Maria. Ei s-au întors la Izmir cu raportul asupra locului respectiv. După aceea, au mai fost trimiși și alți preoți și cercetători. Până în anul 1892, Casa Fecioarei Maria a fost una dintre destinațiile pelerinajelor catolice. Casa și capela au fost restaurate în anul 1897, an în care a fost ridicat și un adăpost pentru pelerini.

Locul a fost vizitat ulterior și de către papii Paul al VI-lea și Ioan Paul al II-lea, care au confirmat valoarea lui ca destinație de pelerinaj. La data de 29 noiembrie 2006, papa Benedict al XVI-lea a slujit aici Sfânta Liturghie.

Așa cum am spus, Casa Maicii Domnului din Efes este un loc cinstit atât de creștini, cât și de musulmani. Ea exprimă ideala stare „între". Fiindcă îi

Scanned with CamScanner

leagă pe unii de alții, două religii antagoniste. Musulmanii cinstesc acest loc deoarece și ei cred în Nașterea lui Hristos dintr-o Fecioară. Ei o cinstesc pe Fecioara Maria ca pe mama profetului Iisus.

Locul se află și acum în grija călugărilor ordinului Sfântului Lazăr. Preoții slujesc zilnic Sfânta Liturghie în interiorul capelei. Două maici din localitate citesc în fiecare zi slujbele de la strană. Când am fost eu, nu era decât o măicuță în uniformă albastră, cu acoperământ alb. Și mulți pelerini occidentali. Dar și grupuri care făceau pe rând slujbe la un altar amenajat în preajma Casei Maicii Domnului. Așa cum am făcut și noi, pelerinii români, moment pe care îl descriu în alt loc.

Micuța clădire din piatră în formă de T constă din două camere – prima cameră, care este considerată a fi fost dormitorul, se află în dreapta, iar a doua cameră, în care se află și capela, este așezată în partea stângă. Casa mai are și o mică bucătărie, tot în partea stângă. Locul este dotat și cu rampe pentru persoanele cu handicap locomotor. De asemenea, pelerinii găsesc aici camere curate pentru odihnă.

Interiorul casei a fost păstrat și simplu și auster, nefiind încărcat cu nimic în plus. Singurele lucruri care se găsesc aici sunt altarul, icoanele care o reprezintă pe Maica Domnului și lumânările care ard permanent. În fiecare an, la data de 15 august – Praznicul Adormirii Maicii Domnului – clerici ortodocși, catolici și musulmani conduc slujbele din capelă. Această mare slujbă este una dintre foarte rarele ocazii în care cele trei confesiuni slujesc împreună, în pace.

Izvorul care curge pe sub podeaua acestei case se crede că este vindecător, mulți vizitatori susținând că au fost vindecați de anumite boli. În interiorul casei se

Scanned with CamScanner

află o mulțime de cruciulițe, brățări și inele, lăsate de cei care s-au vindecat aici. În Turcia nu sunt cișmele, deși cuvântul e de origine turcească, nici țâșnitori, ca la Roma sau în Cișmigiu, adică nu există apă potabilă. Dar aici, călăuzele recomandată tuturor turiștilor să ia apă de la izvorul Maicii Domnului, așa cum la Istanbul ți se recomandă să iei apă de la Biserica Izvorul Tămăduirii, legat tot de Născătoarea lui Dumnezeu, cea care este „izvor al bucuriei celei negrăite și izgonitoare de boli". Biserica a fost înălțată de împăratul Leon cel Mare, care, pe când era un om obișnuit și nici nu bănuia că se va sui cândva pe tron, a dat peste un orb rătăcit. Leon, om bun și blând, l-a luat pe orb de mână, să-l călăuzească. Și ajungând ei aproape de un loc sălbăticit, plin de arbori și desișuri, orbul a fost cuprins de o sete arzătoare și l-a rugat pe Leon să-i dea apă. Iar Leon, intrând în hățișurile acelea, tot căuta apă. Și negăsind, s-a întors întristat. Dar pe când se întorcea, i-a sunat în urechi glas de sus, zicându-i: „Nu e nevoie să te osteneşti, Leone, căci apa e aproape!". Și Leon a căutat iar apă, dar tot în zadar. Și atunci, din nou s-a auzit glasul: „Pătrunde, Leone, împărate, mai adânc în pădurea aceasta și, luând cu mâinile apă tulbure, potolește setea orbului și unge apoi cu ea ochii lui cei întunecați; și vei cunoaște de îndată cine sunt eu, care sălășluiesc aici de multă vreme". A făcut deci Leon precum îi spusese glasul și îndată orbul a început să vadă. Pe acel loc, Leon a zidit apoi o biserică, cu hramul Izvorul Tămăduirii. De atunci, în toate bisericile și mănăstirile, după Sfânta Liturghie, se săvârșește slujba de sfințire a apei (agheasma mică).

*

Scanned with CamScanner

La Casa Maicii Domnului, pelerinii stau la coadă să ia apă de izvor, care este curată şi bogată, pentru toată lumea. Aşa cum o fi fost şi pentru Sf. Pavel, care şi el a băut apă de aici. Pentru un creştin, fiecare pas aici este, într-adevăr, un moment de evlavie, fiindcă credinţa se transmite prin acest izvor de două mii de ani. Izvorul este un simbol al legăturii, al continuităţii. După ce am băut, am umplut şi eu două sticle, pe care le-am adus acasă şi le-am băut ca pe aghiazmă. Lângă izvor, care are mai multe guri sau canale, este un zid lung pe care se află puse mii de bileţele, exact ca la Ierusalim, la Zidul Plângerii. Muritorii îşi scriu dorinţele şi, dacă se împlinesc, ei revin aici să mulţumească Maicii Domnului, aşa cum s-a întâmplat cu nişte japonezi. Japonezilor, chiar dacă sunt shintoişti, întotdeauna li se împlinesc dorinţele!

*

Actualul Selcuk are o sută de mii de locuitori. Şi de jur împrejur e inundat de verdeaţă. E ca o grădină cât vezi cu ochii. Aici suntem în inima zonei rurale a Efesului. Zona era foarte bună pentru agricultură, cum este şi astăzi. Este bogată în piersici, mandarine, portocale, lămâi, eucalipţi dulci, fără coajă, şi foarte mulţi duzi pentru mătase naturală. Romanii au adus în secret duzii din China şi i-au semănat aici. China păstra secretul mătăsii. Se şi spune Drumul mătăsii, care exista încă din antichitate. În contact cu o astfel de zonă, antichitatea capătă un alt înţeles, devine leagănul civilizaţiei, polul unei anumite civilizaţii, foarte puternice.

Când au venit apostolii aici, deja la Templul lui Artemis, odinioară vindecător, cu ape termale, se instaurase viaţa păcătoasă, templul transformându-se în loc de perdiţie, simbolul lui devenind un olog cu un

Scanned with CamScanner

falus kilometric. La fel Corintul, unde a predicat Sf. Pavel, în a doua lui călătorie misionară, era un oraş al desfrâului, iar în a treia călătorie misionară, Apostolul Pavel a stat aproape trei ani la Efes, unde a încreştinat mulţi păgâni. Ori ideile Apostolilor lui Iisus erau ca sămânţa nouă, erau o soluţie pentru situaţia în care ajunsese civilizaţia elenistică. „Vedeţi unde ajungeţi dacă credeţi în zeii păgâni?, le-au spus probabil ei. Veniţi şi vă închinaţi la Dumnezeul nostru creştin, numai el vă poate salva şi mântui de păcate!" Gestul lui Iisus, de a răsturna tarabele celor ce făceau negoţ în templu, a putut fi aplicat şi aici. Creştinismul la Efes a fost însămânţat şi s-a dezvoltat ca o alternativă, ca o replică la o puternică şi veche civilizaţie. Nu s-a născut deci din nimic.

*

Aşa este şi cazul Apostolului Filip la Hierapolis, una dintre cele mai fantastice creaţii antice, o cetate impresionantă, foarte bine conservată şi azi, urmele existente oferindu-ne posibilitatea să ne imaginăm la ce nivel de viaţă au putut să ajungă strămoşii antici ai turcilor, la un nivel absolut de invidiat, nici azi atins. Şi e suficient să comparăm aceste urme rămase, precum fabulosul Templu al lui Apollo, amfiteatrul, băile termale, deci sănătatea, religia, şcoala, hipodromul, arta, cu oraşul Pamukkale din coasta acestui loc, un oraş cu totul prăpădit, pentru a ne da seama că azi oamenii acelor locuri trăiesc mai prost decât hierapolinezii.

Dar exemplul cel mai zdrobitor vine din partea Sf. Apostol Pavel, care, unde credeţi că şi-a făcut călătoriile misionare, în vreo Ciorogârla a Imperiului Roman? Nu, ci el a mers pe urmele lui Alexandru cel Mare, în Macedonia, la Troia, la Pergam, la Efes, la

Scanned with CamScanner

Cezareea sau la Corint şi Roma şi în alte mari oraşe ale civilizaţiei acelui timp pentru a oferi decăderii romane o soluţie de revigorare şi nou mers al istoriei: creştinismul.

*

Personalitatea Sfântului Apostol Pavel este mai bine cunoscută decât a celorlalţi Apostoli. **Faptele Apostolilor**, scrise de ucenicul său, Luca, şi **Epistolele** sale ne procură informaţii bogate despre viaţa şi activitatea sa, întinsă pe mai mult de două decenii. Sf. Apostol Pavel, cunoscut mai întâi sub numele de Saul (cel dorit), s-a născut la Tars, capitala provinciei Cilicia din Asia Mică, în primii ani ai erei creştine, din părinţi evrei, cu bună stare materială. Ei aveau un atelier de ţesut stofe din păr de capră, din care făceau mantale şi corturi pe care le vindeau. Oraşul Tars avea şcoli vestite, la care Saul a învăţat din copilărie limba greacă, pe care a cunoscut-o mai bine decât ceilalţi Apostoli. Se spune că el ar fi învăţat această limbă jucându-se cu copiii greci. Tatăl său era ofiţer roman şi, ca atare, fiul avea de la el dreptul de cetăţean roman. Ambele calităţi, de evreu şi de roman, au avut mare importanţă în activitatea lui misionară.

De foarte tânăr, la vârsta de 12 ani, Saul e trimis la Ierusalim, unde avea o soră, mama lui Ioan Marcu, vărul lui Barnaba, spre a se instrui în Legea mozaică la şcoala vestitului rabin Gamaliel. Metoda lui era repetiţia. Şi copii reţineau ce repetau, aşa Saul a ajuns să înveţe pe de rost Tora. Şi a învăţat şi meseria de „făcător de corturi". Va asimila perfect filosofia orientală şi îşi însuşeşte legea Vechiului Testament.

Saul nu l-a cunoscut direct pe Hristos. În timpul activităţii publice a Mântuitorului, el trăia la Tars, ca rabin. Auzind însă de marea mişcare produsă de

Scanned with CamScanner

Învățătura lui Iisus Hristos printre Apostoli, a revenit la Ierusalim, unde a devenit persecutor al creştinilor. Când Sf. Ştefan a fost condamnat la moarte şi ucis cu pietre, Saul a păzit hainele ucigaşilor, care şi-au pus hainele la picioarele lui (**Fapte** 7, 58). Saul a ajuns să pustiască Biserica din Ierusalim, fiind unul dintre cei mai înverşunați prigonitori ai creştinilor. Intra prin case şi, târând pe bărbați şi pe femei, îi ducea la temniță (**Fapte** 8, 3; 22, 4). Un argument era că Apostolii ar fi necinstiți, că înşelau lumea, căci convertiții îşi vindeau lucrurile, casele, averile şi le dădeau lor banii. De acest lucru a fost acuzat şi Arhidiaconul Ştefan, primul martir pentru credința creştină. După omor, Saul a căutat să-i convingă pe cetățeni să se lepede de noua credință. Oricum, a reuşit să introducă destulă frică în ei. După dizolvarea comunității creştine din Ierusalim, Saul voia s-o desființeze şi pe cea din Damasc. Luând scrisori de împuternicire de la Marele Preot către comunitatea iudaică din Damasc şi primind o gardă dată de Sinedriu (tribunalul suprem şi forul ce conducea treburile civile şi religioase ale națiunii), Saul porneşte spre Damasc, oraş situat la vreo 200 km nord-est de Ierusalim. Pe drum, în apropiere de Damasc, s-a petrecut faptul extraordinar care a schimbat cu totul viața şi misiunea rabinului Saul: convertirea lui la creştinism. Ziua în amiaza mare, într-o lumină strălucitoare, i s-a arătat Iisus Hristos, spunându-i: „*Saule, Saule, de ce Mă prigoneşti? Iar el a zis: Cine eşti, Doamne? Şi Domnul a zis: Eu sunt Iisus, pe care tu Îl prigoneşti*" (**Fapte** 9, 4-5).

Saul a rămas orb de lumina lui Iisus. A fost dus în cetate, unde a stat trei zile ca să-şi revină. Minunea Damascului a făcut lumină în sufletul lui, iar din acea clipă Saul devine, din persecutor, Apostolul Pavel.

Scanned with CamScanner

Orbit, uimit şi profund schimbat, Saul e dus de însoţitorii săi într-o biserică din Damasc, unde primeşte botezul de la preotul Anania. El intră astfel în sânul Bisericii ca *„vas ales, ca să poarte numele lui Iisus înaintea neamurilor"* (**Fapte** 9, 15), ca *„Apostol chemat nu de la oameni, nici prin vreun om, ci prin Iisus Hristos şi prin Dumnezeu-Tatăl"* (**Gal.** 1, 1).

Şi acum, noul Saul, Pavel, începe să predice în sinagogi ceea ce nici el nu crezuse până atunci, că *„Iisus este Fiul lui Dumnezeu"*, spre uimirea şi surprinderea iudeilor din Damasc, care, auzind aceasta, au spus că a înnebunit şi s-au sfătuit să-l omoare. Saul este însă ajutat de creştini să părăsească oraşul, coborându-l noaptea peste zidurile cetăţii într-un coş. După toate aceste întâmplări, Pavel se retrage pentru trei ani în Arabia, studiind Sfânta Scriptură şi meditând asupra creştinismului (**Fapte** 9, 1-26; 22, 3-21). Se spune că şi-a petrecut timpul în viziuni. Revine în Ierusalim şi îl întâlneşte pe Petru. După care pleacă în oraşul natal, Tars, unde, vreme de zece ani, îşi însuşeşte religia creştină. Pleacă apoi în trei călătorii misionare.

*

Prima călătorie misionară a Sfântului Pavel (45 – 48). După primirea botezului la Damasc şi retragerea sa în Arabia, Saul s-a dus la Ierusalim, unde a fost introdus în cercul Apostolilor de Barnaba, creştin iudeu, originar din insula Cipru. Fiind ameninţat de iudeii elenişti, Saul se retrage la Cezareea Palestinei, apoi la Tars, de unde apoi e chemat de Barnaba în Antiohia, pentru a începe o *„misiune între neamuri"* (**Fapte** 9, 27-30; 11, 25-26). Deci *între*. Aceasta este dovada că misionarismul se face între popoare, spre unirea lor întru credinţa lui Hristos. Desigur, aici mai

Scanned with CamScanner

apare şi un alt sens al lui „între/printre", acela care exprimă realitatea neamurilor, amestecul mai multor neamuri, suprapunerea raselor, existenţa mai multor seminţii. Numai în Palestina din vremea lui Iisus erau câteva mii, ceea ce arată că nu există rasă pură, aşa cum se pretind evreii, de pildă, care sunt şi ei un amestec de seminţii. Ori când vorbim de misionariat, acesta este sensul, că Pavel şi însoţitorii lui propovăduiau învăţătura lui Hristos printre aceste zeci şi zeci de neamuri şi seminţii.

Din Antiohia, Pavel şi Barnaba merg cu o colectă la Ierusalim, în timpul foametei ce a avut loc sub împăratul Claudiu, care a domnit între anii 41 şi 54 (**Fapte** 11, 29-30), apoi se întorc în Antiohia, de unde întreprind prima călătorie misionară între anii 45 şi 48, luând cu ei şi pe Ioan Marcu (**Fapte**, cap. 13 şi 14).

Cei trei misionari au plecat din Seleucia, portul Siriei, către insula Cipru, de unde era Barnaba, pe care au străbătut-o de la răsărit spre apus. În oraşul Pafos, ei convertesc pe proconsulul roman Sergius Paulus, guvernatorul insulei, de la numele căruia Saul s-a numit Pavel, nume pe care îl va purta până la sfârşitul vieţii (**Fapte** 13, 9). De la Pafos, cei trei misionari călătoresc pe mare spre nord-vest până în provincia Pamfilia. La Perga Pamfiliei, Ioan Marcu s-a întors la Ierusalim, Pavel şi Barnaba au continuat călătoria în provinciile Pisidia şi Licaonia, predicând noua credinţă în oraşele Antiohia Pisidiei, Iconiu, Listra şi Derbe. La Listra, mulţimile, socotindu-i zei, au vrut să le aducă jertfe de animale, numind pe Barnaba Zeus, iar pe Pavel, Hermes, fiindcă el era purtătorul cuvântului. Vizitând apoi comunităţile de curând înfiinţate şi hirotonind preoţi pentru fiecare biserică, se întorc la Perga Pamfiliei, iar de aici, prin portul Atalia, ajung pe mare

Scanned with CamScanner

în Antiohia, în anul 48, vestind credincioşilor câte a făcut Dumnezeu cu ei şi cum a deschis păgânilor uşa credinţei (**Fapte** cap. 13 şi 14).

Întorşi la Antiohia Siriei, Pavel şi Barnaba au găsit Biserica dezbinată, din cauza unor iudei-creştini veniţi din Iudeea, care spuneau că păgânii convertiţi la creştinism trebuie să urmeze Legea mozaică, primind circumciziunea. Ei spuneau că păgânii trebuie să treacă întâi la mozaism, apoi la creştinism. Şi treceau numai femeile, pentru că bărbaţii refuzau când auzeau că trebuie să-şi fac circumcizie. Nu putem trece direct la creştinism, spuneau ei, fără să fim circumcişi? Astfel s-a născut la Antiohia disputa despre valabilitatea Legii mozaice sau disputa despre respectarea ceremoniilor iudaice în Biserică. În anul 49 sau 50, Pavel şi Barnaba, însoţiţi de Tit, merg ca delegaţi ai Bisericii din Antiohia la Ierusalim să supună chestiunea Apostolilor. La Ierusalim, unii din eresul fariseilor, care trecuseră la credinţă, susţineau că păgânii care se convertesc la creştinism trebuie să primească circumciziunea şi să respecte ceremoniile Legii mozaice.

În anul 50, Sinodul Apostolilor, prezbiterilor şi credincioşilor din Ierusalim, în frunte cu Petru şi Iacob, au ascultat cele cerute de comunitatea din Antiohia şi au hotărât, potrivit sfatului Duhului Sfânt, să nu impună creştinilor dintre neamuri „jugul" Legii mozaice, ci ei *„să se ferească de cele jertfite idolilor, de desfrâu, de animalele sugrumate şi de sânge"* (**Fapte** 15, 20 şi 29). Ei au trimis apoi Bisericii din Antiohia, prin Pavel şi Barnaba, însoţiţi de Iuda şi Silvan, o scrisoare, prin care li s-a adus la cunoştinţă hotărârea înţeleaptă luată de Sinodul Apostolilor la Ierusalim, iar credincioşii s-au bucurat pentru mân-

Scanned with CamScanner

gâiere (**Fapte** 15, 1-33). Totodată, s-a uşurat mult misiunea creştină printre neamuri, iar creştinismul, eliberat de servitutea Legii mozaice, şi-a întărit caracterul de religie universală. Iată cum păstrează limbajul creştin ideea lui „între", când vorbeşte de „misiunea printre neamuri". E curent, în această sferă a misionarismului, să întâlneşti expresii ca „între, printre sau dintre neamuri". La puțin timp după anul 50, Sf. Apostol Petru a părăsit Ierusalimul şi s-a dus în Antiohia, unde, la început, lua masa cu cei dintre neamuri. De teama iudaizanţilor, el n-a mai luat masa cu creştinii dintre păgâni, fapt pentru care a fost mustrat în fața tuturor de Sf. Apostol Pavel (**Gal.** 2, 11-14).

*

A doua călătorie misionară (51-54). Sf. Apostol Pavel întreprinde a doua călătorie misionară împreună cu Sila, între anii 51-54, în timp ce Barnaba şi vărul său, Ioan Marcu, merg din nou în Cipru (**Fapte** 15, 39). Mergând de această dată pe uscat, ei vizitează comunităţile din Siria, Cilicia şi Licaonia, unde, în oraşul Listra, convertesc pe Timotei, care i-a însoţit apoi în misiune. După ce au vizitat comunităţile înfiinţate în prima călătorie, ei trec prin Galatia, Frigia şi Misia şi ajung în oraşul Troia, unde convertesc pe doctorul Luca. Din Troia, cei trei misionari, luând cu ei şi pe doctorul Luca, trec prin insula Samothrace şi ajung la Neapolis, în Macedonia, şi predică cu succes la Filipi, înfiinţând aici prima comunitate europeană. La Filipi, Pavel şi Sila sunt bătuţi cu bice şi duşi la închisoare, de unde au scăpat ca prin minune (în ce fel, izvoarele nu ne mai spun). De la Filipi, trec prin oraşele Macedoniei, Amfipolis, Apolonia şi ajung la Tesalonic, unde au convertit un număr mare de prozeliţi greci şi romani şi pe unii dintre iudei.

Scanned with CamScanner

Făcându-se mare tulburare printre iudei contra misionarilor, Pavel cu însoţitorii săi au plecat la Bereea, apoi el singur merge pe mare, ajungând la Atena.

În cetatea culturii elene, filosofii epicurei şi stoici, care-şi petreceau timpul în Agora, dornici să mai asculte ceva nou, auzind pe Pavel vorbind în piaţă, s-au exprimat că el pare a fi „vestitor de dumnezei străini, fiindcă binevesteşte pe Iisus şi Învierea" (**Fapte** 19, 18). Luându-l apoi cu ei, l-au dus înaintea Areopagului, unde Sf. Pavel a ţinut o interesantă şi originală cuvântare. Lăudând cucernicia atenienilor faţă de zei, care au ridicat în cetatea lor un altar şi Dumnezeului celui necunoscut – pe care ei îl cinstesc fără să-l cunoască –, Sf. Pavel le spune ca Acesta este Dumnezeul pe care-L vesteşte lor, Cel „care a făcut lumea şi toate cele ce sunt în ea... Domnul cerului şi al pământului, care nu locuieşte în temple făcute de mâini, nici nu este slujit de mâini omeneşti... Căci în El trăim, ne mişcăm şi suntem" (**Fapte** 17, 23-25 şi 28).

În urma acestei cuvântări, Sf. Pavel a convertit la creştinism un număr de greci, între care se aflau Dionisie Areopagitul, după tradiţie primul episcop al Atenei, o femeie cu numele Damaris şi pe alţii (**Fapte**, cap. 17). În marea lor majoritate însă, deşi s-au arătat curioşi faţă de cele spuse de Pavel, grecii au rămas totuşi sceptici şi l-au luat în râs, când l-au auzit vorbind, la sfârşit, de învierea morţilor (**Fapte** 17, 32).

Mai mare succes a avut predica Sf. Apostol Pavel la Corint, unde a lucrat un an şi jumătate, împreună cu soţii iudeo-creştini Aquila şi Priscilla, pe care i-a întâlnit aici în anul 52. Aceştia s-au refugiat de la Roma la Corint în urma edictului publicat contra iudeilor în anul 49 de împăratul Claudiu (41-54), fiindcă se certau între ei din cauza lui Iisus Hristos. Între timp, au venit la

Scanned with CamScanner

Corint Sila şi Timotei, pe care Sf. Pavel îi lăsase la Bereea, în Macedonia (**Fapte** 18, 5).

La Corint, a convertit pe Crispus, mai marele sinagogii, şi pe mulţi alţii dintre greci. Iudeii, mânioşi din cauza succesului lui Pavel, îl duc în faţa lui Galion, proconsulul Ahaiei, fratele filosofului Seneca, care, dând dovadă de tact, a refuzat să se amestece în disputele religioase ale iudeilor şi le-a poruncit să se întoarcă liniştiţi la casele lor. Din cauza agitaţiei iudeilor, Sf. Pavel a plecat din Corint, luând cu sine şi pe soţii Aquila şi Priscilla, pe care i-a lăsat la Efes, unde făcea misiune creştină un învăţat iudeu alexandrin, Apollo. Din Efes, pe mare, Sf. Pavel s-a dus la Cezareea Palestinei, apoi la Ierusalim, de sărbătoarea Paştelui, de unde s-a întors în Antiohia (**Fapte** 18, 1-22).

*

A treia călătorie misionară (54-58). Plecând din Antiohia, centrul misiunii sale, Sfântul Pavel şi însoţitorii săi au întreprins a treia călătorie misionară, între anii 54-58. Pavel a vizitat mai întâi comunităţile creştine înfiinţate în Galatia şi Frigia, apoi s-a oprit la Efes, capitala provinciei Asia Proconsulară, pentru doi ani şi jumătate. La Efes, Sf. Pavel botează vreo 12 ucenici de-ai lui Ioan Botezătorul, punându-şi mâinile peste ei şi chemând puterea Duhului Sfânt (**Fapte** 19, 3-6). Activitatea rodnică a Sf. Pavel a provocat o mare mişcare contra creştinilor, la instigarea argintarului Dimitrie, care îşi vedea meseria periclitată din cauza întinderii creştinismului şi a înlăturării cultului zeilor (**Fapte** 19, 23-40).

După cum reiese din **Epistola I-a către Corinteni**, Sf. Pavel s-a luptat la Efes cu fiarele în circ (**I Cor.** 15, 32). Părăsind Efesul, Sf. Pavel s-a dus în Macedonia

Scanned with CamScanner

în anul 57 şi de acolo în Iliria (**Rom.** 15, 19), iar apoi la Corint, unde a scris **Epistola către Romani**. De la Corint, trecând din nou prin Macedonia, a ajuns la Troia şi Assus, apoi, ocolind Efesul, unde a avut neplăceri din cauza răscoalei argintarului Dimitrie, s-a oprit la Milet. Acolo a chemat presbiterii din Efes, de care s-a despărţit cu duioşie pe ţărmul mării, prevăzând că nu-i va mai vedea (**Fapte** 20, 1-38).De la Milet, a plecat pe mare la Tir, Ptolemaida şi Cezareea Palestinei şi apoi la Ierusalim, în anul 58, ducând cu sine colecta făcută în Grecia şi Macedonia pentru săracii din Ierusalim (**Fapte** 21, 1-17).

Cunoscând ura iudeilor faţă de Pavel, Iacob cel Mic îl sfătuieşte să îndeplinească un act prevăzut de Legea mozaică şi el suportă preţul pentru curăţirea unor nazirei, care şi-au ras capul. În templu, când era să se împlinească cele şapte zile de curăţire, este recunoscut de iudeii din Asia şi arestat. La intervenţia hiliarhului Claudius Lysias, comandantul gărzii romane, Pavel este scos din mâinile iudeilor şi închis în turnul Antonia. La intervenţia ofiţerului roman i s-a îngăduit să se apere în faţa mulţimii înfuriate şi a Sinedriului. O conspiraţie pusă la cale de peste 40 de iudei fanatici, ce voiau moartea lui, este aflată de Ioan Marcu şi comunicată comandantului. Acesta îl trimite noaptea, sub o escortă puternică, la Cezareea Palestinei, unde e ţinut în închisoare doi ani, între 58 şi 60, de procuratorul Felix, cu speranţa de a obţine de la Pavel o sumă de bani.

Iudeii din Ierusalim îl urmăresc însă şi acolo. Pavel se apără în faţa noului procurator Porcius Festus, a regelui Irod Agripa II (27-94) şi a soţiei sale, Berenice, iar în cele din urma el face apel la judecata

Scanned with CamScanner

împăratului de la Roma, în calitatea sa de cetăţean roman (**Fapte** 21, 21-40 şi cap. 22-26).

Drumul la Roma s-a făcut pe mare, pe timp de toamnă şi iarnă, în anul 60, Pavel fiind însoţit de Aristarh, macedonean din Tesalonic, sub paza sutaşului Iuliu, întâmpinând ameninţarea furtunilor şi a valurilor mării. Plecând din Cezareea, au trecut prin Sidon, insula Cipru, Mira Liciei, pe lângă insula Creta, insula Malta, unde au suferit un naufragiu, şi au ajuns la Puteoli, în Italia, în primăvara anului 61, de unde au făcut drumul pe jos până la Roma, acolo fiind întâmpinat de creştini la Forul Apius şi la locul numit Trei Taverne, a căror prezenţă l-a bucurat mult.

Prezenţa creştinilor la Roma este o mărturie evidentă că această religie, creştinismul, pătrunsese în capitala Imperiului înainte ca Apostolii Petru şi Pavel să fi sosit aici. La Roma, Sf. Pavel s-a aflat într-o detenţie uşoară, fiind închis într-o casă, sub paza unui soldat roman, unde avea libertatea de a primi pe oricine. Astfel, el a putut propovădui şi întări creştinismul timp de doi ani (61-63) în chiar capitala Imperiului Roman (**Fapte**, cap. 27 şi 28). Pavel a avut mare succes, prin predica sa nouă, credinţa pătrunzând chiar printre slujitorii palatului imperial, cum scrie el însuşi, în **Epistola către Filipeni**: „Vă îmbrăţişează pe voi toţi sfinţii (creştinii), mai ales cei din casa cezarului" (**Filip.** 4, 22). În anul 63, Sf. Pavel a fost eliberat din prima sa captivitate la Roma.

*

Faptele Apostolilor se termină în anul 63. Din **Epistolele** scrise de Sf. Pavel de la Roma şi din alte ştiri, rezultă că, după eliberarea sa în anul 63, el a întreprins noi călătorii misionare în Răsărit, în insula Creta, unde a pus episcop pe Tit, la Efes, unde a aşezat

Scanned with CamScanner

episcop pe Timotei, în Grecia, la Nicopolis, în Epir, consolidând comunităţile înfiinţate. E posibil ca el să fi ajuns şi în Apus până în Spania, cum dorea (**Rom.** 15, 24 şi 28), până la marginile Apusului, cum afirmă Sf. Clement Romanu în prima sa **Epistolă către Corinteni**, scrisă către anul 96.

Împrejurările sfârşitului său sunt necunoscute. Se crede că Apostolul neamurilor s-a dus din nou la Roma, unde a suferit a doua închisoare, din care n-a mai scăpat şi a murit ca martir sub împăratul Nero, în anul 67. Conform unei tradiţii antice, în luna iulie a anului 64, împăratul Nero a dezlănţuit o amplă persecuţie împotriva creştinilor din Roma, printre victime aflându-se şi Apostolul Pavel. Se spune că un călău i-ar fi tăiat capul cu o sabie. Legenda relatează că, dezlipindu-se de trup, capul a sărit de trei ori pe pământ, făcând să ţâşnească trei izvoare de apă. După tradiţia creştină, Pavel a murit în aceeaşi zi cu Sf. Apostol Petru, 29 iunie, care a rămas până azi ziua sărbătoririi lor. Alţi istorici cred că între moartea martirică a celor doi Apostoli e o diferenţă de un an, Sf. Petru murind în anul 66.

Sf. Apostol Pavel a fost îngropat pe calea Ostia, la Roma, unde secole de-a rândul pelerinii creştini vin să se închine la mormântul său (Fer. Ieronim, **De vir.** III., 5). Mai târziu, pe locul mormântului său s-a ridicat basilica Santo Paulo fuori-le-mura, adică Sfântul Pavel dinafară de ziduri. Şi nu cu mult timp în urmă, Vaticanul a anunţat că ar fi fost descoperit sarcofagul Sf. Pavel, în bazilica romană cu acelaşi nume din afara Zidurilor. Comunicatul arată că „sarcofagul este înalt de circa un metru şi 20 cm şi lung de doi metri şi 55 cm; se sprijină pe un paviment format de un strat de resturi sfărâmate, care constituie locul pietros,

Scanned with CamScanner

substratul pe care erau aşezate lespezile pavimentului Bazilicii celor Trei Împăraţi, în anul 390".

Meritele Sf. Apostol Pavel sunt considerabile pentru răspândirea creştinismului. Prin misiunea lui printre neamuri, prin cele *14 scrisori pauline* pe care ni le-a lăsat, el a răspândit creştinismul mai ales în lumea greco-romană şi l-a întărit la Roma, în centrul Imperiului Roman. După Sf. Evanghelist Ioan, Pavel este cel mai însemnat scriitor şi gânditor dintre Apostoli. Prin activitatea sa misionară printre neamuri, Pavel a eliberat creştinismul de servitutea Legii mozaice şi a asigurat propovăduirea lui universală.

*

Din toate aceste relatări, pe care le-am selectat din **Faptele Apostolilor**, nu reiese de nicăieri, nici nu se desprinde ideea că locurile unde a propovăduit Pavel erau mari focare de civilizaţie greacă şi romană, cum putem vedea la Efes, unde urmele existente azi, suficient de multe, dau imaginea unui oraş grandios, impresionant, ajuns la un înalt grad de civilizaţie, dacă ar fi să enumerăm faimoasele arene, drumuri, amfiteatre, temple şi Biblioteca, restaurată, operă unicat, şi nu în ultimul rând Latrina, un spaţiu în mijlocul căruia se afla o fosă pentru orchestră, care cânta, făcând plăcută şi această activitate umană atât de neplăcută. O Latrină senzaţională vedem şi la Hierapolis, în apropierea intrării în cetate.

Numai destrămarea Imperiului Roman şi decăderea moravurilor au favorizat apariţia şi dezvoltarea creştinismului, ca o soluţie divină, într-adevăr, altfel el n-ar fi fost legiferat de un împărat roman, Constantin cel Mare, la anul 313 d.H., prin Edictul de la Milano, deşi şi alţi împăraţi dinaintea lui au susţinut creştinismul, precum Galenius, Licinius şi mai ales

Scanned with CamScanner

Maxentius, meritele lor fiind atribuite însă pe nedrept numai lui Constantin, a cărui poziție s-a aflat, prin fapte, între vechea credință, a zeilor precreștini, și noua credință, propovăduită de Fiul lui Dumnezeu. Mai trebuie subliniat aici faptul că măsura legiferării a fost luată din rațiuni de ordin politic întrucât consolidarea Imperiului Roman avea în vedere expansiunea cu succes a creștinismului în toate provinciile romane.

Evident, un rol important, pregătitor, l-au avut în această direcție misionară Apostolii, dintre care Sf. Pavel s-a dovedit cel mai eficace. Însăși trecerea sa de la o extremă la alta, îl definește. Comentatorii faptelor sale îl consideră întemeietorul creștinismului, confirmându-i pe islamologi, care demonstrează că Iisus nu a vorbit despre creștinism și că în Biblie nu găsim decât trei referiri pasagere la acest cuvânt. Iată cum îl prezintă pe Sf. Pavel Alain Decaux, autorul unei cărți despre viața sa: *„Un personaj magnific. Nebun întru Christos. Tulburător prin credința-i ardentă. Deconcertant prin contradicțiile sale. Prigonitor nemilos al creștinilor – metodele sale prefigurându-le pe cele ale polițiilor politice din secolul al XX-lea –, îl recunoaște pe Fiul lui Dumnezeu când, pe Drumul Damascului, Isus i se adresează direct. Apostol autoproclamat. Mistic și strateg. Imprevizibil. Suferind cumplit când convingerile îi sunt puse la îndoială, dar neacceptând să renunțe la vreuna dintre ele. Singurul care a înțeles că, pentru a avea viitor, creștinismul trebuie să se adreseze în primul rând non-evreilor. Epistolier grandios. Convertitor genial. Arhitect al creștinismului – unii îl consideră întemeietorul creștinismului –, își impune propria viziune despre Christos și elaborează, cu mult înainte ca Evangheliile să fi fost scrise, legile care vor guverna Biserica. Atât de redutabil îmi părea*

subiectul, încât am ezitat douăzeci de ani să-i consacru o carte. L-am căutat pe Pavel pe rutele pe care le-a urmat, de la Tars la Ierusalim, din Antiohia în Cipru, din Anatolia în Grecia şi până la Roma, unde şi-a găsit moartea. L-am văzut încarcerat, torturat, lapidat, decapitat din ordinul lui Nero. Uneori m-a derutat, adică exasperat. Niciodată nu m-am îndoit că a fost unic".

Alți comentatori ai fenomenului creştin cred că un rol mai mare decât apostolii, care s-au menţinut doar în zona ideologică a propovăduirii învățăturii lui Hristos, l-au avut împărații Constantin şi Elena, care l-au legiferat. Era nevoie de un act politic. Şi pasul major, fundamental, a fost încreştinarea împărătesei Elena, ea s-a încreştinat mai întâi, în 312, apoi fiul ei, Constantin, cu puțin înainte de a muri, în 337 (de Rusalii, când se afla pe patul de suferință), deşi Edictul de la Milano fusese dat la 313. Ce fapt semnificativ! Şi ce dovedeşte el? Că împăratul Constantin era creştin înainte a a fi fost botezat!

*

Cu alte cuvinte, botezul este o convenție sau un episod ce ține de naştere, aşa cum putem vedea la Efes, în Biserica Sf. Ioan Evanghelistul, unde se află o sală specială, cu un bazin în mijloc, pentru botez. Un astfel de loc se va numi Baptisterium, plasat la intrarea într-o biserică. Dar aici, Baptisterium ocupă un loc central şi special. Cuvântul latinesc este echivalentul piscinei de azi. Originea actului botezător ar veni din mitologia persană, din cultul lui Mithras. Botezul în acea vreme avea o cu totul altă semnificație. El era legat în primul rând de naştere. Şi bazinul pentru botez era pregătit pentru femeile care năşteau. Omul e 90 la sută apă. Efesul dezvoltase enorm domeniul medical, în special

Scanned with CamScanner

prin Templul zeiței Artemis, un spațiu termal. Și medicina modernă demonstrează că nașterile în apă sunt mai ușor de suportat de către mame. Iar pruncul când se naște, iese din spațiul uterin într-un mediu asemănător, în apa termală, vindecătoare, apoi el este scos la lumina zilei, adică la aer. Bazinul cu apă termală era deci ca o prelungire a placentei mamei. Astfel de nașteri-botez se făceau în mod curent la Efes, chiar în basilica romană, ce a devenit biserica Sf. Ioan Evanghelistul.

Poate de aceea împăratul Constantin a tot amânat botezul simbolic, fiindcă încreștinarea nu este altceva decât un botez simbolic. Constantin cel Mare este contestat de unii cercetători, fiindcă nu poate fi un simbol al creștinismului un om cu multe fapte anticreștine și fără de lege (se aduc în balanță crimele săvârșite asupra familiei și rudelor sale, ca și nașterea sa dintr-o femeie de origine modestă!), dar se uită că în anul 326 el a descoperit locul unde Mântuitorul a fost îngropat în Ierusalim (cavoul familiei lui Iosif de Arimathia), loc pe care, la anul 330, a înălțat Biserica Sfântului Mormânt, ce avea să devină leagănul creștinătății.

*

Prin urmare, punctul de referință pentru noua religie este legat de un miracol: convertirea la creștinism a lui Saul din Tars, care a avut loc, probabil, în anul 36 d.H. (cf. **Gal.** 2, 1; **Fapte** 15). Evenimentul este relatat de trei ori în **Faptele Apostolilor** (9, 1-19; 22, 4-21; 26, 9-18). Acest eveniment a devenit o sărbătoare romano-catolică (25 ianuarie). Sărbătoarea laudă puterea harului dumnezeiesc, care ni l-a trimis pe Apostolul neamurilor, chemat să fie „învățător al neamurilor" (1 Tim. 2, 7). Acest lucru era un mister de nepătruns chiar pentru Apostolul însuși. La început îi

Scanned with CamScanner

dispreţuia pe creştini, care cinsteau un Mesia răstignit. Minunea de la porţile Damascului a însemnat o schimbare radicală: din prigonitor, a devenit „vas ales". Viziunea strălucitoare şi glasul din cer i-au dat vieţii lui Saul-Pavel o altă direcţie, hotărâtoare pentru dezvoltarea creştinismului. Faptul că Biserica s-a îndreptat spre neamurile păgâne i se datorează chemării la apostolat a lui Pavel. Călătoriile lui misionare sunt legate, evident, de Învăţătura Mântuitorului. Dar Pavel este considerat cel care a sistematizat-o şi a aplicat-o, răspândind-o în lume. Mântuitorul nu vorbise despre creştinism, fiindcă Pavel era ales s-o facă.

Şi părea ca o arătare. Era scund, pleşuv, beteag de o boală necunoscută, o misterioasă boală de vedere, mereu urmărit ca un hoţ, arestat, deşi era cetăţean roman, dar înşişi romanii erau speriaţi de el, ca în episodul când le vorbeşte despre învierea morţilor, înzestrat cu puteri tămăduitoare, cum s-a întâmplat la Troia, când un om a căzut de la o mare înălţime şi el l-a vindecat. Avea un geniu misionar, ştiind să facă prozeliţi, după cum avea şi un geniu epistolar, el fiind socotit fondatorul acestui gen literar. Oricum, păşind prin unele locuri pe unde el a propovăduit învăţătura lui Hristos, nu putem decât să ne mirăm, la rându-ne, că a putut s-o facă în condiţiile în care trebuia să înfrunte un imperiu, implicit o mentalitate puternic înrădăcinată într-o credinţă veche, marcată la tot pasul de temple şi statui zeieşti, pe care mesajul său le-a făcut să se clatine din temelii. Ceea ce dovedeşte că istoria are nevoie de schimbare, iar schimbarea este mereu însoţită de o credinţă nouă. Indiscutabil, contează şi mesagerul ei, dacă e convingător, fiindcă Sf. Pavel a reuşit să convertească la creştinism nu numai soldaţi, evrei şi oameni de rând, ci chiar ofiţeri romani, oameni

Scanned with CamScanner

deci cu o anumită cultură şi maturitate în gândire. Evident, a beneficiat şi de un seism istoric, când o civilizaţie se scufundă, ca să facă loc alteia, noi. Şi civilizaţia bizantină care se năştea avea nevoie de o religie nouă, de un nou suport cu adevărat dumnezeiesc.

*

Mai trebuie să adăugăm un fapt de temelie legat de sărbătorirea apostolului. Dacă învăţătura lui Iisus era simplă, în măsura în care nişte pilde şi parabole pot fi simple, interpretarea lor a făcut din creştinism cea mai sofisticată religie, cu un eşafodaj bisericesc atât de greoi încât a dus la ruptura lui între ortodocşi şi catolici, apoi între catolici şi protestanţi şi tot aşa, până la existenţa a peste 10 mii de culte izvorâte din diferite interpretări ale Bibliei. Cât de complicat lucru este practicarea creştinismului se poate vedea din sărbătoarea Sfinţilor Petru şi Pavel. E suficient să oferim o mostră a BOR despre rânduirea ştiinţifică a acestei sărbători, care le implică şi pe altele, totul pornind de la calculul Învierii. Confuzia este menţinută cu entuziasm creştin, din motive care depăşesc limitele impuse de ideea acestei cărţi. Oricum, nu există aplicaţii mai directe ale conceptului „între" decât rânduiala postului şi a sărbătorilor creştine, care se fac toate „între", conform observaţiei înţelepte a lui Ion Creangă, care se ruga aşa pentru români: „Dă, Doamne, ca în fiecare zi din săptămână să cadă câte o sărbătoare şi numai sâmbăta şi duminica să fie nuntă şi praznic!"

Postul Sfinţilor Apostoli (popular, postul Sâmpetrului), care preceda sărbătoarea comună a Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel (29 iunie), este rânduit de Biserică în cinstea celor doi verhovnici ai apostolilor şi în amintirea obiceiului lor de a posti înainte de a întreprinde acte mai importante (vezi

Fapte 13,2 şi 14,23). Totodată, prin ţinerea acestui post se cinstesc darurile Sfântului Duh, care s-au pogorât peste Sfinţii Apostoli la Cincizecime şi care se revarsă în fiecare an peste Biserică la sărbătoarea Rusaliilor, împărtăşindu-se din ele şi credincioşilor; de aceea, în vechime, acest post se numea Postul Cincizecimii.

Despre vechimea acestui post mărturisesc, în secolul IV, Constituţiile Apostolice. Mărturii ulterioare se găsesc la Sfântul Atanasie cel Mare, la Teodoret, episcopul Cirului, la Leon cel Mare, care numeşte postul acesta Postul de vară sau al Cincizecimii. Se pare că, la început, postul acesta era ţinut numai în cercurile monahale şi abia mai târziu s-a extins şi la credincioşii din lume.

Spre deosebire de celelalte posturi, care au o durată fixă, Postul Sâmpetrului are o durată variabilă de la an la an, deoarece începutul lui, fixat prin sec. VI, e în funcţie de data variabilă a Învierii lui Hristos. Postul începe luni, după Duminica Tuturor Sfinţilor şi ţine până în ziua de 29 iunie (inclusiv, dacă această sărbătoare cade miercurea sau vinerea, dezlegându-se în acest caz numai la peşte şi untdelemn). Durata lui este deci mai lungă sau mai scurtă, după cum Învierea din anul respectiv a căzut mai devreme sau mai târziu. În chip normal (dacă Învierea Domnului s-ar sărbători în răstimpul indicat de regula consfinţită la Sinodul I Ecumenic, adică între 22 martie şi 25 aprilie), ea variază de la 8 zile (durata cea mai scurtă, când Învierea cade la 25 aprilie) până la 42 de zile (durata cea mai lungă, când Învierea cade la 22 martie). Dar în actuala situaţie a Bisericii noastre (ca a tuturor Bisericilor ortodoxe care şi-au îndreptat calendarul, menţinând însă Pascalia stilului vechi, a calendarului

Scanned with CamScanner

neîndreptat), Învierea fiind sărbătorită de fapt între 4 aprilie şi 8 mai, durata Postului Sfinţilor Apostoli se scurtează, de la 28 de zile (durata cea mai lungă) până la desfiinţare (în anii în care Învierea cade după data de 1 mai).

Aşa s-a întâmplat în anii 1945 şi 1956 (Învierea la 6 mai), când Sfântul Sinod a hotărât ca postul să se ţină în cele trei zile dinaintea sărbătorii Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel (sărbătoarea căzând înaintea Duminicii Tuturor Sfinţilor, în seara căreia trebuia să lăsăm sec). Aceeaşi situaţie am avut-o şi în anul 1983 (Învierea la 8 mai), când postul a fost numai de două zile (27-28 iunie).

După cum observăm, creştinismul e clădit pe o serie de calcule care pun în paranteză evenimentele, care creează o permanentă incertitudine a lor. Însăşi Învierea, care este focusul sau fermentul credinţei creştine, e un fenomen care se petrece „între", în funcţie de anumite calcule, care o pun sub semnul întrebării, aşa cum spun islamologii. Şi chiar Sinoadele ecumenice ei nu le recunosc. Aşa cum însuşi împăratul Teodosie al II-lea, care a convocat Conciliul de la Efes, din anul 431, pe vremea Papei Celestin I, nu a ratificat hotărârile episcopilor, adică sentinţa de condamnare a lui Nestorie, patriarhul Constantinopolului, de a-l exclude din biserică. Fiindcă ceea ce s-a întâmplat atunci, când s-a discutat maternitatea divină a Fecioarei Mariei şi când s-au instituit cele 12 afurisenii, nu este o pildă prea strălucită pentru viitorime întrucât Nestorie a fost condamnat fără să fi fost de faţă. S-a petrecut o monstruoasă cabală a bigoţilor (au fost prezenţi peste 200 de episcopi ai creştinătăţii) împotriva unui om care susţinea că în Iisus s-ar afla două Persoane, una divină şi alta umană. De asemenea,

Scanned with CamScanner

Nestorie susţinea că Fecioara Maria este „născătoare de om", dar nu ar putea fi numită şi „născătoare de Dumnezeu". Evident, Sinodul a consfinţit că Fecioara Maria este cu adevărat *Theotokos*, adică Maica lui Dumnezeu. Dar chiar dacă istoria consemnează că nestorianismul a fost o erezie, argumentele episcopilor adunaţi la lucrări au introdus şi ele o notă de ambiguitate, arătând că, deşi Iisus Christos este o singură Persoană, totuşi are nouă naturi sau firi! De ce 9 şi nu 99? Hristos e Dumnezeu şi are o infinitate de naturi. Şi multe astfel de realităţi sunt neclare, contradictorii sau ambigui. Dar acest lucru este dovada supremă că religia nu este o ştiinţă, ci o doctrină care se bazează pe mister, pe incertitudine, pe necunoscut, aşa cum este însuşi Cel pe care îl căutăm şi căruia vrem să i ne închinăm.

Scanned with CamScanner

Două minuni într-una

Sfânta Sofia şi Moscheea Albastră te atrag ca un magnet. Pleci şi iar revii. N-ai mai pleca. Ieşi dintr-una şi intri în alta. Când treci pin parcul dintre ele (fostul Hipodrom al lui Constantin cel Mare), încerci să-ţi revii, te mai speli pe faţă la Fântâna lui Wilhelm al II-lea, mai bei un stop de apă, dar cazi din nou în reveria lăcaşurilor sfinte şi iar te îndrepţi spre ele. Se face noapte, ai pleca, dar muezinul te cheamă înapoi şi nu poţi să nu te îndrepţi spre Minunea Albastră. Revii, te mai descalţi o dată, îţi pui încălţările într-o pungă de plastic pe care o primeşti la intrare, apoi intri cu punga în mână şi îşi alegi un loc pe covorul roşu. De fapt, e roş-albastru, ca şi faianţa de pe pereţi. Dar albastrul e dominant, de aceea se şi numeşte aşa. E un supranume, de fapt, numele real fiind Sultanahmet Camii. Această Moschee a fost ridicată la anul 1609, după 1 077 de ani de la construirea Sfintei Sophia (532), modelul tuturor moscheilor, după ce ea a fost transformată în moschee. Ce miracol, o construcţie, o minunată creaţie arhitectonică, o capodoperă, care a găzduit două religii fundamentale! Aici, în Hagia Sophia, starea „între Dumnezeu şi Allah" e chiar o realitate a trăirii, e o binecuvântare dualã. Poţi să te rogi şi ca un creştin, şi ca un musulman!

Această stare, pe care am numit-o „între Dumnezeu şi Allah", poate fi resimţită în Constantinopol la fiecare pas, mai ales în cartierul armenilor, creştinilor şi evreilor. Dar şi în Fanar (Fener), care vine de la felinar. Faimosul cartier cam seamănă cu

Scanned with CamScanner

Lipscanii noştri. Şi pe străzile lui mă simţeam ca Luca, tatăl lui Caragiale, despre care G. Călinescu crede că s-ar fi născut în Fanar, unde ar fi venit Ştefan, bunicul lui Caragiale, de meserie plăcintar, de loc din insula Idria, grecească. Şi Caragiale era obsedat de originea sa. La pretenţiile de înnobilare ale lui Mateiu, el îi amintea mereu că are „capul teşit de plăcintar de la Istanbul". Strămoşii lor erau căpăţânoşi („o enormă ţeastă ca o turlă se constată şi la scriitor", observă Călinescu). Şi scriitorul purta pe frunte urma tăvilor de plăcintar ale bunicului.

Personajul, plăcintarul, e colosal în Turcia. E peste tot. Un astfel de plăcintar am întâlnit până şi în oraşul subteran de la Kaimakli, în Capadocia. De fapt, tava nu e pusă direct pe frunte. Pe cap, plăcintarul are un suport special, pe care aşează tava. E ceva asemănător cu obiceiul femeilor indiene care duc pe cap vase cu apă sau orez. Dar în Fanar nu există nici o urmă românească, să fie măcar o inscripţie că pe aici au trăit şi strămoşii lui Caragiale. Şi cum să fie, când nici măcar Palatul lui Dimitrie Cantemir nu e îngrijit, e ocupat de turci, când ar fi putut fi răscumpărat de statul român şi transformat în muzeu, un foarte important muzeu, unde s-ar putea arăta cât de legată este istoria românilor de cea a turcilor.

Spiritul Fanarului este prezent în scrierile lui Caragiale, ca şi în faimoasa piesă a lui V.I. Popa **Tache, Ianke şi Cadâr**, pe care parcă o vezi peste tot în Istanbul. Dar o şi auzi, fiindcă numeroase cuvinte turceşti au intrat în limba noastră, de la *mahala* până la *capac*. Diferenţa o fac însă cele două minuni religioase, Sfânta Sofia şi Moscheea Albastră, total detaşate de restul construcţiilor din Istanbul. Magia lor e impresionantă, iar magnetismul se naşte nu dintr-un

Scanned with CamScanner

impuls religios, ci dintr-unul artistic. Fiindcă, înainte de a le privi ca lăcaşuri de cult, le priveşti ca opere de artă. Încă o dată se verifică observaţia că Dumnezeu se exprimă pe sine cel mai plenar prin mijloace estetice...

Ghidul turc ne-a explicat în Moscheea Albastră, care se sprijină pe patru stâlpi gigant, numiţi „picioare de elefant", legătura dintre arhitectura acestei moschei şi cele cinci reguli sau principii ale islamului, numite şi cei cinci stâlpi: Nu există alt Dumnezeu decât Allah, Muhammad (pubh) este mesagerul lui Allah (Shahadah, mărturisirea de credinţă); rânduirea salatului (Salah, cele cinci rugăciuni zilnice obligatorii); plata Zakat-ului (Zakah, contribuţia la bunăstarea celorlalţi), respectarea Hajj (pelerinajul la Makkah – Mecca) şi respectarea postului în luna Ramadan (Sawm). În moschee, femeile stau în dreapta, iar bărbaţii în stânga. Deci invers decât la creştini. Rugăciunile au forma unor mişcări. Din picioare se pleacă, duc mâna la frunte, apoi se aşează pe covor şi se apleacă cu capul şi braţele pe el. Pe pereţi sunt citate din Coran. Scrierea este pictografică, o caligrafie arabă. Aşa cum se află şi pe cele opt cercuri din nava Sfintei Sofia. Multe elemente islamice se păstrează şi în ea.

În Moscheea Albastră se pot ruga circa 25 de mii de persoane, cam câte se puteau ruga şi în Sfânta Sofia, pe vremea când era folosită ca biserică şi se practicau slujbele creştine obişnuite. Dar despre aceste ceremonialuri vom mai vorbi. Oricum, starea „între Dumnezeu şi Allah" nu trebuie înţeleasă ca un compromis, ca o stare impură, fiindcă îl priveşte pe Unicul Dumnezeu, cel de deasupra religiilor. Deocamdată, în articolele ce urmează, vom prezenta în detalii cele două minuni ale Constantinopolului.

Scanned with CamScanner

Catedrala Sfânta Sofia

Biserica Sfânta Sofia, aflată în Istanbul – vechiul Constantinopol –, este o fostă biserică creştină şi o fostă moschee musulmană, în prezent funcţionând doar ca muzeu. Biserica Sfânta Sofia este recunoscută pe plan mondial drept una dintre cele mai mari şi impresionante clădiri din lume. A patra. Biserica este cunoscută sub denumirea de „Haghia Sophia" sau „Sfânta Înţelepciune". Ea este cea dintâi mare capodoperă a stilului bizantin.

Din păcate, nimic nu a mai rămas din prima biserica ridicată pe acest loc, în secolul al IV-lea, de către împăratul Constantin cel Mare. Constantin a fost primul împărat creştin care a întemeiat un oraş hărăzit să-i poarte numele – Constantinopol. Împăratul îşi numea oraşul cu numele de „Noua Romă". Biserica Sfânta Sofia este una dintre multele biserici ridicate de către împărat pe întreg cuprinsul imperiului său. La scurt timp după dărâmarea primei biserici, o a doua a fost ridicată de către fiul său, Constanţiu, şi de către împăratul Teodosie cel Mare. Această biserică nu a avut nici ea o istorie prea lungă, fiind arsă într-un incendiu din timpul revoltelor răscoalei Nika, în anul 532. Din aceasta biserică se mai păstrează doar unele fragmente, expuse astăzi în muzeul catedralei.

Dar ea avea să devină mărturia evlaviei împăratului Justinian. Sfânta Sofia a fost construită măreţ, în forma ei actuală, între anii 532 şi 537, sub purtarea de grijă a împăratului Justinian I. Justinian a

Scanned with CamScanner

început construcţia ei în anul 532, pe unul dintre dealurile oraşului Constantinopol. Pentru a construi biserica, Justinian a importat materiale speciale de construcţie, de pe tot cuprinsul Imperiului. Marmura albă şi marmura galbenă au fost aduse pe vase, iar sculptori, tâmplari, zidari şi mozaicari au început să lucreze pentru a crea această bijuterie a creştinătăţii în numai cinci ani. Au lucra la ea zece mii de muncitori.

Când biserica a fost terminată, cupola şi tavanul său au fost în întregime poleite cu aur, a cărui strălucire se reflecta în fiecare suprafaţă lustruită. Tonalităţile coloanelor de marmură erau atât de delicate încât l-au făcut pe un istoric al timpurilor, Procopius, să le asemene cu o pajişte înflorită. Splendoarea bisericii s-a diminuat treptat, de-a lungul istoriei, însă în momentul ei de apogeu, după terminarea acesteia, se spune că împăratul Justinian ar fi exclamat: „Solomoane, te-am întrecut!". Arhitecţii impresionantei biserici sunt Isidor din Milet şi Anthemiu din Tralles, care îndeplineau şi funcţia de profesori de geometrie la Universitatea din Constantinopol. Această construcţie este unul dintre cele mai bune exemple ale arhitecturii bizantine, abundând în mozaicuri, coloane de marmură şi veşminte. Basilica lui Justinian este, în acelaşi timp, culmea dezvoltării arhitecturii antice târzii şi prima capodopera a noului stil bizantin.

Influenţele întâlnite în compoziţia ei, atât cele liturgice, cât şi cele arhitecturale, au ajuns, în scurt timp, sa fie larg răspândite în lumea creştină răsăriteană, romano-catolică, dar şi musulmană. Pentru mai bine de 900 de ani, Biserica Sfânta Sofia a fost folosită drept scaun episcopal de către Patriarhul Ortodox de Constantinopol. Totodată, biserica a găzduit şi cele mai

Scanned with CamScanner

mari sinoade bisericeşti şi ceremonii imperiale. Structura ei a fost grav avariată de către o serie de cutremure de pământ. Domul original al catedralei s-a surpat în urma unui mare cutremur ce a avut loc în anul 558, următorul dom căzând şi el în anul 563. Alte surpări au mai avut loc şi în anii 989 şi 1346.

*

În anul 1204, neasemuita Sfânta Sofia a fost jefuită şi dezbrăcată complet de podoabele sale de către cruciaţi. E vorba de a patra Cruciadă, care a fost nimicitoare pentru Constantinopol, jefuit şi distrus timp de trei zile şi trei nopţi. Evident, nici măreaţa biserică nu a fost iertată. Acest eveniment, care a lipsit biserica constantinopolitană de relicve foarte preţioase, a tensionat şi mai mult relaţiile dintre cele două Biserici – de Răsărit şi de Apus. Multe dintre bogăţiile furate de către cruciaţi din Biserica Sfânta Sofia pot fi văzute astăzi în interiorul Basilicii Sfântul Marcu din Veneţia. Mai mult. După ce sute de ani Sfânta Sofia a fost o biserică ortodoxă, devenind loc de pelerinaj pentru toată creştinătatea, fapt pentru care a fost decorată cu aur, mozaicuri rare, candelabre din cristal şi picturi religioase, faimoase pentru fineţea cu care au fost lucrate, cruciaţii au transformat-o în catedrală catolică, redevenind ortodoxă în anul 1261.

Se spune că slujbele ţinute în Sfânta Sofia erau atât de grandioase încât participarea la una din aceste slujbe a determinat delegaţia cneazului Vladimir I să opteze pentru creştinarea ruşilor de către Patriarhia de Constantinopol. Minunata biserică a scăpat totuşi nedărâmată de către cruciaţi, dar avea să ajungă moschee. În pofida tuturor greutăţilor prin care a trecut clădirea, Sfânta Sofia a funcţionat pe post de biserică ortodoxă până în ziua de marţi, 29 mai 1453, când

Scanned with CamScanner

sultanul Mehmed (scris şi Mohammed) al II-lea zis Cuceritorul a intrat triumfător în oraşul Constantinopol. La porunca sa, Sfânta Sofia a fost transformată în moschee, i s-au adăugat patru minarete, aurul a fost furat, iar fabuloasele mozaicuri au fost acoperite cu ciment. Trebuie subliniat însă că Sultanul a tratat cu respect Sfânta Sofia. Se spune că înainte de a intra pentru prima oară în biserică, el şi-a turnat o mână de ţărână pe cap, în semn de umilinţă. Înăuntru, a contemplat măreţia bisericii şi, văzând cum un soldat spărgea pardoseala de marmură, l-a lovit cu sabia. Deşi a rămas uimit de frumuseţea acestei bijuterii creştine, nimic nu l-a împiedicat pe sultan să hotărască transformarea ei în moschee imperială.

Este gestul abuziv al cuceritorului, al celui care a confiscat nu numai pământurile şi bogăţia unui loc străin de credinţa sa, dar a confiscat şi focarul lui spiritual. Mahomedanul a profitat de ceva deja creat. Până în sec. al XVII-lea, mozaicurile au fost cele originale, apoi sultanul a poruncit să fie acoperite cu plăci de alabastru, pentru că cei care vizitau catedrala, plecau cu câte o bucăţică de mozaic drept amintire. În felul acesta, el a oprit mozaicul de la distrugere. Dacă azi sunt descoperite mozaicurile şi ni se înfăţişează în toată splendoarea lor, datorăm acest fapt sultanului Mehmed.

Biserica Sfânta Sofia, numită Ayasofya, a fost folosită pe post de moschee imperială a oraşului Istanbul timp de aproape 500 de ani. Şi turcii nu s-au oprit aici. Catedrala creştină avea să fie folosită drept model pentru ulterioarele moschei din Istanbul – Moscheea Albastră, Moscheea Suleiman, Moscheea Shehzade şi Moscheea Rustem Pasha. La început, turcii nu au modificat multe lucruri în măreaţa biserică. Pentru

B.C.U. "M. EMINESCU" IAŞI

Scanned with CamScanner

transformarea ei în moschee, noii stăpâni au adăugat, pentru început, doar un „mihrab" (o nişă de rugăciune, pe peretele ce indica direcţia spre oraşul Mecca), un „minbar" (amvon) şi un minaret de lemn. După o vreme, toate imaginile sfinte, ortodoxe, reprezentate în mozaicurile bisericii au fost acoperite cu tencuială, ca urmare a unui ordin islamic de interzicere a reprezentărilor artistice ale persoanelor, deşi aici „persoanele" erau Iisus, Sfânta Fecioară şi alţi sfinţi. Sultanul Mohammed al II-lea a construit o „madrasa" (o şcoală religioasă) în apropierea moscheei.

*

Adăugiri ulterioare au avut loc sub următorii sultani. O serie de restaurări masive au fost conduse de către Mimar Sinan, în timpul domniei sultanului Selim al II-lea, acum înfiinţându-se Loja Imperială şi un nou minaret. Mimar Sinan a construit şi mausoleul lui Selim al II-lea, situat în sud-estul moscheei, în anul 1577, iar mai apoi, în anul 1600, în apropiere au fost construite şi mausoleele sultanilor Murad al III-lea şi Mohammed al III-lea. Sultanul Mahmud I a ordonat şi el restaurarea moscheei în anul 1739, tot acum adăugându-se acesteia şi o fântână pentru spălările ritualice, o şcoală koranică, o bucătărie şi o librărie. Din acest moment, moscheea ajunge să fie văzută drept un important centru social.

Cea mai importantă restaurare a moscheei-biserică Sfânta Sofia a avut loc între anii 1847 şi 1849, când sultanul Abdulmecid al II-lea a apelat la ajutorul arhitecţilor suedezi Gaspare şi Guiseppe Fossati. Cei doi fraţi au consolidat domul şi bolţile, au îndreptat coloanele, restaurând şi decoraţiile interioare şi exterioare. Descoperirea minunatelor mozaicuri ale Bisericii Sfânta Sofia se datorează în mare măsură fraţilor

Scanned with CamScanner

Fossati, care au scos la lumină o parte din icoane, curățându-le și descriindu-le în caietul lor de lucrări. Frații Fossati au adăugat și rondelurile caligrafice care se mai pot observa și astăzi atârnând în clădire. De fapt, ele au înlocuit altele mai vechi. Aceste cercuri au fost realizate de caligraful Kazasker Izzet Efendi.

În anul 1934, sub președintele turc Kemal Atatürk, Biserica Sfânta Sofia a fost secularizată și transformată în muzeu, numit Muzeul Sfânta Sofia sau Muzeul Ayasofya, cum scrie pe zidul de la intrare. Covoarele liturgice folosite pentru rugăciunea musulmană au fost îndepărtate, scoțând la lumină minunata marmură a podelei. Cu toate acestea, mozaicurile nu au fost băgate prea mult în seamă, clădirea rămânând, încă o bună bucată de vreme, nu foarte îngrijită.

De altfel, acest lucru se vede în Turcia oriunde se află urme creștine, deși turismul câștigă bani frumoși de pe ele. Probabil turcii așteaptă ajutorul Vaticanului sau al Patriarhiilor ortodoxe. În Haghia Sophia, unele dintre cercurile caligrafice au fost mutate în alte moschei, nemairămânând în Biserică decât opt dintre ele, cele mai mari, cu diametrul de 7 metri, care nu au putut fi scoase pe ușile de la intrare. Lângă aceste cercuri, se află pictate pe arcade aripi îngerești de mari dimensiuni, care ar fi serafimi islamici. Poate că și porumbeii care zboară în voie prin uriașul spațiu al navei sunt islamici! Ei se așează unde vor. În galerii, în apropierea domului sau jos, în Omphalion, locul unde erau întronați împărații bizantini.

În anul 1993, o comisie UNESCO a rămas profund întristată văzând proasta stare a acestei minunate bijuterii mondiale: tencuiala se desprindea de pe pereți, marmura era murdară, ferestrele erau pe alocuri sparte, tablourile și mozaicurile afectate într-o

Scanned with CamScanner

măsură mai mică sau mai mare, iar acoperişul foarte prost izolat împotriva apei şi intemperiilor. Curăţarea bisericii, a acoperişului şi întreaga lucrare de restaurare a clădirii au loc şi astăzi. Când am vizitat-o şi eu, se afla în spaţiul central al bisericii o uriaşă schelă ce atingea vârful domului. Care parcă pluteşte. Rămâi copleşit de îndrăzneaţa arhitectură a lui Isidor şi Anthemiu. Chiar în faţa intrării în Biserica Sfânta Sofia se află o serie de ghiulele de tun din piatră. Aceste pietre sunt chiar cele folosite de către Mehmed Cuceritorul în lupta sa victorioasă din anul 1453.

*

Clădirea, în complexitatea ei, este greu de cuprins. Nu există nici un obiectiv care să o poată înregistra pe de-a-ntregul. O poţi filma numai pe părţi şi recompune din bucăţi. Într-o vitrină însă se află macheta construcţiei. Sfânta Sofia are un plan clasic de basilică. Planul de bază al bisericii are o lăţime de 70 de metri şi o lungime de 75 de metri. Această suprafaţă este acoperită de un dom cu diametrul de 31 de metri. Acest dom este doar cu foarte puţin mai mic decât cel al Panteonului din Roma. Cupola centrală este o adevărată minune arhitectonică, atât prin mărimea ei (diametrul de 31 de metri), cât şi prin înălţimea la care e ridicată (54 de metri), datorită căreia pare suspendată în văzduh. Uriaşul dom este luminat de cele 40 de ferestre aflate la baza ei.

În vârful exterior al domului se află semiluna şi nu crucea originară, creştină! Uriaşul dom este susţinut de patru secţiuni triunghiulare de piatră care rezolvă problema sprijinirii bazei sale rotunde pe o forma pătrată. Fiecare dintre aceste triunghiuri care sprijină domul este împodobit cu câte un serafim. Greutatea domului se transmite prin mijlocirea acestor triunghiuri

Scanned with CamScanner

celor patru coloane uriaşe situate în colţurile absidelor. Datorită acestei tehnici arhitecturale, domul pare că pluteşte deasupra a patru arce uriaşe. În capetele vestice şi estice, deschizăturile arcuite sunt extinse în semi-domuri.

Pereţii plaţi ai interiorului se numesc timpane, fiecare dintre ei având 12 ferestre largi aşezate pe câte două rânduri, şapte în rândul de jos şi cinci în rândul de sus. Toate suprafeţele interiorului sunt căptuşite cu bucăţele de marmură policromă – verde, albă, purpurie şi aurie. În exterior, pereţii simplu tencuiţi arată mai bine mulţimea comasată a bolţilor şi a domurilor. Cercurile înfăţişând caligrafii islamice, care atârnă de jur-împrejurul măreţului dom încă din secolul al XIX-lea, fac un contrast interesant cu fundalul de mozaicuri creştine scoase la lumină. Numele înscrise în aceste opt cercuri din lemn caligrafiate sunt: Allah şi Muhammad (flancând absida centrală), primii patru califi Abu Bakr, Umar, Uthman şi Ali (situate în cele patru colţuri ale domului) şi cei doi nepoţi ai lui Mohammed, Hasan şi Husayn (atârnând în navă).

Mozaicurile bizantine, de o frumuseţe impresionantă, sunt scoase la lumină treptat, până acum văzând lumina doar cele din registrele superioare, la care se poate ajunge doar urcând imensele scări laterale din biserică. Acest lucru se datorează repulsiei islamice faţă de creştinism. Musulmanii nu vor să scoată la lumină mozaicurile din navă şi din încăperile centrale pentru a nu eclipsa elementele lor islamice. Construcţia, fiind folosită pe rol de moschee timp de 500 de ani, are încă ancorată în valoarea ei multe orgolii şi prejudecăţi, împiedicând astfel scoaterea la lumină a unor bogăţii mondiale. În perioada în care Biserica Sfânta Sofia era folosită ca lăcaş de cult, atât

Scanned with CamScanner

de către creştini, iar mai apoi de către musulmani, punctul ei central îl constituia absida estică, creştinii având altarul mereu îndreptat spre est, iar musulmanii îndreptat spre oraşul Mecca – faţă de Istanbul, oraşul Mecca este situat spre est, deci ambele altare au fost situate în acelaşi loc.

Cele mai frumoase panorame ale uriaşei clădiri se întind înaintea privitorului din acest loc care adună în el multe beneficii. La nivelul inferior al bisericii, cele mai multe dintre reprezentările artistice datează din perioada islamică. În absida centrală se păstrează încă un frumos „mihrab" de marmură, care indică direcţia spre Mecca. Scările ce urcă puţin mai sus, care pornesc din dreapta mihrab-ului, duc spre un amvon din care se predica la unele slujbe. În stânga mihrab-ului se află Loja Imperială, construită de fraţii Fossati, care au restaurat în întregime Biserica Sfânta Sofia, în anii 1800.

*

Privind în sus, din acest loc, se poate vedea un minunat mozaic ce o înfăţişează pe Fecioara Maria cu Pruncul. În partea dreapta se vede încă Arhanghelul Gavriil, parţial avariat. Gavriil, aflat în partea dreaptă, trebuia să corespundă Arhanghelului Mihail, aflat în partea stângă, însă acesta din urma este aproape în întregime pierdut. Cele mai cunoscute mozaicuri din Biserica Sfânta Sofia sunt cele aflate în registrele superioare, în galerii. Galeria Sudică, unde se află mozaicurile mari, era folosită pentru sinoadele bisericeşti.

În vremea în care Biserica Sfânta Sofia era folosită ca moschee, aceste galerii erau utilizate de către femei, în vremea slujbelor acestea neavând voie să stea laolaltă cu bărbaţii. Astăzi, aceste galerii – balcoanele şi etajele laterale – oferă vizitatorilor o foarte bună privelişte asupra navei, din toate unghiurile

Scanned with CamScanner

acesteia, cât şi o foarte bună vedere a unora dintre cele mai renumite mozaicuri bizantine din lume. Ai sentimentul că priveşti din avion un spectacol pictural şi arhitectonic ceresc.

Cel mai cunoscut mozaic din Biserica Sfânta Sofia, reprodus peste tot, este scena numită „Deises" – Rugăciune –, acesta fiind primul dintre cele aflate în Galeria Sudică, unde se ajunge trecând prin Uşa de Marmură. Scena ni-L înfăţişează pe Hristos Pantocrator, flancat de Fecioara Maria şi Sfântul Ioan Botezătorul. În capătul Galeriei Sudice se află două mozaicuri bizantine suflate cu aur. În partea stângă se văd înfăţişaţi împăratul Contantin al IX-lea Monomahul şi împărăteasa Zoe, între care stă aşezat Hristos, iar în partea dreaptă se văd înfăţişaţi împăratul Ioan al II-lea Comnenul şi împărăteasa Irina, în mijlocul cărora stă aşezată Fecioara Maria cu Pruncul.

Uşa de ieşire din Biserica Sfânta Sofia, una modernă astăzi, este numită „Vestibulul Războinicilor". Numele îi vine de la faptul că în timpul în care împăratul stătea la slujbe, aici se postau gărzile sale imperiale. În registrul superior, în spatele vizitatorului ce se îndreaptă spre ieşire, se înfăţişează în toată splendoarea lui un minunat mozaic cu Fecioara Maria şi împăraţii Constantin şi Justinian. Împăratul Constantin cel Mare îi închină Fecioarei Maria modelul oraşului pe care l-a înfiinţat aici – Constantinopol, iar împăratul Justinian îi închină Biserica Sfânta Sofia, pe care acesta a reconstruit-o din temelie. Acest mozaic datează probabil din secolul al X-lea.

Restaurările şi reparaţiile din Biserica Sfânta Sofia continuă şi astăzi. Între timp, vizitatorii pot admira interiorul, care este în mare măsură la fel cum era când a slujit drept biserică ultima oară. Acest fapt

Scanned with CamScanner

s-a întâmplat în seara zilei de 28 mai 1453, când împăratul Constantin al XI-lea a primit Sfânta Împărtăşanie pentru ultima oară. Intuia că în câteva ore miile de turci conduşi de Mehmet al II-lea vor escalada zidurile oraşului pentru a-l cuceri.

Biserica Sfânta Sofia nu a fost o stavilă pentru ei, ca un zid al lui Dumnezeu, aşa cum a fost pentru noi Putna, care a oprit un pact mârşav să treacă peste ea şi să sfârtece ţara. Legende, adevăruri? În orice caz, istorie.

Dar Sfânta Sofia a fost şi pentru Ştefan cel Mare şi pentru toată creştinătatea un model veşnic viu. Evident, romanii nu puteau concepe o biserică decât la modul monumental, pe măsura unui imperiu monumental. Creştinismul a avut deci din capul locului şansa unui locaş de cult gigantic, fără asemănare, model pentru toate locaşurile de cult ale lumii. Bisericile noastre, mai ales cele mănăstireşti, par nişte chilii faţă de această măreaţă catedrală. N-ai spune că la origine a fost ortodoxă. Noi suntem obişnuiţi să asociem ortodoxismul, în arhitectură, cu viziuni discrete, cu construcţii delicate, mici, pierdute în desişul pădurilor. E timpul să regândim ortodoxismul, care a început să îmbătrânească prea devreme. Aşa cum este timpul ca şi Patriarhia Română să se implice în restaurarea urmelor creştine de pe teritoriul Asiei Mici, şi mă refer în primul rând la mormintele apostolilor, dar să ia ca model pentru Catedrala Neamului, mult anunţată, Haghia Sophia. Sper că arhitecţii ei au avut-o în vedere. E un act de onoare, care ar reface spiritual drumul cu originea credinţei noastre.

Scanned with CamScanner

Moscheea Albastră

Imperiul Otoman şi-a imprimat pecetea forţei şi întinderii sale prin moscheile pe care le-a creat. În perioada de apogeu, un fel de Renaştere musulmană, l-a avut pe Mimar Sinan (1489 – 1588), un faimos arhitect, comparat cu Michelangelo, cu care a fost contemporan. El a construit pentru sultanii Suleiman I, Selim II şi Murad III, iar Moscheea lui Suleiman Magnificul este comparată cu Basilica San Pietro din Roma, creaţia lui Michelangelo. Valoarea lui Sinan era cunoscută la Istanbul, ca şi aceea a lui Leonardo da Vinci, dovadă că Michelangelo a fost invitat de către sultanul Bayazid II să construiască un pod peste Cornul de Aur, celebrul estuar ce împarte oraşul Istanbul în două. Arhitectul Sinan a supervizat construirea moscheilor şi palatelor, inclusiv Topkapi, creaţia sa, pe întreg teritoriul imperiului.

La fel de faimos avea să devină şi unul dintre fiii săi, Sedefhar Mehmet Aga (1540 – 1617), format la şcoala tatălui său, deşi alte surse spun că Mehmet ar fi fost doar asistentul lui Sinan. El, fiul sau asistentul, a construit cea mai mare moschee din Istanbul, Moscheea Albastră sau Imperială, pentru sultanul Ahmet I. Moscheea a fost construită între anii 1609 şi 1616 şi se numeşte Albastră datorită placajelor decorative interioare din faianţă bleu şi albă. Dar acest calificativ trebuie pus la timpul trecut, era, deci culoarea predominantă era albastrul, fiindcă acum este

Scanned with CamScanner

un gri-verzui întrucât scurgerea vremii şi intemperiile au decolorat-o.

Moscheea este înconjurată de un gard format din coloane şi arcade. În interior, este decorată cu motive arăbeşti, iar pereţii sunt acoperiţi de motive florale. Deasupra locului de veci al sultanului se găsesc aceleaşi motive florale sculptate în lemn scump şi în fildeş. Bolta este sprijinită pe patru stâlpi gigantici, numiţi „picioare de elefant", forme supradimensionate, desigur, care îi subliniază măreţia. În limba turcă se numeşte Sultanahmet Camii, iar în engleză The Blue Mosque, cunoscută aşa în toată lumea.

Moscheea imperială Sultanahmet a fost construită după semnarea tratatului de pace de la Zsitvatorok. Deoarece Ahmed I nu câştigase bătălii importante, de pe urma cărora să câştige fonduri necesare construcţiei, a fost nevoit să ia din fondurile statului suma necesară în ciuda faptului că iniţiaţii în teologie şi drepturi divine nu au fost de acord. Până în acea perioadă, cea mai importantă era moscheea din complexul de palate numit Palatul Sacru, care includea şi Hagia Sophia, ca şi Hipodromul lui Constantin cel Mare. Înainte de începerea construcţiei, Ahmed I i-a descris arhitectului Mehmet în detaliu cum dorea să arate clădirea. Dintre culorile cu care bunul Dumnezeu a binecuvântat această lume, albastrul pare să satisfacă gusturile tuturor. Este culoarea cerului şi a mării, a credinţei şi a purităţii. Nu întâmplător ea a fost folosită în decorarea templelor din cele mai diferite colţuri ale lumii. De la Capela Sixtină şi frescele Voroneţului până la Moscheea Regală din Ispahan, albastrul domină şi fascinează în acelaşi timp.

Aşa avea să fie ca una dintre minunile Istanbulului să poarte numele acestei culori. Marea

Scanned with CamScanner

moschee se ridică la est de vechiul hipodrom, în faţa Sfintei Sofia. A fost înălţată chiar ca o replică la ea. Şi această idee venea de la un adolescent aproape, fiindcă sultanul Ahmet I avea la vremea respectivă numai 20 de ani. Construcţia a fost realizată după planurile arhitectului Mehmet Aga, considerat de alte surse drept unul dintre discipolii marelui Sinan. Tot el a fost cel care a condus lucrările, iar numele edificiului „Moscheea Albastră" se trage, cum spun aceleaşi surse, de la culoarea ţiglelor cu care era acoperită. Azi această culoare nu mai există, probabil că şi ţiglele nu mai sunt cele originale. Sultanul a folosit în general moscheea ca o scena pentru declaraţii religioase şi politice. Aici erau celebrate marile sărbători şi tot de aici porneau pelerinii în călătoria lor spre Mecca.

*

Moscheea Albastră este unicul monument de acest fel cu şase minarete. Legenda spune că sultanul Ahmet, plecând în pelerinaj spre Mecca, i-a cerut arhitectului să ridice minarete de aur. Arhitectul a considerat lucrul absolut imposibil şi profitând de paronimia (în limba turcă) a cuvintelor „aur" şi „şase", respectiv „Altin" şi „Alti", a înălţat şase minarete. Asemenea Moscheei lui Suleiman, Moscheea Albastră este compusă din trei părţi: curtea exterioară, curtea interioară şi domul central. În curtea exterioară se intră printr-o poartă aflată în partea de vest. Deasupra porţii, în semn de respect pentru Dumnezeu, atârnă un lanţ, datorită căruia chiar şi sultanul trebuia să se aplece când intra pe aici călare. Printr-o poartă frumoasă, cu decoraţii în formă de stalactite, se pătrunde în curtea interioară, care are aceleaşi dimensiuni ca sala de rugăciune, 64 pe 72 metri. Curtea este înconjurată de 26 de coloane de granit şi, în mijloc, se află o fântână

Scanned with CamScanner

octogonală. Trei porţi duc spre moschee, al cărei interior este aproape pătrat. Lumina pătrunde prin 260 de ferestre. În timpul Ramadanului, când lumina, în care se reflectă culoarea albastră a ţiglelor, cade pe covoarele roşii, aşternute special, efectul este fascinant. Patru piloni mari, acoperiţi cu marmură, supranumiţi, cum am spus, „picioare de elefant", susţin domul, înalt de 43 de metri, cu un diametru de 23,5 metri, înconjurat fiind de semidomuri. Galeria (mezaninul femeilor) mărgineşte sala pe trei părţi şi are cele mai frumoase motive ornamentale realizate din ceramică de Izmir din secolul al XVII-lea. De când Islamul a interzis reprezentarea lui Dumnezeu într-o formă umană, pereţii sunt decoraţi cu motive florale, o abundenţă de crini, garoafe, lalele şi trandafiri, cu mult verde şi albastru, motive completate cu minunate inscripţii aurii. Mihrabul, adică nişa ce indică direcţia spre Kaaba, decorat cu marmură, este o adevărată operă de artă, scaunul de rugăciune şi uşile de lemn sunt încrustate cu fildeş şi perle, iar loja sultanului este împodobită cu bare de bronz aurit. În curtea exterioară se află mormântul lui Ahmet I, Şcoala de Coran şi un mic pavilion al sultanului, cu acces spre loja de rugăciune. Din 1978, în acest pavilion a fost deschis un mic muzeu.

Lucrările au durat 7 ani, din 1609 şi până în 1616. Moscheea sultanului Ahmet este ultima şi cea mai impresionantă structură a Imperiului Otoman. Deşi după ea au mai fost construite multe alte moschei, nici una nu a ajuns la proporţiile şi la splendoarea sa. Cum am spus, Moscheea Albastră a fost construită pe un vechi hipodrom numit Atmeydani, situat în centrul oraşului încă din perioada bizantină. În timpul

Scanned with CamScanner

pregătirii imensului loc pentru moschee, au fost demolate multe clădiri bizantine vechi şi valoroase.

S-a lucrat cu foarte mare grijă la decoraţia interioară, iar cele 21 043 bucăţi colorate de granit au fost special comandate de către sultanul Ahmet de la un atelier vestit din Iznik. Covoarele imense au fost şi ele comandate special, iar lămpile şi candelabrele au fost importate. Mocheea Albastră este singura moschee din Turcia care are în structura sa 6 minarete, ceea ce o face să fie fără pereche printre celelalte moschei otomane. Minaretele, situate în colţurile moscheii, au de asemenea în structura lor 16 balcoane care sunt decorate cu granit albastru. Curtea moscheii se întinde pe o suprafaţă de 500 metri pătraţi, pe jos fiind pusă marmură de calitate superioară. Aici se află, cum am arătat, o superbă fântână decorată cu 6 coloane şi cu 6 turnuri de granit, având o formă arhitectonică impresionantă. Sultanahmet Camii este cunoscută în lumea largă ca Moscheea Albastra datorită, cum ne spune o altă sursă, liniilor albastre şi pe alocuri verzi de pe toată clădirea, dar şi datorită interiorului acesteia care este predominant albastru. Ferestrele, în număr de 260, alţii au numărat 270, sunt de asemenea decorate şi colorate în culoarea predominantă – albastru – şi au fost aduse special de la Veneţia. La intrare şi în interiorul moscheii sunt plăci de granit aurite în care sunt gravate versete din **Coran** şi importante predici ale profetului Mahomed. Intrarea în moschee se face desculţ, iar încălţămintea se lasă la intrare pe nişte bănci special construite pentru aşa ceva.

Scanned with CamScanner

Lecția islamului

Nici într-un loc nu mi s-a revelat mai bine ideea că istoria este o operă de confiscare ca în Asia Mică, ca în Turcia, o țară care s-a făcut, nu s-a născut, care s-a făcut pe sine, cucerind un teritoriu sacru, confiscând civilizații existente, cum a fost Imperiul bizantin de Răsărit, el însuşi ridicat pe stratul şi substratul altor civilizații, cum am arătat anterior (vezi **Miracolul turcesc**). Şi ideea confiscării se aplică la tot ceea ce nu e de înțeles, la tot ce este impus şi se cere luat ca arate, ca un caz închis. Acolo am aflat numai lucruri de necrezut, unul mai senzațional decât altul, de pildă, că tezaurul de la Troia, descoperit de Schliemann, alcătuit din 8 700 de piese de mare valoare, aflat în muzeele Rusiei, nu poate fi restituit întrucât Troia s-ar fi aflat pe pământ rusesc!

După cum demnă de admirație este concepția islamului, care nu acceptă nici un intermediar între credincios şi Allah. Cu alte cuvinte, fiecare credincios este propriul său preot. Nu există ierarhi şi ierarhii. Există, desigur, anumite persoane numite Imami, care sunt cunoscători ai **Coranului** şi ai tradiției (**Sunna**) profetului Mohammed şi care îi pot îndruma pe cei mai puțin ştiutori. Însă ei nu au rolul preoților creştini. Am fost în câteva moschei, am văzut cum se roagă musulmanii, am participat chiar la slujbele de seară (a cincea rugăciune), dar n-am văzut ca cineva să conducă rugăciunea, deşi teoretic se spune că imamul conduce rugăciunea, făcând anumite mişcări numite *rakat*, pe care le urmează credincioşii, ca elevii pe un

Scanned with CamScanner

profesor de educaţie fizică. Mai mult, regula spune că dacă imamul unei moschei nu este prezent la ceasul rugăciunii, nu-i nici o problemă: orice musulman poate fi un imam, adică poate recita câteva Sure din **Coran**, fapt care înseamnă începerea rugăciunii.

Dar şi mai senzaţională mi se pare ideea musulmanilor despre Dumnezeul biblic, care nu este altul decât Allah. Deşi ştiam că islamul este o religie monoteistă, fondată în sec. al VII-lea şi bazată pe textul religios cunoscut sub numele de **Coran**, care a confiscat viziunea iudaismului şi creştinismului despre Dumnezeu şi creaţie, însuşi Profetul Muhammed fiind asimilat lui Iisus Hristos, care s-a înălţat la cer, totuşi acolo am aflat că, dimpotrivă, iudaismul şi creştinismul au confiscat islamul, care este o religie avraamică, despre care mărturiseşte Biblia pas cu pas.

Astfel, islamologia, pornind de la constatarea că universul funcţionează după legi prestabilite, că ordinea şi armonia din natură urmează voinţa creatorului Suprem, numit Allah (de la *illah* = Dumnezeu), că totul i se supune lui (*islam* = supunere), consideră că soarele, vântul, apa, râul, stelele sunt musulmani, că tot ce alcătuieşte universul este musulman, că totul are legătură cu religia islamică. Chiar şi cel care îl neagă pe Allah este musulman întrucât Allah i-a dat omului conştiinţă şi voinţa de a alege între bine şi rău, puterea de a alege între supunere şi nesupunere. Desigur, va veni o zi a judecăţii, iar răsplata va fi Iadul sau Raiul în funcţie de faptele oamenilor. Islamologia decretează că atâta timp cât cineva există fizic, este musulman.

De ce n-ar fi iudeu sau creştin? Pentru că începând cu stadiul embrionar şi până la inevitabila moarte, dar şi mai departe, până ce se transformă în praf şi pulbere,

Scanned with CamScanner

fiecare celulă, fiecare organ al corpului uman urmează, implacabil, drumul prestabilit de voinţa lui Allah. Chiar şi limba, care cu ştire sau fără ştire îl reneagă pe Allah sau care declară credinţă faţă de alţi zei, natural, este tot musulmană. Cel care se închină la alţi zei, în mod firesc, este tot musulman. Acea inimă care nutreşte dragoste şi stimă, nu faţă de Allah, ci faţă de alţi zei, prin simţiri, este tot musulman. Toate acestea se supun voinţei divine. Funcţiile şi activităţile lor sunt conforme cu sentimentele acestei voinţe divine. Şi nu se consideră că ar fi nici o contradicţie între această teorie şi învăţătura Profetului Muhammed, care a zis: „Fiecare nou născut vine pe lume cu credinţa sa naturală, dar părinţii săi îl fac iudeu, creştin sau zoroastru".

De ce? Fiindcă Muhammed este trimisul lui Allah şi orice spune el este musulman. Nu este de mirare atunci că Iudaismul şi Creştinismul sunt religii prin care a fost desemnat acelaşi mesaj islamic. Dacă nu le considerăm astfel, atunci ele sunt nişte erori. Dovadă că aceşti termeni, spune islamologia, nu se întâlnesc în Biblie, nici măcar într-un dicţionar biblic. Nici un profet israelit nu menţionează cuvântul iudaism. Iisus, unul dintre profeţii lui Allah, niciodată nu a pretins că ar răspândi Creştinismul pe pământ şi niciodată nu s-a numit pe sine Creştin. Cuvântul Creştinătate este menţionat doar de trei ori în Noul Testament, prima oară de către păgâni şi Evrei în Antiohia, aproximativ în anul 43 d. H., mult timp după ce Iisus a părăsit această lume. Vezi **Faptele Apostolilor** (11:26). Pentru întâia dată, ucenicilor li s-a dat numele de creştini în Antiohia. Mai târziu, regele Agrippa II i se adresează lui Pavel în **Faptele Apostolilor** (26:28): „Şi Agrippa a zis lui Pavel: Curând mai vrei tu să mă îndupleci să mă fac Creştin".

Scanned with CamScanner

Aşadar, numele de Creştin a fost dat pentru prima oară de vrăjmaşi mai degrabă decât de prieteni şi în cele din urmă de Petru, în scrisoarea sa de alinare a celui credincios (în **I Petru** (4:16): „Dimpotrivă, dacă suferă pentru că este creştin, să nu-i fie ruşine". Este aici aceeaşi situaţie cu termenul bizantin, care a fost creat şi aplicat ulterior fenomenului desemnat prin el. Aşa cum Islamism este un termen inventat de Voltaire, care, în definiţia sa modernă, se referă la versiunea extremistă a islamului politic. Iată de ce ni se atrage atenţia că islamul nu trebuie confundat cu islamismul.

Mai mult, cuvântul Allah, de la *al-illah* (=Dumnezeu), în funcţie de poziţia sa în vorbirea arabă, poate avea forma Allaha, care se apropie de denumirea din limba ebraică dată Creatorului, şi anume Elaha. Şi evreii folosesc acest cuvânt, spunându-i lui Dumnezeu Elahim, ceea ce este greşit, consideră islamologii, fiindcă Elahim e forma de plural şi înseamnă mai mulţi zei. Cuvântul Allaha se apropie mai mult de cuvântul din limba aramaică, Alaha, ce-l desemnează pe Dumnezeu şi care a fost folosit de Iisus. Oricum, Allah, care conţine ideea că vine de la *al+ilah*, este ipoteza reţinută de majoritatea filologilor, iar lexicografii arabi stabilesc o arie semantică fascinantă a cuvântului, până la expresia *aliha-ya'lahu*, care înseamnă a căuta scăpare la Allah.

*

Prin urmare, nu e de mirare să aflăm că Adam, Noe sau Avraam n-ar fi evrei, dimpotrivă, sunt musulmani. Am văzut că însuşi Iisus este alesul lui Allah. Islamologia ţine să remarce că primul om care a purtat numele de Musulman, pe Pământ, nu este Muhammed, ci Avraam, care i s-a supus în totalitate lui Allah. Dar Islamul, ca mod de viaţă, fusese revelat

Scanned with CamScanner

altor profeţi de dinaintea lui Avraam, precum Adam şi Noe. Apoi Islamul a devenit un mod de viaţă pentru întreaga umanitate.

Evreii susţin însă că Avraam ar fi fost mai degrabă evreu şi prin urmare nu ar fi putut fi musulman. Dar în Biblie, la capitolul **Geneza** (11:31), se spune: „Şi Terah îl luă pe fiul său Avraam, şi pe Lot, fiul lui Haran, fiul fiului său, şi pe Sarai, noru-sa, nevasta fiului său Avraam. Au ieşit împreună din Ur, din Haldea, ca să meargă în ţara Canaan. Au venit până la Haran şi s-au aşezat acolo".

Acest pasaj este interpretat astfel: Avraam, care s-a născut în oraşul Ur din Haldea, nu putea fi evreu. Mai întâi deoarece Ur din Haldea se afla în Mesopotamia, care face parte din Iraqul de astăzi. Era, prin urmare, mai mult arab decât evreu. Şi se mai aduce un argument, că Avraam, când avea 75 de ani, a ieşit din Haran şi a ajuns în ţara Canaan, unde de asemenea era privit ca un străin, aşa cum relatează Biblia în **Geneza** (17:8): „Ţie, şi seminţiei tale după tine, îţi voi da ţara în care locuieşti acum ca străin, şi anume îţi voi da toată ţara Canaanului în stăpânire vecinică; şi eu voi fi Dumnezeul lor".

Pe de altă parte, ni se atrage atenţia că numele de Iudeu s-a născut după ce a apărut Iuda, stră-strănepotul lui Avraam. Şi este ştiut că religiile existente în lume sunt denumite ori după numele celui care a creat acea religie, ori după numele poporului în sânul căruia a luat naştere religia respectivă. Spre exemplu, Creştinismul este denumit astfel după numele creatorului acestei religii, care este Cristos, Budismul, după numele creatorului său, Buddha, Zoroastrismul, după numele creatorului său, Zoroastru, iar Iudaismul, după

Scanned with CamScanner

numele poporului care l-a creat. Acelaşi lucru se poate spune şi despre celelalte religii.

Doar islamul face excepţie de la această regulă. Islamul nu are vreo legătură cu numele unui om sau popor anume. Şi pentru că islamul nu are vreo legătură cu numele unui om, unui popor sau ţări, nici cuvântul *islam* nu exprimă o astfel de legătură. De altfel, acest cuvânt este universal, fiindcă înseamnă *supunere*. Şi toţi suntem supuşi universului. Aşadar, după cum islamul nu poate fi rodul gândirii umane, nu este nici rezultatul creaţiei vreunui popor. Islamul este o religie universală şi scopul ei este de a forma şi dezvolta la om toate însuşirile şi obligaţiile care decurg din doctrina ei.

Mesajul islamului i-a fost transmis de divinitate profetului Muhammad în timp ce acesta medita în sihăstria sa, în peştera muntelui Hira, în luna Ramadan, prin intermediul îngerului Gabriel, care i-a apărut în faţă. Din acest motiv este greşit a denumi această religie mahomedanism pentru că, aşa cum s-a văzut, ea nu este creaţia lui Muhammed, fiindu-i dictată profetului, după cum se poate citi în **Coran**, la începutul capitolului (sura) 96. Prin urmare, profetul Muhammed nu se putea pretinde drept fondatorul unei noi religii, menirea lui fiind aceea de a reface religiile străvechi în puritatea lor iniţială. Numele acestei religii a fost dat chiar de către creatorul ei, de divinitate, care ne spune că: „În ziua aceasta, am desăvârşit religia voastră şi am împlinit harul Meu asupra voastră şi am încuviinţat Islamul ca religie pentru voi!"

Religia islamică este o religie a cunoaşterii şi a luminii, nu a ignoranţei şi a întunericului. Acest lucru este dovedit şi de primul verset care i-a fost revelat Profetului, când el este îndemnat să citească.

Scanned with CamScanner

În Islam nu sunt prezente nici ordinele monastice, nici preoţia. Muhammed a spus: „Retragerea care li se potriveşte celor care mă urmează este traiul în mijlocul acestei lumi, dar şi şederea în colţul unei moschei în aşteptarea rugăciunii". Este exact ce am văzut în Moscheea Albastră, când credincioşii se retrag în câte un colţ în aşteptarea rugăciunii. Musulmanii nu cred că vreun preot, pastor sau sfânt ar putea interveni sau media între credincios şi Creatorul său, la fel cum nimeni nu poate oferi indulgenţe sau iertarea păcatelor. În cadrul unei congregaţii, orice musulman cu un caracter bun poate fi imam sau conducător al rugăciunilor din moschee. Ideea de biserică şi cler în sens creştin este străină şi necunoscută în Islam.

*

O astfel de realitate este greu de acceptat de către creştinism, care este mai degrabă un sistem uman, nu divin, întemeiat pe o colosal de bogată învăţătură practică, pe un colosal de încărcat sistem de reguli dogmatice, pe un sistem de căi intermediare între credincios şi Creator. Şi dacă vrem să vedem cât de departe, în sens de îndepărtat, a ajuns creştinismul faţă de învăţătura lui Iisus, e suficient să mergem într-un pelerinaj organizat de Patriarhia Română, să spunem **Tatăl Nostru** la grămadă, în văzul tuturor, aşa cum se spune şi pe stadioane, şi pe micul ecran, când Mântuitorul, dimpotrivă, ne povăţuieşte nu ca fiul lui Dumnezeu, aşa cum îl cred creştinii, ci ca alesul lui Allah: „Când vă rugaţi, să nu fiţi ca făţarnicii care se roagă în picioare în sinagogi şi la colţurile uliţelor, pentru ca să fie văzuţi de oameni. Adevărat vă spun că şi-au luat răsplata. Ci tu, când te rogi, intră în odăiţa ta, încuie uşa şi roagă-te în ascuns Tatălui tău, care este în ascuns; şi Tatăl tău care vede în ascuns, îţi va răsplăti.

Scanned with CamScanner

Când vă rugaţi, să nu bolborosiţi aceleaşi vorbe, ca păgânii, cărora li se pare că dacă spun o mulţime de vorbe vor fi ascultaţi. Să nu vă asemănaţi cu ei; căci Tatăl vostru ştie de ce aveţi trebuinţă, mai înainte ca să-I cereţi voi? (**Matei**: 6.5-7).

Aici este un avertisment şi pentru islam, fiindcă păgânii erau asimilaţi cu ne-creştinii. Şi după acest avertisment, Iisus ne învaţă rugăciunea **Tatăl Nostru**, cea mai simplă şi esenţială rugăciune care s-a creat vreodată. Firesc ar fi fost ca această rugăciune să fie şi musulmană, dacă tot descoperim că rădăcinile religiilor fundamentale sunt aceleaşi. Dacă substratul lor este între Allah şi Dumnezeu, între Dumnezeu şi Yehova, între Yehova şi Allah. Ciudat cum Muhammed nu a preluat această rugăciune, poate fiindcă nu i-a fost dictată. Şi de ce? Pentru că ar fi însoţită de o frază răstălmăcită, cu un final adăugat a posteriori, şi atribuită lui Hristos. Apoi să nu uităm ce mai demonstrează islamologii, că religia noastră, creştinismul, n-ar fi existat înainte de Sf. Pavel, care, nu întâmplător, este numit Apostolul neamurilor, chemat să fie „învăţător al neamurilor" (1 Tim 2, 7), evident, al neamurilor păgâne.

Dar şi acest punct este contestat, nu de islam, ci de un filosof creştin, de românul Emil Cioran. Iată o cugetare de-a lui: „Cristos l-a numit pe Satan: «Prinţul lumii acesteia»; Sfântul Pavel, vrând să-i întărească spusa, avea să pună punctul pe i: «dumnezeu al acestei lumi». Când asemenea autorităţi în materie îi spun pe nume celui care ne cârmuieşte, mai avem oare voie să facem pe dezmoşteniţii?"

*

Dacă privim tot spectacolul gândirii mondiale, cel filosofic, estetic şi religios, înţelegem de ce islamul nu se revendică decât de la el însuşi. Islamul se vrea a

Scanned with CamScanner

fi, de fapt, se socoteşte pe sine, o religie primară, o religie apostolică, aşa cum încearcă azi unele secte creştine să debaraseze creştinismul de ambalajul său greoi, la care l-au adus Sinoadele ecumenice şi un întreg mecanism practic de erodare, să-l readucă la învăţătura primară, de fapt, la trăirea nemijlocită, aşa cum practică credinţa un musulman. Aici se ridică o întrebare, uriaşă, grea, cât o prăpastie, ca un monstru care cască: cum se explică faptul că un turc, cel mai mare turc, părintele turcilor, Kemal Atatürk, a desfiinţat legea islamică, cum de a interzis fezul, cum de a dat jos voalul de pe chipul femeilor, cum de a renunţat la scrierea arabă, cum de a schimbat din rădăcini concepţia despre viaţă şi credinţă a musulmanilor, iar turcii au îmbrăţişat cu entuziasm această schimbare ca un fel de eliberare a lor dintr-o menghină istorică?! O explicaţie ar fi şi în această mărturisire a lui Cioran: „«Din tot ce a creat, nimic nu-l scârbeşte pe Dumnezeu mai mult decât lumea aceasta şi, din ziua în care a creat-o, şi-a întors faţa de la ea, într-atât o urăşte». Nu ştiu cine era misticul musulman care a scris aceste cuvinte, n-am să ştiu niciodată numele acestui prieten".

Mai degrabă vedem aici, în această petrecere sau schimbare, funcţia lui între, cum viaţa, dar şi gândirea, se simt mai bine, mai natural, în această stare. O religie adevărată, unică, ar fi aceea care ar luat din fiecare religie ce este mai bun, adică tot ce s-a verificat a fi mai util. Şi ce este mai util? Tot ceea ce este între. Vieţuirea în Ţara lui Între. Şi tot Cioran mă face să-i dau dreptate atunci când spune: „Religiile, ca şi ideologiile care le-au moştenit viciile, nu sunt decât cruciade împotriva umorului".

Scanned with CamScanner

Îndoiala

Cred că Starea lui Între se exprimă filosofic cel mai bine prin îndoială, un concept care nu prea a fost cultivat de filosofi, care nu prea a făcut casă bună cu sistemele bine întemeiate, clasice, deşi el se află la baza filosofiei socratice. Maieutica socratică, axată pe o succesiune de întrebări, a pus sub semnul îndoielii tot ceea ce credem că ştim, idee preluată în mod paradoxal de un matematician, filosoful francez René Descartes, care şi-a întemeiat raţionalismul său – numit şi cartezian – pornind de la îndoiala metodică asupra tuturor datelor pe care ni le furnizează simţurile, a tuturor cunoştinţelor şi chiar a existenţei lumii. Aşa a ajuns el la formularea celebră: „*Mă îndoiesc, deci cuget; cuget, deci exist*". Numai îndoiala ne face să oscilăm, să ne plasăm cu mintea şi uneori cu pasul între o situaţie şi alta, între o poziţie rea şi una bună sau între una bună şi alta şi mai bună.

Nicăieri însă nu am întâlnit mai bine argumentat acest concept ca în islam, pe care îl percepem ca absolutist. Şi l-am primit cu o mare satisfacţie. Ca să cunoşti islamul nu e suficient să-l cunoşti doar nemijlocit, deşi acest lucru este esenţial. Dar nu pot spune că am cunoscut mulţi musulmani la viaţa mea. În copilăria dunăreană, eram obişnuit cu turcii. Însuşi cartierul meu, faimosul Bădălan, avea nume turcesc. Deci primul cuvânt pe care l-am învăţat, probabil după cuvântul mama, a fost *bădălan*. De la bunicul meu am aflat că în timpul unei bătălii cu turcii, Ştefan cel Mare

Scanned with CamScanner

i-a alungat peste Dunăre, dar că unii s-au ascuns prin bălţile ei şi acolo au trăit. Iar peste o vreme, când localnicii, barcagiii în special, i-au descoperit, ei ridicau mâinile şi strigau speriaţi: „Bădălan! Bădălan!". Adică, pe limba turcă: „Refugiat". Deci eu m-am născut într-un loc aflat de la originea lui în starea lui între, fiindcă aceasta este existenţa oricărui refugiat. Aşa se explică de ce strada principală a cartierului se numea Bădălan şi de ce pe această stradă mişunau turcii, deşi noi, creştinii, avem biserica Sf. Dumitru, iar ei nu aveau nici o moschee. Ciudat cum de nu şi-au ridicat acolo una. Dar unii şi-au făcut case şi noi, copiii, îi pândeam şi-i vedeam cum trăiesc şi cum se roagă. Ba ne jucam de-a rugăciunea lor, punându-ne în genunchi şi făcând mătănii. Aveau o cameră curată, nelocuită, camera din faţă, unde era un covor frumos, nou-nouţ, şi la diferite ore se aşezau pe el şi se rugau. Dar vedeam că şi babele din biserica noastră făceau mătănii, doar mişcările erau diferite. Şi ţin minte că turcii din copilăria mea erau oameni tare veseli. Cică erau din neamul lui Nastratin Hogea. De altfel, ei erau cei care ne aduceau zilnic iaurt, halva, covrigi, halviţă, bragă şi chiar apă (erau renumiţi şi ca sacagii).

Dar pe la şcolile, multe, pe care le-am urmat nu am avut coleg nici un musulman. Am avut, în schimb, mulţi evrei. De *muslimi*, am auzit de la ei. Apoi, când am vizitat Israelul, am cunoscut o familie de musulmani în blocul unde am locuit, la prietenul meu Aristide Mircea, mare umorist, care mă cazase la el şi cei mai buni prieteni ai lui era această familie de musulmani. Pe care o descriu în romanul **Mesalina**. Atunci am intrat şi eu într-o casă de muslimi. Erau din Casablanca, foarte omenoşi. Iubitori, devotaţi. La ei am văzut ce înseamnă igiena. Cred că nu civilizaţia, ci

Scanned with CamScanner

omul ca om se cunoaşte după igienă. Felul cum îşi fac ei toaleta este exemplar. Şi totul e pe cale naturală. De aceea se şi spune că bărbaţii lor în vârstă nu cunosc bolile noastre, nu au hemoroizi, nici prostată! La fel, de la ei am învăţat să beau apă dimineaţa pe stomacul gol, pentru a elimina acizii. E sănătate curată. Aceeaşi stare de igienă am constatat-o şi în pelerinajul pe care l-am făcut în Asia Mică, unde grupul nostru a fost cazat numai în hoteluri sau pensiuni turceşti.

Dar cunoaşterea islamului s-a redus doar la turci. Alte neamuri islamice, arabe, nu am cunoscut. Parcă şi în America, în Manhattan, în special, am intrat tot în restaurante turceşti, deşi e posibil să fi intrat şi în unele arăbeşti, oricum, peste arabi dai la tot pasul, dar o relaţie cu vreun arab nu am avut. Am avut doar cu arta lor, expusă peste tot, mai ales în muzee, cum ar fi Metropolitan Museum of Art şi îndeosebi la MAD, adică Museum of Art and Design. Arta iraniană, de pildă, ce finețe! Da, apropo de artă, îmi aduc aminte că la un vernisaj al pictorului Florin Bârză am cunoscut un libanez. I-am spus că admir islamul şi de ce, l-am întrebat dacă este sunnit, atunci el s-a deschis şi mi-a spus (ştia româneşte) că ţara lui are multe religii, 17 grupări religioase sunt recunoscute oficial de guvern, jumătate dintre libanezi fiind creştini. E o ţară frumoasă, care a dat multe valori, dar economic a fost exploatată şi distrusă de americani. Ei cică sunt coşmarul arabilor, ei i-au împins pe musulmani spre terorism. Chiar şi acum, când e un negru în fruntea Americii?! Nu mai ţin minte ce mi-a răspuns.

Sigur că mi-aş fi dorit să văd Libanul şi alte ţări arabe. Câte n-am auzit despre Beirut! Când eram mic, în Bazinul Nou al Portului Galaţi mă aflam ca acasă şi privam ore în şir vapoarele care încărcau sau descărcau

Scanned with CamScanner

cherestea sau alte produse. De fapt, ele descărcau alte produse şi lua de la noi cherestea. Printre ele era şi un vapor libanez. Cam o dată pe lună îl vedeam cum vine, mă neliniştea absenţa lui dacă se întâmpla să nu vină câteva luni, deja cunoşteam şi câţiva marinari libanezi, care ne aducea bomboane sau chiung-gum (de la ei am văzut prima oară gumă de mestecat). Şi cam o săptămână, uneori şi mai mult, vaporul stătea până descărca sarea, cafeaua sau ce mai aducea şi apoi lua de la noi cherestea şi o transporta peste mări şi ţări. Şi îmi imaginam ce drum lung avea de făcut, ca să ajungă în Liban. Cine nu a auzit de cedrii Libanului, toţi care au citit **Cântarea Cântărilor** ştiu. Cum o compară Solomon pe Şulamita cu un cedru de Liban. Şi pe drapelul libanez e desenat un cedru. Şi câte urme nu a lăsat Iisus Hristos în Liban! Despre ele am discutat şi cu libanezul la vernisaj. Şi despre Coran, cu un verset atât de concentrat încât din el se poate extrage **O mie şi una de nopţi**.

Apoi era fericit când spunea că ei comunică direct cu Allah, că n-au nici un fel de intermediar, nu au biserică, nici preot şi nici liturghie, ca la noi. Dar aveţi, în schimb, terorism, i-am spus. Însă nu voia să discute acest subiect. Era tabu pentru el. Poate fiindcă ştia că şiiţii lor ţin de gruparea Hezbollah. E greu de imaginat ce poate fi în sufletul unui libanez dacă e sunnit. Câtă ură pe şiiţi, ca şi pe americani. Chipul i se înverzea când le pronunţa numele. I se răscolea toată fiinţa. Dădea din mâini şi picioare şi devenea incoerent. Nu se putea controla, deşi se afla în faţa unui străin, la un vernisaj! Aşa se întâmplă oare cu toţi musulmanii? Oare schisma dintre ei nu a introdus-o însuşi Mahomed, când şi-a luat atâtea neveste? Şi cum se explică „Bătălia Cămilei", când sunniţii s-au

Scanned with CamScanner

măcelărit prima oară cu şiiţii?! Dacă sunt atât de buni, cum le cere Coranul, atunci cum se explică măcelul maroniţilor în Liban, un popor creştin? E greu să ceri unui libanez obişnuit, om de afaceri, cum se prezenta el, să dea răspunsuri la asemenea întrebări. E limpede că trebuie mers la faţa locului.

Nici azi nu înţeleg de ce n-am fost până acum în lumea arabă?! Mi-a fost teamă?! E o lume misterioasă, închisă, mai ales când umblă şi acoperită, zici că acum te înjunghie, aşa cum i-am văzut în Teheran, unde am făcut o escală când am zburat de la Moscova la Hanoi. Dar nu mai mi-aduc aminte decât vag de acei oameni îmbrăcaţi în alb. Mai degrabă am reţinut casele lor albe şi fără acoperiş, de fapt cu acoperişuri ca nişte terase, unde dorm la lumina stelelor. Deci, iată, că totuşi am călcat pe pământ arab. Şi dacă stau să mă gândesc bine, am fost şi la graniţa cu Libanul, m-au dus prietenii mei din Israel. Descriu momentul în amănunt în romanul **Mesalina**. Era şi un lift acolo, de fapt, un funicular, cu care puteai să cobori până la mare. Graniţa era deci la înălţime, pe o colină, aflată pe malul mării. Şi Marea Mediterană se vedea ca un miracol. Aşa lumină ca acolo n-am mai văzut nicăieri. Dar ţin minte că persoanele cu care am fost vorbeau numai de război. Că ar fi un conflict permanent între Israel şi Lebanon, cum îi zic ei Libanului. Pacea e foarte scurtă, de câteva zile sau săptămâni. Şi la o rachetă trimisă de libanezi, evreii retrimit zece. E o zonă foarte tensionată. Îmi arătau mereu urme de obuze. Şi grănicerii ne-au lăsat să mergem până la rampa de acolo, care despărţea ţările şi pe care o treceau mulţi libanezi, care lucrau în Israel, la Naharya, oraşul cel mai apropiat de graniţă. Şi ne venea să luăm o piatră şi să o aruncăm dincolo, în Lebanon, aşa cum

Scanned with CamScanner

a făcut faimosul Edward Said, cum voi arăta. Marea te atrăgea ca un magnet. Dar şi pământul libanez, pe care a călcat şi Iisus. Poate că a trecut chiar pe acolo în Liban, pe unde am fost şi eu...

Cam aici se reduce contactul meu cu arabii. Apoi am citit atâtea despre Mecca, unde am vrut să mă duc, încât m-am speriat. Cică acolo nu ajunge picior de creştin, considerat de ei păgân. Dar poate o să ajung. Şi despre Turcia am citit atâtea rele. Dar uite că am fost şi m-am simţit excelent. Nu mi s-au întâmplat acele nenorociri de care e plină presa. Turcii mi s-au părut oameni la fel de plini de viaţă, optimişti, veseli, deschişi, aşa cum îi ştiam eu din copilăria mea. Oricum, prin ei am început să mă iniţiez în islam. Deşi e o diferenţă foarte mare, se spune, între islamul turcesc şi cel arab. Însă câte vieţi îţi trebuie să cunoşti nemijlocit islamul?

Spun din suflet mulţumesc lui Dumnezeu şi fac mereu adânci plecăciuni în faţa altarelor Lui pentru că m-a ajutat să pot cunoaşte locurile sacre fundamentale ale creştinismului: Roma, Athos, Ierusalim. Desigur, la Ierusalim am întâlnit peste tot musulmani, mai ales în cartierul din cetate. Dar a fost mai mult o cunoaştere pe orizontală, tangenţială. Pe care am descris-o în romanul **Mesalina**. Şi acolo am mai observat ceva: teama evreilor de musulmani. De fapt, raportul dintre evrei şi musulmani e întemeiat pe teamă reciprocă. Am constatat asta când i-am luat un interviu unui redactor important de la ziarul **Ultima oră**. De la el am înţeles cu câtă atenţie îi tratează evreii pe musulmani, cum le cunoaşte în amănunt istoria, obiceiurile, mistica şi chiar limba. Felul cum îmi vorbea despre Mahomed era colosal. Respectul era total, deşi nu uita să precizeze la două fraze că Mahomed a fost analfabet şi

Scanned with CamScanner

că profeţiile pe care i le-a dictat Allah, zic ei (mereu folosea expresia „zic ei", ei fiind musulmanii), el le-a dictat la rându-i unor scribi. Acest evreu e un caz, fiindcă el mărturisea deschis că e ateu, şi se îndoia de tot, de Dumnezeu, de Yahve, de Allah. Pe Iisus îl considera om. Multe bizarerii, pe care le-am reîntâlnit şi la un savant evreu american (vezi cap. **Taina vieţii** din cartea **I'm Sorry, America**). Evreii, prin natura lor, sunt sceptici, se îndoiesc de toate, în afară de un singur lucru, că omul e muritor şi că, după ce şi-a trăit viaţa, e îngropat şi se alege praful de el. Gata. Nu există nici o înviere, nici o viaţă de apoi, nimic. Desigur, acesta e punctul de vedere al unui necredincios. Ori aici trebuie să aduc neapărat în discuţie o carte pe această temă.

Fiindcă mai există încă o cale de a cunoaşte ceea ce nu ştii: cartea. E o cale mijlocită. Să iei din cărţi ceea ce trăirea nemijlocită nu-ţi dă, fiindcă e limitată. Iar unele cărţi sunt adevărate minuni, fiindcă te pot duce şi pe verticala lucrurilor. Aşa am ajuns să caut cărţi despre islam. Şi la Bookfest am dat de o editură islamică şi i-am spus editorului ce vreau. Şi el mi-a recomandat două cărţi: **Islamul şi celălalt** de Dr. Muhammed Amarah (cum scrie pe copertă, dar pe coperta interioară numele e Imara) şi **Particularităţi uimitoare ale civilizaţiei islamice** de Mustafa Sabaayi, apărute la două edituri diferite, de care n-am auzit: Ed. Talba şi respectiv Ed. Golden. Amândouă sunt cărţi prodomo. Or fi ele oare cele mai potrivite pentru ceea ce caut eu?

Scanned with CamScanner

I

În **Islamul şi celălalt** ne întâlnim cu o gândire dihotomică, după cum o trădează şi titlul. Natura cărţii este politică, fiindcă autorul nu urmăreşte decât să răspundă la o întrebare belicoasă pusă chiar ca subtitlu al cărţii: „Cine pe cine recunoaşte şi cine pe cine contestă?" E un rechizitoriu adresat în primul rând Occidentului, acuzat că ignoră islamul. Autorul pleacă de la termenul de necredinţă. Şi consideră că „necredinţa este opusul credinţei şi oricine crede într-un lucru tăgăduieşte şi contestă opusul lui". Adică dacă un creştin crede în Sfânta Treime, va nega monoteismul. Şi invers. Şi dă tot astfel de exemple. Dar această împărţire radicală, în da şi nu, în cine nu e cu noi, e împotriva noastră, sună cam leninist şi autorul ne arată că ştie bine ce e marxismul în paginile acestei cărţi.

I-aş spune însă că demonstraţia sa şchioapătă, fiindcă depinde despre cine este vorba atunci când definim credinţa sau necredinţa. El pare să fi scris cartea de pe poziţia radicalismului. Un fanatic, un fundamentalist, desigur că va nega tot ce nu corespunde credinţei lui. Dar dacă este vorba despre un om ca George Enescu, bunăoară, lucrurile se schimbă total. Iată confesiunea marelui nostru muzician: „*Sunt foarte respectuos faţă de datinile noastre creştineşti. Rămân aşa. Ambii bunici ai mei au fost preoţi. Am rămas în acest spirit. Nu sunt însă intolerant întru nimic, precum cei fanatici, care neagă totul, afară de ceea ce slăvesc ei*". Şi mai departe: „*Sunt ortodox şi tolerant faţă de credinţa altora. Accept toate obiceiurile, toate ceremoniile şi toate culturile*".

Ce-ar fi spus doctorul Amarah dacă ar fi citit acest crez? Dar nu trebuia să-l citească. El trebuia să

Scanned with CamScanner

ştie că există şi toleranţă. Un om tolerant cu adevărat nu va fi de acord cu limbajul dihotomic, să nu zic extremist, oricum, excesiv politizat, din cartea sa. Dar fără să-şi dea seama, poate, autorul ajunge la îndoială. Întrucât el consideră că oricine crede într-un lucru, tăgăduieşte opusul lui, ajunge să susţină acest paradox şi anume că „orice om este, în realitate, credincios şi, totodată, necredincios". Idee care este o consecinţă a concepţiei islamice despre univers, conform căreia, cum am arătat, chiar şi ceea ce nu este musulman, este musulman, chiar şi negaţia lui Allah.

Dar Enescu, în ce categorie intră? El credea şi în ortodoxism, dar accepta şi credinţa altora. Iată o atitudine cu adevărat umană şi universală. Nu puteai să-i pretinzi să creadă şi în islam, şi în budism sau alte religii. După cum un caz ca Blaga ne oferă o cu totul altă faţă a lucrurilor: el considera că o credinţă nu se măsoară prin semne exterioare, precum ar fi închinarea. A fi ortodox nu înseamnă a-ţi face cruce, mai ales în văzul lumii, cum precizează de altfel şi Hristos. Nici unul dinte elevii săi, cum recunoaşte Nicolae Balotă în filmul meu **Bârlogul lui Faust**, nu l-a văzut închinându-se. Asta înseamnă că Blaga nu a fost credincios?

Dacă un om nu crede în budism, să spunem, dar îl cunoaşte, se apropie de substanţa lui, e chiar fascinat de *manas superior* şi de toate căile care duc la Nirvana, cum a fost un Mircea Eliade, nu poţi să-l taxezi drept necredincios. Adică am o credinţă şi sunt necredincios faţă de o altă credinţă, fiindcă nu o am. Dar uneori cunoaşterea e superioară credinţei. Dacă studiez budismul, poate sunt mai aproape de el decât de credinţa mea, în care doar cred din instinct, fiindcă am moştenit-o. Dar a crede şi a nu crede în acelaşi timp

Scanned with CamScanner

este însăşi definiţia îndoielii. Doctorul Muhammed Amarah nu-şi dă seama de acest adevăr, fiindcă el se referă la a crede în ceva, care îl generează pe contrariul său, a nu crede în altceva. El susţine că cine crede în Allah nu poate să creadă şi în Dumnezeu. Da, dar poate să accepte că mulţi oameni, peste un miliard, cred în Dumnezeu. Autorul bate însă în altă parte, de ce miliardul care crede în Dumnezeu, îl contestă pe Allah? El vede peste tot duşmani ai lui Allah. Şi ajunge să considere că musulmanii sunt persecutaţi, marginalizaţi, numindu-i „victimele eliminării", pe ideea că ar fi contestaţi şi eliminaţi *ab initio*, peste tot.

Dar nu trebuie să fii Enescu ca să fii tolerant. Cel mai frecventat restaurant de pe strada unde locuiesc fetele mele în Manhattan, la New York, este turcesc, iar în blocul unde locuiesc ele, trăiesc evrei, thailandezi, sudcoreeni, polonezi, români, chinezi şi toţi conviețuiesc în bună pace, se respectă unii pe alţii. Aşa e în toată America. Dintru început. Fapt marcat de un film precum **Red Sun** (1971), al lui Terence Young, o comedie ingenioasă, în care se arată cum conviețuiesc un cowboy creştin (Charles Bronson) şi un samurai şintoist (Toshiro Mifune), cum, din duşmani, istoria îi determină să devină prieteni. Acest mod de a coexista a devenit universal. Aşa e în Israel, aşa e la Paris, aşa e în Istanbul, numai în capul dr. Muhammed e altfel.

Interesant e altceva, că, poate fără voia sa, el cade în îndoială. Şi de-a dreptul uluitor este faptul că îndoiala apare ca o lege sacră în islam. Iată ce ajunge să scrie autorul cărţii: „Este corectă şi obligatorie prudenţa manifestată de musulmani în a nu acuza pripit pe cineva de necredinţă", citându-l pe marele teolog şi filosof arab Algazel, cum îi spun europenii lui Abu

Scanned with CamScanner

Hamid Al-Ghazali, care afirma că „nu se grăbesc să acuze de necredință decât ignoranții". El face distincția între cuvânt, între ce poate ieşi pe gură cuiva, şi ceea ce are în inima sa. De aici îndoiala, fiindcă cine vorbeşte într-un fel sau altul „poate să aibă o justificare, chiar dacă ea este greşită, iar interpretarea greşită este o îndoială şi pedepsele sunt oprite în cazul existenței unor îndoieli".

Aşadar, îndoiala, chiar şi sub forma interpretării greşite, are imunitate. Este fantastică această realitate, care îl face pe om cu adevărat liber, fiindcă libertatea pură este o stare de îndoială, o căutare între ceva şi al-său-altceva, cum ar spune Hegel.

*

Oare istoria nu e clădită pe îndoială? Nu sunt faptele ei efecte al oscilărilor între o decizie sau alta? Oare destinul multor războaie nu s-a scris între şi între? Nu citim curent afirmații ale istoricilor referitoare la faptul că istoria ar fi arătat cu totul altfel dacă în momentul cutare, împăratul cutare nu lua cutare hotărâre pripită?! Să privim puțin în interiorul mişcării Imperiului Bizantin.

Când Imperiul Roman a decăzut, fapt care s-a petrecut în sec. al VI-lea, o parte din Imperiul Roman de Răsărit (actualul teritoriu al Turciei), care avea rădăcini greceşti, a intrat în zona de influență grecească. Grecii au transformat imperiul în ceea ce avea să se numească Imperiul Bizantin. Dezvoltarea civilizației în Bizanț a durat până când au năvălit hoardele turcilor otomani, în sec. al XV-lea. Ei au transformat Constantinopolul în capitala lor. Mulți se întreabă ce s-ar fi întâmplat cu istoria omenirii dacă hoardele otomane erau stârpite, dacă s-ar fi întâlnit cu armatele Cruciadei a patra, bunăoară? Şi dacă Apusul nu oscila, nu se îndoia, şi

Scanned with CamScanner

trimitea ajutoare lui Constantin al XI-lea, alta era soarta Constantinopolului. Imperiul Otoman însă a avut aliat îndoiala întregului Apus şi aşa a devenit o mare putere, căci avea să se extindă până în nordul Africii, în Europa de est şi în Asia Mică. Imperiul Otoman s-a prăbuşit abia la sfârşitul Primului Război Mondial. Nostalgia pentru un alt curs al istoriei acestui loc se vede în zilele noastre în Turcia, unde se împletesc tradiţiile islamice cu cele occidentale. Dovadă că ea se consideră un stat modern musulman liberal.

Am arătat ce este islamul turcesc şi cum s-a modernizat. Dar în lumea islamică se face o demarcaţie între credinţa turcilor şi credinţa arabilor. E ca între ortodoxism şi catolicism, ba şi mai şi, ca între ortodoxism şi sectele protestante.

*

Îndoiala istorică poate fi bine desluşită în Turcia, care oferă oglinda unei serii de civilizaţii suprapuse. Aşa cum sunt straturile şi substraturile descoperite de Schliemann la Troia. Miracolul turcesc este efectul unor succesiuni de miracole. Aici vezi cum s-au perindat civilizaţiile, cum se revelează „strat şi substrat", cum ar spune Hasdeu. Evident, această zonă a suferit zeci şi sute de interpretări istorice. Istoria este mai interesantă decât geografia, fiindcă fiecare istoric vine şi dă o nouă interpretare faptelor. Istoria e ca o plastilină, mereu modelată. Unul pune accentul pe o dată istorică sau pe un anume eveniment, altul interpretează cu totul diferit acelaşi eveniment sau descoperă noi legături între fapte. Îndoiala funcţionează perfect şi e suficient să ne gândim la destinul lui Constantin cel Mare, care, susţinând creştinismul, s-a îndoit de el, susţinând în acelaşi timp şi credinţa în vechii zei. Istoria Bizanţului se bazează

Scanned with CamScanner

pe o succesiune de îndoieli, care au dus, imediat după moartea împăratului, la desfacerea Imperiului Roman, la revenirea la o stare anterioară, când împăraţi nostalgici au căutat să reînvie vechea glorie a imperiului, întârziind dezvoltarea noului imperiu bizantin. Care avea şi el, la rândul lui, să depindă de atacurile popoarelor migratoare, supuse şi ele îndoielii. Dovadă anul 602, când bizantinii cedează şi slavii se vor revărsa în această zonă balcanică, peste romanitate. Romanitatea era ca o farfurie, avea unitate, dar acum se sparge şi devine cioburi, fiecare ciob încercând să capete independenţă, precum bulgarii, care creează primul ţarat bulgar, după ce Boris i-a încreştinat la anul 852. Dar îndoiala istorică face ca la anul 1082 zona să fie recucerită de Bizanţ. Ca în 1361 bulgarii să fie cuceriţi de turci. Şi aşa, bulgarii au trăit 500 de ani sub turci, până la războiul de independenţă din 1977.

Nu există zonă din istoria omenirii mai generoasă pentru a demonstra ce înseamnă îndoiala istorică, adică un fel de hazard care a făcut ca un loc să fie cucerit de unii sau de alţii. Şi mereu a acţionat şi îndoiala religioasă, care a făcut ca într-un loc să înflorească o credinţă în detrimentul alteia, după cum altele au dispărut cu totul. Fără îndoială, Istoria nu ne-ar apărea ca un joc de biliard sau ca o mare loterie. Vai, dar numai istoria Angliei câte exemple de îndoială nu ne oferă! Citiţi doar piesele istorice ale lui Shakespeare şi o să aflaţi. Dar nu mai departe decât revelarea istoriei noastre vechi, care ne face să-i privim pe Decebal şi Traian ca fraţi, vorbind aceeaşi limbă, limba tracă, nicidecum latina, aşa cum nici cohortele care au cucerit 14 la sută din teritoriul Daciei nu vorbeau latina, ei fiind mercenari, adică, aşa cum arată Giurescu, erau Batavi, Gali, Britani, Antiocheni, Bosporeni, Asturi şi

Scanned with CamScanner

Lusitanieni din peninsula Iberică, Ubi de la Rin, Reţi din părţile Austriei şi Germaniei sudice de azi, Comageni din Siria, până şi Numizi şi Mauri din nordul Africii. Aşa se explică de ce la Şinca Veche s-a autodescoperit o peşteră cu urme paleocreştine lăsate de cei aflaţi în cohortele romane, care îşi ridicaseră acolo un castru. Poporul român este un aliaj subtil născut din Îndoiala istorică aflată la baza unor straturi şi substraturi de civilizaţii.

*

Aşadar, din cele două cărţi musulmane luate aici în discuţie am reţinut îndoiala care se strecoară în discursul ferm, prodomo, suprem şi absolutist al autorilor, care preamăresc islamul, considerându-l singura religie adevărată, demn de urmat. Dacă nu se strecura fără voia lor şi îndoiala, mâine treceam la islam. Iată câteva dovezi. Deşi tezist, întrucât îşi propune să demonstreze cine pe cine contestă, o întrebare retorică, fiindcă din ea reiese că Occidentul e cel care contestă, care tăgăduieşte şi elimină islamul, totuşi autorul, dr. Muhammed Amarah (n. 1931), egiptean de origine, filosof islamic şi scriitor prolific (peste o sută de cărţi), nu identifică la modul absolut civilizaţia occidentală cu Taghut (tot ce e adorat în afară de Allah), considerând că pluralismul şi varietatea fac parte dintre minunile şi rânduielile lui Allah. Şi, ca atare, islamul îl acceptă pe celălalt şi-l respectă.

Nu ştiu dacă autorul cunoaşte că Sfinţii Părinţi ai creştinismului îl numeau pe Dumnezeu, Celălalt. Aşadar, islamul îl recunoaşte pe Celălalt, adică pe Dumnezeu. Dimpotrivă, zice el, iudaismul şi creştinismul nu se recunosc unul pe celălalt şi nu-i recunosc nici pe ceilalţi, acuzându-i de necredinţă. E ca şi cum ai acuza creştinismul şi iudaismul că nu

Scanned with CamScanner

acceptă varietatea. Atunci ar fi neadevărată explicaţia din Coran, expusă în Sura An-Nisa', 162-165, care arată că Geneza, Tablele lui Moise, Psalmii lui David, Evangheliile şi toate cărţile Bibliei sunt trimise de Allah! Superioritatea islamului, deplinătatea sa ca religie, ar consta în faptul că el admite „posibilitatea celorlalte confesiuni de a-şi practica dogmele care contravin islamului". Îndoiala se naşte în acest punct: dacă islamul îşi acceptă negaţia, dacă îi include pe cei ce-l tăgăduiesc, atunci ce mai contează cine pe cine contestă?! Nu devine oare această întrebare o falsă problemă? Cum să nu-l recunoască creştinii pe Celălalt, când ei îl numesc aşa pe însuşi Dumnezeu?

Dar să mergem mai departe. Normal, autorul o ţine pe a lui, cine pe cine contestă? Şi dă tare în iudaism. Dar eu, ca şi creştin, mă întreb, cine a fost mai întâi, Biblia sau Coranul, istoriceşte vorbind? E limpede că Biblia, fiindcă altfel nu se explică cum în Coran sunt pomenite textele biblice, profeţii şi chiar dialogul lui Moise cu Dumnezeu! Vezi momentul când Moise îi cere lui Allah să i-l dea sfetnic pe Aaron, fratele său. Nu este oare Coranul o rescriere a Bibliei, cu alte cuvinte şi alte nuanţe? Şi oare nu s-a aflat Marele Profet al islamului în *starea lui între* atunci când a zămislit Scriptura musulmană?!

Ba descoperim şi o latură critică, referitoare la faptul că anumite foi din Cartea Sfântă sunt ascunse sau răstălmăcite. Şi în mod explicit se afirmă ideea că noua scriere, Coranul, întăreşte scrierile vechi, Biblia şi Tora: *„Allah! Nu există altă divinitate în afară de El, Cel Viu, cel Veşnic! El ţi-a pogorât Cartea cu Adevărul (Coranul), întărindu-le pe cele de dinaintea ei. El a pogorât Tora şi Evanghelia, mai înainte, drept*

Scanned with CamScanner

călăuză pentru oameni şi a pogorât Îndreptarul" (Sura' Al'Imran: 2-4).

Ideea o găsim la Iisus, care a spus că El nu a venit să strice legea, ci s-o îndrepte. Deci Coranul este un Îndreptar, aşa cum o carte de sinteză, precum se vrea şi cea de faţă, încearcă să îndrepte ce pare strâmb. De altfel, orice sistem filosofic este, pe lângă contribuţia originală, şi un îndreptar al gândirii anterioare. Nu e nimic de mirare, fiindcă aceasta este natura umană, globalistă. Şi ce este istoria bisericii, nu o adaptare a textelor biblice sau a dogmelor Sfinţilor Părinţi la realitatea imediată?

Aşadar, îndoiala e îndreptăţită: cum să conteşti ceea ce ai asimilat, ceea ce ai înglobat? Dacă acuz iudaismul că tăgăduieşte islamul înseamnă că acuz islamul, fiindcă iudaismul este o parte din el, nu-i aşa, domnule dr. Amarah? Deci cine pe cine contestă?

Sub aspect practic însă, istoria depune o serie de mărturii despre intoleranţa evreilor faţă de musulmani, autorul oferind multe exemple de trădare a evreilor, deşi, un scriitor iudaic, ar demonstra contrariul. Pe acest teren al istoriei, totul este minat. Între Dumnezeu şi Allah există pace, dar între evrei şi musulmani se pare că nu va exista niciodată. Nu trebuie confundate doctrinele religioase cu revendicările politice, teritoriale, economice etc., deşi viaţa demonstrează că ele sunt amestecate constant. Amestecul în treburile interne ale Celuilalt este adesea tradus prin monopol asupra credinţei, cum ar fi ideea mântuirii, fiecare religie pretinzând că ea deţine cheia izbăvirii, soluţiile Lumii de Apoi. Evident, autorul nu uită să-i învinovăţească pe evrei de toate păcatele cunoscute, de rasismul talmudic, de extremism,. de monopolul „poporului ales", de abuzul principiului „o greutate pe

Scanned with CamScanner

două greutăți", iar din momentul când aduce în discuție „puritatea armei", adică un principiu rasial, care dă dreptul evreilor să ucidă neevrei în masă, intrăm în sfera labirintică a războiului, a problemelor legate de „exterminarea celorlalți de pe pământul Israelului", cartea transformându-se într-un rechizitoriu politic din care nu mai există ieșire. Îndoiala își pierde funcția creatoare, nu mai este activată pozitiv, ci se transformă în ghilotină, în imagine apocaliptică, în **Intoleranța** lui Griffith.

*

O carte a intoleranței, a fundamentalismului mozaic sau talmudic, așa arată cartea lui Amarah, din momentul când ea devine o suită de citate pe care el le dă din diferiți autori evrei, care, în varii probleme, arată cum trebuie favorizați evreii și defavorizați neevreii sau păgânii, văzuți ca „uriașii" din Geneza biblică, mitici Golemi, ce trebuie exterminați fără milă. Acribia cu care Amarah a adunat aceste texte înfiorătoare, care îi prezintă pe evrei ca pe niște monștri, nu este conformă cu spiritul islamului și trădează ura sa viscerală, poate și ancestrală, împotriva evreilor. Dar nu este conformă nici cu realitatea, cel puțin cu aceea pe care am cunoscut-o eu și am descris-o în cartea **Mesalina**. Nu este dracul chiar așa de negru cum pare.

I-aș propune lui Amarah, fiindcă tot e silitor și prolific, să adune și citate evreiești despre musulmani. Cred că ar ieși o istorie pe dos, adică muslimii ar apărea la fel de odioși. Citatele sunt radicale și selectate de pe o poziție beligerantă, când evreii sunt în încleștare războinică cu musulmanii, când situația se prezintă între viață și moarte. Omenirea se află în tranșee și lupta iminentă e care pe care. În realitate

Scanned with CamScanner

însă, pe vreme de pace, aşa cum i-am cunoscut eu o viaţă întreagă, evreii sunt oameni minunaţi, sunt mult mai domestici decât fiarele pe care le prezintă Amarah. Dar şi el scrie la un moment dat, când descrie principiul „puritatea armei", care îngăduie numai vărsarea sângelui neevreilor: „Logica acestui iudaism talmudic constituie un labirint şi o rătăcire care nu li se potriveşte evreilor!" Atunci cui?

Apare aici, aşadar, o nouă îndoială, faptul că nu toţi evreii sunt asemenea sălbaticilor sau fanaticilor din citate. Nu trebuie culpabilizat un popor întreg, cu o istoria milenară, cu o operă grandioasă, din care însuşi islamul s-a hrănit şi se hrăneşte, pentru existenţa unor extremişti sau fanatici. E adevărat că dacă îi cunoşti bine pe evrei, dacă trăieşti mai mult timp în preajma lor, aşa cum am trăit eu, observi câteva deraieri de la omenie. Aş vrea să mă opresc doar la tema elogierii, pe care o abordează Amarah într-un capitol şi unde arată că evreii sunt născuţi numai pentru a-i blestema pe ceilalţi şi că un evreu nu ar elogia niciodată un neevreu, oricât ar fi el de genial.

Nu ştiu dacă eu sunt genial, dar am fost constant lăudat de evrei, de la Dumitru Solomon şi Virgil Duda, de la care am avut recomandări elogioase pentru a intra în Uniunea Scriitorilor, până la un Teşu Solomovici, care îmi găzduieşte cărţile la toate Târgurile de carte, considerându-mă „busola literaturii române". La un recent salon de carte, de la Cercul Militar, într-o dispută cu directorul editurii „Semne", spunea că o astfel de editură ar trebui să fie onorată să mă publice (ea m-a publicat, până în momentul când i-am deranjat interesele cu un anume preşedinte!). Teşu strigă tare că românii nu-s conştienţi cine sunt eu! Apoi nu mai vorbesc de elogiul constant pe care l-am avut din

Scanned with CamScanner

partea lui George Pruteanu, şi el evreu după mamă, sau chiar din partea lui Iosif Sava pentru filmul meu despre Enescu, dar mai ales pentru condeiul meu, cu o explicaţie memorabilă, pe care un confrate român nu ar fi fost în stare s-o emită vreodată: „Modorcea e un condeier de temut, cu bătaie lungă, cu care e bine să nu te pui rău, altfel rişti să rămâi în istorie cu pecetea pe care ţi-o pune el". Este adevărat că aici are puţină dreptate şi Amarah, care consideră că un evreu nu te laudă dacă nu are şi el un folos sau dacă nu atrage pentru sine laude şi mai mari. Pentru că Teşu îmi oferă spaţiu la târguri, eu îi ofer în schimb cititorii sau telespectatorii mei, plus laude în articolele mele.

Interesant a fost momentul de la Bookfest, ultima ediţie, când a vrut să mă definească, să-l pun şi pe el pe lista celor pe care îi citez la sfârşitul unor cărţi, cum ar fi **Citaţia**. Şi s-a tot gândit, s-a frământat, cum să spună el ceva memorabil, cum n-a mai spus nimeni. Şi până la urmă m-a definit aşa: „Un om rău. Un fundamentalist mioritic. O fiară. El umblă prin lume înfăşurat în mantia lui *Noli me tangere*". Acest citat poate fi găsit în ultima mea carte, **Elogiul satului părăsit**. Apoi mi-a explicat: „Ştiu că tu eşti un om bun în viaţă, aşa, între noi, în realitate. Dar când scrii, eşti fiară, trebuie să recunoşti. Iar chestia cu *fundamentalist mioritic* am luat-o de la tine, fiindcă tu te autodefineşti aşa". E drept, atunci când a pronunţat „un om rău", Teşu s-a înroşit tot la faţă. Parcă era o mandarină din Şuk-ul de la Netanya. A emis aceste cuvinte din tot sufletul, ca o eliberare, de parcă le ţinea în el de multă vreme. Şi i-am citit în priviri o sclipire ancestrală. Aceste cuvinte veneau din Deuteronomul şi trecute prin Talmud. Erau o autodefiniţie. Ba chiar miroseau a invidie: „Cum de reuşeşti tu să fii atât de rău, cum nu

Scanned with CamScanner

există nimeni în toată presa românească? Îi baţi pe toţi la acest capitol!"

Şi pe evrei? Cred că la acest capitol ne asemănăm. Şi am demonstrat-o într-o carte întreagă, numită **Compendiu de cultură evreiască**, mai ales în capitolul **Eu şi evreii**, unde arăt de ce mă consider puţin evreu. Şi acum pot spune că, aprofundând islamul, molipsindu-mă de muslimi în Asia Mică, văzând că între Şuk şi Bazar nu e nici o diferenţă, că aşa cum Israelul e un imens Şuk, Turcia e un imens Bazar, iată-mă şi puţin muslim, deşi Amarah demonstrează că sunt chiar musulman deplin. De fapt, el spune că toţi suntem. Dar eu mă refer şi la conştiinţa persoanei, dacă ea îşi spune sieşi că este sau nu. Mie îmi spune că sunt puţin.

*

Iată câteva dintre titlurile acuzatoare, date cu verzale: „Exterminarea celorlalţi de pe pământul Israelului"; „Tratarea bolnavului evreu şi interzicerea tratării bolnavului neevreu"; „Respectul faţă de femeia evreică şi adulterul cu femeile celorlalţi"; „Interzicerea jefuirii evreului şi admiterea jefuirii celorlalţi"; „Interzicerea înşelării evreului şi admiterea înşelării altora"; „Interzicerea cametei între evrei şi impunerea cametei celorlalţi"; „Interzicerea cârmuirii evreilor de către ceilalţi"; „Blestemarea morţilor şi a mamelor celorlalţi", cât şi alte titluri asemănătoare date pentru citatele rasiste din carte. Aceste citate or fi valabile poate în cazul unor excepţii, unor sălbatici, fiindcă e greu de crezut că nişte porunci din Levitic, Deuteronom sau care se referă la alte epoci barbare sunt aplicate şi tolerate şi azi în Israel. Eu mă îndoiesc. Dar autorul nu. El crede că „atitudinea rasistă" este caracteristică nu numai în cazul evreilor religioşi, ci şi

Scanned with CamScanner

„evreilor atei şi de stânga". Şi este dat ca exemplu kibuţul, o „instituţie rasistă, închisă în faţa cetăţenilor neevrei ai Israelului". Mai mult, aflăm că există un „acord unanim al evreilor în privinţa minciunii şi ipocriziei", că „Tora a fost rescrisă în perioada robiei babiloniene şi a fost impregnată de fanatismul orb şi de spiritul urii îndreptat împotriva tuturor celorlalţi", iar Dublarea Torei de către Musa ben Maymun, un filosof iudaic, a înlocuit practic Talmudul. Ca atare, iudaismul s-a transformat într-o „religie păgână", care a devenit „rasistă", dovadă criteriul biologic conform căruia evreu este numai cel născut dintr-o mamă evreică. În acest caz, Solomon nu ar fi evreu, fiindcă mama lui a fost hitită, iar străbunica lui David, moabită. Pe această linie deci am avea doar neevrei, un lucru de care ne îndoim profund. Dar dr. Amarah nu se îndoieşte, el merge mai departe şi crede că principii precum „Să nu ucizi", „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuşi", „Nu irosi sângele vecinului tău", se referă numai la evrei, nu la ceilalţi, la neevrei, care, conform acestui „rasism sălbatic", trebuie exterminaţi. La fel, şi viceversa, dacă am accepta această teorie. Adică dacă porunca „Să nu ucizi" este spusă de evrei, ar însemna să nu ucizi evrei, ci doar neevrei, iar dacă este spusă de musulmani, înseamnă să nu ucizi musulmani, ci doar ne-musulmani! Adică porunca „Să nu ucizi" nu e valabilă pentru toate neamurile şi pentru orice om, cu referire la orice om?

Dar îndoiala apare atunci când autorul scrie că acest iudaism nu are nici o legătură cu Iudaismul lui Moise şi că aceşti evrei rasişti nu au nici o legătură cu neamul lui Israel (p. 56). Aşadar, ar fi şi alţi evrei, care cred în Moise şi fac parte din neamul lui Israel.

*

Scanned with CamScanner

Interesant este şi punctul de vedere faţă de violenţă în cazul Torei şi al Coranului. Musulmanii sunt consideraţi războinici, răzbunători, nemiloşi cu ceilalţi, dar dr. Amarah consideră că este o părere greşită, dat fiind că în Coran se spune că lupta e un fapt detestabil şi accidental. În această Carte Sfântă li se porunceşte musulmanilor să nu înceapă ei lupta, care este numai pentru apărare, şi să nu treacă dincolo de respingerea agresiunii! Şi în nu ştiu câte filme inspirate din practicile luptelor japoneze ni se transmite aceeaşi învăţătură. În acest caz, toată istoria imperiului otoman contrazice Coranul! Otomanii au cucerit teritorii care nu erau ale lor, s-au extins mai mult decât le-a fost plapuma, deşi scopul principal al luptei, cum spune Coranul, este pacea, prietenia, iertarea, căci Allah este Îndurător. Coranul spune că lupta trebuie să se ducă numai împotriva celor care „i-au alungat pe musulmani din căminele lor", dar pe câţi ne-musulmani, pe câţi creştini nu i-au alungat ei din căminele lor?! Şi îndoiala apare acolo unde Coranul spune că „schisma e mai rea / mai mare păcat decât omorul".

Când este vorba despre tradiţie, istorie, Coranul este plin de înţelepciune, dar ce ne facem atunci cu practica actuală a Jihadului islamic, numit „războiul sfânt", şi care este o agresiune continuă împotriva celorlalţi, evrei şi ne-musulmani în general?!

Dar dr. Amarah nu atinge această problemă, dimpotrivă, ne vorbeşte despre „cavalerismul islamic" şi despre morala lui! El descrie cât de omenoşi sunt musulmanii în luptă, cum ocrotesc femeile, copiii şi bătrânii, pământul cultivat şi pomii roditori, oile, cămilele şi pe neguţători! Cel care se predă sau cere îndurare, nu este ucis. Când vreun soldat nu respectă acest „cod al manierelor" în luptă, comandantul lui îi

Scanned with CamScanner

taie capul! În acest spirit, am putea înțelege multe întâmplări ale istoriei otomane, de pildă, de ce Catedrala Sfânta Sofia a fost ocrotită, ca și unele dintre faptele care s-au petrecut în legătură cu stăvilirea prădării ei, după ce a fost cucerită. Fiindcă o poruncă spune: „Să nu furi din prăzi!"

Dar e suficient să parcurgem cronicile luptelor dintre turci și români și vom afla multe grozăvii barbare, începând cu otrăvirea fântânilor! Realitatea e departe de teorie. Ce bine ar fi să fie respectat acest „cod al manierelor", redactat acum 14 secole, dar după cum ni se înfățișează harta geopolitică, omenirea este departe de a respecta ceea ce azi numim Carta Drepturilor Omului. Care are suport acest cod.

Dar în loc de pace, avem nu mai războaie. Neîntrerupte. Însă dr. Amarah arată fața luminoasă a războaielor musulmane. Dacă războaiele dintre catolici și protestanți s-au soldat cu circa zece milioane de morți, cum aprecia un Voltaire, numărul victimelor tuturor raidurilor și războaielor islamice din Peninsula Arabă în timpul lui Mahomed a fost de 386 morți, atât din rândul musulmanilor, cât și din cel al evreilor și „politeiștilor", cum îi numește Amarah pe cei de altă credință. Și oferă un tabel cu numărul victimelor în cele 20 de incursiuni războinice din vremea Trimisului lui Allah. Iar numărul moscheilor înălțate în urma luptelor este mai mare ca numărul victimelor.

*

Și tot Coranul este cel care ne spune că „evreii sunt oamenii care țin cel mai mult la viață, la viața lor, și oamenii care țin cel mai mult la exterminarea tuturor celorlalți". În continuare, Amarah ne citează pasaje din Tora care impun în lume imaginea unui Yahweh exterminator, unui Dumnezeu răzbunător. Porunca lui

Scanned with CamScanner

este un genocid care se extinde asupra urmaşilor, până la generaţia a patra. Amarah arată că nu Islamul s-a răspândit prin sabie, ci evreii cei sângeroşi, care îl au de exemplu pe „Domnul iuţirii mâniei Sale". Ideea ar fi că doar prin exterminarea celorlalţi, evreii se apropie de Dumnezeul lor!

Mă îndoiesc că un popor, o istorie, pot fi credibile şi definite prin citate din Numeri şi Deuteronom, despre fapte petrecute într-o stare primară a omenirii, când nimic nu era construit, când se punea problema formării naţiunilor, când nu exista strop de civilizaţie şi se vorbea despre uriaşi şi ale legende biblice. Suntem în plină mitologie şi e firesc ca lucrurile să ni se prezinte în această haină belicoasă. Realitatea biblică este similară în acest stadiu cu mitologia Olimpului. E ca şi cum le-ai cere zeilor olimpieni să nu fie răzbunători, să se comporte cu mănuşi, cum se spune, faţă de tot ce viază! Cred că Amarah greşeşte când ia faptele biblice, legendare, drept adevăruri şi realităţi incontestabile!

Iar îndoiala persistă mai ales când Amarah spune că evreii sunt un popor sfânt numai dacă îşi împlinesc misiunea divină, aceea de a nimici celelalte popoare! O condiţie groaznică, să treci prin ascuţişul sabiei tot ce există, în afara ta, ca să te numeşti sfânt, popor ales! Iudaismul biblic este astfel identificat cu cel talmudic şi cu comportamentul rasist şi sionist de pe pământul Palestinei de azi. Nu există decât o soluţie pentru Amarah, îmbrăţişarea islamului, a învăţăturii sale umaniste, pentru care „şi celălalt e un suflet", aşa cum a spus Mahomed când a trecut prin faţa sa cortegiul funerar al unui evreu şi el s-a ridicat în picioare în semn de respect.

*

Scanned with CamScanner

E posibil ca apariţia creştinismului să se datoreze existenţei acestor două religii asemănătoare la mânie. E posibil ca tocmai această mânie mitică să fie cultivată şi exacerbată de contemporani, actualizată şi transformată în raţiune politică. Omenirea are nevoie însă de toleranţă ca să existe, iar învăţătura creştină este tot ce poate fi mai opus talionului.

Dar Amarah nu „iartă" nici creştinismul, răspunzând la fel de prodomo la întrebarea: „Cine pe cine recunoaşte şi cine pe cine contestă?" Evident, islamul recunoaşte şi creştinismul contestă. Aflăm că islamul a făcut din creştinism o parte a sa, cu un respect total faţă de religia lui Iisus Hristos, implicit protejarea ei (de pildă, după genocidul lui Diocletian şi Justinian, „cucerirea Egiptului de către musulmani i-a salvat pe creştinii copţi de la pieire"). Islamul este văzut chiar ca salvatorul creştinismului, după supunerea greacă, romană şi bizantină, recuperând bisericile de la bizantini nu pentru a le transforma în moschei, ci pentru a le reda din nou creştinilor! Ce amnezie! Ar fi suficient să pomenim doar Sfânta Sofia! Dar nu e momentul potrivit să comentăm, scopul nostru fiind acela de a prezenta absolut fidel opiniile lui Amarah.

Mai departe ni se arată că în timp ce islamul îi asumă pe Moise, Iisus şi Maria, catolicii şi protestanţii, prin glasul unor Toma d'Aquino, Martin Luther şi alţii ca ei, caracterizează islamul şi pe Profetul lui drept cauze ale răului în lume. Iar despre sursa revelaţiilor islamice, Luther spune: „*Ce carte detestabilă, respingătoare şi blestemată este acest Coran plin de minciuni, basme şi grozăvii!*"

Minunata învăţătură creştină, cică ar fi fost denaturată de occidentali, supunând-o practicilor materialiste. Un filosof arab a spus: „*Când a intrat*

Scanned with CamScanner

Creştinismul în Roma, nu s-a creştinat Roma, ci s-a romanizat Creştinismul!".

Aşa se face că exterminarea a devenit o atitudine instituţionalizată, crede Amarah. Şi campaniile de persecuţie a celorlalţi au început chiar sub auspiciile papalităţii. Sunt citaţi marii apostoli ai exterminării, de la un Sfântul Augustin la Papa Innocenţiu al III-lea, care, prin înfiinţarea tribunalelor Inchiziţiei, a deschis drumul către eliminarea celorlalţi, a ereticilor şi păgânilor, a ateilor şi apostaţilor, sub varii forme, în Italia, Franţa, Anglia sau Spania, un genocid care va culmina cu faptele crude ale cavalerilor teutoni.

Însuşi *Edictul credinţei* avea un principiu de drept conform căruia „este mai bine ca o sută de nevinovaţi să fie condamnaţi pe nedrept şi să sufere felurite chinuri decât un singur vinovat să scape de pedeapsă!".

Sunt date numeroase exemple de pedepse împotriva evreilor şi musulmanilor, fără ca Amarah să precizeze că ele nu numai că sunt cunoscute, dar că au fost şi condamnate de biserică, de însuşi Papa Ioan Paul al II-lea, care şi-a cerut iertare pentru crimele săvârşite de Inchiziţie. Multe filme occidentale aduc noi şi noi dovezi împotriva Inchiziţiei, apropiind-o mai mult de reala sa identitate, căci s-a interpus legenda şi i-au fost exagerate faptele ticăloase.

Amarah dă însă cifre cu numărul victimelor Inchiziţiei în diferite ţări occidentale, exterminări binecuvântate de Papi şi considerate masacre sfinte. Deşi se petreceau între catolici şi protestanţi. Mai mult, Amarah arată obscurantismul propovăduit de aceste religii, care condamnau cuceririle ştiinţei. Dar în pofida unor lideri obtuzi, precum Luther, cum crede Amarah, ştiinţa a continuat să se dezvolte, nu?! Poate

Scanned with CamScanner

fi redusă civilizaţia doar la istoria religiei, limitată la o anumită perioadă?!

Evident, nu putea să lipsească din această înşiruire de fapte barbare ale occidentalilor Cruciada a patra, simbol al urii catolicilor împotriva ortodocşilor. Pe 24 iunie 1203, cruciaţii au invadat şi nimicit Constantinopolul ca nişte „lăcuste vorace". Într-adevăr, nimeni nu contestă dezastrul care s-a petrecut atunci şi e suficient să vă duceţi la Veneţia, în Piaţa San Marco, şi oricine vă va explica de unde sunt cei patru cai din bronz care se află pe frontispiciul catedralei. Eu întotdeauna am regretat că în acel dezastru s-au pierdut piesele în original ale lui Sofocle şi Euripide, care până atunci erau conservate în întregime în bibliotecile din Constantinopol. Moştenitoare a unor vechi tradiţii. Şi ce valoare avea pe vremea aceea o bibliotecă, am văzut la Efes, care conservă cea mai mare bibliotecă a antichităţii.

În continuare, nu sunt uitate nici persecuţiile care i-au avut drept autori pe creştinii ortodocşi. Şi este dat ca exemplu Egiptul ortodox, cu intoleranţa lui faţă de ceilalţi. La fel, sunt pomenite toate ţările unde creştinismul ortodox a fost impus prin sabie, în frunte cu Rusia. Din simbol al păcii, al religiei lui Iisus, creştinismul a devenit bici pentru ceilalţi. Această politică de exterminare a celorlalţi a făcut ca timp de 13 secole, zice Amarah, Occidentul să nu dea nici un astronom, comparativ cu lumea musulmană, care în această perioada a oferit zeci de astronomi şi savanţi.

Este redată apoi predica Papei Urban al II-lea (1088 – 1099), iniţiatorul cruciadelor, care s-a adresat cavalerilor feudali, recrutaţi dintre hoţi, să-i extermine pe musulmani şi să recucerească oraşul sfânt, Ierusalim, din mâinile lor, ei considerându-se de drept

Scanned with CamScanner

divin întemeietorii şi stăpânii lui. În Moscheea lui Omar, măcelul a fost atât de cumplit încât sângele ajungea până la şeile cailor. Dar măcelul s-a abătut şi asupra evreilor, împresuraţi în sinagoga lor şi ucişi. O religie era înlocuită cu alta, unii oameni cu alţii. Şi cei victorioşi, îmbătându-se, s-au dus la mormântul Mântuitorului şi, cu mâinile pline de sânge, s-au rugat şi i-au mulţumit lui Dumnezeu.

Prin această imagine, Amarah vrea să condamne intoleranţa creştină faţă de ceilalţi. Dar el nu vede ce au văzut toţi creştinii din Asia Mică, şi nu numai, considerându-i pe cruciaţi drept ostaşi ai lui Hristos, eliberatori ai mormântului sfânt şi ai Ierusalimului de sub stăpânirea „păgânilor". Dimpotrivă, Amarah condamnă această cruciadă, opunând civilizaţiei creştine, civilizaţia islamică, pluralistă, la sânul căreia au crescut şi s-au simţit protejate toate sectele musulmane şi ne-musulmane.

Răul a toate este Occidentul cel „invadator şi colonizator", cel ce distruge convieţuirea în diversitate. Aşa ni se spunea şi în regimul comunist. Nu găsim nici un cuvânt de apreciere pentru rolul pozitiv pe care l-a jucat în unele părţi ale lumii arabe Occidentul, prin educarea unor băştinaşi, prin introducerea unor înlesniri moderne şi prin emanciparea unor pături arabe, dimpotrivă, atragerea localnicilor spre civilizaţie este văzută ca o trădare a islamului. Amarah dedică pagini bune acestei idei de „ademenire", cum o numeşte el, a unor minorităţi creştine, fapt care a condus la invazia tătară în lumea musulmană şi nu în Europa. Aşa se justifică apoi răzbunarea musulmanilor, care nu i-au iertat pe „ademeniţi şi trădători". Multe războaie, provocate de cruciaţii occidentali, sunt considerate sfinte de către musulmani.

Scanned with CamScanner

Apoi „calea ademenirii şi trădării" a fost urmată de Occident şi mai târziu, în timpul lui Napoleon Bonaparte, de pildă, şi se dă ca exemplu divizia coptă a lui Iacob Hanna, „cel blestemat", care i-a ajutat pe francezi la cucerirea Egiptului. „Occidentul imperialist", cum îl numeşte autorul, este cauza multor „tensiuni confesionale între religiile şi credinţele din ţările islamului". Alte cauze se datorează unor califi corupţi, sărăciei majorităţii musulmane sau colaboraţionismului minorităţilor nemusulmane cu guvernanţii străini, în special englezi. Dar multe filme englezeşti şi americane încearcă să prezinte această realitate în profunzime, aducând noi argumente, pe care un Amarah nici nu le bănuieşte, în favoarea înţelegerii mult mai nuanţate a realităţii, precum o face faimosul film al lui Sidney Pollack, **Out of Africa** (1985), cu Meryl Streep într-un frumos rol de sacrificiu civilizator, chiar cel al lui Karen Blixen, autoarea cărţii care s-a aflat la baza acestei ecranizări.

Amarah condamnă însă până şi „francofonia culturală", considerând-o o formă de politică acolonialistă. De aici şi până la a demasca „parteneriatul imperialist occidental-sionist" nu mai e decât un pas, evident, prin înfierarea evreilor care au pactizat cu Napoleon şi urmaşii săi. Amarah consideră această alianţă pe drept cuvânt „tragedia noastră", adică a islamului, extrem de actuală. În fond, el urmăreşte să dezvăluie mecanismul de penetrare a lumii arabe de către „Occidentul imperialist". E o ţesătură foarte complicată, căreia i se aplică strategia ademenirii prin „tulburarea convieţuirii diferitelor grupuri religioase".

Dar această practică se continuă şi azi. Astfel aflăm că în mai 1978 a avut loc la Colorado, SUA, o reuniune consacrată „penetrării Islamului în scopul

Scanned with CamScanner

convertirii musulmanilor la Creştinism". Şi cum? „Prin intermediul culturii islamice", implicit cu sprijinul moscheilor, al străinilor din ţările musulmane, al musulmanilor care învaţă în Occident şi prin crearea unor dezechilibre în interiorul islamului, pentru a determina victimele să adere mai uşor la altă religie, respectiv la creştinism!

În aceste condiţii, când se pune problema creştinării tuturor musulmanilor, e firesc ca un filosof ca Amarah să-şi mobilizeze toate forţele pentru a respinge îndoiala, pentru a respinge dialogul, pe care îl consideră o cale de ademenire, de desfiinţare a celuilalt, adică a musulmanului. Altfel spus, el vede aici pericolul care ameninţă desfiinţarea islamului.

Este discutat în continuare sloganul „Africa va fi creştină în anul 2000!", dar cum Allah le-a dejucat planurile creştinilor, termenul e acum anul 2025. Deşi un Malraux a spus că „secolul XXI va fi religios sau deloc", Amarah arată că Europa e prima care ar trebui creştinată, fiindcă ea e stăpânită de diavol, de materialism, erezii, agnosticism, ateism, în timp ce islamul se prezintă ca o ameninţare pentru Europa, fiind caracterizat chiar de cardinalul Bernardini drept „religie, cultură, societate, mod de viaţă, de gândire şi comportare", cu o imensă rată a natalităţii. Un alt cardinal spune că „Europa ori va deveni imediat creştină, ori va deveni cu certitudine musulmană!"

În timp ce creştinii occidentali cer exterminarea musulmanilor, aceştia îl urmează pe Allah şi deschid braţele tuturor, îi consideră parte pe creştini şi pe evrei, le respectă religia, ba îi şi ajută să-şi repare sau înalţe biserici, cum s-a întâmplat când Gamal Abd Al-Nasr, preşedintele Egiptului, ţară cu o populaţie de 95 la sută musulmani, i-a chemat pe compatrioţi să pună umărul

Scanned with CamScanner

la construirea celei mai mari catedrale creştine din orient, Catedrala ortodoxă din Cairo.

*

În ultimul capitol, rechizitoriul, implicit oprobiul, lui Amarah se îndreaptă şi asupra culturii laice occidentale. El susţine că „Occidentul cultural" a urmat calea „Occidentului teologic", impunând un europocentrism de neacceptat, care elimină din joc culturile celorlalţi, taxate drept provinciale. E aici un exemplu mondial al luptei dintre centru şi margine, care ar trebui să fie o dinamică, pe care însă occidentul o tratează de pe poziţia celui mai puternic, cum crede Amarah. Aşa cum şi el analizează această temă, estetică, în fond, de pe o poziţie politică, şi citeşte complet denaturat marile cărţi occidentale, extrăgând din ele acele pasaje care îi încriminează pe musulmani.

Aşa procedează cu epopeea **Cântecul lui Roland**, cu **Divina Comedie**, unde Trimisul lui Allah se află în al şaptelea cerc al Infernului, după cum îl condamnă şi Goethe într-un paragraf pe care Amarah îl citează, fără să mai precizeze însă din ce lucrare. Interpretarea degenerează până într-acolo încât autorul ajunge să vadă în această atitudine o alianţă între creatori şi sionişti „împotriva renaşterii Orientului musulman". De aici şi până la a demonstra că islamul a luat, pentru occidentali, locul comunismului, odată cu căderea acestuia, nu mai e decât un pas. Dovadă că occidentul se uneşte cu Rusia pentru a elimina islamul, care a devenit ţinta, acea ţintă identificată până mai ieri cu comunismul. Toate aparenţele arată că occidentalii vor să elimine islamul prin asimilare paşnică sau prin război. Amarah crede că islamul va rezista laicizării şi altor presiuni occidentale, care se opun renaşterii lui prin credinţă. Mai mult, el arată că nu centralismul

Scanned with CamScanner

occidental este modelul de urmat, ci islamul, civilizația islamică.

Analizând apoi cartea lui Samuel Huntington, **Ciocnirea dintre civilizații**, putem spune despre Amarah exact ce spune el despre Huntington că *„rămâne tributar intereselor Occidentului și un fiu al Iudaismului"*, adică, mutatis mutandis, că rămâne tributar intereselor Islamului ca fiu al lui. E un lucru firesc, deci, ca autorul să îmbrățișeze pluralismul islamic față de modelul unic occidental atâta timp cât crede că *„unicitatea este proprie doar esenței divine, toate și toți în afara esenței divine se bazează pe legea și pe filosofia pluralismului, diversității și deosebirii"*.

Dar oare modelul Occidental nu include în viziunea sa și pluralitatea, de la Kant citire, dovadă că a asimilat valorile lumii, implicit ale islamului? Sub crusta politicului, Amarah ar fi descoperit o lume vie, care face punți între culturi și civilizații. E suficient să vezi un festival internațional de teatru sau de muzică și surpriza este de unitate în diversitate. Nu a asimilat Europa cultura japoneză, de pildă? Japonizarea Europei și europenizarea Japoniei constituie realități imbatabile în plan cultural. Dar Amarah crede că Occidentul și-a propus să termine cu ceilalți, respectiv cu Islamul și cu China, dar și cu alții care au refuzat adoptarea modelului occidental. Esențial este ca islamul să renunțe la luptă, fiindcă „lupta este mormântul pluralismului".

În încheiere, autorul face o trecere în revistă a ideilor expuse anterior și atrage atenția asupra insistenței Islamului *„de a nu generaliza și absolutiza anumite judecăți care îl vizează pe celălalt, oricare ar fi el"*. Aici apare Îndoiala, în relativismul filosofiei

Scanned with CamScanner

islamice, izvorâte din însăşi imaginea lui Allah, ca unică fiinţă Iertătoare şi Îndurătoare.

*

În concluzie, cartea scrisă de dr. Muhammed Amarah este o totală pledoarie prodomo, adică musulmanii sunt pâinea lui Allah, care îşi varsă Cornul Abundenţei şi toată învăţătura morală asupra celorlalţi, pe când aceştia, ceilalţi, cu „Occidentul imperialist" în frunte, sunt nişte ticăloşi. Mi-e greu să cred că noi, europenii, facem parte din „parteneriatul dintre Occident şi sionism", pe care îl acuză Amarah. Sunt şi altfel de europeni, nu? E în afară de orice discuţie că Amarah se situează pe o poziţie marxistă în abordarea acestei delicate probleme religioase, dovadă că nici o clipă nu se îndoieşte, ca filosof, de punctul său de vedere, nici o clipă nu se află în starea lui între. Atmosfera încordată, belicoasă, din această carte nu este pildă demnă de un scriitor, de un filosof, indiferent din ce tabără ar proveni el. Perspectiva tensionată pe care ne-o oferă autorul menţine şi mai mult încordarea în această lume. E o bombă în funcţiune care trebuie dezamorsată. E inacceptabil un dialog de pe poziţia „Eu şi restul lumii"! Omenirea are nevoie de starea lui Între pentru a supravieţui şi progresa. Dr. Amarah nu acceptă această stare şi se află pe o poziţie radicală, profund antagonistă. Îl deplâng că nu a trăit starea între Dumnezeu şi Allah, acolo unde se află adevărata condiţie filosofică a omului, îndoiala. Dar poate că nu e târziu s-o facă. Cu condiţia să nu generalizeze lucrurile şi să nu absolutizeze islamul.

Scanned with CamScanner

II

Nici lucrarea lui Mustafa Sabaayi **Particularităţi uimitoare ale civilizaţiei islamice** nu face excepţie de la atitudinea prodomo semnalată şi în cazul lui Amarah, fapt care se observă chiar din titlul cărţii. Se strecoară însă îndoiala din capul locului, când, după ce ne defineşte civilizaţia, autorul scrie: „Civilizaţia islamică e o verigă în lanţul civilizaţiilor omenirii; ea a fost precedată de alte civilizaţii şi va fi la rândul său urmată de alte civilizaţii". Şi mai departe: „La apariţia ei au contribuit o serie de factori, iar decăderea ei a fost cauzată de anumite motive şi condiţii despre care însă nu ne propunem să discutăm în această lucrare".

Iată deci un cu totul alt punct de vedere faţă de Amarah, care vedea civilizaţia islamică eternă, nu o verigă dintr-un lanţ, nemaivorbind de faptul că el e departe de a accepta ideea decăderii ei. Evident, neplăcut este că Sabaayi renunţă să-şi susţină acest punct de vedere, să vorbească şi despre decăderea civilizaţiei islamice, oprindu-se doar la uimitoarele ei particularităţi!

Desigur, civilizaţia islamică se întemeiază în primul rând pe unicitatea absolută a lui Dumnezeu. Care nu e asociat cu nici un Fiu sau cu vreun Duh Sfânt, ci e unic, e Allah. Am văzut cum explică şi Amarah acest principiu. Dar acum aflăm că tot el este cauza lipsei de interes a musulmanilor pentru arta greacă, literatură, sculptură şi pictură, considerată păgână. E aici ideea din porunca biblică „Să nu-ţi faci chip cioplit", islamul declarând un război total ridicării de statui unor conducători, profeţi sau alte personalităţi. Musulmanii preferă arta gravurii şi a decoraţiunii. Principiul divin face ca diversitatea, cum ar fi o piesă andaluză din fildeş, o ţesătură egipteană, o

Scanned with CamScanner

faianţă siriană sau un obiect iranian din metal, să aibă aceeaşi unitate stilistică.

A doua particularitate a civilizaţiei islamice ar fi umanismul şi universalitatea ei. Coranul proclamă unicitatea speciei umane, iar de aici derivă faptul că civilizaţia islamică numără genii aparţinând nu doar unei singure rase, ci tuturor popoarelor, cum ar fi următoarele personalităţi de origini etnice diferite: Abu Hanifa, Malik, Ahmad, Al-Khalil, Sibawayhi, Al-Kindi, Al-Ghazali, Al-Farabi, Ibn Ruşd şi alţii.

A treia particularitate unitară este locul primordial acordat principiilor morale în orice domeniu de activitate. Aceasta este calea spre fericirea pură.

Urmează credinţa în ştiinţă, în terorile autentice, luate ca dogmă. Religia nu a constituit un obstacol în dezvoltarea societăţii, dimpotrivă, ea a fost cel mai important factor de progres, căci din inima unor moschei din Bagdad, Damasc, Cairo, Cordoba sau Granada au iradiat ştiinţa şi arta în toate colţurile lumii. În civilizaţia islamică religia nu e separată de stat. Nu există privilegii pentru vreun calif sau emir, toţi oamenii sunt egali în faţa lui Allah.

Ultima particularitate uimitoare ar fi toleranţa religioasă desăvârşită, pe care nu a cunoscut-o nici o altă civilizaţie bazată pe religie.

Iată principiile de bază ale unei civilizaţii unice, fără egal. Cum se explică atunci faptul că o astfel de civilizaţie a intrat în declin (p. 10), fără ca Sabaayi să explice acest fenomen? E ca şi cum am vorbi despre islam fără să ţinem seama de Marele Inchizitor dostoievskian, al cărui rechizitoriu este valabil pentru toate religiile. De fapt, Sabaayi sugerează îndoiala când ne vorbeşte despre puternicii acestei lumi, care îi sfidează pe cei slabi, pentru care civilizaţia islamică

Scanned with CamScanner

„nu reprezintă nimic în comparaţie cu minunile, invenţiile şi cuceririle civilizaţiei moderne în domeniul ştiinţei actuale; chiar dacă acest lucru este adevărat, în nici un caz nu se justifică diminuarea importanţei civilizaţiei noastre..." (pag. 12).

Sabaayi consideră că „scopul oricărei civilizaţii este să-l apropie pe om de culmea fericirii", iar din punct de vedere spiritual-moral, civilizaţia islamică nu numai că a atins acest deziderat, dar ea este eternă, fiindcă nu are comparaţie cu alte civilizaţii, dacă pe plan material altele au întrecut-o.

*

În continuare, Sabaayi ne arată care a fost „impactul civilizaţiei islamice asupra istoriei". Şi grupează influenţele ei pe cinci domenii: al religiei şi dogmei; al filosofiei şi ştiinţelor; al limbii şi literaturii; al legislaţiei şi al concepţiei despre stat.

Indiscutabil, ştiu din călătoriile mele în Spania ce influenţă a avut cultura arabă asupra culturii spaniole. Dar cred că **O mie şi una de nopţi**, celebra scriere arabă, ca să iau doar un singur exemplu, a avut influenţă asupra tuturor culturilor europene, i-a influenţat pe mulţi scriitori europeni, de la Boccaccio şi Petrarca şi până la Defoe şi Eminescu.

La fel, în celelalte domenii. Cine se îndoieşte de binefacerile unei civilizaţii atât de importante, precum cea islamică?

„Orientarea umanistă" a civilizaţiei islamice formează alt capitol al cărţii. Ideile sunt similare cu cele expuse şi de Amarah. Cum am mai arătat, concepţia despre unicitatea dumnezeirii se recunoaşte în unitatea naturii, apoi a lumii şi a societăţii, ca şi cum toţi oamenii ar fi născuţi din aceiaşi părinţi. Legislaţia musulmană este aceeaşi pentru toţi, indiferent de rang.

Scanned with CamScanner

Ni se prezintă o lume utopică, raiul pe pământ. Demnitatea omului e mai presus de orice, de religie, etnie sau culoare.

Îndoiala asupra acestui paradis apare atunci când Sabaayi demonstrează că umanismul musulman este universal, față de cel francez sau american, dând două exemple pe care el le socotește pilduitoare pentru politica limitativă a „lumii libere" (pag. 35). Apoi Sabaayi dă exemple de minuni umaniste din civilizația islamică, mai toate legate de Mahomed sau de judecățile sale, cum este aceasta: „Jur pe Allah că, dacă Fatima ar fura, i-aș tăia mâna!", Fatima fiind fiica sa. Și Sabaayi dă numeroase exemple de omenie, avându-l în centrul lor pe Profet sau pe slujitorii săi cei mai aleși, precum Omar ibn Al-Khattab. Dar cred că aici, la acest capitol al mărinimiilor, Sabaayi ar fi putut să explice declinul islamului. Dar nu o face. O vom face noi mai la vale, cum se va vedea.

*

Autorul nu e interesat de istorie, de mișcarea faptelor, de starea Între, cum au evoluat lucrurile. Pe Sabaayi, Amarah și alții ca ei, sunt sigur, nu-i interesează decât fapte de fundament, de origini, altfel spus, principiile fenomenului islamic, așa cum se află ele în Coran.

Și când abordează **Egalitatea rasială**, Sabaayi o face de pe aceleași poziții, adică este citat Profetul, pentru care „arabul nu are nici un merit față de nearab și nici un alb față de un negru, în afara evlaviei". Sunt date aceleași exemple din epoca ignoranței numită Al-Jahiliyya, fiindcă ea se baza pe discriminarea rasială. Și împotriva ei islamul a dus o luptă neîncetată. Sunt date exemple cât de considerați sunt negri printre arabi, în islam, și cât de mult i-a desconsiderat

Scanned with CamScanner

Occidentul. Arabii îl venerează, de pildă, pe Kafur Al-Misk, un sclav negru care a devenit guvernator al Egiptului. Aşadar, islamul nu a cunoscut discriminarea dintre albi şi negri. Dimpotrivă, Occidentul e sursa ei. Şi se dau ca exemple discriminările rasiale din Africa de Sud, Kenia şi America. Desigur, este evitat exemplul lui Obama!

În acest spirit dihotomic, „islamul şi ceilalţi", sunt tratate toate temele cărţii, cum ar fi **Toleranţa religioasă**. Pe de o parte, toleranţa islamului, pe baza principiilor citate din Coran, pe de altă parte, intoleranţa celorlalţi, în frunte cu Occidentul.

Nu mai trebuie să subliniem că citatele din Coran şi pildele sunt aceleaşi ca şi la Amarah, ba Sabaayi le se repetă pe unele de la un capitol la celălalt. Aceeaşi placă se repetă şi în capitolul **Etica musulmană în privinţa declanşării războaielor**, principiul de bază fiind cel semnalat de Amarah, că lupta este pentru apărare, nu pentru atac. Ca şi la japonezi, cum am spus.

Sau să ne oprim la cap. **Protejarea animalelor**. O altă minune a civilizaţiei islamice este mila faţă de animale şi protejarea lor. Cel care manifestă îndurare ajunge în Paradis. Iar cel neîndurător, cum e cazul unei femei care a legat o pisică, se alege cu Infernul. Există chiar o lege care îl împiedică pe om să stea prea mult pe un animal de călărie. Iar o pasăre dacă este ucisă pentru distracţie, nu pentru folos, se va plânge lui Allah şi îl va pârî pe cel care a ucis-o, iar Allah îl va pedepsi. La fel, o cămilă a plâns când l-a văzut pe Trimisul lui Dumnezeu şi i-a spus cât o chinuieşte stăpânul ei, pe care, evident, Mahomed l-a mustrat aspru, ameninţător.

La fel cum Profetul l-a blestemat şi pe cel care a însemnat cu fierul înroşit un animal. Profetul s-a

Scanned with CamScanner

mâniat când cineva a luat puii de la o cloşcă sau când cei cu care se afla au dat foc unui muşuroi de furnici. Dacă nu ai întâi cuţitul bine ascuţit, nu ai voie să înjunghii o oaie sau orice animal. Şi între uciderea lui şi jupuire, trebuie lăsat să treacă un timp, probabil pentru a lăsa sufletul să se elibereze, să meargă la cer, fiindcă pentru musulmani, faţă de creştini, animalele au suflet.

Juriştii musulmani au făcut legi pentru fiecare amănunt privind protecţia animalelor. Chiar şi când un animal atacă pe cineva, tot stăpânul său se face vinovat. Orice animal trebuie tratat ca şi omul. Este prevăzut şi cazul când un bărbat sau o femeie întreţin raporturi sexuale cu un animal. Trebuie ucişi amândoi, şi omul, şi animalul. Evident, se dau exemple contrare de la vechii greci, romani, persani sau germani.

Apoi Sabaayi înşiră mai multe exemple hazlii din Evul Mediu, de pildă, procesul intentat unor şoareci, unui cocoş care a ouat sau viermilor care au stricat plantaţiile de vie, proces care a durat 40 de ani şi s-a încheiat cu garantarea unui loc de pământ viermilor, ca să se adune acolo şi să-şi facă treaba în voie. Faţă de aceste cazuri, civilizaţia islamică a anulat răspunderea penală a animalelor cu 13 secole înainte de legislaţia popoarelor moderne, interzicând manifestările sălbatice faţă de animale, cum este cazul coridelor spaniole.

*

Pe ideea acesta umanistă de protecţie şi milă este scris şi capitolul următor, **Instituţiile de binefacere**, unde „chemarea la săvârşirea binelui" se află chiar în Coran şi actele de caritate sunt oferite prin numeroase exemple de oameni bogaţi care îşi dau averea pentru a face bine. Şi săracii pot face o faptă bună, nu numai cei cu bani. Pomana, de pildă, este o cale de a săvârşi

Scanned with CamScanner

împăcarea a doi oameni, oprirea de la o faptă urâtă, ajutarea unui om să treacă strada sau să se urce pe animalul său. Într-o Sura se spune că „cel care săvârşeşte o faptă bună, o face pentru el însuşi". Sunt date exemple în care trimisul lui Allah îşi dăruieşte tot ce are, de la o livadă de palmieri plin de rod la numeroase bunuri dăruite lui pe care le-a transformat în bunuri comune.

Acest abandon total, în care musulmanii se joacă de-a munca, fiindcă munceşti numai ca să dăruieşti, este foarte greu de înţeles pentru un european crescut în spiritul concurenţei lui „a avea". O societate a darurilor este plină de instituţii de binefacere, începând cu moscheile. La fel, şcolile şi spitalele sunt considerate centre de binefacere, subiecte pe care autorul le tratează în două capitole separate.

Sunt oferite numeroase exemple de felul cum funcţionează şcolile, născute din moschei, care iniţial aveau şi rol de şcoală, până la rostul dascălilor, apoi exemple de mari spitale, precum cele din Bagdad, Damasc, Cairo sau Marrakeş, fiecare cu particularităţile sale.

Civilizaţia islamică nu poate fi, de asemenea, ruptă de bibliotecile particulare şi publice, cărora Sabaayi le consacră pagini întregi. Aici el face elogiul cărţii, considerată cel mai bun prieten al omului. Exemplele sunt absolut memorabile, de la întârzierea unui vizir la calif, pentru că era ocupat, căci stătea de vorbă cu o seamă de „înţelepţi" (cărţile din jurul său), la soldaţii care l-au prădat pe un emir, dar nu s-au atins de cărţile sale. Biblioteca nu e despărţită de moschee şi de şcoală. Exista şi o bibliotecă, în Mossul, unde cei ce veneau să înveţe, primeau şi cărţi şi bani. Se arată cum erau susţinute şi organizate bibliotecile, apoi se dă ca

Scanned with CamScanner

exemple de soi bibliotecile, numite Casa Înțelepciunii, din Cairo, Bagdad, Andaluzia, Damasc, Tripoli, dar și exemple de biblioteci care au fost distruse, precum Biblioteca Sufiților din Alep, în urma „încăierării care a avut loc între sunniți și șiiți". La fel, o mare bibliotecă din Andaluzia a fost distrusă „în timpul tulburărilor interne provocate de intrarea berberilor în Cordoba". Sunt date și exemple de soții care s-au răzbunat prosteşte pe cărți, pentru că soții lor își petreceau cea mai mare parte a timpului cufundați în lectura cărților. Dar cărțile arabe din perioada de înflorire a civilizației islamice, poate cele mai rare, au fost salvate de bibliotecile din Europa, care conservă „ultimele resturi din acest tezaur".

Nu lipsite de interes sunt paginile pe care autorul le dedică întrunirilor științifice, dând numeroase exemple de dezbateri înfocate în jurul unor idei sau teme fierbinți la ordinea zilei. Se recompune o atmosferă de cenaclu literar și științific fără egal.

În fine, se face o comparație între orașele occidentale și cele islamice în secolele IV – X, perioada la care se restrânge demonstrația autorului. Se arată cât de înapoiată și sălbatică era starea din Anglia și Franța comparativ cu aceea din Bagdad, Damasc, Cordoba, Granada sau Sevilla.

Faptul este arhicunoscut. Și mă gândesc numai la paginile de jurnal ale lui Mircea Eliade despre Cordoba, locul pe care îl considera cel mai frumos din lume. Când Parisul nu depășea 25 de mii de suflete, Cordoba avea peste un milion! Existau 900 de băi, 50 de spitale, 300 de mii de case, 80 de mii de palate și 600 de moschei. Toți locuitorii știau carte. Moscheea principală, cea mai frumoasă din lume, o capodoperă

Scanned with CamScanner

de artă, era luminată noaptea de 4700 de lămpi. Porţile ei erau placate cu aur.

Multe pagini îi sunt închinate şi palatului Az-Zahra, o minune a lumii. Aici era inclus şi palatul Califului. Se spune că nu mintea omului, ci a lui Allah însuşi a conceput acest palat. Autorul trece apoi la descrierea palatului Alhambra din Granada, existent şi azi, iar despre Sevilla se spune că avea 6000 de războaie de ţesut mătasea.

Uimirea se continuă cu oraşul Bagdad, cum s-a născut şi a înflorit, cu vârful său în perioada califului Harun Ar-Raşid. Palatul califului depăşea în dimensiuni un oraş mare. În el erau 11 mii de eunuci şi tot atâţia alţi slujitori. Peste 4000 de măturători lucrau numai într-un schimb. Sunt descrise Casa armelor, Casa Pomului, Casa sălbăticiunilor, Casa elefanţilor şi Casa leilor, în care se aflau nu mai puţin de o sută de lei. Un sol bizantin a fost primit cu 22 de mii de covoare felurite care i s-au întins în cale, în timp ce locul unde a fost găzduit avea 38 de mii de perdele de mătase. E suficient să ne gândim la palatul Topkapi de la Constantinopol pentru a avea o imagine a ceea ce au însemnat aceste minuni islamice.

III

Cei doi autori ale căror cărţi le-am analizat aici, Amarah şi Sabaayi, trădează faptul că, indiferent de vârstă şi formaţie, spun acelaşi lucru, uneori în aceleaşi cuvinte şi apelând la aceleaşi citate din Coran. Nu ne îndoim că dacă vom citi şi altă carte despre islam, scrisă de un musulman, vom regăsi aceleaşi idei reluate şi repetate, cum ar fi cele despre unicitatea lui Allah şi umanismul islamului.

Scanned with CamScanner

Trebuie să cunoaştem însă şi alte puncte de vedere pentru a înţelege mai bine fenomenul islamic, cum ar fi, bunăoară, cartea faimosului istoric englez Barnaby Rogerson **Moştenitorii Profetului Mahomed** (Ed. Polirom, 2007), unde aflăm o parte dintre cauzele profunde privind declinul islamului. De altfel, cartea lui Rogerson se subintitulează **Cauzele schismei dintre şiiţi şi sunniţi**.

În fond, acest declin a început de când e el, islamul. Adică de 14 secole şi ceva, chiar din timpul vieţii lui Mahomed, după moartea primei sale soţii, Khadidja, care a fost şi primul adept al său. Au urmat circa 12 căsătorii, implicit cu favorita sa, Aişa, pe care a luat-o de soţie când ea avea doar 9 ani! Printre nevestele sale, s-au numărat şi două evreice şi o coptă creştină, care i-a făcut un băiat. Dar trebuie spus că de 14 secole lumea musulmană este divizată în două mari tabere, între sunniţi şi şiiţi. Deci şi islamul, o civilizaţie unitară după modelul unicului Allah, trăieşte starea Între. Care este o stare benefică, pozitivă.

Între sunniţi şi şiiţi însă nu este pace, este război. Ca între evrei şi palestinieni. Şi războiul pare fără sfârşit. Ciudat cum timpul nu a îngropat vechiul conflict! Aşa cum se întâmplă în filmul **Duelişti**, al lui Ridley Scott, unde duelul dintre doi rivali ţine până la adânci bătrâneţe, fără ca nici unul dintre ei să mai ştie care a fost cauza conflictului, de la ce s-au luat, în tinereţe. Dimpotrivă, musulmanii ştiu. Conflictul lor e o rană deschisă.

Şi totul a pornit de la un banal scandal de familie, izbucnit, după moartea lui Mahomed, între rudele sale. Barnaby Rogerson analizează rivalităţile din interiorul familiei celui mai venerat dintre musulmani. La moartea acestuia, o aprigă bătălie pentru putere a izbucnit

Scanned with CamScanner

între susținătorii soției favorite, Aișa, și cei ai viteazului ginere al Profetului, Ali, soțul Fatimei. Scrie autorul: „Este o poveste tragică. Poate fi și complexă, pentru că islamul cuprinde două narațiuni diferite, o versiune sunnită și o versiune șiită, și ele au fost doar codificate ca interpretări diferite ale istoriei, cam la două sute de ani de la moartea Profetului". Și se precizează: „Șiiții cred că Profetul a murit în brațele lui Ali, iar sunniții cred că el a murit cu capul în poala Aișei".

Ne facem o idee despre viziunea lui Rogerson dacă ne gândim că el a pus drept motto cărții sale acest proverb musulman: „Dumnezeu știe cel mai bine cine are dreptate".

Trebuie să știm însă că islamul a avut patru mari califi: Abu Bakr, Omar, Usman și Ali. După moartea lui Mahomed, ceea ce până atunci mocnea, iese la suprafață. Scrie Rogerson: „Imediat după moartea lui Mahomed, cele două tradiții ale islamului, fiecare cu povestea sa, se despărțeau. Sunniții cred că profetul a murit odihnindu-se în poala Aișei. Șiiții cred că și-a dat duhul cu capul sprijinit de umărul lui Ali" (p. 40). Rogerson e de părere că „avem aici o contradicție emblematică pentru întreaga schismă din interiorul islamului".

Cum profetul nu avea un fiu, Aișa și-a asumat rolul de moștenitor absolut. Și a insistat ca tatăl ei, Abu Bakr, primul convertit la islam, cel ce l-a însoțit pe Mahomed când a fugit la Mecca, să fie instalat drept cel dintâi Calif al Islamului. Uzurpându-l astfel – susțin șiiții – pe unicul moștenitor legitim, Ali, primul, spun ei, care a aderat la islam, fiind legitim atât prin căsătoria lui cu Fatima, dar și prin meritele personale. De altfel, șiiții cred că „Islamul s-a putut impune numai prin sabia lui Ali și averea Khadidjei".

Scanned with CamScanner

Şi sabia lui Ali şi-a spus cuvântul atunci când Aişa a strâns o armată şi a plecat împotriva lui Ali, ajuns calif, după 24 de ani de la moartea lui Mahomed, succedându-i pe Bakr, Omar şi Usman, asasinat. Lupta s-a dat în împrejurimile oraşului Başra. A fost prima dată când musulmanii s-au ucis între ei. Cocoţată pe o cămilă, însăşi Aişa şi-a dirijat armata. De aceea, evenimentul a intrat în istorie cu numele de „Bătălia Cămilei". Aişa însă a fost învinsă de Ali, capturată şi trimisă înapoi la Medina. Din nefericire pentru şiiţi, Ali avea să fie asasinat după cinci ani. A urmat la tron Hassan, fiul său cel mare, care a fost înlăturat însă de Moavia (Muawiyah), supranumit „Cezarul arabilor", care fusese secretarul lui Mahomed şi cel ce avea să fie întemeietorul dinastiei Omeiazilor şi cuceritorul Ţării Sfinte.

*

Ar fi fost greu să ne descurcăm în furnicarul de date şi personaje ale acestei lumi dacă Barnaby Rogerson nu ar fi avut ideea să ne ofere un tabel sinoptic într-o secţiune finală a cărţii numită **Personaje-cheie în viaţa Profetului Mahomed**, prezentate în ordine alfabetică, după ce, evident, ne lămureşte că *abu* înseamnă „tatăl lui", *ibn*, „fiul lui", *umm*, „mama lui" şi aşa mai departe.

Aceste precizări sunt importante pentru a recunoaşte legăturile rubedeniale ale acestei istorii, fapt care se întâlneşte şi la alte popoare, cum este lanţul numelor biblice sau cum ar fi românescul „a' lui". La arabi însă aceste legături sunt ca o pânză de păianjen. Cine din cine se trage. Bunăoară, Abu Talib este tatăl lui Ali, considerat „punctul nodal al întregii istorii". Interesant ar fi fost să aflăm dacă şi cum s-a făcut trecerea de la civilizaţia tribală la civilizaţia islamică.

Scanned with CamScanner

Poate prin războaiele fratricide sau civile, cum a fost cel dintre Ali şi Moavia, terminat cu victoria acestuia din urmă, care a avut meritul de a împinge centrul civilizaţiei islamice de la Mecca şi Medina spre Bagdad şi Damasc.

Desigur, imperiul islamic a avut mulţi fondatori, prin conducători fără asemănare. Califul Omar, de pildă, este numit „puritan implacabil şi arhitectul politic al Imperiului Islamic", cel care a înfruntat cu succes cele două imperii puternice la acea vreme, imperiul persan şi imperiul bizantin.

Mi-a reţinut atenţia şi Abu Jahl, supranumit „Tatăl ignoranţei", un personaj de vază în Mecca păgână şi primul adversar important al lui Mahomed. Din aceeaşi sferă cred că face parte şi Zaynab, o vrăjitoare evreică, interesant, nu?, care a încercat să-l otrăvească pe Mahomed. Iată ce faună mişuna în jurul Profetului.

Deşi istoric, Barnaby Rogerson are un stil literaturizant şi prezintă aceste personaje ca pe nişte eroi de legendă. Astfel, despre Ali, pe care îl compară cu regele Arthur al Angliei, el scrie: „Când sabia asasinului îl loveşte, se încheie pentru totdeauna şi Era islamului aflat sub Dreapta Îndrumare".

Istoria islamului nu face excepţie de la regula istoriei omenirii în general. Şi ea este un şir de decapitări şi trădări. Iată un citat în acest sens, care ne oferă însăşi cheia cum şi-a conceput autorul cartea: „Această idee, despre cât de repede a fost trădat exemplul Profetului Mahomed de neamul omenesc, este esenţa povestirii şi a faptului că musulmanii au ajuns să fie şi azi împărţiţi în sunniţi şi şiiţi, plecând de la evenimentele ce au avut loc în sec. al VII-lea".

Scanned with CamScanner

Autorul îi defineşte astfel ce sunniţi şi şiiţi. „Suniţii, în ciuda instalării încete a unei decăderi a virtuţilor spirituale, cinstesc această primă generaţie de musulmani şi consideră că exemplul dat de Abu Bakr, Omar, Usman şi Ali (şi de ceilalţi Însoţitori ai Profetului) este util în stabilirea unui model comportamental pentru neamul omenesc pe pământ" (p. 18). „Şiiţii se concentrează asupra sensului pierderii imediate, al viziunii trădate chiar în ziua morţii Profetului. Ei susţin că singur Ali ar fi putut menţine valorile spirituale pe care s-ar fi sprijinit întreaga dezvoltare ulterioară a islamului".

De regulă, civilizaţia islamică, aşa cum o prezintă Amarah şi Sabaayi, evită perioada schismei, care este însăşi istoria islamului. Un Rogerson însă vine şi face din această schismă un basm, cu personaje legendare, precum Ali, pe care îl consideră „ca pe un propovăduitor al unui creştinism comunist evanghelic"!

De reţinut că acest basm începe la Mecca. Mahomed şi toate personajele importante din jurul său s-au născut la Mecca. De aici au provenit şi toate dinastiile musulmane, ale Omeiazilor, Abbasizilor şi Fatimizilor, care au stăpânit vreme de secole comunităţile arabe. „Dacă Mecca a fost creuzetul în care Mahomed s-a metamorfozat dintr-un biet orfan în Profet – scrie Rogerson –, Medina a fost locul din care Profetul a transformat Arabia tribală într-un stat theocratic". O transformare de-a dreptul miraculoasă.

Se ştie că Mahomed a fost alungat din Mecca, în anul 622, şi a venit pe valea Iathrib, unde era înjghebat oraşul, cum se numeşte Median în limba arabă: „Medina este locul unde Profetul a adus o ceată de refugiaţi săraci care până atunci îşi practicaseră religia la Mecca în taină, fiind permanent ameninţaţi şi

Scanned with CamScanner

persecutaţi". Mă mir că Rogerson nu face aici comparaţia cu creştinii, care şi ei au fost persecutaţi în mediile ostile religiei lor, medii păgâne, politeiste. Mahomed şi grupul său au găsit în Medina un loc al libertăţii religioase. Iar tot ceea ce înseamnă islam, cu obiceiurile sale specifice, a fost creat în climatul de libertate de aici, de la Medina. Aici Profetul a construit prima moschee, a stabilit desfăşurarea ritualurilor de rugăciune, de înmormântare şi comportament zilnic, de căsătorie şi pelerinaj. Medina a devenit primul centru al statului islamic, din care au pornit toate expediţiile militare. La Medina veneau şefii de triburi, şeicii şi diplomaţii Arabiei tribale pentru a cere sfaturi, a încheia pace sau pentru a-şi exprima vasalităţile.

Rogerson precizează că în doar 10 ani petrecuţi sub îndrumarea lui Mahomed, comunitatea musulmană din Medina a crescut de la 80 de refugiaţi la o mişcare ce cuprindea zeci de mii de oameni. Când în anul 630, în fruntea unei puternice oştiri, Profetul s-a întors în oraşul său natal, toţi locuitorii din Mecca s-au convertit la Islam.

Mecca a rămas până în ziua de astăzi capitala spirituală a lumii islamice. Importanţa sa politică a decăzut însă vertiginos după nici un sfert de secol de la moartea Profetului. Fiindcă pe tot pământul islamic s-a instaurat schisma. Dar schisma este identificată cu formidabila expansiune militară şi politică a Islamului, care şi-a răspândit binefacerile pe întinsul a trei continente.

Domnia multiseculară a dinastiilor Omeiazilor, Abbasizilor şi Fatimizilor a acutizat discordia sunnito-şiita. Şiiţii au rămas fideli imamilor „ereditari", descendenţi direcţi ai lui Mahomed, prin Fatima şi Ali. Aceştia însă nu au mai reuşit niciodată să mai preia

Scanned with CamScanner

puterea politică în vastul imperiu musulman. Au fost constant persecutați, fiindcă au fost mereu considerați o amenințare pentru califii cu origini mai puțin sacre. Mulți au murit violent, în luptă sau asasinați. Ultimul a fost cel de-al 12-lea imam, Muhammad Al-Mahdi zis „Imamul Ascuns". Șiiții cred că el, născut în anul 868, mai trăiește și astăzi, fiindcă Dumnezeu l-a făcut invizibil privirilor oamenilor, pentru a-l scăpa de asasinii aflați pe urmele sale. Dar mai devreme sau mai târziu, Imamul Ascuns se va întoarce și va fi văzut, acesta fiind semnul Erei noi a Islamului purificat și a dreptății șiite, semnul victoriei adevăratului Islam. Până atunci, șiiții radicali au trimis la război „Armata lui Mahdi", care acționează, deocamdată, numai în Irak.

Și așa se face că revoltele și asasinatele se țin lanț, într-un ritm infernal, iar atentatele zilnice din Irakul de astăzi săvârșite de sunniți și șiiți, unii împotriva celorlalți, și împreună împotriva „ocupanților americani", amintesc prin caracterul lor sângeros, prin fanatism și violențe, anii de început ai expansiunii islamice.

Ați observat că Amarah nu vede în Celălalt și pe sunnit sau pe șiit. Oare de ce?

*

Toate aceste fire foarte încurcate se datorează unei concepții tribale despre lume. Să nu uităm că Mahomed făcea parte din tribul quraișiților, de unde provenea mama sa, Aminah. Numai într-o lume tribală bărbatul este acceptat a avea mai multe soții și concubine. Cred că revolta Cleopatrei a Egiptului a fost îndreptățită când a vrut să impună ideea că femeia este cea care trebuie să aibă mai mulți soți și concubini! Nici iudeii, nici creștinii nu acceptă așa ceva. Viața în harem e considerată imorală de

Scanned with CamScanner

Dumnezeul creştin. Mă întreb dacă şi musulmanii aveau această lege, ce s-ar fi întâmplat cu religia lor? Atunci nici n-ar fi apărut schisma dintre sunniţi şi şiiţi. Acest amestec de soţii şi concubine, cum a fost şi Meriem, o concubină a lui Mahomed din neamul copt, nu atârnă greu în principiile coranice referitoare la moralitatea absolută a musulmanilor? Uimitoarea particularitate etică a civilizaţiei islamice, aşa cum spune Sabaayi, nu se întemeiază oare pe un act imoral? Ne este greu să vedem altceva decât poftă carnală, plăcere sexuală, în astfel de manifestări tribale ironizate de un Charles Perrault în mitul Barbă albastră.

Aş mai preciza că schisma poate fi citită în chiar sfântul Coran, ale cărui versete, cum observă şi Barnaby Rogerson, se împart în două categorii, caracterizate prin tonuri complet diferite: versetele revelate la Mecca (610 – 622) şi cele de la Medina (622 – 632). Să reluăm un Proverb musulman oferit de Rogerson:

Domnul nostru Avraam este preaiubit de Dumnezeu.
Domnul nostru Moise este trâmbiţa lui Dumnezeu.
Domnul nostru Iisus este duhul lui Dumnezeu.
Dar Domnul nostru Mahomed este Profetul lui Dumnezeu.

Nu pot să nu închei cu o întrebare specifică pentru Starea lui Între în care trăieşte fiinţa umană: Ce s-ar fi întâmplat dacă Aişa şi Ali se aflau amândoi, în acelaşi timp, lângă Profet atunci când acesta a murit?

Scanned with CamScanner

IV

În fine, nu putem termina acest capitol fără a nu afla şi opinia celei mai mari autorităţi în materie de islam, americanul de origine palestiniană Edward W. Said (născut în 1935 la Ierusalim, decedat la New York, în 2003), a cărui carte fundamentală, **Orientalism** (Ed. Amarcord, 2001), m-a atras fiindcă viziunea autorului se află sub semnul îndoielii, adică este cartea unui filosof, care creează o imagine complexă şi relativă a fenomenului islamic, incluzându-l în orientalism şi analizându-l prin prisma raportului Orient-Occident. De altfel, el a şi predat la Columbia University literatura comparată, fiind teoreticianul a ceea ce se numeşte postcolonialism. Concept pe care îl discută şi în volumul **Orientalism**, alături de postmodernism. Este considerat „*most powerful political voice*", poate şi pentru gestul său de la graniţa Israelului cu Libanul, când a aruncat cu o piatră. El şi-a explicat gestul nu ca un act de „simpatie cu terorismul", cum l-au caracterizat unii, ci ca un *symbolic gesture of joy*, un gest simbolic de bucurie, de joc, act care ar marca sfârşitul ocupaţiei Libanului de către Israel. Un gest de libertate, aşadar. Aşa mi s-a părut şi mie că era situaţia la graniţa dintre cele două ţări, aşa cum am arătat la începutul acestui studiu.

Deşi Said şi-a subintitulat cartea **Concepţiile occidentale despre Orient**, miezul ei este total alunecos. Nu găsim o trecere în revistă, cum ne-am fi aşteptat, a acestor concepţii occidentale, dimpotrivă, găsim o analiză sofisticată şi foarte laborioasă, atotcuprinzătoare, a fenomenului. În **Orientalism** găsim şi un răspuns şi la întrebarea obsesivă a lui Amarah, la ideea din titlul cărţii sale, întrucât Said

Scanned with CamScanner

consideră că dialogul Occident-Orient constituie „una dintre cele mai profunde şi mai recurente imagini a Celuilalt" (p. 14). Deci el nu spune ca Amarah, eu şi restul lumii, islamul şi ceilalţi, el spune că pentru Occident, Orientul este Celălalt şi invers.

Said arată că Orientul a fost construit în oglindă în raport cu altă ficţiune culturală, Occidentul, că ar fi fost o imagine opozantă faţă de valorile occidentale. Altfel spus, Orientul a ajutat la definirea Occidentului „ca fiind contrastul propriei imagini, idei, personalităţi, experienţe". Orientului aşa zis despotic, violent, anacronic, iraţional, obscurantist, fanatic, depravat sau excentric i se opune Occidentul democratic, raţional, virtuos, modern, laic etc. O serie de stereotipuri aparent măgulitoare sau neutre, cum ar fi misticismul, exotismul, misterul, senzualitatea, feminitatea, pasivitatea, maleabilitatea sau infantilismul, capătă pecete orientalistă, în contrast cu occidentalismul căruia i se atribuie calităţi precum cerebral, masculin, matur sau activ. Pe de o parte, o imagine negativă şi anormală a lumii, pe de altă parte, o imagine pozitivă şi normală a ei.

Dar Said nu se opreşte la aceste stereotipii moştenite, el oferă o altă perspectivă înţelegerii fenomenului.

Mi-a plăcut şi faptul că Said a făcut apel la concepţia lui Vico despre istorie, la ideea că „oamenii îşi fac propria istorie", respectiv ideea că istoria este vie şi în acest sens Occidentul şi Orientul nu reprezintă o realitate de acolo sau de dincolo, aproape imaginară, ci o realitate făcută de oameni, care fac ceea ce fac, după cum ceea ce nu fac, înseamnă că nu au vrut să facă.

Discursul său este unul filosofic, cum am spus, în care nuanţările ocupă locul central, denunţând schematizările şi dihotomismul de tipul Amarah sau Sabaayi. El

Scanned with CamScanner

îşi axează studiul pe relaţia Occident-Orient, pe care o defineşte astfel: „Relaţia între Occident şi Orient reprezintă o relaţie de putere, de dominaţie, de grade variate ale unei hegemonii complexe, ceea ce este foarte precis indicat în titlul lucrării **Asia and Western Dominance** a lui K.M. Panikkar" (p. 17).

Dar Said nu se menţine la un nivel teoretic, are şi ceva din metoda lui Rogerson, adică ştie să literaturizeze, dacă nu să spună basme, oricum, să dea exemple semnificative din literatură. Aşa este exemplul lui Flaubert şi al unei curtezane egiptene. În societate, când apăreau amândoi, el vorbea şi ea tăcea. El vorbea în locul ei. El o reprezenta. Aici ni se revelează un fapt poate şocant la început, de ce Said a pus cărţii sale acest motto din Marx: „Ei nu se pot reprezenta singuri, ei trebuie să fie reprezentaţi"!

Acesta ar fi raportul dintre Occident şi Orient. Aşa se face că Orientul, care ar trebui să ni se pară o realitate pipăibilă, este o invenţie a Occidentului, o construcţie esenţialistă a lui. În acest sens, Said defineşte orientalismul drept „un corpus de teorii şi practici", drept „o grilă de filtrare a Orientului în conştiinţa occidentală" (p. 18).

Privit dintr-o anumită perspectivă, conceptul de Orient este descalificant. De ce? Pentru că orientalismul s-a creat ca un pandant cultural al colonialismului, ca un alibi intelectual al dominaţie Vestului asupra lumii. El este o invenţie care susţine „instituţiile, vocabularul, învăţătura, imagistica, doctrinele, chiar şi birocraţia colonială şi stilurile coloniale", fiind „o distribuire a conştiinţei geopolitice în texte erudite, estetice, economice, sociologice, istorice şi filologice".

Sau, în chiar cap. **Domeniul orientalismului**, acest concept este descris „ca un fenomen istoric, ca un

Scanned with CamScanner

mod de gândire, o problemă contemporană şi o realitate materială în acelaşi timp". Said arată că s-a mers întotdeauna pe dihotomia Occident = putere, Orient = slăbiciune, după cum o altă dihotomie ar fi: „noi" = occidentalii şi „ei"= orientalii, la fel cum alţii pedalează pe fatidicul Est/Vest.

Şi astfel de dihotomii şi stereotipii pot fi găsite în **Cambridge History of Islam**, care este, spune Said, „suma ortodoxiei orientaliste".

Said are puterea să ne ofere o listă privind disputele pro şi contra orientalism. Interesant este faptul că islamul a primit cartea sa cu entuziasm în raport cu **Versetele satanice** ale lui Salman Rushdie. Lupta între cele două lumi, Occident şi Orient, este continuă şi dinamică. De aceea, cea mai importantă idee pe care am reţinut-o mi s-a părut acesta: „Sarcina criticului constă în a nu separa o luptă de alta, ci în a le lega, în ciuda contrastului dintre materialitatea copleşitoare a celei dintâi şi rafinamentul spiritualizat evident al celeilalte".

*

Îndoiala şi scepticismul lui Said sunt însă neîndoielnice, căci viaţa îşi cere drepturile ei şi „majoritatea oamenilor se supun ideii de bază, că identitatea umană nu e doar nenaturală şi instabilă, ci şi construită şi, ocazional, chiar inventată de-a dreptul" (p. 342). Mai mult, concepţia lui Said este chiar foarte relativistă: „Realitatea umană e, în mod constant, făcută şi desfăcută şi că o esenţă stabilă se află mereu sub ameninţare" (p. 343).

De aceea, cartea sa a fost foarte controversată, unii au văzut în ea multiculturalism, alţii xenofobie şi rasism.

Scanned with CamScanner

Partea finală se referă la evenimentele la zi, când, după destrămarea URSS, occidentul a început să vadă răul în islam, identificat cu terorismul, cu fenomenul Rushdie etc. Dar după alții amenințarea o constituie SUA, care domină America Centrală, Orientul Mijlociu şi Asia. Said vorbeşte despre postcolonialism şi despre conflictul civilizațiilor, restrânse la trei: Occident, Islam şi Confucianism.

În concluzie, **Orientalism** „reprezintă un studiu bazat pe regândirea a ceea ce s-a crezut timp de secole că este o prăpastie de netrecut dintre Est şi Vest". Scopul acestui gânditor este limpede precizat în expresia: „contest că diferența implică ostilitate". Iată mesajul rezultat din efortul de „a regândi şi reformula experiențele istorice".

Sunt toate acestea suficiente pentru a confirma teza forte a lui Said, conform căreia orientalismul este un instrument la îndemâna imperialismului? Criticii lucrării spun că nu. Ei reproşează textualismul şi anistorismul abordării. Said a fost criticat că amestecă teoria marxistă a lui Gramsci, teoria hegemoniei, cu teoria macro şi microputerilor lui Foucault. Dar valoarea cărții lui Said stă cred în faptul că el se îndoieşte de toate aceste teorii, ca şi de a sa proprie, ba, prin repetate reluări ale unor idei, contribuie personal la sporirea confuziei.

Dincolo însă de toate aceste rezerve, datorită unor serii de atacuri şi contraatacuri, cu şi fără gardă, am reținut un fapt mai mult decât semnificativ: apelul pe care Said îl face la o autoritate scriitoricească precum Flaubert. Aşa cum am mai spus, este în fond apelul la literatură, la viață. Şi citează din romanul **Bouvard şi Pécuchet**, apărut şi la noi la Ed. Univers, în 1984, citat care poate fi găsit la p. 261: „Europa va

Scanned with CamScanner

fi regenerată de către Asia. Legea istorică – zice mai departe Flaubert –, cere propagarea civilizaţiei dinspre Orient către Occident. Cele două umanităţi se vor contopi, în sfârşit".

Şi un exemplu în acest sens l-am întâlnit recent la New York, la Lincoln Center, unde am participat la lansarea cărţii **From Islam to America**, semnată de Ayaan Hirsi Ali, autoare născută în Somalia, care ne spune cum vede ea problema integrării, a „contopirii" ei şi a religiei sale cu America! Ayaan Hirsi Ali a trăit o vreme în Olanda, fiind o activistă şi gânditoare feministă, cunoscută ca opozantă a religiei islamice, pe segmentul discriminării femeii arabe, temă pe care a scris şi scenariul filmului **Submission** (2004), pentru care regizorul Theo van Gogh a fost asasinat de fundamentaliştii islamici, care i-au pus şi ei gând rău, fiindcă a îndrăznit să se îndoiască. A fost nevoită să se stabilească în SUA, unde trăieşte sub protecţia autorităţilor olandeze!

Aşa se spune şi despre isihasm, că regenerează catolicismul, dar de sute de ani nu se petrece nici o contopire, deşi se vorbeşte mult despre ecumenism. Tot e ceva! Înseamnă că trăim în Starea lui Între. Vedeţi cât de benefică este îndoiala!?

Scanned with CamScanner

Semnul lui Dumnezeu
sau
Visul de la Orient Otel

Într-o seară, la Moscheea Albastră, am rămas fără adidaşi, adică mi s-au furat. Da, aţi citit bine, la Moscheea Albastră, un fel de Vatican al turcilor. Pelerinajul în acea zi se terminase mai devreme, la Marele Bazar, unde am cumpărat şi eu cadouri pentru cei de acasă (formidabil spectacolul tocmelilor, unde un lucru, de la un preţ exorbitant, poate ajunge la unul derizoriu, cum mi s-a întâmplat mie cu un fel de brâu pentru dancing, o pânză bătută cu şiruri de bani auriţi). Apoi m-am îndreptat spre Moscheea Albastră. Gândul meu era să filmez slujba de seară. Cum era prea devreme, m-am dus în parcul dintre moschee şi Sfânta Sofia, unde am văzut mai multă lume întinsă pe o pajişte şi mânca din pachetele pe care le avea. Mi-am găsit şi eu un loc acolo şi am mâncat tot ce mai aveam prin traistă, nelipsita mea traistă, pe care o primisem cadou mai an la Festivalul internaţional de la Serpa (Portugalia). Masa la iarbă verde s-a dovedit extrem de originală, fiindcă erai asistat de pisici şi porumbei, cărora nu puteai să nu le dai din pachetelul tău. Porumbeii ciuguleau numai firimituri de pâine, ca şi cei de acasă, de pe balconul meu, iar pisicile mâncau şi salam, şi şuncă. Pisicile sunt aici sfinte, ca vacile în India. Am văzut şi maidanezi, dar mai puţini ca la noi. Însă pisicile sunt regine. Până şi în altarul Sfintei Sofia era una, se tăvălea, se juca lângă un reflector prins în

Scanned with CamScanner

podea şi care o lumina şi pe ea, cum se rostogolea fericită. A fost vedeta aparatelor de fotografiat şi filmat. Cred că era conştientă de rolul ei.

Deodată, am auzit un glas din cer. Şi altul îi răspundea. Da, am avut noroc să prind şi un dialog între Moschei, adică între muezinii de la Moscheea Albastră şi Moscheea din parc, din apropiere de Hagia Sophia, dialog pe care l-am înregistrat. Fusese a patra rugăciune a zilei. Am mai băut o cafea de la un ospătar care umbla pe acolo cu blendere de cafea şi ceai, printre oamenii care se aflau în parc, majoritatea turişti. Şi mă gândeam ca pe la orele 19 să mă duc spre ţinta mea. Aici, în parc, am mai asistat şi la dresajul unui câine, pe care apoi stăpânul l-a legat de un copac şi s-a dus să bea apă de la Fântâna germană. Dar el s-a zbătut în lesă şi a scăpat şi a întins-o spre hipodromul lui Constantin cel Mare, ce-a mai rămas din el, după ce şi cruciaţii l-au nimicit, adică un Obelisc datând din sec. XI î.H. şi adus aici de la Luxor, ca pradă de război, de către Constantin cel Mare în sec. al IV-lea d.H. Mai e alături o Coloană din sec. al VI-lea î.H., adusă de la Philadelphis din Grecia. Apoi un braţ de metal sub formă de şarpe, numit The Serpant Column sau, pe turceşte, Yilanli Sütun, un monument care are la bază trei şerpi şi în vârf o bilă de aur, care a fost furată de cruciaţi la Cruciada a patra. Era un loc unde se adăposteau bogăţiile, prăzile de război. Dar cruciaţii au distrus şi acest monument. Doar capul unui şarpe cică se mai păstrează la Muzeul de arhitectură.

Stăpânul câinelui a revenit, dar nu şi-a mai găsit javra. Cineva i-a făcut semn unde a luat-o şi el a plecat alegând într-acolo. Apa de la Fântâna lui Willhem era într-adevăr de vis. Ca şi aceea de la Izvorul Eminescu din Cişmigiu. Aşa cum era şi apusul. Ziua începuse cu

Scanned with CamScanner

cerul înnorat, acum era absolut senin. Un apus la Constantinopol de necrezut. A fost o zi când m-am simțit extraordinar, când am făcut și bilanțul bănesc și mi-a ieșit că am economisit peste o sută de euro, fiindcă la toate obiectivele turistice n-am plătit, am avut free datorită legitimației de ziarist. E o lege fainã. Și corectă. Pentru că ziaristul scrie despre ce vede, deci face reclamă obiectivului respectiv. Mă gândeam și la ce muncă mă așteaptă acasă, fiindcă pentru cei din grup pelerinajul se termină, dar al meu abia începe, când trebuie să-mi sistematizez însemnările și să verific un ocean de informații.

I-am mulțumit lui Dumnezeu, închinându-mă la Sfânta Sofia, pentru că sunt teafăr, picioarele nu mă mai dureau (alunecasem pe scările amfiteatrului de la Hierapolis). Și gheara de la inimă nu a mai apărut. Doar într-o după amiază a apărut, atât, la Pamukkale, când m-a supărat un idiot. Mă simțeam excelent. Pe tot parcursul pelerinajului capul mi-a mers strună. Capul e totul. Dacă el e teafăr, restul merge, funcționează cum vrea el.

Turcii sunt oameni foarte plăcuți, deschiși, mereu zâmbitori, cuceritori, în stare să te golească de ultima liră din buzunare. Dacă le cumperi ceva, îți dau și o bere la cutie, marca „Efes", ascunsă bine, fiindcă la ei e interzisă băutura. O găsești numai în magazine speciale, unde au acces turiștii. Dar turcii știu să facă negoț. Ei nu te fură, negociază. Și se tot tocmesc. Găsesc posibilități să câștige și să te împace și pe tine, ca client. Sunt cei mai buni în comerțul stradal. Păi dacă au ajuns cu tarabele de prăjit alune și castane tocmai la Rockefeller Center?! N-am avut nici o problemă cu ei.

Scanned with CamScanner

Singura problemă a fost cu acel idiot din grup, un fost activist, care la orice vedeam, la orice ni se arăta sau indica, spunea că „avem şi noi" sau „e mai bine la noi". Cred că în pelerinaje n-ar trebui să meargă chiar toţi, ci doar oamenii care mai au un viitor, care mai au putere să înveţe şi să facă ceva şi pentru ceilalţi şi ţara lor. Dar de la un fixist, o epavă, un îmbătrânit în rele, ce să te mai aştepţi? Un păcătos, care nici nu-şi făcea cruce, era ateu, dar a mers într-un pelerinaj. Poate spera să se împace cu Dumnezeu, să se purifice pe la locurile sfinte! Aşa cum am descris un caz în cartea **Un păcătos la Athos**. Dar ţi-ai găsit! Când ţi-era starea mai bună, venea cu o glumă tâmpită. O astfel de lighioană nu face decât să strice buna dispoziţie a celorlalţi. Cu o epavă nu mai e nimic de făcut. E o legumă stricată pentru lada de gunoi.

Începuse să bată un vânticel. Soarele se pregătea să apună. Am mers să mai iau o sticlă de apă de la Fântâna germană. M-am ciocnit de un grup de perciunaţi! Ciudat! Ieşiseră dintr-o moschee. Perciunaţi într-o moschee! Nu-mi venea să cred. Moscheea se numea Firuz Aga Camii. Am intrat şi eu. Era mică. Am stat cam 15 minute. Timp în care au venit mai mulţi turci, singuri sau câte doi-trei. Au făcut câte o rugăciune scurtă, de două-trei minute şi au plecat. Adică făceau câteva mătănii! După ce fac o mătanie, rămân pe gânduri, aşa cum sunt aşezaţi, cu picioarele sub trup, ca în poziţia de yoga. Apoi iar se apleacă cu braţele întinse şi cu capul pe covor. Unii se mai ridică şi în picioare. Deci e un fel de gimnastică, de genuflexiuni, timp de două-trei minute. Unii mi se păreau că sunt turişti, occidentali, aşa de albi păreau la faţă. Dar deodată îi vedeai că înaintează pe covor şi fac profesionist mătăniile. Sigur aceste mişcări sunt legate

Scanned with CamScanner

de vreun cult al soarelui. Al răsăritului. De verificat. Dar Moromete nu se închina şi el la soare?! Şi oare mătăniile călugărilor de la Athos, din mănăstirile ortodoxe în general, nu sunt la fel? Nu există şi în religia noastră asemenea exerciţii?

În toate religiile există. La evrei, e bâţâiala. Un bătrân a zăbovit mai mult. Întâi şi-a luat un pahar de apă de la un bidon aflat la intrare, apoi şi-a luat un scaun şi s-a aşezat în centrul navei, unde se află o perdea de catifea, ca la evrei, cu care este acoperită Tora, a sărutat-o şi a început să se roage.

Mă rugam şi eu în felul meu creştin. Mulţumesc, Doamne, că nu am avut ameţeli, că nu m-a pocnit surzenia sau tensiunea! Mulţumesc, Doamne, că mă pui la încercare şi-mi dai să trăiesc stări pe care nu le-am mai trăit!

Am ieşit! Lăsasem încălţările, adidaşii, afară, aşa cum văzusem că fac toţi. Aşa cum se face şi la noi la ţară, când oaspeţii îşi lasă încălţămintea pe covoraşul de la intrarea în casa gazdei, din faţa uşii. M-am încălţat şi m-am dus până la Ayasofya. În faţă era o trăsură cu cai pentru plimbări, care îşi aştepta clienţii. Parcă era în Central Park la New York, în faţă la Hotel Plazza. Am revenit pe o bancă în parc.

Doamne, nu mă pot desprinde de plăcerea de a sta între Tine şi Allah. Privesc spre stânga. Văd zidul roşu al Sfintei Sofia. Privesc spre dreapta, văd cele şase minarete ale Moscheei lui Ahmet. Şi pe oamenii care trăiesc între aceşti Dumnezei, doi Dumnezei, fiindcă Illah, din care s-a compus Allah, înseamnă Dumnezeu. Îi ador, îi laudă pentru că sunt mai puternici decât ei. Pentru că sunt Enigmele universului. Atotştiutori şi Atotputernici. Ayasofya are în centrul cupolei un zid roşu, după care poate fi recunoscută de

Scanned with CamScanner

la sute de kilometri. Moscheea Albastră este albă, un alb-gri sau verzui, şi numai în interior apare albastrul, căci e placată cu faianţă albastră. De aceea se numeşte Moscheea Albastră. Şi cum sunt semicupolele în interior? Ca o cascadă. Precum cascada de travertine de la Hierapolis. Ce minunăţie de moschee! Da, trebuie să merg din nou acolo, mi-am zis.

*

Şi m-am şi ridicat. Am trecut pe lângă şirurile de vânzători aflaţi pe jos, pe drumul spre moschee, am intrat în curtea interioară, am ajuns la intrare, m-am descălţat, mi-am vârât cu greu adidaşii prea mari în punga de plastic prea mică oferită de un paznic de-acolo, apoi am intrat în moschee şi am pus punga cu adidaşii în raftul de sus al unui fel de rastel prevăzut special în acest scop. Mi-aduc aminte că alaltăieri, când am vizitat în grup moscheea, ghidul ne-a spus să nu ne lăsăm pungile cu încălţămintea, ci să le luăm cu noi. Da, dar atunci era ora prânzului şi era îmbulzeală, o mare de turişti, acum, seara, nu eram decât vreo doi-trei. Şi câţiva turci pe covorul dinspre altar, veniţi pentru rugăciune. Şi-apoi mi-am lăsat adidaşii acolo ca să-mi eliberez complet mâinile, ca să pot filma şi face însemnări, fiindcă de aceea şi venisem întrucât prima oară mi-a fost aproape imposibil să filmez. Şi voiam să filmez slujba/rugăciunea de la orele 20, 20, ultima a zilei, cea mai intensă, când se fac 13 mătănii (faţă de prima, când se fac numai cinci). Am stat în atmosfera aceea silenţioasă peste 60 de minute, am filmat tot ce-am dorit, apoi mi-a însemnat câteva observaţii.

De pildă, aici oamenii se roagă, moscheea e vie, faţă de Ayasofya care e muzeu. Sigur, poţi să te rogi şi acolo, nimeni nu te opreşte să spui o rugăciune în gând sau să-ţi faci cruce, dar sunt interzise slujbele

Scanned with CamScanner

organizate, oficierile bisericeşti, ceremoniile religioase, slujbele de sărbători etc. De altfel, cred că e mai bine aşa. Şi cred că idealul oricărei biserici este să devină muzeu. Atunci ea îşi împlineşte menirea pentru care a fost construită şi pentru care a funcţionat. Cultul pentru ea va fi astfel întărit. Şi-apoi, adevărata rugăciune este a ta, singur, cu tine însuţi, cum se întâmplă aici, în Moscheea Albastră, şi în orice moschee. Unde omul se duce de voie, de nevoie, neobligat de nimeni, şi se întâlneşte direct cu Illah, adică cu Dumnezeu. Fără intermediari.

Şi acum, aici, la Constantinopol, există acum acest ideal. Căci te poţi ruga de voie, de nevoie, singur, fără nici un preot sau un imam, şi în Hagia Sophia, şi în Sultanahmet Camii, poţi trăi adică la modul divin starea „între Dumnezeu şi Allah". De altfel, imaginea şirurilor de credincioşi sau de oameni curioşi, cum ar fi turiştii occidentali, care se duc de la o biserică la alta e ceva obişnuit. Ei curg ca un puhoi într-un sens sau altul, se intersectează pe acest drum, trec de la Dumnezeu spre Allah sau invers, aflându-se în această stare de tranziţie, care este, de fapt, starea propriu-zisă a credinţei.

Fiindcă adevărul, ca şi credinţa, nu este capătul unui drum, ci drumul însuşi. Credinţa nu e capătul, ci calea: „Eu sunt Calea", spune Iisus, cum au spus şi Muhammed şi toţi profeţii lumii. Şi ce este în ortodoxia noastră funia credinţei? Ce e o funie? Uitaţi-vă la brâul bisericilor brâncoveneşti. E o coadă împletită din două sau mai multe fire. Cum este Coada Domniţei Bălaşa, în viziunea monumentală a sculptorului Marian Zidaru.

Cred că religiile pot convieţui. E musai. De unde credeţi că vine ideea de ecumenism, nu de la

Scanned with CamScanner

Dumnezeu? Interesant dacă ar fi fost aici şi o sinagogă? Cum de nu au pătruns evreii şi aici, ei, neam de negustori, consideraţi cei mai băgăreţi oameni? Dar uite că aici n-au putut pătrunde, turcii s-au dovedit neam mai speculant decât ei. Mi-e greu să-mi imaginez cum de evreii nu au pătruns şi aici, nu şi-au făcut un vad şi la Constantinopol, locul cel mai profitabil, cel mai comercial din lume! Ciudat cum evreii au rămas pe dinafară. Şi dintotdeauna. De când Constantin cel Mare a numit Bizanţul Nova Roma. Deci Noua Romă, nu Noul Ierusalim. Deşi Constantinopolul ar fi putut fi Noul Ierusalim.

Însă e colosală istoria acestui loc, marcat de bătălii care s-au dat numai între europeni, greci şi romani în primul rând, apoi occidentalii prin cruciade şi, în fine, otomanii, care au ras tot, care i-au eliminat pe bizantini, deşi un Mehmed, după cucerirea Constantinopolului, s-a gândit cum să-i recâştige de partea lui pe creştini, numind un patriarh. Ciudat, nu? Aici există patriarhie ecumenică, dar nu există o Sinagogă ecumenică.

De altfel, între iudaism şi ecumenism există un antagonism în termeni. E posibil ca şi evreii să se fi închis faţă de muslimi şi creştini. Fiindcă ei n-ar fi admis ca Sinagoga lor naţională, de pildă, să fie vizitată de turişti, deşi la Ierusalim sau la Tel Aviv acest lucru se întâmplă. Interesant ar fi să aflu, poate am şi aflat, dar o să verific, dacă aici există credinţa Baha'i. Da, trebuie să existe. Nu a fost exilat aici Baha'lu'lah? Se certifică astfel ideea convieţuirii paşnice între religii şi popoare. Când am fost la Haifa, am văzut marea biserică Baha'i, având un altar ca o tribună, unde oricine putea să vorbească, să facă o rugăciune sau să-şi spună păsul.

Scanned with CamScanner

Eu rămân la funia credinţei. Cred că şi în cer s-a făcut o înţelegere între Dumnezeu, Allah, Vişnu şi alţi Dumnezei şi s-a căzut la pace. O religie universală e de preferat în locul acestor mii de religii pitice, bazate pe ură de rasă şi discriminări de tot felul. Şi aşa cum a recunoscut şi pr. Narcis, ortodoxismul nostru e cam obosit. Dar când a cucerit Mehmed Sfânta Înţelepciune, ortodoxismul era puternic, de aceea bizantinii au pierdut lupta, fiindcă împăratul Constantin al IX-lea a spus: „Ei au armată, noi avem credinţă!" Şi toţi au sperat într-o minune, că va veni un Înger salvator din cer şi-i va apăra. Şi uite că nu a venit. Dumnezeu şi-a întors spatele, fiindcă creştinii prea l-au batjocorit de sute de ani, prin jafuri şi neînţelegeri! Praful s-ar fi ales din Sfânta Înţelepciune dacă nu era un înţelept precum Mehmed al II-lea, care să ocrotească biserica de furia... păgânilor! Şi Mehmed l-a apărat pe Dumnezeu: a tăiat cu sabia mâna unui soldat care lovea cu suliţa într-un mozaic cu chipul Mântuitorului! El ştia că are nevoie de Dumnezeu. Şi cu voia lui Dumnezeu a făcut totul.

Ca să nu-l mânie pe Allah, a transformat Sfânta Sofia în moschee, a ridicat patru minarete, a umplut-o de semne musulmane, cum sunt cercurile lui Allah şi Muhammed, apoi cercurile uriaşe ale sultanilor, între care se află heruvimii, dar nu s-a atins de altar, ba însuşi altarul moscheii a fost fixat tot în aceeaşi absidă estică. E oare întâmplător că şi la noi, la creştini, şi la ei, la musulmani, soarele răsare din acelaşi loc? Adică e întâmplător că altarul creştinilor este în acelaşi loc cu cel musulman, în aceeaşi direcţie cu Răsăritul şi cu Mecca?!

*

Moscheea Albastră e stăpânită de o linişte oceanică. Nu se aude nici un murmur. Musulmanii se

Scanned with CamScanner

roagă fără murmure. Nu cum sunt cele călugăreşti. Şi ce fantastic este că nu vezi nici un chip pe toată imensa suprafaţă a bisericii! Am văzut că musulmanii nu apreciază arta greacă, sculptura, de pildă, că resping să li se facă statui unor conducători sau personalităţi. Ceea ce i-a şocat pe arabi, pe turci, când au cucerit Sfânta Sofia au fost mozaicurile cu chipuri sfinte! Spre ele s-a îndreptat furia lor. Ca şi în bisericile săpate în stâncă de la Goreme. Iconoclaştii au distrus chipurile şi au pus în loc semne. Simboluri. Ca în Biserica şarpelui.

Dar aici nu văd nici măcar un semn. Nici un fel de simbol. E doar faianţă colorată. Ca un covor înflorat imens. Ciudat că şi ţiuitul din urechi, pe care îl am de când am zburat cu KLM în şi dinspre America, a dispărut. Mi s-or fi vindecat aici timpanele? Aşa cum mi s-au vindecat la Izvorul Tămăduirii ochii după ce m-am dat pe faţă cu apa sfântă cu care împăratul Leon a vindecat un orb! Adică mi-au dispărut steluţele, căci vedeam stele înaintea ochilor, semn de început de cataractă, se zice.

Pe peretele din stânga intrării e o ramă uriaşă cu un text arab, probabil e una din Sure, cea mai importantă, un fel de Crez sau Tatăl Nostru. **Coranul** are 114 capitole, numite „sura", compuse din versete, care sunt numerotate. Aproape toate capitolele încep cu „În numele lui Allah cel Milos şi Milostiv!", care pe limba lor cu grafia latină sună aşa: „Bism Allah al-Rahman al-Rahim". E foarte melodios. **Coranul** începe cu Sura următoare, care este folosită în fiecare din cele 5 rugăciuni zilnice: **„Sura – 1: El – Fatiha (Începutul)** 1.În numele lui Allah cel Milos şi Milostiv!; 2.Slava lui Allah, Stăpânul Lumilor!; 3.Cel Milos şi Milostiv!; 4.Stăpânul Zilei de-apoi!; 5.Numai Ţie ne rugăm şi numai în Tine avem nădejde!;

Scanned with CamScanner

6.Călăuzeşte-ne pe noi pe calea cea dreaptă; 7.Calea celor care se bucură de mila Ta! Nu calea celor asupra cărora se varsă mânia Ta şi nici calea celor rătăciţi!"

Deci iată că încă din prima Sură se pune accentul pe Calea lui Allah.

*

Ca să nu mor prost, normal, am început să mă documentez şi eu cu privire la unele mistere ale islamului. Normal am început cu Coranul şi am înțeles că el nu este organizat pe anumite teme. O sura tipică poate avea teme variate precum creaţia lumii, profeţii, societatea islamică, legea islamică, responsabilitatea omului în fața lui Allah. Când am fost în Israel, am văzut ce respect au evreii față de musulmani şi cum judecă ei Coranul şi învățătura lor. Toate cele aflate acolo le-am scris în romanul **Mesalina**. În pare rău că aici, la Constantinopol, nu am stat mai multe zile să fi cunoscut şi un imam sau un învățat de-al lor. Dar nu-i târziu, poate o să mai revin.

Oricum, am aflat că învățații musulmani consideră că universalitatea şi profunzimea Coranului explică forma narativă non-liniară. Adică scrierea arabă. Mă uitam pe acel tablou şi mă uimea frumusețea scrierii. Zic tablou fiindcă arată ca o fantastică pictogramă. Tot textul cuprins în ramă este un tablou pictat, un eveniment grafic, un desen caligrafic, o icoană, o simfonie de semne. Spui categoric că sunt note muzicale. Şi între şirurile de litere caligrafice, litere desenate, se află broderii florale. Iar fondul acestui tablou minunat este vişiniu, ca şi giganticul covor de rugăciune al moscheei, roşu-vişiniu. Poate şi un roşu aprins, ce contrastează cu albastrul spațiului, al plăcilor cu care sunt placați pereții. Covorul e roşu cu flori albastre.

Scanned with CamScanner

Arhitectura sub formă de boltă şi nu în stil romanic, cu şiruri de coloane, ca la San Pietro, are avantajul că pune în valoare spaţiul interior. Arcele se prelungesc sub formă de boltă, anunţând planul de cruce greacă, model fiind Sf. Irena. Această formă boltită este sau era un simbol al puterii centralizate a împăratului.

Şi spaţiul Moscheei Albastre este copleşitor. Şi aici se potriveşte cu Sfânta Sofia, carte e construită la fel. De fapt, Ahmet I a vrut ca Moscheea lui să fie o replică la Catedrala creştină şi Mehmet Agha aşa i-a construit-o. Nu la fel erau construite şi basilicile romane? Cum a fost construită Biserica Nativităţii din Bethleem? Nu e boltită, desigur. Are patru şiruri de coloane. Stil corintic. Care anunţă arhitectura romanică. E altceva. Biserica e construită pe şiruri de coloane paralele şi acest stil pregăteşte arhitectura gotică şi barocă.

*

Dar să revin la Moscheea Albastră. La islam. De unde vine ideea descălţării? Şi Papa Ioan Paul al II-lea a trebuit să se descalţe când a intrat în Moscheea din Damasc! A fost o premieră pentru papalitate. L-a urmat şi Benedict, mai de curând. Şi unde credeţi? Chiar aici, unde mă aflu eu acum, în Moscheea Albastră. A intrat şi s-a rugat cu faţa la Mecca, aşa cum a făcut gazda, Marele Mufti al Istanbului, Mustafa Cagrici. Mustafa a spus rugăciunea cu glas tare, dar papa a dat numai din buze. Aşa cum nu a făcut-o nici la Sfânta Sofia, pe care a vizitat-o mai întâi.

Un gest istoric l-a făcut în 1967 Papa Paul al VI-lea, care, intrând în marea catedrală, s-a pus în genunchi şi a început să se roage, stârnind agitaţie mare şi acuze că încearcă prin gestul său să ceară

Scanned with CamScanner

înapoi Bazilica. Papa Ioan Paul al II-lea, în 1979, nu i-a repetat gestul şi nici Papa Benedict, în 2006, când a păşit aici!

O, pe ce urme sfinte am călcat, mă cutremur! Ce pelerinaj! De la Troia, pe urmele lui Alexandru cel Mare, la Bizanţ, pe urmele lui Benedict al XVI-lea! Şi el desculţ. Desculţi cu toţii. Ca Darie al lui Darie al lui Darie... Asta înseamnă religie, canoane de nezdruncinat. La noi, la ortodocşi, nu există ceva atât de radical, cum e descălţatul. Poţi să intri cum vrei în biserică, deşi, dacă intri desculţ, sigur femeia de la lumânări te ia cu măturoiul. Adică e exact pe de-andoaselea. Curioase obiceiuri, atât de diferite, la neamuri atât de apropiate!

Tare mult aş vrea să aud o explicaţie din gura unui musulman. De unde vine practica asta? De la obiceiul omenesc de a păstra curat în casa în care intri?! De la faptul că trebuie să sari de la fereastră când te prinde stăpânul la amantă şi să alergi desculţ prin parc?! Oare ce spune Coranul? Eu n-am găsit o referire directă, dar probabil că ideea pleacă de la porunca Domnului, care i-a spus lui Isaia: „Du-te, dezleagă-ţi sacul de pe coapse şi scoate-ţi încălţămintea din picioare". Şi mai departe: „El a făcut aşa, a umblat gol şi desculţ". Şi Domnul a mai zis: „După cum robul meu Isaia umblă gol şi desculţ, trei ani de zile ca semn de înştiinţare pentru Egipt şi pentru Etiopia..., tot aşa şi împăratul Asiriei va lua din Egipt şi din Etiopia prinşi de război... goi şi desculţi şi cu spinarea descoperită, spre ruşinea Egiptului". Acest gest ar fi deci un semn de umilinţă, de supunere şi robie.

Aici, în Moscheea Albastră, fiecare umblă cu încălţările la pachet, în punga de plastic. Când nu erau pungi de plastic, ce făceau? Îşi lăsau încălţările la

Scanned with CamScanner

intrare. De ce nu le mai lasă? Să nu se fure, nu-i aşa? Există deci această precauţie, ca un fel de îndoială, o îndoială religioasă poate, fiindcă nu toţi sunt iniţiaţi şi creştini adevăraţi, fiindcă în biserică nu intră numai oameni curaţi.

Dar cred că e mai mult de atât. E sentimentul de a umbla desculţ, de a te simţi liber, mai apropiat de natură. Omul, când se naşte, se naşte desculţ. Atunci de ce nu intrăm în Moschee dezbrăcat de tot? Să fim la pielea goală, aşa cum a umblat Isaia, „gol şi desculţ", aşa cum erau romanii la Efes când se duceau la Latrină şi le cânta muzica! Ei, aici e cheia! A explicat fenomenul, evident, în felul lui, faimosul regizor italian Pippo Delbono, care a montat un spectacol numit **Minciuna**, în care demonstrează că putem învinge minciuna prin dezgolire.

Să fii desculţ ca un prunc. Să simţi contactul cu natura, cu divinitatea. Încălţămintea este un simbol al desprinderii omului de natură. A imaginat Gopo un ciclu de desene despre cum a apărut încălţămintea. Omul preistoric a vrut să-şi protejeze tălpile de ţepii drumului. S-a gândit să facă o pârtie din pietre. Şi mergea din piatră în piatră, ca atunci când pui cărămizi să treci un drum desfundat. Apoi a avut ideea să-şi lege pietrele de labele picioarelor. Şi aşa a apărut sandaua. După care şi celelalte forme de încălţări.

Dar e important şi altceva. Să simţi că picioarele respiră, că te eliberezi de o greutate, capeţi înălţare sufletească, simţi uşurare. Această atingere a solului parcă face impactul rugăciunii mai puternic.

Ciudat, dar acest fapt contrastează cu un alt obicei. La intrare, femeilor care sunt descoperite, li se oferă un şal, de fapt, un fel de broboadă, să se acopere. Bărbaţii pot să stea în moschee descoperiţi, femeile nu.

Scanned with CamScanner

Cine ştie ce dispute teologice se dau de sute de ani pe chestia asta, de unde să aflu eu ultima concluzie? Dar se vede. Dacă femeile primesc la intrare broboade înseamnă că discriminarea între bărbaţi şi femei continuă. Ce-o fi făcut Atatürk? De, el a desfiinţat numai acoperirea feţei, nu şi a capului. Pentru asta mai e nevoie de un mileniu. Cu teologii te pui?! Trebuie să mănânce şi ei. Dar ce să mai spun de islamologi. Uite, de pildă, o grozăvie. Cea mai mare. Musulmanii recunosc originea divină a Bibliei, însă consideră că textul biblic a fost schimbat în timp de oameni! Care au încălcat porunca lui Dumnezeu din Deuteronom, unde spune aşa: „Să n-adăugaţi nimic la cele ce vă poruncesc eu şi să nu scădeţi nimic din ele, ci să păziţi poruncile Domnului Dumnezeului vostru, aşa cum vi le dau eu".

De aceea folosesc doar Coranul, care a fost păstrat într-o formă practic neschimbată de la Mahomed până astăzi. Coranul a fost revelat în peste 20 de ani, fiecare capitol fiind dictat lui Mahomed (Coranul este cuvântul lui Allah, iar Mahomed doar un intermediar) şi scris imediat de scribi. Fiindcă Profetul era analfabet. În alţi 20 de ani de la moartea Profetului, aceste scrieri au fost adunate, în cartea pe care o cunoaştem astăzi, de către apropiaţii Profetului. Şi oare ei n-au mai schimbat vreo literă pe ici pe colo? Nu. Prioritatea lor a fost păstrarea textelor în forma lor exactă, cum i-a fost dictată Profetului, fără a le edita sau recombina în vreun fel – de aici forma narativă dezorganizată a Coranului. Şi grecii spuneau că zeul le dictează scrierile, dar ce ne-a rămas de la ei este mult mai închegat şi organizat. Oricum, un text ca **Odiseea**, bunăoară, păstrează acest caracter oral, de fragmentarism.

*

Scanned with CamScanner

Mai mult. Musulmanii recunosc că această carte sfântă, Coranul, este o continuare a cărţilor evreieşti şi creştine anterioare, dar şi o corectare a greşelilor introduse de oameni în aceste cărţi. Multe din poveştile biblice sunt repetate în Coran, inclusiv unele despre Iisus, de obicei cu subtile modificări. Sau, în unele cazuri (când e vorba de Iisus), întâlnim modificări importante. De pildă, Coranul respinge categoric ideea că Allah şi-ar putea împărţi divinitatea cu fii sau fiice. De asemenea, în Coran se spune ca Allah îşi protejează profeţii, inclusiv în faţa suferinţei fizice şi că Iisus a fost ridicat la cer înainte să fie pus pe cruce.

Deci nici Sfântă Treime, nici Răstignire! Aşa gândesc şi eu în cartea mea **Lamento**, când comentez acel strigăt al lui Iisus: „Eli, Eli, lama sabahtani?" Mahomed nu este deci Fiul lui Allah, dar Allah l-a protejat, nu l-a răstignit. Ceea ce nu a făcut Dumnezeu cu Fiul său. Deci Coranul ar fi o ajustare a Bibliei, în alt spirit, mai uman!?

Islamologii spun că repetarea poveştilor biblice e un argument pentru originea divină a Coranului, logica fiind că dacă Mahomed nu ştia să scrie sau să citească, cum ar fi putut el să cunoască atât de bine iudaismul şi creştinismul, care nu erau religiile dominante în ţinutul său natal?!

Da, sunt convins mai ales când văd citate din Coran, aici, în Moscheea Albastră, unde consemnez aceste gânduri şi trăiri, jos, pe covorul înflorat. Citatele sunt prezentate ca o formidabilă dantelărie, în contextul unei ample dantelării, o simfonie infinită de linii şi culori! Formele sunt florale, totul e ornamental, artă decorativă, ca un uriaş decor ceresc. O cascadă floral, curg florile în şiruri, în şiruri de porţi, arcade, bolţi şi semibolţi. Iar la baza „picioarelor de elefant",

Scanned with CamScanner

cum sunt numiţi stâlpii de susţinere, se află citatele din Coran, cu scriere arabă, cu litere argintii pe fond albastru închis. O simfonie arabă, ca în pictografia orientală. O fantastică dantelărie, albastră şi roşie.

*

Ora 20. Încep să vină enoriaşi turci pentru rugăciunea de seară. Trec de spaţiul despărţitor (un fel de gard de lemn care marchează până unde au acces turiştii) şi se aşează pe covor, în locul dorit sau cu care s-au obişnuit. Şi stau în aşteptare. Aşteptarea cea mare, pentru ultima rugăciune a zilei, cea mai importantă, alcătuită din 13 mătănii. Aştept şi eu, s-o trăiesc şi pe asta! Oare păcătuiesc faţă de Dumnezeul meu creştin? Dar el, dacă e mare, îl include şi pe Allah. Şi, la urma urmei, starea religioasă este una şi aceeaşi, ea contează, starea lui Între. Starea dintre stări. Care este un sumum, ca în vorbirea înţeleaptă a poporului, care spune că sunt mai multe religii şi un singur Dumnezeu. Acest ultim Dumnezeu este starea „între", adevărata stare religioasă.

Din păcate, bateria mi s-a descărcat. Ah, dacă n-aş fi tras cadre pe străzi, cum ar fi cele de la Hotelul „Pierre Lotti", aş mai fi avut acum energie pentru câteva cadre. Dar are bateria un fel de rezervă, dacă o laşi o vreme, se reîncarcă şi sper să mă ajute să mai trag măcar un cadru cu slujba.

Desigur, nici un turc nu bănuieşte că fiecare trăieşte starea „între Dumnezeu şi Allah", în care se concentrează Ideea şi istoria acestui loc creştino-musulman, fiindcă Coranul este considerat a fi ultima carte sfântă, care înglobează şi Vechiul Testament, fiind concepută pentru stadiile cele mai avansate ale societăţii şi despre care se crede că e

Scanned with CamScanner

valabilă până la sfârşitul lumii. Nu se pune problema învechirii sau perisabilităţii ei.

Şi totuşi, în pofida păstrării textului în mod exact, timp de câteva secole scrierea s-a făcut doar cu consoane (conform standardelor vremii). Deci există elemente de perisabilitate. Adăugarea unor vocale la aceste consoane produce, ocazional, diferite cuvinte şi de aici diferite interpretări ale Coranului.

Coranul este principala sursa care stabileşte legea, morala şi teologia islamică. În anumite cazuri însă, Coranul nu dă destule detalii – cum ar fi în cazul rugăciunii. De aceea, el este completat de exemplul dat de Mahomed. Din cele ce se ştie că a zis sau a făcut el, s-a alcătuit aşa-numitul Hadith. Hadith însă, spre deosebire de Coran, nu a fost scris şi a circulat sub formă orală timp de două secole. În secolul 9, autorităţile islamice au încercat să redea autenticitatea Hadith-ului. Acesta a fost studiat intens, unele lucruri au fost respinse ca neautentice, iar altele admise. Se consideră că prin traducere din arabă, Coranul îşi pierde din înţeles şi profunzime. Traducerile sunt doar aproximaţii ale textului coranic, care este cuvântul lui Allah.

Dar între cuvântul biblic şi cuvântul lui Allah s-au suprapus şi alte cuvinte, ca starturile şi substraturile dintre cele două religii, iudaică şi islamică, peste care s-a suprapus cea creştină, peste care s-au suprapus alte sute şi mii de culte. Hasdeu a numit acest fenomen „strat şi substrat", iar Iorga „Bizanţ după Bizanţ".

*

La uşă e deja îmbulzeală. Şi puţină rumoare, ca să nu zic un val de transpiraţie, prin venirea masivă a credincioşilor. Interesant că în spaţiul de rugăciune, fiecare îşi alege câte un loc, unde se aşează. Aici e altă

Scanned with CamScanner

întrebare: În raport cu ce îşi alege fiecare locul? Întâmplător? În funcţie de starea în care se află? În funcţie de vârstă sau cum se nimereşte? Sau în funcţie de cum s-a obişnuit? Dar aici nu-i moscheea lui de acasă şi dacă i-a ocupat altcineva locul? Am înţeles că există o rânduială, unde stau bărbaţii şi femeile, dar la noi, într-o biserică, se ştie că la strana cutare stă numai badea Gheorghe, e locul lui acolo, până moare. Sau e locul familiei lui.

Cine să mă lumineze? Ar fi trebuit să-l întreb pe Selim, pe ghid. Câte nu ar fi trebuit?

Începe slujba. Mulţi turci stau îngrămădiţi spre peretele de la răsărit, unde e altarul. E un fel de viermuială. Şi la un moment dat, ca la un glas sau, cum spune Eminescu, ca „la un semn deschisă-i calea", toţi credincioşii se ridică în picioare şi se apropie de peretele de răsărit, formând câteva rânduri, ca la Zidul Plângerii la Ierusalim. A sta cu faţa la zid, e ca un fel de condamnare la..., desigur, nu la moarte, ci la rugăciune! Însă turcii nu se bâţâie ca evreii, stau nemişcaţi.

Şi am mare noroc. Această imagine o prind pe peliculă. Bateria m-a ajutat să trag acest cadru. Credincioşii par ca o oaste înrolată, înregimentată. Fără să mişte, fără să sufle. Aşa cum nemişcaţi stau şi când se află jos, ghemuiţi, deşi aici mai fac mişcări de aplecare a corpului în faţă, punându-şi mâinile şi capul pe covor.

Nici nu ştiu când a trecut sfertul de oră. Nici nu mi-am dat seama în ce au constat cele 13 rugăciuni. M-a furat această stare, pur şi simplu. Apoi, când totul s-a terminat şi turcii au început să iasă din moschee, normal, am vrut să ies şi eu. M-am dus la raft unde îmi lăsasem încălţările, dar punga nu mai era acolo. M-am uitat şi în celelalte rafturi, nimic. Poate cineva mi-a

Scanned with CamScanner

luat adidaşii din greşeală, o să-şi dea seama şi o să revină. Să mai aştept. Dar nu a revenit nimeni, iar o pereche de încălţăminte în plus nu se vedea. Nu puteam să-mi închipui ce poţi să faci cu alte încălţări care nu sunt ale tale, care nu ţi se potrivesc. E o şansă la o sută. Poate să le vinzi. Nu poate, ci sigur, îmi spune un glas venind din moschee. La asta nu m-am gândit!...

Câteva femei care făcuseră slujba în spatele rafturilor cu pantofi, au observat că eu sunt neliniştit, că îmi caut încălţările şi au anunţat un paznic. Acesta a venit, ştia engleză, i-am spus ce s-a întâmplat, m-a întrebat ce culoare aveau adidaşii, „white", i-am spus şi am adăugat că erau aproape noi, dacă i-am purtat de vreo două ori înainte de a veni aici, în pelerinaj. Cum mă duc eu acum la hotel în ciorapi, traversând tot centrul vechi al oraşului, cam zece km? I-am arătat cartea de vizită de la hotel. El a mai chemat un coleg şi au început să caute peste tot, dar nimic. După un timp, au venit ruşinaţi la mine şi mi-au oferit alte încălţări, nişte pantofi negri, scofâlciţi. Nu i-am primit. Atunci s-au dus şi mi-au adus nişte papuci de plastic, un fel de şlapi, murdari de var, probabil de la vreun zidar de-al lor. Erau mai buni, i-am luat. O să merg ca ţiganii noştri pe calea Victoriei. Şi aşa am făcut. Iată-mă în plin Constantinopol, noaptea, în papuci, cu turcii agresându-mă la tot pasul, căci aici noaptea e ca şi ziua, vânzătorii sunt la fel de numeroşi şi insistenţi.

Şi mă gândeam că, iată, Dumnezeu mi-a dat un semn, să nu-l mai problematizez, să nu-l mai apropii de Allah, să-l accept ca pe singurul Dumnezeu Drept şi Absolut.

Bine că la noi, în creştinism, nu există obiceiul cu descălţatul, căci ar rămâne toţi credincioşii care vin la

Scanned with CamScanner

biserică fără încălțări! Dar acest obicei se practică la țară și uneori și la oraș, când oamenii se duc în vizită și se descalță la intrarea în casa gospodarului. Mi-aduc aminte că în cartierul unde am copilărit, Bădălan, acest obicei era o practică obișnuită, evident, împrumutată de la turci, iar noi, copiii, fie le luam încălțările oaspeților și umblam cu ele prin curte, făcând-o pe clovnii, fie le umpleam cu pământ sau, dacă aveam, cu dulceață, așa cum făcuse Domnul Goe al lui Caragiale, vărsând dulceața din borcan în galoșii invitaților. Și ce urma după aceea, mamă, mamă!

Așa s-o fi întâmplat și la moschee, fiindcă i-am văzut pe paznici cât de agitați erau și de rușinați, mai ales când un turc cu o față de intelectual s-a uitat la legitimația mea, ce-mi atârna de gât, și le-a spus că sunt ziarist și nu-i a bine, dacă omul acesta va scrie despre faptul că aici, la Moscheea Albastră, i s-au furat pantofii? E rușine pentru islam, să se fure într-un așa locaș sfânt!

Atunci ei mi-au cerut toate datele, ce număr port la picior, au scris și adresa și nr. de telefon al hotelului și mi-au spus că se rezolvă, făcându-mă să înțeleg că îmi vor cumpăra alți adidași și mi-i va aduce la hotel. Însă eu plecam spre casă a doua zi la ora 7. Deci până mâine la ora șapte aveți timp să căutați, să anunțați poliția, cică, nu, fără poliție, fără scandal! Bănuiam că fac eforturi să-mi găsească adidașii și să mi-i aducă la hotel. Te pomenești că mă trezesc mâine cu ei la recepție? Fapt care însă nu avea să se întâmple. Probabil s-au gândit că nu un turc de-al lor mi i-a furat, ci vreun turist, deci să mi-i dea înapoi turiștii!

*

Oricum, în casa lor s-a întâmplat, și nu într-o casă oarecare, ci în ditamai Moscheea Albastră, considerată

Scanned with CamScanner

un fel de Mecca a Turciei, un fel de Ka'ba a Constantinopolului. Desigur, întâmplarea poate fi foarte, foarte banală, fiindcă nu poţi condamna islamul in corpore pentru un hoţ, mai ales că teoretic e posibil ca nu un turc să-mi fi furat adidaşii, ci un turist, un păgân, deci, nu un musulman credincios. Şi nici o încurcătură nu a fost, altfel ar fi trebuit să rămână la raft o pereche de încălţări neluate.

Mergeam târşâindu-mi papucii turceşti, în râsul bazargiilor, care se agăţau de mine pe la Moscheea lui Baiazid II, prima pe care am vizitat-o în Constantinopol, vrând să-mi vândă „boc", tot mă zăpăceau cu „boc, boc", credeam că fac aluzie la actualul sau fostul nostru prim-ministru, până am aflat că în limba turcă „boc" înseamnă „rahat". N-am scăpat de ei decât spunând Rugăciunea pelerinului:

Nădejdea mea este Tatăl
Scăparea mea este Fiul
Acoperământul meu este Sfântul Duh
Treime Sfântă, slavă ţie!

Aici am înţeles de ce scăparea este Fiul. Dar şi mai mult îmi stătea pe limbă Crezul:

Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul...

Întâmplarea din Moscheea Albastră confirmă în chip absolut Crezul de la Niceea, completat la Constantinopol. Între Dumnezeu şi Allah, pe talerul lui Dumnezeu e un punct câştigat. Totuşi mă simţeam bine în papucii zidarului turc şi mă gândeam ce figură o să facă mâine dimineaţă, când o să vină la lucru şi n-o să-şi găsească papucii. Vedeţi ce generează un

Scanned with CamScanner

furt? Un gol. Şi orice gol generează alt gol. Până îl umple cineva.

*

Şi am visat că îl umplu eu. Cum? Printr-un scandal internaţional numit „Pata de pe obrazul islamului". Implic Ministerul Cultelor şi Patriarhia ecumenică din Constantinopol, poliţia, Ministerul turismului, până sunt chemat la preşedintele Abdullah Gül, care încearcă să-mi cumpere tăcerea, oferindu-mi plocon Marele Aigrette din Sala Bijuteriilor de la Topkapi. Dar eu am continuat să-mi respect jurământul de ziarist şi să scriu adevărul. Deşi mi se arăta la tot pasul Edikule, eu mă ţineam tare în credinţa mea şi mă vedeam un urmaş al lui Constantin Brâncoveanu. Am publicat deci articolul on-line, informaţia a fost preluată de toate agenţiile de presă, totul a devenit un scandal internaţional, însuşi Papa Benedict al XVI-lea a glăsuit de la balconul Vaticanului că aici e mâna lui Dumnezeu, care a dat un semn de învăţătură pentru toţi îndoielnicii, semnul că El este cel Drept, nu Allah, că Dumnezeul creştin este Dumnezeul cel Adevărat, deşi, aşa cum i-am spus între patru ochi, când mi-a înmânat o distincţie papală, că şi în bisericile catolice se fură! De altfel, Sanctitatea voastră, ce este istoria religiilor, nu o istorie a jafurilor mai mari sau mai mici, de la imperii la papuci?! Vezi Cruciadele. Ce este Cruciada a patra, dacă nu cel mai mare jaf din istorie? Şi ce vezi în Palatul Sultanilor, la Topkapi, dacă nu cele mai mari comori ale pământului? Şi unde este tezaurul de la Troia? Ce sunt marile muzee ale lumii, dacă nu dovezi incontestabile ale jafurilor unui popor sau altuia?

Toate acestea au avut drept urmare un atac terorist asupra Bucureştilor, focalizat mai ales în jurul Cişmigiului, şi terminat cu răpirea mea de către

B.C.U. "M. EMINESCU" IAŞI

Scanned with CamScanner

musulmani. Şi nu a fost vorba de nici o autorăpire, precum cazul celor patru ziarişti din Irak, dovadă că am fost imediat omorât, fără nici o târguială. Moartea mea a stârnit o revoltă mondială, cu dispute religioase sângeros de monstruoase. Însuşi Ka'ba, sanctuarul de la Mecca, a fost stropit cu sânge de pelerinii catolici infiltraţi printre musulmani. Patriarhul Daniel a venit atunci cu o idee superortodoxă – după ce preşedintele Băşinel, sau cum l-o mai fi chemând, mi-a conferit post-mortem „Steaua României în grad de Colan" –, a convocat Sinodul în Dealul Mitropoliei, care a votat trecerea mea în rândul sfinţilor.

Acesta a fost visul meu în Orient Otel din Istanbul, camera 505, etajul 5. În urma acestui eveniment, Moscheea Albastră a fost transformată în bazar, iar Turcia şi-a schimbat numele în Republica Marelui Bazar.

*

Acolo, pe banca dintre Dumnezeu şi Allah, am cunoscut un tânăr român care venise în Turcia să treacă la mahomedanism, fiindcă era supărat pe biserica ortodoxă din cauză că sora lui, măicuţă la mănăstirea Tulniceni, a fost violată de un soldat, care a sărit gardul mănăstirii şi a prins-o în livada unde lucra, a legat-o la gură, a dus-o într-o şură şi i-a făcut felul, dezvirginând-o cu forţa. Atât l-a răscolit acest păcat că s-a hotărât să plece la Constantinopol şi să se lepede de credinţa străbună. Dar când a văzut aici cum musulmanii împânzesc moscheile, cum le-au transformat în bazar, cum nu mai există respectul de a sta la un metru de un străin, cum cere legea musulmană, şi te bat la tot pasul pe umăr şi îţi intră în suflet, când i s-au mai furat şi pantofii la Moscheea Albastră, s-a lăsat păgubaş.

Scanned with CamScanner

Ce s-a întâmplat de pe vremea când Iisus îi alunga pe păcătoşi şi vânzătorii de porumbei din templu şi până azi, când turcii au ocupat cu obiectele lor toate căile de acces în templu?! Păcatul e ca o râie, care intră deopotrivă şi în biserici, şi în moschei. Omenirea nu s-a vindecat de această boală a terfelirii credinţei. Poate că nu o fi aşa la evrei, şi-a spus tânărul nostru agăţându-se de-o speranţă, în sinagogele lor. Şi a decis să se ducă la Ierusalim şi să se taie împrejur.

*

Trăieşte cum poţi. Ce răspunde la acest sfat al lui Anatolie, eroul din filmul **Ostrovul**, un pelerinaj, cum e pelerinajul meu din Asia Mică? În timpul celor 13 zile cât am fost plecat, am uitat cu totul de casă, de grijile pe care le-am lăsat acasă, de facturile pe care le aveam de plătit, de pensie, de cartea pe care o am sub tipar, de ziarul la care scriu, de problemele din ţară, de tot, absolut de tot ce mă leagă de Bucureşti, de apartamentul meu din Cişmigiu, de anii pe care îi am şi de felul cum i-am trăit, ba am uitat şi de ai mei. De soţia mea şi de copii mei! Atât de mult m-a pasionat călătoria într-un loc pe care nu-l mai văzusem, dar nici nu-l bănuisem şi tot ce-am văzut, am trăit cu o intensitate pe care numai uitarea sau pierderea memoriei ţi-o pot da!

Nu aceasta este oare moartea?

Nu este moartea ca o călătorie într-o lume necunoscută, un pelerinaj special, ultimul, care ne face să uităm tot ce-am trăit în viaţă?

Nu e lumea de dincolo, celălalt tărâm, o amăgire care ne face să uităm complet amăgirile, mult mai şterse, avute la sânul vieţii?

Nu aşa şi-au imaginat şi sumerienii călătoria lui Ghilgameş în imperiul subteran, călătoria după floarea

nemuririi? Oare când murim nu călătorim într-un tărâm total necunoscut ca să aflăm poate secretul imortalității de la strămoşul strămoşilor antediluvieni, Uta-napiştim?

Dacă n-am lăsa în urma noastră nişte urme, nu s-ar mai şti nimic nici despre existența noastră. Ar fi ca la Hierapolis, numai ruinele unei civilizații. Mai mult, ar fi ca ruinele bisericii ridicate pe dealul unde ar fi avut loc martiriul Sf. Apostol Filip. Mormântul Apostolului nu se cunoaşte, dar se presupune că ar fi acolo unde a fost şi martiriul lui.

Acolo, în mijlocul tuturor civilizațiilor şi religiilor suprapuse, adică în marginea dintre ele, Unicul Dumnezeu mi-a spus: Nu mai trăi între, ci întru. Dar eu trăiesc şi azi între întru. Între a fi şi a nu fi. Între viață şi moarte.

Scanned with CamScanner

Puterea rugăciunii

În pelerinajul pe care l-am făcut la locurile sfinte ale Asiei Mici, am fost însoțiți de părintele Narcis Munteanu, coordonatorul Centrului de pelerinaj „Sf. Nicodim" al Mitropoliei Olteniei, care din capul locului ne-a spus că „vom fi ca o bisericuță în mișcare", că tot timpul ne vom ruga. Și între rugăciunea de dimineață și cea de seară, rostite în autocar, găsea prilej la locurile sfinte să ne facă slujbe, citiri din Sfânta Scriptură, ectenii pentru pelerini și pentru cei de acasă, explicând la tot pasul, alături de ghidul român și ghizii turci, axați pe partea istorică, semnificația religioasă a obiectivelor vizitate. Uneori ne ținea adevărate cursuri de cultură religioasă, pe diferite teme teologice, pe care le îmbina cu anecdote legate de metehnele lumești, de boli sau facerea de milostenii, cum ar fi întâmplarea pe care a trăit-o un țăran după ce a prins o pasăre și a pus-o sub pălărie, ducându-se spre casă ca s-o facă ciulama. Dar pasărea s-a zbătut și zbrr!, a scăpat de sub pălărie. Atunci el a zis: „O, Doamne, am făcut și eu un bine azi!".

Desigur, părintele ne-a vorbit mai insistent despre călătoriile Sf. Apostol Pavel în Asia Mică, despre cele Șapte biserici ale Apocalipsei, despre cele Șapte sinoade ecumenice, despre sfinții care au dat numele locurilor vizitate, precum Sf. Vasile cel Mare sau Sf. Grigore de Nazians, despre Judecata personală și cea universală, despre încreștinarea popoarelor, despre postul trupesc și cel sufletesc, despre rugăciuni și despre multe altele. Evident, antrena grupul de pelerini

Scanned with CamScanner

în diverse cântări religioase, ajutându-ne să trăim o atmosferă de intensă bucurie duhovnicească. Când drumul dintre două obiective era mai lung – în total, pelerinajul a însumat un parcurs de peste 3 500 km! –, ne punea la radiocasetofonul maşinii casete cu liturghii, acatiste, muzică dervişă şi filme religioase.

Cu totul deosebită a fost slujba de la Meriam Ana sau Casa Fecioarei Maria, aflată pe Muntele Privighetorii, lângă Efes, loc prevăzut cu un spaţiu special pentru slujbele creştinilor de diferite naţionalităţi. Dar emoţionante au fost şi micile slujbe improvizate la mormântul Sf. Apostol Luca, din afara cetăţii Efes, la Biserica şi mormântul Sf. Ioan Evanghelistul, tot la Efes, la Biserica şi mormântul apostolului Filip, de la Hierapolis (Pamukkale), sau la bisericile de la faimosul complex monastic „Goreme", din Capadocia. În cadrul rugăciunilor nu lipseau „Tatăl nostru", „Crezul", dar mai ales repetam de multe ori rugăciunea călătoriei, cum o numea părintele: „Nădejdea mea este Tatăl/ Scăparea mea este Fiul/ Acoperământul meu este Duhul Sfânt/ Treime Sfântă, slavă ţie". Stilul de rugăciune al părintelui era athonit, călugăresc, ritualic, adică însoţit de şiruri de „Doamne miluieşte".

La întoarcere, spre sfârşitul pelerinajului, Pr. Narcis ne-a pus filmul **Ostrovul** (2006), care pe el l-a copleşit, l-a văzut de mai multe ori, fiind un film religios şi comentat în mediile bisericeşti, de teologi şi învăţaţi ai bisericii, precum Rafail Noica, fratele filosofului Constantin Noica, el însuşi călugăr, care consideră că în acest film este vorba despre „adevărata problemă a omului: vitregirea de Dumnezeu". Filmul e rusesc, în regia lui Pavel Lungin, după scenariul lui Dmitri Sobolev, cu Pyotr Mamonov în rolul unui călugăr ciudat, rol care l-a marcat într-atât încât după

Scanned with CamScanner

terminarea filmărilor actorul s-a călugărit. Bine că nu a înnebunit, să se identifice cu însuşi Mântuitorul, precum Robert Powell, interpretul lui Iisus din filmul lui Zeffirelli **Iisus din Nazaret**.

Atmosfera din **Ostrovul** este tipic rusească, de un misticism sălbatic, amintind de **Karamazovii** lui Dostoievski, dar şi de **Andrei Rubliov** al lui Tarkovski. Şi actorul Pyotr Mamonov cam aduce cu Anatoli Solonitsyn, dar şi cu Aleksandr Kajdanovsky din **Călăuza**. Oricum, sunt actori din aceeaşi inconfundabilă familie expresivă. Povestea începe în timpul celui de-al doilea război mondial, când nemţii capturează doi ruşi pe un remorcher şi îi spune unuia dintre ei, care e soldat, că îi vor dărui viaţa numai dacă îl ucide pe celălalt, care era căpitan şi comandantul său. Şi îi dau soldatului un pistol. Acesta trage şi cel împuşcat cade în apă.

*

Peste treizeci de ani, ne reîntâlnim cu ucigaşul, pe nume Anatolie, undeva în nordul Rusiei, pe o insulă, unde se află o micuţă mănăstire ortodoxă, cu doar câţiva călugări. Printre ei trăieşte şi acest Anatolie, care se ocupă de încălzirea cu cărbuni a chiliilor, un om ciudat din cauza căruia călugării sunt derutaţi, în timp ce oamenii care vizitează insula cred că omul are puteri tămăduitoare, de exorcizare şi de prezicere a viitorului. Însă conflictul pe care Anatolie îl are continuu cu călugărul Filaret şi egumenul Iov provine numai din partea acestora, care nu-l înţeleg, care nu ştiu ce poveri duce Anatolie, care susţine că a ales să trăiască aici, într-o penitenţă absolută, ca să-şi ispăşească marele păcat. Care, noi ştim, este uciderea de frate.

Scanned with CamScanner

În această Golgota însă, la rândul său, nici Anatolie nu ştie că el ispăşeşte o vină pe care nu o are. Căci cel împuşcat de el, camaradul său, Tihon, trăieşte. Va afla asta când vin pe insulă un tată şi fiica lui, Nastia, care înnebunise în urma decesului soţului ei. Tatăl îl roagă să o vindece. Anatolie o duce pe ostrov şi începe să facă rugăciunile de vindecare, fiindcă secretul său stătea în puterea rugăciunii. Şi o vindecă pe Nastia, aşa cum mai înainte vindecase o femeie care voise să se lepede de prunc sau un băiat care era beteag de un picior. Tatăl fetei, Nastiei, nu e altul decât Tihon.

Văzându-şi fiica vindecată ca prin minune, Tihon nu ştie ce răsplată să-i ofere lui Anatolie. Dar Anatolie nu vrea de la Tihon decât să-l ierte. Şi Tihon îi spune că „te-am iertat de mult". Acum Anatolie poate muri liniştit. Dumnezeu îl încercase, îi dăduse puterea de a tămădui, puterea de a scoate dracul din om. Cea mai puternică se dovedea rugăciunea inimii (sau a minţii), pe care o rostea adesea: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, ai milă de mine (sau miluieşte-mă pe mine), păcătosul".

Care era în fond vina lui Anatolie? El fusese constrâns, în împrejurările războiului, să ucidă. Dacă nu ucidea, era ucis. Sau putea să-şi ia sieşi viaţa. Dar asta e din alt film. În filmul **Ostrovul** însă crima este un pretext pentru a vedea cum se petrece apropierea de Dumnezeu, pentru a-l pune la încercare pe Anatolie. Această presupusă crimă îl ţine pe Anatolie în starea de om chinuit, vitregit de Dumnezeu. El spune la un moment dat, când îl tot întreabă pe egumenul Iov de ce Cain l-a ucis pe Abel: „Suſăr, mă chinuiesc. Nu pot trăi, nu pot muri".

Iluzia în care trăieşte Anatolie nu este dată de credinţa sa, ci de conştiinţa păcatului, de convingerea

Scanned with CamScanner

că el a ucis. Această poveste de război îl duce spre misticism. Tihon îi spune cum glonțul nu l-a nimerit mortal, că l-a împușcat în mână, a căzut în apă și s-a salvat cu cealaltă mână. Tihon trăia și el o vitregire, fiindcă îl credea pe Anatolie mort. Poate credea că l-au ucis nemții. Anatolie trăiește deci cu păcatul că a împușcat un om. Iar dacă a aflat că nu e un criminal, oare păcatul lui e mai mic? Intenția de a ucide nu e un păcat? Însă acest *clou* al poveștii este esențial. Fiindcă accentul se pune pe partea mistică. Oricum, subiectul ne revelează faptul că în credință nu cauza contrează, ci puterea rugăciunii.

Cum ajunge Anatolie la ea? Nu aflăm. Aflăm doar că Anatolie o face pe intermediarul, promițându-le bolnavilor care vin pe insulă că îi va încredința egumenului Iov. Dar până atunci îi lecuiește el, rugându-se pentru ei. Deci nu el are putere, ci alții, aleșii lui Dumnezeu, călugării, egumenul lor. Nici nu-și închipuie că el, un păcătos, are această putere vindecătoare. Dovadă că Anatolie se comportă nu ca un umil slujitor al lui Dumnezeu, ci straniu, cu totul la marginea pioșeniei, ca un sălbatic, ba ca un diavol, după cum îl arată și înfățișarea și lucrul cu cărbunele. Când este întrebat ce citește, el răspunde mai ceva decât Hamlet lui Polonius: „Cartea păcatelor omenești", nu doar „Vorbe, vorbe, vorbe". Călugării însă nu sunt proști și ei cred că Anatolie o face pe nebunul, de aceea îi spun „Măscăriciule!" Colosală este secvența când Anatolie scoate dracii din Filaret, închizându-l în chilia sa și afumându-l până aproape de sufocare. Anatolie ajunge să spună că el îi cunoaște pe draci și știe să le vină de hac, așa cum face în cazul Nastiei.

După acest moment, Anatolie se pregătește să moară și își încropește o ladă. De ce nu vrei să mori ca

Scanned with CamScanner

un om, îi spune Iov, nici mort nu vreri să fii om? Impresionaţi de minunea de a o vindeca pe Nastia, călugării îi fac un sicriu şi o cruce. Anatolie se aşează în sicriu şi îi spune lui Iov să-l lase singur. Când să iese pe uşă, acesta îl întreabă: „Cum trebuie să trăiesc?", iar Anatolie, din sicriu, îi răspunde: „Trăieşte cum poţi. Dar încearcă să nu păcătuieşti prea mult". Şi Anatolie închide ochii şi moare. Vedem apoi cum Iov poartă crucea, o pune alături de sicriu, aflat într-o barcă, şi cum barca se îndepărtează de mal. Acesta e imaginea finală.

Tot filmul a durat aproape două ore, cât traversarea Munţilor Balkani (masivul Stara Planina), prin defileul râului Yantra, unde se află şi oraşele Veliko-Târnovo, vechea capitală a Bulgariei, şi Gabrovo, oraş considerat capitala umorului, unde există şi un Muzeu al umorului, avându-l la intrare însă nu pe Nastratin Hogea, fiindcă turcii nu au umor, ci pe... Sancho Panza. De unde şi Gabrovenii noştri!

*

Acum voi reda interpretarea filmului de către Pr. Narcis: „Anatolie era un om sucit, dar Dumnezeu l-a învrednicit cu harul facerii de minuni. Aţi văzut ce l-a sfătuit el pe egumen: «Trăieşte cum poţi şi păcătuieşte cât mai puţin». Păcătuieşte deci cât mai puţin, fiindcă de păcat nu putem scăpa, zilnic păcătuim cu ceva. Însă să ne bucurăm de creaţia lui Dumnezeu. Uite, să ne bucurăm acum de pădurea aceasta minunată pe lângă care trecem, fiindcă e creaţia lui Dumnezeu. Omul nu o poate face. El doar poate planta puieţi, ceea ce e cu totul altceva. Viaţa trece repede. Să te bucuri de fiecare zi a ei. Iar dimineaţa şi seara să-i mulţumeşti în cuvinte simple lui Dumnezeu. Asta mi-a plăcut mie în acest

Scanned with CamScanner

film, acest sfat al lui Anatolie, ca o concluzie a vieții: «Trăiește cum poți și păcătuiește cât mai puțin»".

N-am înțeles dacă Pr. Narcis consideră acest sfat, deși formularea din film e mai subtilă: „Dar încearcă să nu păcătuiești prea mult", ca un sfat general sau unul special, pentru români, precum cei din grupul pelerinajului, de regulă oameni modești. Îi vedeai după cum se comportau. Erau ca o caracatiță. Unde se oprea mașina, asaltau tarabele. Și cum Turcia e un nesfârșit bazar, pretutindeni ei își petreceau minute prețioase la cumpărături, ratând adesea obiectivele religioase sau culturale. Și-au lăsat la turci toate economiile pe un an de zile sau poate mai mult. În general, oamenii simpli își umplu viața cu fleacuri, își găsesc tot felul de preocupări anodine, cum ar fi jocul de cărți, croșetatul sau tăiatul unghiilor. După cum alții se țin de șotii, cum era un bătrân care își zicea „idiotul", nu fiindcă ar fi din familia lui Mâșkin, ci pentru că „am multe idei și cel care are multe idei se numește idiot". Desigur, numai un idiot poate să creadă că *idiotes* (gr.) sau *idiota* (lat.) vine de la *idea* (gr., lat.), fiindcă ar suna cam la fel. Idiotenia nu are nici o legătură cu noțiunea de idee! Și acest „idiot", în timpul vizitării minunii Sfânta Sofia, de pildă, trântea câte o anecdotă despre Tamara Dobrin, fosta lui șefă, cu care el cică bea adesea vodcă și se culca, fiindcă „idiotul" a avut funcții mari în fostul regim, fiind mare economist, de care depindeau evenimentele culturale, cum ar fi Festivalul „George Enescu". Și acest Hodoroagă, moară-stricată, la orice minune găsea câte o mizerie din viața lui pe care o asocia acelei minuni. Senzaționalului, el îi adăuga ordinarul. Întreg pelerinajul, acest om a coborât orice eveniment la idioteniile lui. Când ți-era lumea mai dragă, îl auzeai rostind: „Acolo la

Scanned with CamScanner

Poartă / Sus la Stambul / Stau turcii pe cracă / Şi se..." (ştie orice „idiot" urmarea).

Iată cum se manifestă în acest caz acel „trăieşte cum poţi". Trăieşte cum poţi, da, dar fără să-i împiedici pe alţii să trăiască. Ori tocmai alde Hodoroagă au făcut „istorie" împiedecându-i pe alţii să trăiască, obligându-i chiar să trăiască cum pot mai rău, ca ei să trăiască cum pot mai bine. Au profitat cât au putut de vechiul regim, după care s-au ales cu o pensie consistentă, iar acum călătoresc şi-şi povestesc vechile aventuri comuniste. Aşa şi cu acest „idiot". Un om hidos. O lighioană umană. O scârboşenie, care n-a făcut efortul într-o viaţă lungă de om să înveţe trei cuvinte englezeşti sau franţuzeşti! A învăţat doar limba de la răsărit, de care s-a ales praful. Şi era fericit când vedea că turcii din Constantinopol vorbesc româneşte şi chiar a rămas uimit când un vânzător ambulant, de la care a cumpărat o bicicletă electrică, l-a servit cu o bere de contrabandă, dat fiind că în Turcia nu se vând băuturi decât în magazine speciale.

Aşadar, raţiunea de a fi a unui „idiot" este ordinarul. Cu toate rugăciunile Pr. Narcis şi lângă cele mai mari minuni ale lumii, cum ar fi Templul lui Artemis de la Efes, acest om nu putea ieşi din trecutul său rudimentar. De regulă, mai ales în artă, se întâmplă invers, ordinarul este ridicat la senzaţional, la idee, dar Hodoroagă trăieşte cum poate. Şi cum poate el? Să transforme senzaţionalul în ordinar. Tot felul de nimicuri i-au umplut viaţa şi acum şi le varsă pe unde se nimereşte. Vorba cântecului, câte-un pic, câte-un pic, pân' n-o mai rămânea nimic din toate şi nici din el.

*

Oamenii rudimentari au o capacitate colosală de a trăi intens nimicurile. Nu vă puteţi imagina câte

Scanned with CamScanner

mizerii adună un astfel de om într-o viaţă, mai ales când e o viaţă de activist, când a căutat să trăiască cum a putut mai bine. El nici o clipă nu s-a ridicat la senzaţionalul din cale, la lucrurile unice pe care le-am văzut la Troia, la Pergam, la Efes, în Capadocia sau la Istanbul, dovadă că prefera să nu plătească taxa de intrare, să nu viziteze Templul lui Traian, de pildă, de la Pegam, ci să rămână la bazarurile de afară şi să se târguiască cu vânzătorii pe fleacuri (e colecţionar de insigne!), apoi era fericit că a putut să-i „înşele", să cumpere un fleac cu un preţ de nimic, făcând apoi traducerea în lei, să vadă cât valorează! Aceasta este raţiunea unei scârboşenii...

Credeţi că Hodoroagă. e o excepţie? Nu, mai toţi „idioţii" (vezi şi filmul lui Lars von Trier cu acest titlu!) se comportă la fel. La orice pas, omul care trăieşte cum poate coboară senzaţionalul la ordinar, aşa cum, în orice loc, fostul activist găsea o comparaţie din viaţa lui stalinistă şi ceauşistă. Şi ce fericit era! Un astfel de om, care trăieşte cum poate, e convins că are viaţa cea mai fericită cu putinţă, fiindcă nu-şi face probleme, fiindcă reduce totul la viziunea sa chioară şi nu realizează cât este de chinuit, că e ca un animal într-o lesă, limitat la acest „trăieşte cum poţi". Astfel de lighioane îţi stârnesc o milă enormă.

Şi atunci mă întreb: De ce... trăieşte cum poţi!? Asta e viaţă? Eu cred că omul trebuie să trăiască cum vrea, cum îi este dorinţa, idealul, visul. De ce să nu trăieşti ca un rege? Sau, cum spunea Brâncuşi: „Să creezi ca un Demiurg, să porunceşti ca un Rege, să munceşti ca un Sclav!". De ce să nu trăieşti ca Lord Byron, ca un om liber şi frumos, de ce să trăieşti ca Anatolie, ca o fiară hăituită, bântuit de spectre? Chiar dacă ai avea şi darul vindecării, de ce să trăieşti ca un

Scanned with CamScanner

„idiot", umplându-ţi viaţa ta şi a altora cu „insigne" şi alte mizerii? Toţi oamenii trăiesc cum pot. Nimic mai uşor decât să trăieşti cum poţi, fără nici o implicare, fără nici un ideal, fără nici o răspundere. Trăiesc şi eu cum pot, zice fiecine, adică umplându-mi viaţa cu ordinării, cu tot felul de fleacuri. Dar cred că omul e chemat să trăiască şi altfel. Şi ca un prinţ, nu numai ca un cerşetor, dat fiind că în planul eternităţii e tot una. Poţi trăi ca un famen, dar şi ca un sultan. Dar dacă nu vrei să fii sultan, nu vei trăi niciodată ca un sultan. Adică pe drumul acestei aspiraţii.

Trăieşte cum visezi. Trăieşte ca un Om, nu cum poţi, ca o gânganie, căci şi gângania trăieşte cum poate, cum i-a fost scris. A trăi cum poţi înseamnă a-ţi accepta soarta, înseamnă a trăi ca un învins, ca un chinuit. De ce să nu trăieşte ca Don Quijote, de pildă, ca un om bun sau ca un om liber? De ce să nu trăieşti ca un conquistador, având pururi o mentalitate pozitivă? A trăi cum poţi înseamnă a-şi accepta condiţia, de regulă o condiţie derizorie, impusă de o epocă sau alta. Unul s-a născut într-un bordei şi a devenit un maharajah, altul s-a opus sistemului castelor şi a devenit Rabindranath Tagore. Sunt numeroase cugetări care îl contrazic pe Anatolie. Bunăoară, Tacitus spunea că poţi să-ţi controlezi destinul („A trăi: e prea târziu să începi azi, cel înţelept a început ieri"), iar Alexandru cel Mare nu s-a mulţumit niciodată cu ce a cucerit, a vrut mereu mai mult, a vrut să cucerească invizibilul, să afle ce nu ştie, a fost ca un călător pe un munte necunoscut, atras de fiecare nouă privelişte, de fiecare nouă cotitură a potecii.

*

Părintele Narcis le-a oferit oamenilor soluţia lui Anatolie, să trăiască cum pot. Şi mulţi l-au aplaudat.

Scanned with CamScanner

Adică, în pofida a tot ce a însemnat pelerinajul, i-a spus unui Hodoroagă să continue să trăiască ca un „idiot". Desigur, în cazul unuia ca el nu mai e nimic de făcut, dar în grup erau şi mulţi tineri. Nu înţeleg de ce au aplaudat! Să nu înţeleg eu că mulţi oameni preferă să trăiască asemenea unor animale?! Cum pot trăi oamenii ca oameni dacă nu-şi propun să-şi depăşească, virtuos, condiţia, să trăiască într-un fel mai bun, mai uman, decât cel animalic? A trăi cum poţi înseamnă a trăi ca un orb. Cum trăieşte un orb? Cum poate. La fel un schilod. La fel unul care a ucis. Cum trăieşte un criminal? Aţi văzut filmul **In Hell / În iad** (2003) al lui Ringo Lam? Nici Anatolie nu trăieşte ca în Paradis pe ostrovul lui...

Însă românii au o vorbă: „Mă descurc!" A trăi cum poţi înseamnă a te descurca. Poate că acest sens l-a căutat Pr. Narcis în interpretarea sa. A te descurca înseamnă a trăi pe apucatelea, ca un hoţ. Hoţii trăiesc cum pot, din ce pot să fure. Cred că trebuie să trăieşte nu ca Anatolie, nu ca un orb, nu ca un schilod, nu ca un hoţ sau ca un criminal, trebuie să trăieşti ca un om întreg, ca acel *Der Mensche Ganz* de care vorbea György Lukács, ca un om integrat în mediul omogen al creaţiei, al integrării universale, care să-l apropie pe Dumnezeu de Allah şi invers. În acest sens, multe vise se pot realiza.

E drept că mulţi oameni sunt nevoiţi să trăiască după cum pot, în sensul că sunt proşti, idioţi, retardaţi, rataţi, nedotaţi, netalentaţi, fără ambiţii mari, fără vise, dar şi în sensul că sunt constrânşi să trăiască aşa cum pot, cum se întâmplă în cazul unui sistem concentraţionar sau dictatorial, de pildă, în care trăieşti cum ţi se dictează. Ce faci într-un lagăr? Trăieşti cum poţi. Şi preotul Narcis, ce face la Mitropolia Olteniei?

Scanned with CamScanner

Trăieşte cum poate. Adică nu iese din porunca normelor impuse de Mitropolie, ale BOR în general. În pelerinajul din Asia Mică, el s-a chinuit cumplit, transpira la fiecare nou obiectiv, fiindcă nu prea înţelegea ce vede, fiind învăţat să reducă toate momentele pe care le vizitam la scara ortodoxă. El trăia totul prin prisma misiunii sale, aceea de a face rugăciuni şi slujbe la locurile creştine, de a citi pomelnicele enoriaşilor, cum s-a întâmplat la Meriam Ana, locul unde şi-a trăit Maica Domnului ultimii şapte ani din viaţă şi unde a şi murit, oficiind o slujbă exact ca la Mitropolia Olteniei. Cu diferenţa că în loc de lei, unii au pus în pomelnic lire turceşti. Adică trăieşte şi el după împrejurări, cum poate. Şi cum poate?

Aşa cum este scris la dogmă, fiindcă nici acolo nu s-a lepădat de Satana, adică a luat banii ca să citească nişte amărâte de pomelnice, un gest la fel de înjositor ca o chetă, aşa cum există la sfârşitul oricărui pelerinaj obiceiul milog de a se face o donaţie bănească pentru şoferi, deşi, în cazul nostru, se mai făcuse una, atunci când au fost amendaţi de poliţia turcă pentru încălcarea regulilor de circulaţie. Şi tot pelerinii au plătit amenda, deşi regula spune că plăteşte cel care greşeşte. Dar românii se descurcă, nu-i aşa?, adică rămân mai departe la coada istoriei, cu astfel de obiceiuri barbare, balansându-se între miloşenie şi pomeni. Se întorc acasă ca nişte prădători şi dau de pomană popii şi şoferilor! Altfel nu se poate? Nu ar fi fost normal ca aceşti bani să-i fi lăsat la Casa Fecioarei Maria, să ia exemplul Vaticanului, care a investit să facă din sălbăticia muntelui un adevărat loc de pelerinaj?!...

*

Cum poate trăi Patriarhia Română când mormântul Apostolului Luca arată plin de bălării, când

Scanned with CamScanner

mormântul Apostolului Filip e în paragină, la fel ca şi Biserica şi mormântul celui mai iubit apostol al lui Iisus, Ioan, autorul **Apocalipsei** şi al **Evangheliei** care îi poartă numele, cea mai savantă? Nu se poate trăi şi altfel? Ce a învăţat un preot din experienţa acelor civilizaţii, construite în jurul unor cetăţi-etalon, precum Efes sau Hierapolis? Oare **Faptele Apostolilor**, opera lui Luca, să nu aibă nici o urmare în biserica actuală? Însuşi Pr. Narcis, om calculat din fire şi cu vorbe măsurate, nu se putea abţine în anumite locuri şi-i revărsa năduful, cum a făcut la mormântul lui Luca: „Ar trebui făcută o bisericuţă aici. E o delăsare din partea Ierusalimului, dar şi a altor Patriarhii. E păcat ca un astfel de loc să fie lăsat în paragină! Şi aici, lângă Efes, era şi biserica unde s-a ţinut al treilea Sinod ecumenic, în care s-au combătut ereziile lui Nestorie. A fost lăsată şi ea în paragină. S-a ajuns la anihilarea credinţei ortodoxe din partea Patriarhiei. Şi mormântul Sf. Apostol Ioan? Numai ruine, ruine... Pe mine, ca preot, mă doare să văd asta. Catolicii, la Casa Maicii Domnului, au făcut ceva, dar noi ce facem?"

Însă de câte ori îl antrenam pe părinte în dispute de istoria religiilor sau culturale, se retrăgea cu discreţie. Degeaba aminteam eu de parabola lui **Tache, Ianke şi Cadâr**, îşi astupa urechile, îmi întorcea spatele. O dată i-am spus şi o răutate, că biserica ar trebui să combată şi narcisismul, aşa cum a făcut cu nestorianismul. Mereu ne amintea că suntem într-un pelerinaj, nu într-o excursie şi că într-un pelerinaj trebuie să domnească pacea şi înţelegerea, definind pelerinajul drept „întoarcerea către noi înşine". Pr. Narcis nu a ieşit niciodată din dogma sa, pe care o slujeşte cu devotament şi cu un înalt profesionalism. Da, dar el nu va putea fi niciodată un Ataromân, dacă

Scanned with CamScanner

ar fi să-l compar cu Atatürk. Şi nimeni nu va putea fi aşa ceva din vasta câmpie a ortodoxismului românesc, care nu are tăria de a se îndrepta şi spre Allah, aşa cum Atatürk s-a îndreptat spre Dumnezeu, şi a făcut-o în mai multe feluri, aşa cum am arătat anterior.

Pr. Narcis et co. ar trebui să nu mai vadă totul prin ochelarii atotorbitori ai ortodoxiei, căci astfel nu vor mai ajunge niciodată să cureţe mormântul Sf. Apostol Luca sau să creeze un muzeu din palatul lui Dimitrie Cantemir de la Istanbul. E timpul să se întrebe, cum de a reuşit Vaticanul să facă o oază de creştinism la Meriam Ana, spre a da prilej şi ortodoxiei române să slujească? Nu cred că patriarhul Daniel a ajuns până aici, dar dacă o va face, poate o să-l cutremure gândul că civilizaţii milenare, precum cea elenistică sau romană, cu credinţe şi zei ce se credeau eterne şi imuabile, au pierit, că religiile sunt trecătoare, ca şi civilizaţiile. Ce dovadă mai zdrobitoare vreţi decât faptul că, aşa cum ne spunea Pr. Narcis, azi mănăstirile din Grecia şi Bulgaria sunt pustii?! Rila, cea mai faimoasă lavră a bulgarilor, dacă are între 16 şi 20 de călugări, iar la greci sunt peste o mie de parohii libere, fiindcă preoţii bătrâni au murit şi nu mai există studenţi dornici să devină preoţi. Dar până şi la Athos mănăstirile greceşti nu mai au călugări...

Cine ştie ce se va întâmpla şi la noi peste câţiva ani? Dar peste o sută de ani? Alte religii bat la uşa credinţei umane. Din nou se vor amesteca şi destrăma religiile. Şi atunci omului muritor şi înţelept nu-i rămâne decât să facă gridophanii, adică punţi între ele, să lege zeii, să unească şi deosebirile, ca şi depărtările.

Să luăm deci aminte nu la ce spune Anatolie, ci la cum trăieşte el. Şi cum trăieşte? Ca un turc. El se află între Dumnezeu şi păcat, între credinţă şi erezie. El

Scanned with CamScanner

este un presupus criminal care s-a ascuns de judecata lumii, care trăieşte într-un mediu călugăresc izolat, cu totul special, ca eremiţii la Athos, iar prin comportarea sa, oricât de sucită, de excentrică, se dovedeşte a fi mai iubit de Dumnezeu decât sunt ceilalţi, fiindcă la el totul se petrece la extrem. Ceilalţi, inclusiv călugării, trăiesc căldicel, numai Anatolie trăieşte la maximă intensitate, când rece, când fierbinte. Dar mai ales fierbinte. Puterea rugăciunii îl face să topească gheaţa! E antologică secvenţa când spune Rugăciunea inimii întins pe zăpadă! Cred că acesta e şi mesajul filmului, că putem trăi, prin puterea rugăciunii, cu adevărat plenar, dincolo de istorie, în spirit, acolo unde pulsează cel mai intens viaţa. Aşa ne învaţă şi Sf. Grigore Palama, care vedea în isihasm una dintre cele mai directe şi pure căi, liberă de dogmatism ori alte închistări religioase, de a atinge iluminarea spirituală.

Scanned with CamScanner

Credința gândacilor

În filmul spaniol **Agora** (2009) al lui Alejandro Amenábar (n. 1972) există o secvență antologică, filmată din plonjeu: creștinii care invadează Agora, din Alexandria antică, arată ca niște gândaci negri, precum cei de bucătărie. Și fiindcă regizorul a vrut să sublinieze semnificația acestei idei, filmează și montează cu o turație mărită această scenă, așa încât gândăcimea parabolană, în veștminte negre, pare și mai numeroasă, dar se mișcă și mai iute, ca în filmele mute. Această imagine este semnificativă pentru ceea ce Amenábar vrea să ne demonstreze și anume că apariția și evoluția creștinismului într-un mediu foarte elevat, cult, dominat de filosofie și astronomie, constituie un fenomen barbar. Parabolanii sunt un fel de fanatici, de extremiști, conduși de un făcător de minuni numit Ammonius (Ashraf Barhom). Imaginea idilică, poetică, blândă, că noua religie s-a impus firesc, de la sine, fără violență, conform preceptelor lui Hristos, este o iluzie. Mai mult, toate revoluțiile au fost confiscate. Ce s-a întâmplat la noi în '89 imită atâtea forme de revoluții, începând din antichitate. Nu e o noutate să aflăm că revoluția lui Hristos a fost și ea confiscată. De cine? Chiar de către adepții Acestuia.

Și Amenábar creează în acest sens un personaj feroce, un precursor al inchiziției spaniole, pe episcopul Cyril (Sami Samir), liderul creștinilor, care obține totul cu forța în numele Bibliei. El alege mereu din Scriptură acele citate care să-l ducă la țintă. Iar ținta sa este puterea. Dovadă că a ajuns un fel de

Scanned with CamScanner

patriarh al Bisericii creştine. Istoria lui e reală. Aşa cum reală este şi povestea Bibliotecii din Alexandria, implicit a înţelepciunii ei, reprezentată de o femeie, Hypatia (Rachel Weisz), care se opune barbariei cu noblețea ştiinţei. Ea va fi însă acuzată de păgânism şi vrăjitorie de Cyril şi lapidată. Oraşul Alexandria este creaţia lui Alexandru cel Mare, fiind cel mai puternic focar de cultură al antichităţii. Civilizaţia greco-romană a atins aici culmi nebănuite. Acolo se afla şi un celebru far, considerat a şaptea minune a lumii. Amenábar plasează acţiunea filmului în secolul al IV-lea d.H., oraşul fiind încă sub dominaţie romană, dar devenind un focar de revolte religioase. Numărul creştinilor creşte neîncetat şi revoltele lor ajung să cuprindă şi Biblioteca. Sunt mai multe versiuni care explică dispariţia celei mai mari biblioteci a antichităţii, precum cea mai cunoscută, cucerirea arabă din jurul anului 650, dar Amenábar o pune pe seama conflictelor pentru putere dintre păgâni şi parabolanii creştini (250 – 350).

Hypatia, personaj real, considerată astronom şi matematician de geniu, reprezintă înţelepciunea Lumii Vechi cuprinsă în nepreţuite comori, în cele aproape un milion de papirusuri ale Bibliotecii. Ea îşi împărtăşeşte zilnic cunoştinţele discipolilor săi. În pofida evenimentelor istorice, adesea tragice, de la porţile Bibliotecii, construită ca o cetate, Hypatia e absorbită doar de obsesiile sale astronomice şi matematice. Amenábar construieşte acest personaj la modul atemporal, ca pe un savant în turnul de fildeş, deşi ea are un nobil tată, care o sprijină, oferindu-i toate condiţiile pentru cercetările sale, susţinând chiar, în faţa altor nobili, cum este Orestes, al cărui fiu o iubeşte pe Hypatia, că ştiinţa cere sacrificii, implicit acela de a nu se căsători.

Scanned with CamScanner

Doi tineri se luptă pentru a cuceri inima frumoasei Hypatia – discipolul acesteia, Orestes (Oscar Isaac), un tânăr nobil, care poartă chiar numele tatălui său, şi Davus (Max Minghella), sclavul ei. Davus are de făcut o alegere capitală – aceea de a rămâne alături de stăpâna sa pe care o iubeşte în secret sau să aleagă libertatea, alăturându-se rebelilor religioşi care aveau să cucerească şi Biblioteca. Se va alătura parabolanilor lui Ammonius, dar nu încetează s-o iubească pe Hypatia, dovadă că în scena finală, înainte ca rebelii fanatici să o ucidă cu pietre, Davus, pentru a-i curma suferinţa, o sugrumă într-o ultimă îmbrăţişare. Moartea absurdă a învăţatei, care le-a răspuns fanaticilor precum Iisus lui Pilat (de pildă, când a fost întrebată care e credinţa ei, a răspuns: filosofia), îi face şi mai odioşi pe creştini. Oare aşa au fost cei dintâi urmaşi ai lui Hristos, te întrebi, nişte sălbatici, nişte primitivi? Şi este semnificativă scena când unii dintre nobili, printre care şi tatăl Hypatiei, nu se apără, dar sunt loviţi, măcelăriţi fără milă. Efectul este revoltător. Cum se obţine un asemenea efect? Prin contrastul dintre un personaj pe care îl cunoaştem, despre care aflăm numai lucruri de seamă şi avem admiraţie, faţă de agresorii săi, pe care nu-i cunoaştem. E raportul dintre victimă şi călău. Lovirea barbară şi moartea tatălui Hypatiei ne revoltă, aşa cum ne revoltă şi dezastrul pe care îl fac parabolanii în Agora şi minunata Bibliotecă, distrugând totul din cale. Şi aici Amenábar are subtilitatea de a prezenta politeismul în toată splendoarea lui sculpturală şi arhitectonică, adică operele de artă par aievea, nu sunt doar butaforie. Iar ceea ce înseamnă idoli pentru parabolani, pentru spectatorul de azi înseamnă opere de artă, cultură. Te şi miri cum creştinii nu au avut înţelepciunea necesară unor

Scanned with CamScanner

adevăraţi cuceritori, să aibă printre ei lideri care să-i înveţe să cucerească, dar să păstreze creaţiile cucerite, nu să le distrugă. Aşa au procedat turcii, care au fost conştienţi de valoarea şi semnificaţia creştină a tuturor cuceririlor de pe teritoriul greco-roman, apoi din Imperiul bizantin, cum am arătat că s-a întâmplat în Constantinopol, când marele cuceritor Mehmed al II-lea a salvat de la distrugere Sfânta Sofia.

Alejandro Amenábar are talentul de a se feri de tezism, dar nu poate evita contrastul dintre parabolani, pe de o parte, şi romani şi civilizaţia lor, pe de altă parte. Pe cât de nobili şi înzestraţi sunt învăţăceii Hypatiei, de pildă, pe atât de barbari sunt cei care îl înconjoară pe Ammonius. Şi atunci te întrebi, cine sunt parabolanii, cine sunt cei care au trecut în masă la creştinism? Pleava, cerşetorii, hoţii, ticăloşii, cei mai decăzuţi oameni. Oricum, aşa sunt parabolanii pe care ni-i arată Amenábar. Ei sunt cei care se încreştinează peste noapte, fiindcă nu au nimic de pierdut. Pe când romanii şi cei ce proveneau din alte pături sociale, precum evreii, aveau ce pierde. Puterea, bogăţiile, civilizaţia. Nu găseau argumente să se încreştineze, aşa cum nu găseşte nici Hypatia. Amenábar ne arată că aici, în Alexandria, acest fenomen al încreştinării nu s-a petrecut de la sine, ca la Efes, de pildă, ci prin vărsare de sânge şi prin distrugerea unei civilizaţii, civilizaţia greco-romană. Amenábar insistă la modul ostentativ pe dezastrul pe care îl fac noii cuceritori, distrugând totul din cale, statui, pilaştri, temple, papirusuri şi alte comori pe care nu le înţeleg. Dovadă că Biblioteca, după cucerirea ei, devine un fel de magazie, de coteţ, plin de tot felul de mizerii. Este evident că noua religie, creştinismul, fie sub o formă sau alta, paşnică sau barbară, s-a ridicat pe ruinele unei

Scanned with CamScanner

civilizaţii autentice. Iar nobleţea oamenilor ei este înlocuită cu incultura şi mitocănia.

Există şi o scenă semnificativă în acest sens, când unul dintre parabolanii lui Ammonius e în stare să ucidă pentru ideea lui că pământul e plat, în timp ce Hypatia descoperă că mişcarea soarelui este eliptică, idee care va triumfa peste veacuri prin descoperirile lui Kepler. Aşa cum dramatică este şi convertirea formală a unora dintre discipolii Hypatiei, precum Synesius (Rupert Evans), care ajunge episcop de Cyrene, sau chiar Orestes, care ajunge prefectul Alexandriei şi care o iubeşte la fel de pătimaş pe Hypatia, aşa cum dovedeşte când nu vrea să îngenuncheze la porunca lui Cyril, când acesta aruncă anatema asupra învăţatei, spunând că ei, creştinii, nu au decât o singură iubită, Scriptura. Astfel de oameni s-au încreştinat din nevoie, pentru a-şi salva în primul rând viaţa.

Până la urmă Amenábar oferă o imagine tristă a omenirii înseşi. El a ales un moment semnificativ al istoriei, distrugerea Bibliotecii din Alexandria, de către o armată de furnici incapabile să priceapă ideea de Agora, care dă şi titlul filmului. Ideea că trăim într-o Agora, că toţi suntem fraţi, conform teoriei pe care le-o predă Hypatia elevilor ei, că dacă două linii sunt egale cu a treia, toate sunt egale. Aşa şi noi, oamenii, suntem cu toţi fraţi. Însă se petrece dezastrul ca în vorba românească: „Frate, frate, dar brânza-i pe bani". Şi Cyril, ca şi Orestes chiar, dovedesc că aderarea la creştinism este o cale de a parveni. Dar în raport cu ce luptă unii oameni să obţină puterea în detrimentul altora? Nu întâmplător laitmotivul filmului este o imagine cosmică: Planeta Pământ, o planeta neînsemnată printre atâtea stele!

*

Scanned with CamScanner

Cum era şi firesc, acest film este mult controversat. Iubitorii creştinismului îl consideră o blasfemie, o ticăloşenie, o crimă morală chiar şi îl acuză pe Amenábar că e vândut diavolului, pe acest taler al balanţei fiind pusă şi situaţia lui de homosexual. El s-a născut la Santiago de Chile, dintr-o mamă spaniolă şi un tată chilian. Părinţii însă se stabilesc la Madrid când copilul lor are un an. Aici el creşte, învaţă, studiază, compune muzică şi realizează filme. Capodopera sa, care a rulat şi pe piaţa noastră, este **Mar adentro/ Marea dinlăuntru** (2004), un film care scoate în evidenţă talentul cu totul special, mistic, interiorizat, al lui Amenábar, care a compus muzica la toate filmele sale. Este foarte cultivat de marii cineaşti americani, precum Cameron sau Spielberg, care îi produce acum un nou film. El obişnuieşte să spună „My movies are not movies of answers but of questions". Această superproducţie despre romani şi creştini în Egiptul antic, **Agora**, este un film spaniol, vorbit în engleză, care trebuia făcut în Anglia, aşa cum mărturiseşte regizorul: „Acest film a fost conceput ca un proiect internaţional, urmând a fi filmat în Anglia, pentru că vorbim de un buget de aproape 50 de milioane de euro. Chiar de la începutul acestui proiect, scopul meu a fost să fac publicul să simtă ca şi cum ar urmări o echipă CNN realizând un documentar despre ceva ce s-a întâmplat în secolul 4. Am abordat filmul cu un simţ al urgenţei de a relata, stil *breaking news*. Acest film e o călătorie în timp şi spaţiu. Este o oglindă în care oamenii să poată privi trecutul şi să vadă cât de puţin s-a schimbat lumea". Şi mai departe: „**Agora** este povestea unei femei, a unui oraş, a unei civilizaţii şi a unei planete. Agora este planeta unde ar trebui să trăim cu toţii împreună. Am încercat să arăt umanitatea în

Scanned with CamScanner

mijlocul tuturor speciilor de pe Pământ, şi Pământul încadrat în Univers. Oamenii i-am văzut ca pe nişte furnici, iar Pământul ca pe o sferă micuţă ca oricare alta, învârtindu-se printre multe alte stele. Iată de ce ne-am jucat cu schimbarea de perspectivă". În fine: „Am ales să fim martori direcţi la ceea ce se întâmplă şi nu să contemplăm faptele dintr-un colţ îndepărtat. Şi, cel mai important, nu am transformat violenţa într-un spectacol în sine. Când ne-am dat seama că acel moment special din istoria omenirii este extrem de asemănător cu realitatea noastră contemporană, am realizat că puteam face un film despre trecut, filmul fiind, de fapt, despre prezent. Dacă Hypatia este întruchiparea femeii moderne, atunci Roma antică este simbolul unei superputeri aflate într-un moment de turnură istorică".

După cum observăm, Amenábar şi-a conceput opera ca pe o parabolă istorică. Nu putem deci să discutăm filmul lui cu măsura unei ipoteze fanteziste, gen **Codul lui Da Vinci**, o făcătură evidentă. Desigur, în această declaraţie publică Amenábar ocoleşte problemele grave ale acuzelor ce i se aduc de către creştini, respectiv că a făcut un film anticreştin. Se crede că filmul ar fi fost finanţat de evrei şi chiar musulmani, pentru a compromite creştinismul, fiind o epocă de discreditare a moralei creştine, de asalt fără precedent asupra acestei religii. Fiindcă Amenábar îşi împarte filmul în două mari tragedii: persecuţia romanilor, apoi a evreilor. Din persecutaţi, creştinii ajung persecutori, aşa spune istoria. La Efes şi în alte metropole ale civilizaţiei greco-romane creştinismul s-a infiltrat insidios, apoi el a devenit religie de stat odată cu trecerea lui Constantin cel Mare la creştinism. Am arătat că noua religie nu s-a născut din nimic, ci pe

Scanned with CamScanner

terenul solid creat de elenism şi apoi de imperiul roman. Pe care le-a adus la ruină. Cum? Prin forţă. Prin barbarie şi violenţe de nedescris, aşa cum scrie cel mai autorizat savant în domeniu, Mircea Eliade, în **Istoria credinţelor şi ideilor religioase**, vol. II, cap. XXX, paragraful 239: „Oricum ar sta lucrurile, convertirea lui Constantin a asigurat creştinarea oficială a Imperiului. Primele simboluri creştine au început să apară pe monede din anul 315, iar ultimele imagini păgâne dispar în 323. Biserica primeşte un statut juridic privilegiat, adică statul recunoaşte validitatea sentinţelor tribunalului episcopal, chiar în materie civilă. Creştinii acced la cele mai înalte demnităţi şi măsurile de restricţie împotriva păgânilor se înmulţesc. Sub Theodosie cel Mare (379-395), creştinismul devine religie de stat şi păgânismul este interzis definitiv; prigoniţii devin prigonitori... Pe de altă parte, solidaritatea creştinilor era fără egal; comunitatea îşi lua asupra ei sarcina întreţinerii văduvelor, orfanilor, bătrânilor şi îi răscumpăra pe cei căzuţi în mâinile piraţilor. În timpul epidemiilor şi asediilor oraşelor, creştinii erau singurii care se îngrijeau de cei răniţi şi îi îngropau pe cei morţi. Pentru toţi dezrădăcinaţii Imperiului, pentru victimele alienării culturale şi sociale, Biserica era singura speranţă de a dobândi o identitate, de a găsi sau de a regăsi o semnificaţie existenţei". Urmează dominaţia monahismului, a ascetismului sever, când călugării aleg „anticultura" şi pustietatea. Şi mai departe: „Către finele sec. al IV-lea, se asistă, din Mesopotamia până în Africa de Nord, la un val de violenţe săvârşite de călugări: în 388 ei incendiază o sinagogă din Callinicum, lângă Eufrat, şi terorizează satele siriene în care se găseau temple păgâne; în 391, patriarhul din Alexandria, Theofil, îi

Scanned with CamScanner

cheamă pe călugări să «curețe» Serapeumul, citadela marelui templu al lui Serapis. În aceea epocă ei pătrund cu forța în casele păgânilor ca să caute idoli. În 415, un grup de călugări fanatici comit una din cele mai odioase crime din istorie: ei o linșează pe Hypathia, nobila femeie-filosof din Alexandria, pe care discipolul ei, episcopul Synesios, o evoca astfel: «mamă, soră, profesoară și binefăcătoare». În Orient, episcopii îi ocrotesc pe călugări ca să-și întărească propria situație: împreună, episcopi și călugări, se pun în fruntea poporului și îi dictează acestuia opiniile...".

Citind aceste rânduri, ai impresia că Alejandro Amenábar s-a bazat pe ele în scrierea scenariului, oricum, el nu a putut să le ocolească în documentarea sa. O declară singur, când spune că a vrut să facă un documentar în stil *breaking news*. Mai bine spunea în stil „Discovery". Fiindcă el ne arată mereu globul pământesc printre stele, coborând apoi cu camera spre Agora, spre locul unde are loc acțiunea, ca un ochi extraterestru care se apropie și privește istoria pământenilor. Evident, este o viziune cosmică asupra acelui moment parabolan! Ce înseamnă el pentru cosmos? Amenábar nu ne spune. Ne spune doar că nimic nu pare a se fi schimbat de atunci. Semnificativ că actorii care îi joacă pe insurgenți sunt arabi și evrei. Dacă ar vedea acest film, Muhammed Amarah și Mustafa Sabaayi, aurorii cărților **Islamul și celălalt**, respectiv **Particularități uimitoare ale civilizației islamice**, comentate anterior, cred că ar fi fericiți, fiindcă ei tocmai asta au vrut să arate, natura intolerantă și violentă a creștinismului. Iar filmul lui Amenábar ar fi încă un exemplu oferit chiar de un creștin pentru demonstrația lor.

Scanned with CamScanner

Chipul unui profet

Singurul lucru bun din ultimul film, super-premiat, al regizorului francez Jacques Audiard este că l-a intitulat **Une prophète** (2009), şi nu *Le prophète*, fiindcă Profetul este numai Mahomed şi în film există o secvenţă în acest sens, când un gangster musulman îl numeşte în derâdere pe eroul filmului, Malik, un alt criminal arab, numindu-l „un profet", deosebindu-l de Mahomed, care ar fi recitat după cum i-a dictat Dumnezeu (corect era să spună Allah). Da, Mahomed a recitat, dar Malik nu are nimic în comun cu profetul, decât poate că este şi el analfabet, în rest nu face decât să execute poruncile criminale ale unui capo mafioso, trăgându-se de şireturi cu toţi bandiţii, de orice culoare. Şi în film există o amestecătură de sensuri, de religii, de simboluri, de idei, că numai un francez putea născoci aşa ceva. El a inventat o poveste cu puşcăriaşi, aflaţi într-o închisoare de invidiat, ca într-un campus, cu condiţii de învăţătură, cu televizor şi DVD, cu prostituate la discreţie, ca şi paza, care e la discreţia puşcăriaşilor, fiindcă ei fac legea, ies din închisoare când vor şi fac în afara ei afacerile pe care le doresc! Precum Ryad (Adel Bencherif), prietenul lui Malik, care iese şi intră în închisoare când vrea regizorul.

Audiard nu are respect faţă de nici o realitate, nici faţă de logică. Poate doar faţă de clişee. Căci filmul său este plin de clişee americane, începând chiar cu vârful piramidei, unde se află un corsican, César Luciani (Niels Arestrup), acel capo mafioso de care

Scanned with CamScanner

vorbeam, care face afacerile din închisoare, are hoteluri, bani, tot ce vrea, iar oamenilor lui le aranjează eliberarea, fără ca el să vrea să plece din închisoare, unde se simte mai bine ca acasă. César e creat a priori, conduce şi controlează totul, fiindcă aşa trebuie să fie într-un film cu puşcăriaşi. El e Allah. Şi, normal, trebuie să-şi facă toate jocurile prin mijlocirea unui „profet" nemilos, care nu gândeşte decât cu „ouăle", cum i se şi spune. Acesta este un tânăr de 19 ani, Malik El Djebena (Tahar Rahim), abia intrat la puşcărie, fiind închis pentru că a bătut nişte poliţişti, dar căruia nu i se întâmplă nimic când ucide în închisoare şi în afara ei. Ca, la sfârşit, să fie eliberat pentru bună purtare! Adică cei care conduc închisoarea se fac că nu văd aceste crime, ba le tolerează, fiindcă sunt cumpăraţi de César et co. Apoi Audiard mai preia un clişeu flagrant. Malik, deşi arab, îşi face debutul în închisoare ucigând cu o lamă un musulman, pe Reyeb (Hichem Yacoubi), la porunca lui César, iar victima va apare mereu în carcera sa, discută cu ea, îl urmăreşte ce face, exact ca în filmul lui Bruce Evans **Mr. Brooks**, cu Kevin Costner în rolul principal, dublat mereu de îngerul său păzitor (William Hurt). Actorul Tahar Rahim aduce în anumite situaţii cu fotbalistul Ronaldo, emanând o mare doză de înfumurare cu parfum de brutalitate şi primitivism, dar învaţă repede corsicana, jonglând cu araba şi franceza, deşi nu ştia să scrie şi să citească! Important este chipul lui Malik. Pe faţa lui se văd mereu urme de răni sau de sânge, e tot timpul încruntat, cu o faţă bestială, ca un animal de pradă, gata să ucidă, fără milă, fără pic de umanitate, doar o singură dată surâde într-o peliculă de 150 de minute, când zboară cu avionul! Nemaivorbind că e pe rol de cafegiu, având continuu o ţigară de haşiş în colţul

Scanned with CamScanner

gurii. Frumos portret al unui „profet"! Unde au aceşti indivizi libertate mai mare dacă nu în închisoarea imaginată de Audiard?!

Ai sentimentul că regizorul se adresează numai unor spectatori involuaţi. Şi alte clişee sunt greu de acceptat, precum cel legat tot de personajul principal, care vine de niciunde, deşi îşi aduce aminte că a fost crescut la orfelinat, dar în închisoare îşi descoperă nu numai identitatea musulmană, ci îşi cucereşte şi autonomia, ba chiar în final îşi impune şi autoritatea (de criminal)! Apoi cinematograful mondial, cel american în special, e saturat de acest subiect cu închisori, cu false tensiuni între puşcăriaşi, cu false confruntări între diverse clanuri! Fiindcă totul e deja vu, Audiard nu avea de ales decât o cale, să facă lucrurile să nu semene cu nimic din ce-a mai fost.

*

Şi este cât se poate de vizibil că Jacques Audiard încearcă pe toate căile, se zbate chiar, ca filmul său, **Une prophète**, să nu semene cu nici unul dintre filmele cu puşcăriaşi făcute până acum. Nu numai că nu reuşeşte această performanţă, dar face un fel de montaj dadaist, totul e făcut varză, devine confuz, cu personaje şi situaţii neconvingătoare, la limita penibilului. Ameţeală de tăieturi, tipică pentru cei care nu au nimic de spus. Fiindcă este cât se poate de evident că acest film nu are nici un Dumnezeu, nici o idee clară, nici un mesaj. Iar dacă are vreun mesaj, acesta este antimusulman. Dar te întrebi, în ce scop? Suntem doar într-un spaţiu cultural, suntem îl lumea artei, unde tronează şi trofeul Palme d'Or! Mai mult, acest film cu şi despre monştri inventaţi, are la bază un scenariu original scris de un arab, Abdel Raouf Dafri, şi prelucrat de regizor, fără nici o emoţie estetică însă. Şi

Scanned with CamScanner

acest produs, în asemenea hal altoit, ajunge totuşi să ia Marele Premiu la Cannes! Încă un motiv pentru a nu mai lua în serios acest festival. Normal, **Une prophète** a luat şi alte premii occidentale, fiindcă este categoric un film antimusulman, de fapt o batjocură inconştientă la adresa musulmanilor. Un fel de imixtiune în profeţiile coranice, după modelul „Versetelor satanice"! De ce? Qui prodest?

Şi confuzia atinge paroxismul atunci când Malik îşi oferă câştigul dintr-o afacere cu droguri unui imam, unei moschei, jignindu-i pe musulmani, atât pe cei din afară, cât şi pe cei din închisoare, fiindcă e vorba de bani murdari, şi religia musulmană nu acceptă un asemenea dar!

Ca apoi să nu mai înţelegem nimic, căci, deodată, vedem cum musulmanii din închisoare îi asigură lui Malik protecţie, ceea ce înseamnă că i-au acceptat darul, deşi murdar. Când César, în curtea închisorii, vine spre Malik, aflat acum în tabăra adversă, să-i ceară explicaţii legate de ultimul asasinat comandat, de lichidare a mafiei italiene, musulmanii îi ies în faţă şi îl „aranjează". Rolurile s-au inversat. Totul este făcut fără logică, ambiguu, ca şi viaţa criminalilor, desigur, dar în artă un principiu se referă la logică. Orice viziune estetică, spunea Kant, trebuie să aibă la bază gândirea logică. Dacă la celelalte capitole, distribuţie, muzică, decor etc., Audiard stă foarte bine, rămâne repetent la logică. Apoi confuzia e menţinută şi la nivel rasial şi religios. Până la un punct, pare un film în favoarea musulmanilor, nedreptăţiţi în închisori şi în afara lor. Dar viziunea asupra acestei comunităţi este criminală. Ei nu sunt mai prejos decât cei care îi ucid. Însuşi eroul este o astfel de monstruozitate. E un film

cu şi despre monstruozităţi criminale. O viziune greu de acceptat. Cel puţin de către musulmani.

Am citit două cărţi de bază pentru a înţelege mai bine islamul. Ele se numesc **Islamul şi celălalt** de dr. Muhammed Amarah şi **Particularităţi uimitoare ale civilizaţiei islamice** de Mustafa Sabaayi. Mi-e greu să cred că în lumina acestor cărţi, a islamului în general, un astfel de film ar fi acceptabil. În care protagonistul, deşi ucigaş în serie, este construit în aşa fel încât să-l simpatizezi, ca pe eroii western, cu toate că el nu ştie altceva să facă, ucide în neştire, ca un robot, fără să înţeleagă nimic, de ce o face, ucide şi musulmani, şi corsicani, şi italieni, tot ce i se cere, pentru un scop, pentru a prelua el puterea, fiindcă se simte bine când merge cu avionul, cu care până atunci nu fusese niciodată. Ce fel de profet este acesta? E bine să ucizi, să ai bani, să călătoreşti, să fii liber, să fii un gunoi, dar să ai de toate! Ba, la ieşirea din închisoare, să o ai şi pe nevasta prietenului tău, Ryad, venită să te aştepte cu un copil în braţe! E o întreagă poveste şi cu boala lui Ryad, cu familia lui, pe care i-o încredinţează lui Malik! Dar cel mai evident fapt din film pentru a ne convinge că ne aflăm în faţa unei viziuni ironice, cu o adresă precisă la ideea de „profet" şi „profeţie", căci nimic nu se întâmplă în acest sens, Malik fiind incapabil de aşa ceva, şi nici nu trăieşte într-o oază, precum ciobanii pe munte sau copiii de la Fatima, care au avut revelaţia Maicii Domnului, este faptul că genericul final este însoţit de melodia lui Kurt Weill din **Opera de trei parale** de Brecht, melodie cântată în engleză şi care se referă la soarta lui Mackie Şiş. Deci Malik este clar un fel de Mackie Şiş, bun de spânzurătoare.

Scanned with CamScanner

Dacă filmul lui Amenábar, **Agora**, analizat anterior, arată natura intolerantă şi violentă a creştinismului, fiind un exemplu oferit chiar de un creştin pentru această demonstraţie, adică este un film anticreştin, iată că acum, dacă acceptăm viziunea lui Jacques Audiard din **Une prophète** (2009), implicit textul scris de scenaristul arab (încununat deja cu un premiu César!), avem pe piaţă şi un film antimusulman, deşi eroul, un tânăr arab care face o serie de crime, una mai odioasă decât alta, e considerat de către cei din tagma lui un profet! Şi filmul a luat Palme d'Or. Încurcate mai sunt căile Domnului!

Scanned with CamScanner

Islamizarea lumii

Filmul a fost folosit adesea ca o armă politică. Şi Lenin, şi Goebbels îl considerau cea mai importantă artă de propagandă. În acest sens, părăsind terenul estetic, este posibil ca filmul **Un profet** al lui Jaques Audiard, analizat anterior, să fie un protest la adresa „islamizării Europei", însuşi premiul Palme d'Or obținut la Cannes să fie o adeziune în acest sens, implicit un semnal de alarmă, după cum sună şi acest mesaj îngrijorător pe care l-am primit de la artista plastică Daniela Chirion, care îmi scrie: „Viitorul este mai mult decât sumbru. Islamizarea Europei este evidentă pentru oricine face o vizită fie şi de o zi în Bruxelles, ca să dau cel mai elocvent exemplu, unde 70% din populație este alcătuită din musulmani, asiatici şi negri. Capitala Europei a devenit un al doilea Istanbul – din zece oameni, cinci sunt femei cu haine ce matură asfaltul şi legate la cap. Cum de s-a putut permite să se ajungă aici, pentru mine nu e de înțeles... Deoarece cum s-a ajuns aici e foarte simplu – e suficient să ajungă unul, că respectivul îşi aduce tot neamul – mama tata frați surori cumnați unchi mătuşi veri, apoi se căsătoreşte cu careva tot din țara lui, şi careva-ul acela îşi aduce şi el/ea tot neamul – mama tata frați cătzei... numai purcei nu. Care ăia la rândul lor tot aşa fac, şi iată capitala Europei musulmanizată".

Apoi Daniela mi-a ataşat un film scurt pe aceeaşi temă şi un discurs al d-lui Geert Wilders, preşedintele partidului Libertății din Olanda, membru al parlamentului olandez, discurs rostit la New York, la

Scanned with CamScanner

hotelul „Four Seasons", în toamna lui 2009, în faţa unor factori politici internaţionali. Cu această ocazie, el a anunţat organizarea unei conferinţe internaţionale la Ierusalim, de luptă împotriva islamizării. Extrag din acest discurs câteva fragmente ample: „Vin în America cu o misiune. Nu este totul bine în lumea veche. Se conturează un imens pericol şi este foarte greu să fii optimist. S-ar putea să ne aflăm în faza finală a islamizării Europei. Aceasta nu este numai un pericol actual şi transparent pentru însuşi viitorul Europei, ci un pericol pentru America şi pentru întreaga supravieţuire a Vestului. Statele Unite constituie ultimul bastion al civilizaţiei apusene care ar înfrunta o Europă islamică. (...) Multe oraşe europene sunt deja pe un sfert muslemizate: luaţi doar Amsterdamul, Marsilia sau Malmö în Suedia. În multe oraşe, majoritatea populaţiei sub 18 ani este musulmană. Parisul este acum înconjurat de un cerc de cartiere musulmane. Mohamed este acum cel mai popular nume în rândul băieţilor, în multe oraşe. În unele şcoli elementare din Amsterdam nu se mai poate vorbi despre ferme, deoarece asta ar însemna să se menţioneze şi porcul, ceea ce ar fi o insultă pentru musulmani. Multe şcoli din Belgia şi Danemarca servesc elevilor numai «halal food» (adică mâncare acceptată de religia musulmană, fără carne de porc sau carne de animal nesacrificat conform ritualurilor musulmane). În Amsterdam, cândva un oraş tolerant, gay-ii (adică homosexualii) sunt crunt bătuţi aproape exclusiv de către musulmani. Femeile nemusulmane aud regulat strigându-li-se «curvă, curvă». Antenele farfurii de televiziune nu sunt îndreptate spre canalele locale, ci numai spre staţiile din ţările de proveniență musulmană. În Franţa, profesorii de şcoală sunt îndrumaţi să evite autorii care sunt

Scanned with CamScanner

consideraţi «ofensivi» musulmanilor, inclusiv Voltaire şi Diderot; acelaşi lucru este valabil şi pentru Darwin. Istoria Holocaustului nu mai poate fi predată în şcoală din cauza sensibilităţii musulmane. În Anglia, tribunalele Sharia fac acum parte oficial din sistemul legislativ britanic (tribunalele Sharia sunt instanţe judecătoreşti musulmane, care acţionează şi din moschei). Multe cartiere din Franţa sunt astăzi zone de necirculat pentru femeile fără capul acoperit cu un şal. În urmă cu o săptămână, un bărbat aproape a murit după ce a fost bătut de musulmani pe o stradă din Bruxelles, pentru că a fost văzut bând, când le ei era Ramadanul. Evreii părăsesc Franţa în număr record, fugind de cel mai crunt val de antisemitism de la al doilea război mondial. Franceza este o limbă vorbită astăzi curent pe străzile din Tel Aviv şi Natania, din Israel. (...) Un total de 54 de milioane de musulmani trăiesc astăzi în Europa. Într-un calcul recent al Universităţii San Diego, s-a constatat că în numai următorii 12 ani, 25 % din populaţia Europei vor fi musulmani. Bernard Lewis a prezis o majoritate musulmană până la sfârşitul acestui secol".

*

Şi dl. Geert Wilders continuă cu tot felul de date şi întâmplări despre islamizare. Din păcate, autorul discursului îşi divulgă orientarea atunci când rosteşte aceste cuvinte cu totul nedrepte despre Mohamed şi islam: „Al doilea lucru pe care trebuie să-l ştiţi este importanţa profetului Mohamed. Conduita lui este un exemplu pentru toţi musulmanii şi nu poate fi criticată. Acum, dacă Mohamed ar fi fost un om al păcii, cum ar fi, să spunem, Gandi sau Maica Tereza, n-ar fi fost nici o problemă. Dar Mohamed a fost un şef de bandă, un asasin, un pedofil şi a avut mai multe căsătorii în

Scanned with CamScanner

același timp. Tradiția islamică ne povestește cum s-a luptat el în bătălii, cum și-a omorât dușmanii și chiar executa prizonieri de război. Mohamed însuși a masacrat tribul iudeu al lui Banu Qurayzah. Dacă ceva este bine pentru Islam, e bine; dacă este rău pentru Islam, este rău. Să nu încerce nimeni să vă păcălească cu faptul că islamul ar fi o religie. Desigur, are un Dumnezeu, o lume de apoi și cele 72 de fecioare. Dar, în esență, Islamul este o ideologie politică. Este un sistem care stabilește reguli precise pentru societate și pentru viața fiecărei persoane. Islamul vrea să dicteze fiecare aspect al vieții. Islamul înseamnă resemnare sau supunere. Islamul nu este compatibil cu libertatea sau cu democrația, pentru că se străduiește să obțină Sharia. Dacă vreți să comparați islamul cu ceva, comparați-l cu comunismul sau cu național-socialismul, toate acestea fiind ideologii totalitare".

În continuare ne explică de ce Winston Churchill a numit Islamul „cea mai retrogradă forță din lume" și de ce a comparat „Mein Kampf" cu Coranul. Evident, orientarea este pro-Israel: „Publicul a acceptat sincer povestea palestiniană și vede Israelul ca agresor. Dar eu am trăit în țara aceea și am vizitat-o de o mulțime de ori. Eu susțin Israelul. Întâi, pentru că este patria evreiască după două mii de ani de exil, incluzând Auschwitz-ul, în al doilea rând pentru că este o democrație și în al treilea rând pentru că Israelul este prima noastră linie de apărare. Această micuță țară este situată pe linia de luptă contra jihadului, frustrând avansarea teritorială a Islamului. Israelul înfruntă linia de luptă a jihadului la fel ca și Kașmirul, Kosovo, Filipinele, Sudul Tailandei, Darfur în Sudan sau Libanul. Israelul este pur și simplu în cale. Așa cum a fost și Berlinul de Vest în timpul războiului rece.

Scanned with CamScanner

Războiul împotriva Israelului nu este un război împotriva Israelului, ci este un război împotriva Apusului. Este Jihad! Israelul primeşte doar loviturile îndreptate spre noi. Dacă nu ar fi fost Israelul, imperialismul islamic ar fi găsit alte căi de a-şi revărsa energia şi dorinţa de cucerire. Mulţumită părinţilor israelieni care-şi trimit copii la armată şi veghează nopţile, părinţii din Europa şi America pot dormi şi visa în linişte, fără a fi se gândi la pericolele ce se conturează". Combate apoi pe cei care cer abandonarea Israelului, considerând că: „Sfârşitul Israelului n-ar însemna sfârşitul problemelor noastre cu Islamul, ci, din contra, numai începutul. (...) În ţara mea, în Olanda, 60% din populaţie consideră imigrarea în masă a musulmanilor drept greşeala politică numărul unu de la al doilea război mondial încoace. Şi alţi 60% consideră Islamul ca cel mai mare pericol. Luminile se pot stinge în Europa mai repede decât vă puteţi imagina. O Europă islamică înseamnă o Europă fără libertate şi democraţie, un deşert economic, un coşmar intelectual şi o pierdere de putere militară pentru America, deoarece aliaţii săi se vor transforma în duşmani, duşmani cu bombe atomice. Cu o Europă islamică, America va trebui singură să apere moştenirea Romei, a Atenei şi a Ierusalimului". După ce aduce un elogiu libertăţii, concluzia vorbitorului este şi mai dramatică: „Noi nu putem ajunge la nici o înţelegere cu mulahii şi imamii. Generaţiile viitoare nu ne vor ierta niciodată. Noi nu ne putem risipi libertăţile. Pur şi simplu nu avem dreptul să facem asta. Trebuie să facem tot ce este posibil acum pentru a opri această stupiditate islamică, pentru ca să nu poată distruge lumea aceasta liberă pe care noi o cunoaştem".

Scanned with CamScanner

Nu ştiu dacă dl. Geert Wilders cunoaşte bine realitatea Americii, care este la fel de împestriţată cu negri, musulmani şi asiatici, chinezi şi japonezi în special. Dar americanii îi asimilează firesc pe aceşti „minoritari". Modelul este Hollywood-ul, adică filmul american, în care vedem actori de toate rasele, inclusiv poveşti de toate culorile. Dl. Wilders ne îndeamnă la război, noi îndemnăm la toleranţă, la găsirea unei soluţii de a convieţui pe această planetă fragilă. Dacă Bruxelles seamănă cu Istanbulul e foarte bine. Adică e un oraş mondializat, liber şi pitoresc. Şi democratic. N-am fost la Bruxelles, dar la Istanbul m-am simţit colosal, cu adevărat o fiinţă planetară. Nu cred că soluţia este cea a lui Audiard, să-i ironizăm pe profeţii musulmani. Sau să vedem lumea ca o puşcărie în care se confruntă diverse clanuri. Ori să-l considerăm pe Mohamed un „şef de bandă".

Din punctul de vedere al supravieţuirii planetare, calea este de a ne considera cu toţii fraţi pământeni. Starea în care trăieşte un Geert Wilders este asemenea tuturor pământenilor. Nu există exemplu mai elocvent pentru starea lui „între". Situaţia lui e dramatică tocmai pentru că nu înţelege starea în care se află. El nu se poate sustrage acceptării unei asemenea realităţi planetare. Planeta e în pericol, nu o rasă sau alta. Nu avem nevoie de probleme, de o nouă şi nouă problemă alarmantă, ci de soluţii. O problemă nesoluţionată înseamnă o altă problemă în plus. E loc pentru toţi pe pământ. Soluţii pentru destindere, iată calea sfântă a libertăţii.

Scanned with CamScanner

Invictus

O replică dată celor care văd lumea ca o încleştare de forţe antagoniste ireconciliabile, ca un raport de putere şi lichidare, pe logica „cine nu e cu noi, lichidaţi-l", este filmul lui Clint Eastwood **Invictus** (2009), cu un nume atât de latinesc, care înseamnă neînfrânt. Unul dintre marii neînfrânţi ai acestei lumi este Nelson Mandela, care, după ce a stat 27 de ani într-o carceră cât s-o cuprinzi cu braţele, a avut puterea să-i ierte pe cei care l-au condamnat şi închis. Aşa cum i-a iertat şi pe ticăloşii care au accidentat-o mortal pe nepoata sa chiar la debutul Campionatului mondial de fotbal din Africa de Sud. Şi pe ce fundal aplică el această filosofie a lui Hristos, cu iertarea duşmanului? Pe acela al trecerii de la apartheid la libertate, adică de la un sistem rasial, dictatorial, la unul democratic. Mandela a fost primul preşedinte de culoare al Africii de Sud, aşa cum este Obama în America. La instalarea sa la putere a declarat că „a venit vremea oblojirii rănilor".

Colosală sarcină pentru un cineast să facă portretul unui încoronat cu Premiul Nobel şi încă cu peste 250 de distincţii şi medalii. Mai mult, al unui om căruia ONU i-a proclamat ziua de naştere (18 iulie) drept Zi internaţională. Şi Eastwood a reuşit. A reuşit să facă o punte între ceea ce ar fi bine să fie, armonie, şi ceea ce a fost, adică apartheid, care în limba *afrikaans*, vorbită de burii olandezi, care au colonizat teritoriul Africii de Sud la începutul sec. XVII, înseamnă despărţire. Mandela a reconciliat diferite

Scanned with CamScanner

grupuri etnice (albi, negri, indieni, metişi), care până atunci trăiau separate, toate drepturile politice şi civile fiind rezervate în exclusivitate minorităţii albe. Iar această punte o realizează tocmai pe fundalul unei maxime încordări, căci după câştigarea alegerilor de către Mandela, toţi albii din Africa de Sud se aşteptau să fie expulzaţi, epuraţi. Dar noul preşedinte se dovedeşte un mare înţelept, le spune că ţara are nevoie de ei. Şi totul începe chiar cu gărzile sale de corp, iniţial alcătuite numai din negri, cărora apoi le adaugă şi câţiva albi, care fuseseră înainte gărzile de corp ale adversarului său politic, Frederik de Klerk. Dar Mandela îl învaţă pe Jason (Tony Kgoroge), şeful gărzilor, să-i ierte pe duşmanii de ieri.

Politica lui e neînţeleasă, greu de înţeles chiar şi pentru cei mai apropiaţi, fiindcă cel mai greu lucru este să trăieşti în starea lui între, iar Africa de Sud chiar că era şi este Ţara lui Între, cel mai greu este să accepţi reconcilierea, dat fiind că de regulă oamenii sunt înclinaţi să trăiască la extreme, fie la margine, fie la centru, fără să găsească un echilibru între ele. De aceea, Mandela caută o idee mai accesibilă, să poată fi înţeles de toţi. Ea îi vine de la rugby, o echipă de albi şi negri care ajunge să fie iubită de o ţară întreagă, adică de 43 de milioane de oameni, de toate culorile şi rasele. Sloganul lui Mandela devine acum „o echipă, o ţară". Fiind perfect înţeles de căpitanul echipei, François (Matt Damon), el îşi va vedea visul cu ochii când echipa Africii de Sud câştigă în anul 1995, la Johannesburg, Cupa Mondială, învingând în finală, cu 15-12, cea mai puternică echipă a momentului, All Blacks din Noua Zeelandă. Evident, aici Clint Eastwood şi-a pus ştiinţa sa de westernman, de om încercat în filme dure, filmând adesea din interiorul

Scanned with CamScanner

grămezilor de jucători, filmând mai ales placajele, făcute celui mai puternic om din lume, Lomu, că se aud oasele cum trosnesc.

Evident, aici este compromisul sau paradoxul ideii, că la împăcare, la victoria conviețuirii etniilor, la ideea înfrățirii lor, care triumfă în final, se ajunge tot pe calea conflictului, a înfruntării. De data aceasta însă confruntarea este pe teren, sportivă, încleştarea de forțe, oricât de atavice (vezi salutul de începere a luptei la All Blacks), nu degenerează, dimpotrivă, duce până la urmă la armonia visată. Evident, avem aici o pacificare sentimentală, obținută pe cale empatică, așa cum se întâmplă atunci când se extrapolează un sport, precum în multe filme europene, mai ales italiene, când fotbalul e confundat cu patria, echipa învingătoare fiind automat identificată cu supremația mondială a națiunii. Trecând însă peste această convenție, interesant este, până la un punct, felul cum Nelson Mandela aprofundează această idee, implicit jocul de rugby, pentru a face legături pertinente între echipă şi țară. E mereu o reciprocitate. El învață de la François cum trebuie să fie o echipă bună, tot mai bună, tot mai puternică, trecând de la exemplul personal la cel colectiv, iar François învață de la președinte cum să învingă, cum să fie invictus. În acest sens, Mandela îi dă o poezie, pe care o recita el în închisoare şi care l-a întărit, o poezie despre cum să-şi fie sieşi stăpân, cum să-şi întărească sufletul. Regăsim aici speranța lui Brâncuşi: „Arta poate salva lumea".

Invictus este un model de felul cum poți să salvezi o țară, să-i faci pe albi să se împace cu negrii, prin poezie şi sport. Filmul este o demonstrație, un răspuns la întrebarea din start: „Ai câştigat alegerile, dar vei şti să conduci o țară?". Evident, așa cum

Scanned with CamScanner

începe, filmul pare un documentar, un film dedicat celui încununat cu premiul Nobel pentru Pace pentru că a susţinut procesul de reconciliere dintre diferitele comunităţi etnice sud-africane, dar treptat se derulează şi cu elemente de ficţiune, inclusiv cu interesante personaje, jucate impecabil de actori, în frunte cu Morgan Freeman în Mandela şi Matt Damon în François. Filmările au avut loc exclusiv în Cape Town şi Johannesburg, ca şi în împrejurimi. Eastwood şi echipa sa au dat dovadă de un înalt profesionalism, îmbinând constant imagini de arhivă cu filmări directe, fără ca această alipire sau cusătură să se vadă sau să se simtă. Mai trebuie spus că acest film are la bază cartea lui John Carlin, „Playing the Enemy: Nelson Mandela and the Game that Made a Nation", care dă şi ideea filmului, care conţine încă din titlu ceea ce Clint Eastwood avea de demonstrat. A-ţi asuma dilema, înseamnă a fi înţelept. Neînfrânt este doar cel ce trăieşte firesc în Starea lui Între, doar cel ce acceptă să trăiască şi alţii aceeaşi stare.

Scanned with CamScanner

Scanned with CamScanner

Cuprins

Pelerinaj în Țara lui Între 5
Între Dumnezeu şi Allah 18
Miracolul turcesc 26
Pe urmele lui Alexandru Macedon 42
Istoria ca harță 52
Pe urmele Sfântului Pavel 61
Două minuni într-una 93
Catedrala Sfânta Sofia 96
Moscheea Albastră 107
Lecția islamului 112
Îndoiala 121
Semnul lui Dumnezeu sau Visul de la Orient Otel 177
Puterea rugăciunii 203
Credința gândacilor 218
Chipul unui profet 227
Islamizarea lumii 233
Invictus 239

Between

A peripatetic dialogue about the state we live in

An original essay, which has, at its core, the concept of ***between*** – a key to existence.

From this key perspective, the book contains a sui generis presentation of the three fundamental religions: Judaism, Christianity and Islamism, with an exhaustive application in Asia Minor, chiefly in the chapters "Between God and Allah", "In the Footsteps of Alexander the Great" or "In the Footsteps of St. Paul".

Displayed as a story, with many historical sensational facts, the book has other numerous examples, taken from life, books or films that define this concept, just as the author reveals his personal conclusion in some significant chapters such as "Doubt", "God's sign" or "The power of prayer".

ISBN 978-973-1841-93-9

Scanned with CamScanner